

ВЕЛИКА СРБИЈА

НОВИНЕ СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ
ЦЕНА 3 ДИНАРА

БЕОГРАД, МАЈ 2000. ГОДИНЕ
ГОДИНА XI, БРОЈ 745

**ХИЉАДУ ГОДИНА ХРВАТСКОГ ВАРВАРСТВА
ХРВАТИ КАО НАЈВЕЋИ СРПСКИ ЗЛОТВОРИ**

**Србија је вечна
док су јој деца верна!**

**Србине брате, не заборави!
Ово су српске земље!
Реке крви су за њих проливане
и зато опет морају бити у српској држави!**

ВЕЛИКА СРБИЈА

ЗЕМУН
ТРГ ПОБЕДЕ 3

НОВИНЕ СРПСКЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ

Оснивач и издавач
др Војислав Шешел

Главни и одговорни уредник
Синиша Аксентијевић

Заменик главног
и одговорног уредника
Душан Весић

Помоћник главног
и одговорног уредника
Јасна Олујић Радовановић

Редакција

Жана Живаљевић,
Огњен Михајловић, Весна Арсић,
Маринко Марић, Ивана Борац,
Коста Димитријевић, Јадранка
Шешел, Драгана Глушац,
Ивана Ђурић, Наташа Жикић,
Дејан Анђус, Весна Зобеница,
Добрица Гајић, Весна Марић,
Момир Марковић, Дејан Лукић,
Злата Радовановић

Техничко уређење,
комјутерски прелом,
дизајн и израда колора
Северин Поповић

Фоторепортери
Крсто Голубовић
и Марко Поплашен

Лектор
Зорица Илић

Секретар редакције
Љиљана Михајловић

Председник Издавачког савета

Др Ђорђе Николић

Заменик председника
Издавачког савета

Др Бранко Надовеца

Издавачки савет

др Војислав Шешел,

Томислав Николић,

др Никола Поплашен,

Маја Гојковић,

мр Небојша Величковић,

Александар Вучић,

Драган Тодоровић,

Мирко Благојевић, Ратко Гонди,

Момир Војводић, Стево Драгишић,

Драгољуб Стаменковић,

Гордана Поп-Лазич, Лука Митровић,

др Бранислав Блажић

Штампа

"Етикета", 20 октобра 2,

11307 Болеч

Редакција прима пошту на адресу

"Велика Србија",

Трг победе 3, 11080 Земун

Рукописи се не враћају

Новине "Велика Србија" уписане
су у Регистар средстава јавног информисања
Министарства за информације под бројем 1104. од 5. јуна 1991.
године.

Читаоци нашег листа имали су већ прилику да се упознају са чланцима др Војислава Шешела у делу актуелне научне и стручне анализе емигрантског опуса професора Лаза М. Костића. До сада су објављене анализе: 1) Како су Хрвати отели српски језик; 2) Срби католици; 3) Његош и српство; 4) Српска Бока Которска; 5) Националне мањине и венгачке нације у српским земљама.

У овом броју "Велике Србије" објављујемо наставак – 6) "Хиљаду година хрватског варварства" и 7) "Хрвати као највећи српски злотвори", у којима др Војислав Шешел износи целокупан Костићев поглед на хрватску историју, наведећи велики број цитата и потресних сведочења о крвавим злочинима Хрвата још од тренутка када су први пут у историји споменути, а посебно о зверствима над српским народом. Појављивање књиге "Емигрантски опус Лаза М. Костића", I део, (ЗИПС 1999. године) др Војислава Шешела,

исправило је велику неправду коју је комунистички режим нанео професору Лазу М. Костићу, покушавајући да гурајући у заљехак прелусте забораву овог великана, који је мачем и пером бранио српство од свих који су га нападали.

Лазо М. Костић је рођен 15. марта 1897. године, у бокелском селу Врановићи. Отац и деда су му били свештеници и врло образовани људи, тако да је Костић одрастао у средини која га је "опремила" великим предзнањем и која га је одгајила у духу великог Србина и великог патриоте. Као такав, са двадесет година је формирао "Српску гарду" која је бројала преко сто шездесет бораца.

По завршетку Првог светског рата, Лазо М. Костић завршио је студије права у Београду за само две године, и то са највишим оценама, и постао секретар Државне статистике Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Још као млад студент противио се заједничкој држави са Хрватима, а касније је правно оспорио споразум којим је, 1939. године, створена Бановина Хрватска. Нажалост, овим споразумом Хрвати су присвојили велики део српске територије.

Почетком Другог светског рата, Лазо М. Костић је постао члан Комесаријата за цивилну управу и на тај начин покушао да утиче на биолошко очување српског народа, јер су Хрвати већ основали своју "Независну државу Хрватску" и започели са убијањем, насилним покрштавањем и протеривањем Срба.

Крајем рата Костић је пред терором комунистичког режима отишао у иностранство.

Највећи број књига је написао управо у емиграцији, у веома тешким условима. Прве избегличке године провео је у Швајцарској, у избегличком кампу у коме је радио као фабрички радник. Касније је, добијајући редовну избегличку помоћ од 50 до 80 долара месечно, живео веома скромно у малом стану крај Цириха. У ширишкој библиотеци Костић је проводио дане у читању и писању, и лично преводио текстове са немачког и италијанског језика које је савршено читао и говорио.

Иако су га многи критиковали и нападали, никада нису могли аргументовано да оспоре било шта од онога што је писао, а писао је много. Лазо М. Костић је у емиграцији написао и објавио осамдесет књига и преко две хиљаде студија, расправа и полемика.

Др Војислав Шешел је, увидевши велику вредност Костићевих дела, још као млад асистент Факултета политичких наука у Сарајеву, почео да сакупља брошуре и књиге овог великог ерудите. Тај нимало лак посао трајао је дуго јер многе од ових књига нису биле доступне читаоцима у нашој земљи.

Најзад ове, двехиљадите године, у припреми су сабрана дела Лаза М. Костића, која ће изаћи у десет томова, на близу 10.000 страна, у издању ЗИПС-а и Српске радикалне странке.

Ивана Ђурић

Проф. др ВОЛИСЛАВ ШЕШЕЉ
Емигрантски опус професора Лаза М. Костића (6)

ХИЉАДУ ГОДИНА ХРВАТСКОГ ВАРВАРСТВА

Основне карактеристике и менталитет хрватског народа нико није тако озбиљно и аргументовано јавности представио као професор Лазо Костић, проучавајући превасходно ставове и податке иностраних аутора, углавном досад непознате у српској публицистици

1. Тридесетогодишњи рат

Прва Костићева брошура из серије "Примери хиљаду-годишње културе Хрвата" изашла је у Чикагу 1953. године у издању Српске народне одбране у Америци. Односи се на хрватске подвиге у XVII веку, у Тридесетогодишњем рату и њоме Костић започиње своје аргументовано доказивање да клање српских жена и деце, плачке, рушење црква и споменика, уништавање српских књига у Другом светском рату није никакав преседан нити историјски инцидент, него закономерни резултат хрватског историјског хода и крајњи домет њиховог културног и цивилизацијског развоја. "Али не само да су Хрвати у овом нашем деценијуму показали свирепости којих би се сваки Хун или Авар стидео, него уопште је сва њихова историја пуна грозоте, издаја, отимачине, крађе, плачке, убиства невиних и беспомоћних. Нема ниједног савременог народа, то значи још преосталог народа, о коме се историја тако одвратно изразила као што су Хрвати. Њихова дела описују се са пуно грозде. Гдегод су се појавили, свуда су осраматоли своје име и опоганили све који су с њима сарађивали." (стр.5)

Још је 1653. године у Франкфурту на Мајни изашла чувена књига "Европска позорница", која је доживела много издања, и у сваком се пише о стравичним хрватским злочинама, тиранији над цивилним становништвом и незаситом плачкашком карактеру. Тако се кроз опис збивања у 1621. години говори о великој гомили Хрвата, "која је после борбе код Прага извршила велики плен не само од непријатеља него и од пријатеља, и која је на више места сасвим варварски газдовала помоћу плачке, отимачине и пожара према женама и мушкарцима, а онда напустила дужност и упутила се према Пољској, била од Мађара сачекана и потучена." (стр.7)

У истом делу под међунасловом "Хрвати зло газдују у земљама маркгрофа од Дурлаха", који уопште није учествовао у рату, описује се како су Хрвати убијали, плачкали и палили све до границе Виртенберга. "Све су кукавно опустошили, разбијали су дна бурала, просецали кревете и расипали перје, деца су одсецали главе а потом су их у комаде секли, а и родитеље су бедно удешавали ако су их се домогли, а нису их одмах уморили" (стр.7) У одељку који је у регистру означен под насловом "Хрвати газдују у Брабанту горе него Турци" описује се како су се "Хрвати врло варварски понашали, они су разбијали сандуке и ковчеге, људе страховито мучили и злостављали, нити су штедели лица духовног нити световног сталежа, понека су места запалили и при томе и засејана поља срамно упропастили. У Безбеку (у земљи пријатеља) починили су страховита недела. Неки Хрвати су покушали да отргну једној жени дете из наручја, да би га живо испекли..., али пошто га је она чврсто држала, одсекли су јој прсте, а њеном мужу гркљан пресекли. На тај

начин су били озлоглашени да тако поступају, да ће их се људи читаве генерације сећати... Због њих су се сељаци повлачили из свих места. Извесни војници из брда с оне стране Соме предали су се били њима јер су им ови (Хрвати) обећали да ће им поклонити живот, па ипак су им отсекли ноге и руке, а потом их у комаде исекли." (стр. 8)

а) Магдебуршка трагедија

У другом тому те монументалне хронике, који је штампан 1679. године, наставља се описивање хрватских зверстава. 1630. године "Хрвати су такођер са плачком и другим нечовечним делима (као нпр. у Телдери, Декмену, Велу и околини) све опустошили, поједине људе и жене узели собом, са

Др Лазо М. Костић (1897-1979):
"Хрвати су у овом нашем времену показали свирепости којих би се сваки Хун или Авар стидео"

њима врло тирански поступали, некима откинули носеве и уши, једном човеку ископали оба ока и руке одрали, ни децу нису штедели, па ни неутрална лица, чак су злочине вршили и над поданицима грофа Хенрика од Берга, и свуда варварски поступали." (стр.8) Кад је шведска војска 1631. године у Бранденбургу разоружала једну гомилу хрватских солдата из аустријске царске војске, код Хрвата су нашли "појасе пуне злата односно сребра уз тело, или читаве плоче злата и сребра набијене на прсима, на челима, на узлама коња, и на седлима, пиштољима и сабљама." (стр.8)

Када је те исте године освојен Магдебург, у њега су као лешинари ушли Хрвати. "Тада је заправо почело и плачкање, отимање, мршварење, срамоћење девојака и жена, и поступало се преко сваке мере ужасно и грозно. У цркви Катарине они су педесет тројици, углавном жена, сасвим немилосрдно одрубиле главе, ту су оне пронађене мртве са савијеним и преклопљеним рукама. Неке су жене приликом порођаја од тиранских војника погубљене. Уопште не може да се опише ни изрече какав је то био јад, каква беда и жалост... Они су, ипак, поред коња и нешто стоке, одвели собом у логор много жена и девица са нешто мушкараца, повезане

и тако наше људе опколили и многе побацили у воду и смакнули, то се рђаво збило једно жалосно клање и убијање да нико кога је непријатељ затекао није био поштеђен ни жене ни деца, тако да се то не може довољно описати." (стр.10) Слично и врло упечатљиво ови догађаји се описују у књизи "Шведско оружје" из 1631. године и у историјском документу познатом као "Писма из Цербста" од 11. јануара 1631. године. "Шведско оружје" поводом хрватских злочина у Магдебургу доноси и читав низ нових појединости, па и следећи детаљ: "Два војника су нашли једно мало дете где дречи лежећи на улици, сваки га је од њих узео за ножицу и по среди рашчукао." (стр. 11)

6) Европу ужасава крволочност Хрвата

На француском језику је, 1633. године, изашла хроника "Шведски војник" у којој се на више места говори о крволочности Хрвата, па овде цитирамо само неколико примера: "Нарочито Хрвати нису никоме опраштали живот... Неверност грађана наплатили су Хрвати, који су пустошили, убијали, срамотили без разлике све што им је у сусрет дош-

Као лешинари, Хрвати су 1631. године окупирали Магдебург и убили 25.000 људи: хрватска историја пуна је грозоте, издаје, отимачине, крађе, плачке, убистава невиних и беспомоћних

ланима. Женске су ту злоупотребљавали у њиховој ђаволској пожуди на бедан начин, да су многе, нарочито мале девојчице од десет или дванаест година, које такође нису поштедели, морале платити главом." (стр.9)

Када су се после пијанки, оргија, плачке и злочина Хрвати повукли, "10. 11. и 12. маја се тако жалосно јаукање и дерање од преостале деце чуло, која су стално довикивала оца и мајку и која због неразумности нису могла да саопште чија су. Нека су седела поред својих побижених родитеља који су на улицама лежали у крви, и увек су дозивали и викали: о тата, о мама! Нека су деца сисали њихове мртве дојке и при томе тако жалосно се драла да би се и камен у земљи смисловао и да би се најокрутнији тирани покренули на самилост." (стр.10) Бенсен цитира и извештај градског писара Магдебурга Данијела Фраја према коме су и савезнички војници упозоравали цивилно становништво да се чува Хрвата јер они све редом убијају, па и он сам сведочи како су кроз пробијену капију "Хрвати прохујали и поред нас све живо посекоше." (стр.11)

Бенсен помиње и извештај магдебуршког еснафског старешине који је ужаснуто казивао: "Пошто су многи Хрвати пребродили Лабу (Елбу, реку), јер је вода била врло мала,

ло... Само у граду Холфелту триста људи из пука де Мифеле у комаде је расечено од стране Хрвата са капетаном Гутенбергом... Хрвати нису заборавили ниједну врсту варварства, а показали су се проциљиви да пронађу и нове изуме за мучење јадних становника, тако нису жалили труда да дресирају псе и да их туткају на крв, да се не би ничим другим хранили него стрвином. Становници Анеберга и Адорфа били су принуђени да зависе од самовоље ових шинтера и они су пролазили кроз њихове руке. Није се ништа друго чуло него јаукање, није се ништа друго видело осим ватре и крви за време њиховог боравка (хрватског), а пошто би отишли, виделе су се само рушевине и лешеве и све врсте жалосних обележја крајњег очајања... Шонас је прошао на исти начин и послужио је као шаховско поље свирепости Хрвата који су се ту купали у крви и пронашли како да потхрањују своју веселост... Хрвати, пре него се удаљише, наложише ватру свуда око Нириберга, и потрудише се да оставе вечно или бар дуге трагове свога боравка. И заиста, многи тамо тврђаху да ова бујина народа од 60 до 70.000 која је била доведена пред Нириберг, и која је изгледала као да ће покорити цело царство, није била употребљавана ни за шта друго него да копа; да прави јарке, да чини походе у плачку, напада-

јући каткада коморе, и није се прославила нити освајањем неког места нити ма каквом значајном битком." (стр.13-14)

Историчар Богослав Филип Кемниц 1648. године је писао у својој хроници поводом шведско-хрватског сукоба код Херсбрукверца: "Заробљенике, којима су Хрвати обећали да ће им поклонити живот, ипак су напослетку убили противно задатој речи." (стр.15) Знаменити правник и историчар Пуфендорф писао је, 1686. године о кукавичлуку Хрвата и злочинима које су они чинили над мирним сељацима. Евхарије Елевтериј је, 1632, објавио "Лучу Магдебурга" у којој пише како су Хрвати бременитим женама плод напола вадиле па их живе у воду бацали. Он пластично и детаљно описује читав низ других зверстава из којих се може сагледати да је магдебушка трагедија упечатљиво сведочанство крволочног карактера хрватске нације. О свим тим догађајима пише, 1790. године, Кристоф Готлиб фон Мур у књизи о Тридесетогодишњем рату, објављеној у Нирнбергу и многи други историчари осамнаестог века.

Ипак, најдетаљније о томе, 1727. године, пише магдебуршки пастор Калвизио: "Пре свега су у цркви Св. Катарине на широком путу отсекли Хрвати на варварски начин главе тридесет тројници, највећим делом женских лица, које су клечећи усрдно молиле да им се поклони живот, тако да су после пронађене мртве клечећи и са склопљеним рукама! У цркви Св. Јована посекли су Хрвати сабљама прилично много лица и то разних: младих и старих, жена и девојака, као што су једном проповеднику при томе руку изломиле, једно дете на сиси у двоје по средини пресекли а мајци обе руке одсекли, а и горе на звонику исте цркве разне људе који су седели на уским степеницама торња и мислили да су сигурни од непријатеља смакнули. Између осталих усмртили су једним убодом у гркљан органисту исте цркве, као што су на исти начин у кући где сад командант станује многа лица горе под кровом заклали, тако да је често крв капала низа зидове и много година онако слеplена могла се видети.

Тако исто у разним кућама одбили су да се смилују и да поклоне животе женама на порођају у мукама и сасвим бременитим женама, и ако су их оне за то усрдно молиле, него су оне усмрћене на бедан и кукаван начин једнако као и оне које

су имале малу дечицу при сисању на својим грудима; неку децу која су лежала на грудима својих мртвих мајки и тужно јаукала пробадали су својим дугим копљима и тако живе, јадно кукајући, набодене на копљима носили по улицама као неко јуначко дело. Тако су неколико старијих грађана који су били као заробљеници у логору умели да причају да се један војник лично пред својим другом како је он двадесеторо мале деце на сиси на копље набо и усмртио и тако се задовољио. Његов друг је указао на савест и упитао га: да ли се не боји да га Бог због тога неће казнити, овај је одговорио: жао му је што он није више овакве деце погубио, јер су то јеретичка деца и нису ништа боље заслужила! И на исти начин су многи исто тако безбожни војници многе главе које су овим људима одсекли износили на улицама као тријумф набодене на њиховим пијучима. Видело се при том такође како су два војника узела за ножицу једно дете које је лежало код своје мртве мајке и жалосно јаукало и како су га рашчепили (у двоје растргунули), а ништа мање једној познатој грађанки коље живо кроз тело пробили.

Женски свет који би се тамо затекао, било жене или девојке, најчешће су срамоћене и то је обилато чинјено на јавним улицама без икаквог срама. Понекад, су једни друге, као што то пси раде, терали (да би ови дошли на ред), и међу њима нису поштоване ни мале девојчице од 11 и 12 година, а неке су поред тога тако озлеђене и удешене, да нису могле да се макну с места, као што су, како изгледа, и у логору неке умрле због оваквог поступања.

У логору се, нажалост, запазило да су многи официри, пошто је срамно дело извршено, заробљене жене или посекли, или поклонили, или продали, каткад чак дали у "комис" (то је све што служи као залиха војсци). Други, међу подофицирима, повезали су неким женама, нарочито ако су биле у годинама и без љупкости, прах на срамна места и тако их озледили, при томе жене сасвим трудне и скоро пред порођајем неке уморили, а неке живе натерали у воду и гурнули говорећи: Тако се мора поступати са овим јеретичима! Зато није никакво чудо било да су многе fine девојке које су се биле сакриле на таванима и тремама и ту склониле, да су оне кад су одозго виделе како непријатељ срамно поступа са

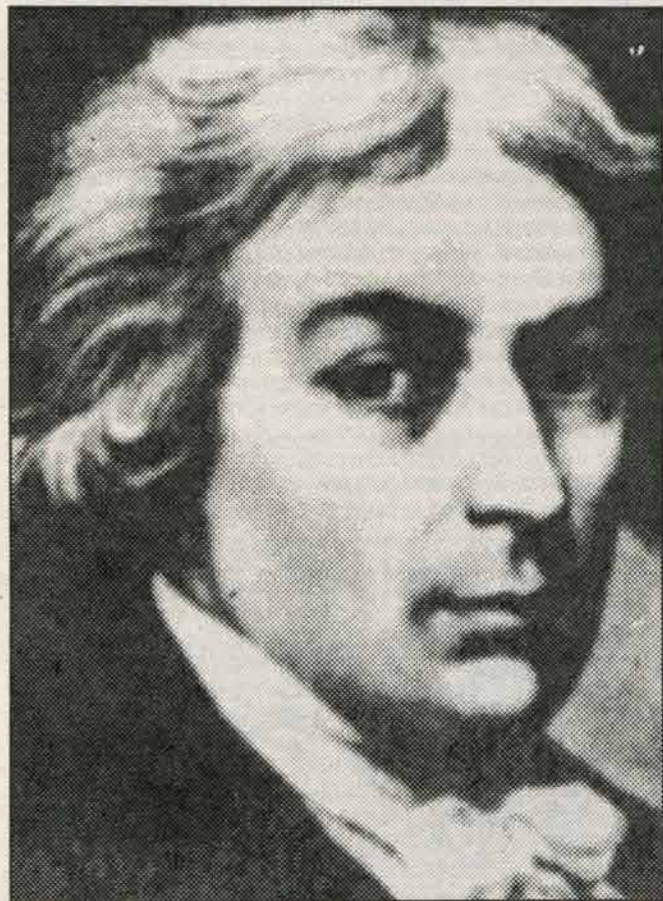

Потписивање Вестфалског мира, 1648. године, којим је окончан Тридесетогодишњи рат: Хрвати су прогањали протестанте на исти начин на који ће после неколико векова прогањати православце

њиховим другима, рађе пристале да их огањ кога су у свој страхоти гледале прождре, него да њихову част и живот оставе код тако одвратних људи и језивих непријатеља." (стр. 21-22)

в) Невероватни злочиначки изливи хрватског менталитета

Калвизио даље наводи читав низ детаља који су нам познати из сведочења других аутора, раније цитираних, па наставља: "И иначе је то било познато да ако један Хрват види да један други војник води собом девојку и овај (Хрват) не може да га добрим склони да му је уступи, Хрват је сместа овоме (војнику) сабљом одсекао главу и девојку узео себи. Видевши такве и сличне грозоте, једна племенита дама се добровољно стропоштала у бунар. Да, таква су срамна дела вршена на разне врсте и начине и тако много њих, да то просто није могуће слушати честитим ушима, будући да ни старе жене нису остајале поштеђене срамоте, него су многима од њих го-

Фридрих Шилер (1759–1805) велики немачки књижевник, у "Историји Тридесетогодишњег рата" на више места описује Хрвате као разбојнике, пљачкаше, бездушне дивљаке

руће свеће забијали на тајна места, везивали им руке и ноге, и онда употребљавали као свећњаке кад су лежали у подрумима. Било је чак међу њима посебних простих војника нарочито за то оспособљених, који су многим мртвим мушкарцима откидали мушка уда, онда их трпали у чак и собом носили. Какав је иначе на улицама (града Магдебурга) био жалосни јаук, то се не може описати јер су међу многим хиљадама мртваца ту и тамо понеки међу њима лежали који су још били живи, неким су биле одсечене руке и ноге, другима руке до лаката, трећима поједини делови њихове коже, прсти итд, и ови нису могли да живе нити брзо да умру. Мала деца су се пузала сасвим жалосно око њихових мајки које су биле понекад мртве, а понекад, тек живе, и надамне кукавно викала и запомагала: ој тата, ој мама!, док неки војник који би туда пролазио не би их из милости или из варварства погубио њих (децу) и старе." (стр. 23)

Након покоља наступила је пљачка и гозба, ждерање и локање по коме се ни Татари ни Черкези не могу мерити са Хрватима. "Пошто се радило о једном таквом ждерању и локању у подрумима, да се то не може изразити, што не само да је највећи део војника био лишен свести и не само да су у тако неуредном животу живе bestiјално оскрнавили, него и са мртвим женама које су лежале у подрумима вршили грдну бруку и разврат, а онда од оних који су се угушили у подрумима, од њихових тела, начинили клупе, сели на њих и наздрављали један другоме. Једном речју, тако су нехришћански поступали, да се то не може поновити." (стр. 24)

Јохан Кристијан Херхенхан је, 1790-1791. године, у три тома објавио историјски приказ царског, врховног команданта Албрехта фон Валенштајна, херцога од Фридрихландта, описујући у њој хрватске злочине по Немачкој и Чешкој. "У Кенигграду су Хрвати са голим сабљама терали народ у процесију... Хрвати упадоше, они су мучили Дитмарзенне на све начине и одузели су им њихову имовину." (стр. 26) И у Померанији су Хрвати прогањали протестанте на исти начин на који ће после неколико векова православце.

И без њих је царска војска била сурова у местима која је освојила, али се све те суровости не могу ни поредити с оним што су чинили накнадно пристигли хрватски лешинари. "Тек што су Хрвати чули за ова злодела, стиглоше и они у Пенкум да оно што је преостало намире. Они провалише капију, рушише по свим хошковима, отвараху гробове. До смрти су мучили јалне грађане да би им донели новац који су они тобоже закопали. Женска лица су била срамоћена. Неке су хтеле да се сакрију у води испод треске, Хрвати их потражише и гонише испред себе на блудничење као стоку. Они мушкарци који су своје жене и кћери бранили, били су пушкама или сабљама смакнути. Старе жене, као и младе девојке од осам и десет година морале су да задовољавају њихове животињске појуде, и то се догађало усред бела дана, на јавним улицама, у црквеним портама, на освећеним местима. Кад се ова жгадија повукла из Пенкума, није у целом Пенкуму остало ни мрве хлеба." (стр. 27)

г) Хрватска зверства у Померанији

На исти начин су Хрвати жарили и палили у другом померанском граду, Пазевалку. "Из града је отерана сва стока, све животне намирнице су грађанима отете. У болници су сироти људи тирански бијени и пљачкани. Пасевалк допре у најљућу нужду глади. Запомагање и јаукање одјекивали су са свих хошкова... Нису само они који носе оружје смакнути, гушен је и народ који се није бранио. Жене и девојке су натериване на блуд, мушкарце су боли, стрелили, тукли. На улицама су људи убијани, у кућама су са улагивалима и другим средствима мучења зостављани... Пошто су своју жељу са крвљу утопили, онда је ова варварска дружина извршила најодвратнији од свих злочина, срамотно силовање. Све жене, све девојке, мале девојчице, све без разлике су оскрнављене за бела дана у црквеним портама, на улицама, јавно." (стр. 28)

Ништа боље није било ни чешко искуство са Хрватима у мају 1632. године. "Праг је био опкољен са свих страна осим саксонске, већ су се многи Хрвати видели на Белом брду. Животне намирнице су биле граду одсечене, настале глад и велика беда. Хрвати запалише код Прага село Михелн, становници: људи, жене, деца беху посечени или од (ових) немани натерани у горућу жеравицу. Ветар је наносио горућу сламу све до прашког моста и цео град поставио у опасност од ватре. Многа друга чешка села, добра њиховог господара, такође су Хрвати запалили и показали су један жалосни увид у бес и разузданост нових народа." (стр.28)

Почетком лета 1632. године, у околини Нирнберга, близу места Штајн, "Хрвати мучише сељаке, сваку неприлику су морали да сносе људи више миља унаоколо, а скупоћа је повећала беду." (стр.28) Код Швајдница, у јуну 1633. године, "Фридрихер је помоћу гомиле Хрвата и лаких војски учинио несигурном целу околину, савезници су живовали као опкољени људи. Хрвати су крстарили све до Бреславе. Они су прелазили Олду, секли су многе људе и довођаху стоку са лесне обале реке, која је до тада пружала још једну сигурност. Хр-

вати начинише велике штете са паљењем и жежењем, свакодневно се видела ватра како се пење ка небу из ужарених села. Јадни људи су морали да беже, да имовину отаца гледају одострага, велика беда беше у овом читавом крају." (стр. 29) Дедерлаји у својим "Историјским извештајима о Хаузесу Папенхајму", који је био командант Хрвата, пише да су његови војници гори од Турака, као и да "немају никакав респект нити пред Богом нити пред људима, нити части, него поступају bestiјално са младим и старим, нарочито женским лицима." (стр. 30)

д) Шта је Шилер писао о Хрватима

Један од највећих светских песника Јохан Кристоф Фридрих Шилер, био је у Јени универзитетски професор историје и најквалитетније му је историографско дело "Историја Тридесетогодишњег рата", објављено 1791-1793. године. Књига се налази у свим издањима Шилерових сабраних дела. На више места Хрвате описује као разбојнике и пљачкаше, бездушне дивљаке. И код њега је најупечатљивији опис магдебуршке трагедије кад "страховите банде Хрвата нагрнуше у несрећни град. Сад тек настаје сцена тамањења за које историја нема речи ни уметност кичице. Ни невино детињство, ни беспомоћна старост, ни младост, ни пол, ни сталеж, ни депота, ништа не може да обезбуди бес победника. Жене су злостављане у наручју својих мужа, кћери под ногама њихових отаца, а пол који не може да се брани имао је само то преимућство да служи као жртва двоструком бесу. Ни најскривеније место, ни најсветије место нису били сигурни да их неће пронаћи гравзивост која све претражује. Педесет и три жене пронађене су у једној цркви обезглављене (посечених глава).

Хрвати су се задовољили да лепе бацају у пламен... У непрекидном беснилу продужавају се зверства даље, док коначно дим и ватра не створише границе грабежљивости. Да би се повећала збрка и сломио отпор грађана, још одмах у почетку су на разним местима потпалили ватру. Сад се подиже олуја, која је разнела пламен кроз цео град једном страшном брзином и пожар учинила општим. Стравично је била гужва кроз јецај и лешеве, кроз мачеве који су севали, кроз рушеви-

не које су се стропоштавале, кроз крв која је потоцима текла. Атмосфера је кључала и неподношљива јара принуди напослетку и ове целате да побегну у логор. За мање од дванаест сати лежао је овај многољудни, тврди, велики град, један од најлепших у Немачкој, у пепелу, изузевши две цркве и неколико колиба." Шилер даље описује призоре које смо већ видели код других, старијих аутора, и кроз сведочанства непосредних очевидца, па каже да је хрватски командант Тили напослетку "пројашао улицама да би могао своје господару да саопшти, да од времена рушења Троје и Јерусалима није још виђена једна таква победа." (стр. 31)

У Чешкој је, како 1834. године пише Фридрих Фестер у својој студији о Валенштајну као војсковођи и државнику, објављеној у Потеламу, сам Валенштајн, згрожен хрватским злочинима, наредио у октобру 1632. године "да Хрвати под претњом батина више не лутају по земљи." (стр. 33) Католички аутор Алберт Хајзинг је у студији коју је 1846. године објавио у Берлину покушао генерала Тилија поштеди кривице за хрватске злочине у Магдебургу: "То су били стари Валенштајнови ратници, подивљали једнако као и њихови заповедници. Тили их је имао кратко време под својом влашћу, а у мало месеци не може се дисциплина васпоставити међу овим хордама." (стр. 33) Тај исти Хајзинг Хрвате назива људождерима.

Хајнрих Вилхелм Бензен је, 1858. године, у Шафхаузену објавио обимну студију "Коб Магдебурга" у којој истиче: "Најгори су Хрвати који са суровим дивљаштвом здружују грабљивост и у невероватној жудњи за пљачком грабе све што им изгледа од ма какве вредности, а било је у изобиљу кованог новца и сребра, одличних пехара и другог особитог покућства. Њих се може видети како тумарају наоколо у малим одредима и како једни друге нападају и убијају да би међусобно одузели пљачку. Овде бива многи убијен од сопствених земљака због плена... Овде се збивају ствари нечовечне, ужасне, а томе се придружује нападање женског пола, и нико не налази поштеде: ни најнежнија младост, ни племенита девица, нити супруга или болесна породиља, тако да се католички лигисти са одвратношћу окрећу." (стр. 34-35) Бензен изричито говори да Хрвати имају животињске карактеристике. "У логору је била гомила десе која је при руше-

Предњачили у пљачкама и зверствима над цивилним становништвом: Хрвати су при пљачкању и отимању били увек први, али код напада, у отвореној борби, често последњи

њу завичаја изгубила своје родитеље. Оно што су Хрвати напоље изнели, то су препазарили у околини. Лош 5. јуна могли су се видети на вашару у Халберштату нежна деца како их на товарима јефтино нуде, где су их грађани за мали новац куповали и одмах затим усвајали (адоптирали)." (стр. 35-36)

Другу једну хрватску злочиначку работу описује Бенсен, у којој се бедно понео извесни ректор Евеније: "Овај је седео са својим ученицима кад бесни војници насрнуше унутра. Себи и своје сину он је откупио живот са једном сумом новца. Али једну децу није могао да спасе. Она су сва сасечена на гомилу и крв њихова и мозак попрскали су зидове учионице." (стр. 36) Други католички историчар Оно Клоп у књизи о генералу Тилију, објављеној у Штутгарту 1861. године, пише да су се генерали Тили и Папенхајм узалуд трудили да дисциплинују Хрвате. Дисциплиновани су били само њихови војници немачке народности, док Хрвате нико није био у стању довести у ред.

Густав Фрајтаг, 1863. године, у Лајпцигу објављује своје "Слике из немачке прошлости" у којима наводи да су Хрвати 1546. године "произвели сензацију у Немачкој, кад их је Херцог Мориц Саксонски позајмио краљу Фердинанду из Чешке. Тада није њихов изглед био тако непријатан, они су имали турску опрему, сабље и "тарче" (мали, угласти штит), али су уживали као дивљи разбојници најгори глас." (стр. 37) Он даље говори како су у целој Европи Хрвати били најомрзнутији, да су највише пљачкали, да никада нису имали никаквих моралних обзира ни људских осећања. Фридрих фон Хуртер, 1862. године, цитира у једној студији заповест врховног команданта Валенштајна, маршалу Холку, од 25. јануара 1633. године, којом оштро упозорава: "Непрестано тумарање и пљачкање хрватске коњице одузима поданицима сва средства за обраду земље. Због тога морају официри, који својом триљивовишћу у ствари иду на руку томе, бити безобзирно кажњени телом и животом." (стр. 38)

ђ) Хрвати као мерило свирепости

Франц Каим у "Историји Тридесетогодишњег рата", објављеној у фебруару 1873. и 1874. године, пише да су Хрвати били мерило свирепости, па истиче: "Најгоре поступају Хрвати, који спадају у најнеобузланију пљачкашку појуду, са нечовечном свирепости и са невероватном грамзивошћу грабе што год им изгледа да има ма какву вредност." (стр. 38) Хрватске поступке Каим назива достојним Нероновог варварства и њихових актера приписује да су се такмичили у слепом беснилу разарања. На сличан начин о Хрватима пишу и познати немачки историчари Штаке, Гиндели, Хербст, Оскар Јегер, Мануел, фон Хуртер итд.

Георг Винтер, у веома обимној историји Тридесетогодишњег рата, објављеној у Берлину 1893. године, наводи "да је у Гермерсхајму све што се још затекло од грађана и војника, од жена и деце, све било поклано од Хрвата који су били престали бити људи кад су град заузели." (стр. 41) Даље Винтер пише о Хрватима: "Ако те хорде нису нашле у једном месту толико залиха новца и животних намирница колико су очекивали, или ако су претпостављале да су неке залихе од њих скривене, нису онда устукнули од најгорих мучења становништва, у којима су ускоро постигли једну жалосну виртуозност. Стрелили су људе у колена и онда им струтали ноге, палили коленице, правили урезе у табанима и онда сипали со у њих, одрезивали рамена са плећа, догађало се чак да су деца у присуству родитеља жива бацана у пећ. Притом су овде, као и свуда где су ове хорде газдовале, бивале жене у масама жртве животињских прохтева одљуђене солдатеке. Жене и девице бивале су у присуству њихових мужава и отаца, понекад на отвореној улици осрамоћене, чак и бремените, којима су у бестијалној жестини сечене дојке, нису биле поштеђене." (стр. 41-42)

Исти третман Хрвати имају у студијама Августа Бувијеа, Хајлмана и Аладара Балогиија. Посебно је интересантан један детаљ из Хајлманове анализе начина ратовања у том великом европском рату: "Заробљеници су били и од стране царских војника и од стране Швеђана човечније третирани него у почетку Низоземског рата. Често су изменљиви (давани

у замену) заробљеници, човек за човека или чин за чин. За преостатак на једној или другој страни плаћана је откупнина. Понекад су у масама и без откупнина давани заробљеници на обе стране. Заробљени прости војници обављали су редовне послове; официри су чешће пуштани на часну реч да извесно време неће ратовати против једне или друге силе. Заробљени Хрвати су слати у Шведску да раде у рудницима, јер они нису од Швеђана сматрани као војници због њихових разбојништава." (стр. 42)

Аладар Балог у књизи "Валенштајнови хрватски аркербузири", објављеној у Будимпешти 1884. године, пише: "Валенштајнови хрватски аркербузири тако су рђаво име стекли у Тридесетогодишњем рату, да је тада име Хрват било синоним са разбојником... Овај одред војске био је означаван као пљачкајући доповски олош." (стр. 43)

е) Књижевна обрада хрватских злочина

И европска књижевност обилује описима и уметничком обрадом хрватских зверстава у Тридесетогодишњем рату, па Костић наводи неколико упечатљивих на које је наишао. Прво приказује детаље из Шилерових поема, пре свега поеме "Валенштајн", па после основних елемената фабуле наводи цитат Балегијевог коментара: "Очигледно се мора приписати опште познатим дивљаштвима Хрвата, да је њих (Хрвате) Шилер тако одвратно описао. Према његовом представљању, сваки Хрват је у исто време разбојник... Шилер је изабрао баш Хрвате да их веже за срамни стуб, јер су му Пољаци и Мађари ипак изгледали још увек у извесном витештву у поређењу са Хрватима, чије руке нису биле само оруђе дивље отимачине, него чак још убрљане крвљу жена, деце и старца. Пошто класична дела лепе књижевности представљају главни извор сазнања широких читалачких кругова, то успомена на овај народ живи и у литератури и у публици само кроз Шилерово представљање... пошто је једно тако неупоредиво велико дело представљало у дречећим бојама Хрвате као разбојнике." (стр. 47) Даље закључује Балог: "Немачка и француска литература знала је само толико да су Хрвати служили под Валенштајном, да су били његови нарочити миљеници и да су њаволски беснели." (стр. 48)

Јулије фон Викале у роману "Херцег Валенштајн у Мекленбург" пише: "Хрвати нису у талашној царској војсци заузимали један баш нарочито уважен положај, и тешко наоружани валонски кирасири, чешки аркербузири (стрелци), ирски драгови, чак и регуларна пешадија наоружана мускетом, сви су они са презиrom гледали на ову лаку, неуредну руљу, која је, истина при пљачкању и отимању увек прва, али код напада у отвореној борби често последња." (стр. 48) За Хрвате даље каже да су необузлаано сурови и грамзиви, те да су уживали глас, и то не без оправдања, као најнепоштенији пљачкаши и најсвирепији мучитељи сеоског становништва у целој царској војсци." (стр. 48)

Код шведског писца Топелијуса говори се о дивљим Хрватима, као и клетвама у којима је реч Хрват исто што и демон и проклетство. И Гримелохаузен их у историјском роману "Симплицисимус", који је први пут објављен 1669. године, пореди са ђаволом. О Хрватима као пљачкашима пише и Данијел Дефо у роману "Успомене коњаника" на више места, али је можда најупечатљивији следећи цитат тог иначе прослављеног аутора Робинсона Крусоеа: "Видео сам најпвеште области Немачке сведене на праву пустош и грабљиве Хрвате како са нечовечним варварством гасе пожаре опљачканих села крвљу становништва. Да ли је то учинило да моја природа, иначе нежна, која се после повратила, отврдне, или не, не бих могао рећи." (стр. 52)

ж) Хрватско дивљаштво у народним песмама

Велики број народних песама из времена након Тридесетогодишњег рата опева хрватске злочине. Емил Велер у Базелу, 1855. године, између осталих наводи следеће стихове: "Штете достојне сажалења направиле Хрвати са пљачком, скрнављењем, ватром на све стране." (стр. 53) У збирци "Дитфурте", објављеној у Хајлелбергу 1882. године, изашло је више таквих песама. У једној се каже: "Фуј, фуј велике срамоте коју

Прљаво оруђе реакције: национални карактер Хрвата доказао се 1848. године у Европи, где су се исказали као најпогодније средство за гушење револуционарних покрета

ја морам да искажем; ја мислим да чак ни у Турској не би то нико олобравао. Помисли на колико су страна твоји дивљи Хрвати бесрамно скривали мртве жене." (стр. 53) У другој "демонским Хрватима умели су да окрену шилит, они су онда скакали и цупкали као буве." (стр. 53)

У трећој се парафрази Тилијева наредба: "Еј, ви Хрвати, одмах овамо, ви коњаници сместа да сте дојахали! Сад напред, напред, марширајте, војници, и извршите брзо моју заповест! Уништите огњем све што стигнете а остатак мачем, ништа, ама баш ништа не смете пропустити, него само голу страћару. Пуцајте, бацајте огњене лопте, будите свуда, на сваком месту! Горе, горе, на бедем, упадајте, продрите, растерујте! Сеците, не оставите да живи ни једно једино мајчино чело. Пажња, погледајте где су, и где се налазе. Здравом да сте ви моји војници, ви коњаници и пешаци! Ја вам наређујем и саветујем вам да се сваки мушки бори. Град вам је препуштен, и ако га освојите, не смете да оставите у животу ни чело у мајчиној утроби." (стр. 54)

И Балог наводи сличне песме о гадостима Хрвата. У једној од њих персонификовани Магдебург поручује Хрватима који су га порушили: "Ваше руке су ме пробиле једном тешком раном, ја немам места на мом телу које би било без рана. Ти си несумњиво спознао, велики Херкуле и часни, оне који су ми задали тако страхан бол. То су били славошки варвари и свирепи Хрвати." (стр. 54) 1681. године самостално је штампана песма у којој Магдебург, персонификован у левицу, одговара шведском краљу: "Ти погађаш храбри јуначе, Славени и Хрвати, подмуклост и препреденост издајника, они су ме тако испекли и срамно удесили... они су ме оставили без части, без поноса, без града." (стр. 54) Поред грозоморних Хрвата, великим злочинима су ме истакли и Пољаци, бацајући љагу на словенство уопште.

У песмама Мартина Бецигера, наводе се и следећи стихови: "Често ми је војник и љути Хрват стављао мач на срце, па чак ме и комадао али ја ипак нисам могла да умрем, никаква несрећа није могла да ме упропасти." (стр. 54-55)

2. Шлески ратови

Српска народна одбрана у Чикагу, 1955. године, издала је другу књигу "Примери хиљадугодишње културе Хрвата" у којој је Лаза Костић представио хрватске подвиге у XVIII веку.

У предговору, с великом дозом ироније, цитира загребачког надбискупа Алојзија Степинаца: "Све у свему, Хрвати и Срби два су света, северни и јужни пол, који се никада неће приближити било чудом божјим." ((стр. 5) Говорећи о православним Србима и православљу уопште Степинац је тврдио: "Ту нема морала, нема начела, нема истине, нема правде, нема поштења." (стр. 5)

Други истакнути католички свештеник и амерички Хрват, Иван Стипановић, писао је да су Срби лопуже, хоштаплери, дерипчад магарши, потепухе, лопужине, стрвинари, дивљач и будале. Тих истих невестих година хрватски емигрантски сликар Јозо Кљаковић за Србе је тврдио да им је свирепост, простота, лаж, подвала и фалсификат саставни део њиховог бића и васпитања, док је истовремено усташки политички предводник Богдан Радица изјављивао: "Ми Хрвати немамо чега да се стидимо." (стр. 6) Уместо језиком мржње и псовки Костић им одговара неумољивим историјским чињеницама и цитирањем страних аутора који су непосредно искусили или научно проучили и историјско деловање Хрвата, из којих се јасно и прегледно види да су хрватски предводници Србима настојали неадекватно пришићи епитете, који заправо хрватском народу по космичкој правди, човечанском моралу и суштој истини припадају.

а) Хрватски пандури Фране Тренка

У XVIII веку Хрвати су као аустријски војници ратовали у шлеским ратовима, а по злочинима су се посебно прочули пандури хрватског барона Фране Тренка. "Њихова недеља била су таква, да су свуда где су се појавили проузроковали страх и трепет. Народ је свуда бежао и склањао се где год би се они појавили." Професор Јозеф Старе је, 1882. године, писао: "У аустријским наследним ратовима, поред редовних трупа, нарочито се истицао барон Франц Тренк, са својим славошким добровољачким руљама или такозваним пандурима, преко којих је он хрватско име у Немачкој још једанпут учинио страшним." (стр. 12)

Костић среће пажњу да су Хрвати раније избегавали потпуну идентификацију са пандурима. Није дочекао да види данашње Туђманове гардисте управо у пандурским униформама. Како каже Костић, "Хрвати су у Седмогодишњем рату имали исту срећу као у овом последњем, да своја недеља под-

међу једном парцијалном појму. Раније су то били пандури, а сада усташе. Али да су ови делови одиграли неку славнију улогу, како би тек Хрвати идентификовали своју целину са њима. Међутим, чисто је фалсификовање историје одвајати пандуре и усташе од Хрвата уопште. Сву славу и једних и других ми признајемо Хрватима у потпуности. Али и сва њихова недела." (стр. 12) Сетимо се како је пре више година загушујућим телевизијским спотовима рекламиран вињак "Тренк" са сликом овог разбојника.

Оскар Тајхман у књизи о Тренку, објављеној у Дрездену 1928. године, говори о хрватским зверствима у граду Хаму: "Пљачкање Хама може се упоредити са пљачкањем Магдебурга, само што је ово било већег опсега; и Тренкови пандури и Тилијеви Хрвати били су само полуцивилизирани људи, које је било тешко држати на узди ако су њихове страсти једанпут биле пробуђене." (стр. 12) У обимним "Мемоарима аустријског двора", које цитира Тајхман, стоји и следеће: "Трупе које су биле за непријатеље Аустрије нарочито опасне, то је био фрајкор Хрвата, одобрен од угарског парламента, а сасвим посебно стравични пандури са турске границе." (стр. 13)

Томас Карлајл у опширној монографији Фридриха Великог, објављеној од 1858. до 1869. године даје прецизан историјски опис пандура: "Прави пандур је пешак: дугачак, мршав, неопран дрипац у широким турским чакширама, помало го у горњем делу (тела): носи врло дугу пушку и разне пиштоље и ножеве око паса: Прави (специфични) лакеј." (стр. 13) У проспекту Шуццовог историјског романа "Пандурски пуковник Тренк" тај опис се прецизно допуњује: "Њихово оријентално наоружање, њихова честа питорескна ношња, њихова појава уопште била је оригинална у највишем степену. Уколико су били према непријатељу изврсни, ускоро су постали страшило за све становнике услед пљачке, дивљих свирепости и ужасних насиља... њих је углавном изглед на пљачку и плен покренуо да напусте своју кућу и двор." (стр. 13)

О учешћу хрватских пандура у Првом шлеском рату, од 1740. до 1742. године, и Аустријском наследном рату, од 1742. до 1743. године, упечатљиво сведочанство пружа официјелна и стручна обрада Одељења за ратну историју Великог прусконемачког генералштаба, објављена од 1890. до 1893. године у три тома у Берлину. Тамо, између осталог, стоји да је 1791. године "постројио барон фон Тренк у пределима славонске границе једну групу од хиљаду људи. Баш су ови предели били нарочито погодни за добровољно врбовање утолико, што су се тамо налазили пандури, једна врста домаћих војника, хрватских и славонских племића, који су се показивали као нарочито погодан материјал за сврху о којој је реч. Један сличан кор је био сакупио потпуковник фон Менцел од пандура, Хрвата и од осталог олоша сваке врсте, жељног черупања. Ниједна од ових слободних руља није могла да се у борби употреби као један размакнут одред, због њиховог помањкања дисциплине. Али у малом рату су чинили армији услуге које се морају ценити." (стр. 14)

Према истом документованом извору забележено је, 27. јуна 1741. године, да је генерал Најперг послао "Тренков фрајкор да предузме један покушај на магацине који су се налазили негде око предграђа Швајдница. Тај одред се ушанчи у шумам брда Цобтен, јер се Славонци још нису усуђивали да ништа предузму против непријатеља, али су били кадри да почине најнечовечије испале на становништву. Тренк је био лично повучен на одговорност и одузета му је била команда, коју је преузео мајор Менцел." (стр. 14) Даље стоји да, 30. јула 1741. године "у 4 сата ујутро око 1.000 пандура и 400 хусара, који су највећим делом припадали Тренковом кору, насрнуше са свих страна на место. Мајор фон Путкамер је благовремено испразнило место. Сада нестале места у ватри, а становници су опљачкани." (стр. 14) Вилхелм Онхен пише о ситуацији у Баварској те исте године: "Обезоружана земља била је од пандура и толпача немилосрдно злостављана и исисана." (стр. 15)

б) Хрватски покољи у Хаму

Карлајл у напред цитираној студији наводи да се 7. септембра 1742. године, "Тренк са својим помагачима беше појавио у Хаму, једном лепом прометном граду на овој страни,

неутралној страни брда (не у Чешкој већ у Горњем Пфалцу, пределу старог изворног кнеза пфалачког кога Аустријанци мрзе); и пошто је он Хам, противно сваком праву и закону, позвао на предају и напао, он га је опустошио и уништио огњем и мачем. Један стравичан, скоро невероватан, али истинит факат, који је сад свуда распростра ујас." (стр. 15) За самог Тренка Карлајл истиче: "Једног непријатнијег индивидуа од овога Тренка није било од дана Атиле и Цанглиса. Једно створење достојније проклетства ретко сам досад нашао." (стр. 15)

А описујући битку код Детингена, од 16. августа 1743, он каже: "Аустријанци нису успели да пређу Горњу Рајну ни на једном месту. Само је то полазило за руком једанпут или двапут дневно кропији Тренку и његовом распуштеном пандурском олошу, који је беснео околу пљачкајући и беснећи, да би му се дивили новински извештачи ако нико други." (стр. 15) Енглез Кокс, у књизи "Аустријска кућа", пише о учешћу Хрвата у Првом шлеском рату: "Ове трупе, састављене од пандура, Хрвата, Славонаца, Вараждинаца и Толпача, пружале су очима Европе један нови отуђујући спектакл. Они су, својом ношњом и наоружањем, својим дивљачким понашањем и чудноватим начином борбе, уливали страх дисциплинованим армијама Немачке и Француске." (стр. 16)

Оскар Тајхман, проучивши бечке ратне архиве наводи да 1741. године "пише Најперг принцу Карлу Лотаринском једно писмо, у коме му захваљује за стигла појачања и напомиње да недисциплиноване банде Тренкове за сада не може да употреби низашта, и да оне само пљачкају земљу." (стр. 16) Према овом аутору, 1742. години Тренков одред је "услед губитка при заузећу Линца, показао веома малобројно стање, то он доби наређење да са својим људима врши контрибуцију у целој Баварској. Пандури су били за овај посао нарочито погодни, јер су они били, захваљујући свом дивљем изгледу и понашању, најстрашнији после Менцелових хусара међу свим ирегуларним трупама Марије Терезије. Мора се признати да је сам Тренк врло радо прихватио ову дужност, јер пљачкашка пожула, која је била урођена сваком пандуру, није недостајала ни њиховом вођи... Појава ових силесија бесна погледа са њиховим чулавим брадама, разбарушеном косом, јатаганима и кабаницама прве-

Клеменс фон Метерних (1773–1859), аустријски политичар: стуб реакционарног савеза европских владара "Свете алијансе"

ним као крв, имала је жељени успех." (стр. 17) Улазећи у Дегендорф хрватски пандури су певали своју омиљену, по зту познату песму чије две последње строфе наводи Лазо Костић: "Напред, браћо, палите све. Што нас се тичу закони, ми смо у земљи непријатеља. У огањ, у огањ. Нека цвили и старац и олојче кад падне у наше руке." (стр. 17)

Даље пише Тајхман: "Док се све ово дешавало, заузео Кевенхилер 13. фебруара (1742) град Минхен, истог дана када је изборни кнез Карл Албрехт свечано крунисан у Франкфурту за цара. Пошто је његова престоница била у рукама непријатеља, а његова земља опљачкана од пандура, Хрвата и хусара, Карло Албрехт је био у ствари цар без земље... Генерал (Беренклау) признао храброст пандура (Тренку), али се пожалио да су се они понашали више као разбојници него као пристojни царичини војници." (стр. 17)

Трагедија града Хама у Баварској шуми, на реци Регену, десила се у септембру 1742. године. Тренкови пандури су преваром ушли у град, запалили га и кренули да убијају све становнике редом. "Многима је успело да се преко реке пребаци у поље. Они пак који нису могли да се дочепају моста били су од ужасних пандура беспoштeдно поклани... Кад је Тренк на обалама Регена ловио баварске трупе, његова слава је била окаљана сатанским понашањем пандура и Хрвата који су били остали у горућем граду. Скоро су сви мушкарци били посечени, жене силоване и у реку бачене ако су покушале да се спасу преко моста који је горео. Дивљи ратници пројужили су своје оргије читаву ноћ." (стр. 18)

Алфред Гитер фон Арнет је од 1863. до 1879. године, у Бечу, у десет томова објавио историју Марије Терезије и у њој објављује писмо фелдмаршала грофа Најперга Франца Тренку, од 2. јула 1741. године, у коме му поручује и следеће: "Та Вама је ваљда само по себи познато да нисте овамо позвати да пљачкате земљу или друге неприличности да пуштате да се врше, него само зато да би непријатељу допринели штети и губитке. Али до данас није кроз вас непријатељу начињена никаква штета, док јесу земљи и њеним становницима велике неприличности, као батинање, туча, одузимање новца и друго, о чему са свих страна стижу честе жалбе и шта ја хоћу да се изостави при најтежој одговорности. И ако Ви не можете себи да стекнете толико ауторитета, да би Вас потчињени људи поштовали и слушали, ја не знам кога ћавола ми Ви овде можете бити од користи." (стр. 19)

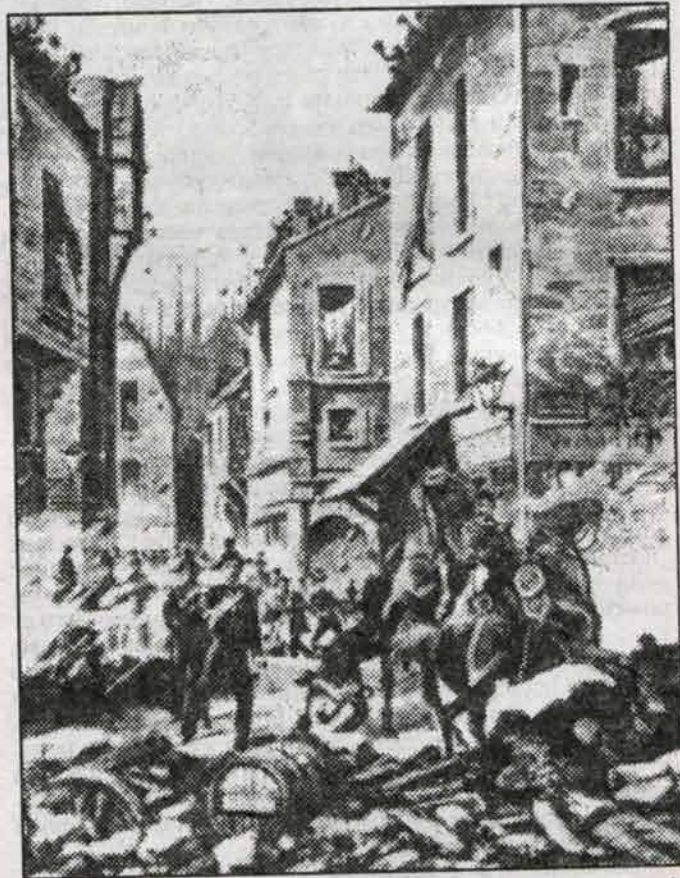
У другом тому Гитер пише: "Иако је Тренк био великог и лепог изгледа бића које може да се допадне, и не беше без неког образовања, ипак је иначе његова неукротива дивљина у великом степену личила дивљаштву његових људи, да је строгом, методичном Најпергу уливала темељну одвратност. И то не без права. Јер, иако би он добијао строгу заповест кад је ишао на крстарење, да само према наоружаним непријатељима а не према беспомоћним сељацима може да врши насиље, у ствари се догађало баш обратно. Путујући трговци били су пљачкани, куће харане и паљене, и сваке друге грозоте вршене." (стр. 19) Фон Арнет пише и о догађајима у граду Хама, које смо већ помињали: "Сад се доможе Тренк једног предграђа, запали га и јуришом освоји град. Пожар се брзо ширио од улице на улицу; један магацин праха одлете у ваздух. Али још страшније него разјарена стихија беснеле су јуришне трупе против посаде и несрећних становника Хама. Свирепости сваке врсте биле су почињене, многи људи убијени у обести." (стр. 19)

в) Други шлески рат

И Други шлески рат, који је вођен од 1744. до 1745. године, описан је у званичној студији Главног пруско-немачког генералштаба. И ту су Хрвати предначили у пљачкама и зверствима над цивилним становништвом. Хрватски пандури, под командом пуковника Паташића, називају се руљом, шљамом, олошем, чопорима, багром и сличним изразима. И њихови савезници и више команде пуне су презира и гнушања према хрватском дивљаштву. Нико их не сматра људима у правом смислу речи. Нико их није трпео у својој близини и регуларне трупе су их прогониле као сувишни баласт. Понекад су, ипак, и даље коришћени за плашење непријатеља. Тако се аустријски командат Лаудон, почетком

августа 1760. године, обратио градоначелнику Бреславе тражећи предају претећи да ће у противном бити уништен. "Бомбардовање је неизоставно, општи покољ (масакр) од стране Хрвата, ни дете у мајчиној утроби неће бити поштеђено." (стр. 23)

У књизи Јохана Чалоповића "Славонија и Хрватска", издатај у Пешти 1819. године, описује се како је Тренк по наредби да 3. јула 1744. године крене на Лаутербург дан раније одлучио "да покупи све своје пандуре. Читаве стотине биле су нестале, целу ноћ нису могли да буду пронађени нигде. У зору рано прикрадоше се у чопорима са гускама, паткама, овцама, кокошкама, покућством, новцем и осталим стварима... Они су ширили свугде где су се појавили страх и трепет. Свуда где су их назрели, узвикивали су људи полумртви: спасавајте се, децо, ево пандура! Бог нека вам буде у милости!... Код Хегенауа падоше им у руке око 600 наоружаних сељака из предела Сунда (Сундауер). Пандури их највећим делом у магновењу послаше на други свет, а преосталим отсекоше носеве и уши и тако

У марту 1848. године, Хрвати су у Милану показали своје демонске нагоне: оно што ниједна друга војска у Аустрији није хтела да чини, чинили су Хрвати који су на злодела и безакоња били готови

унакажене, послаше их кући... Кад су пандури и Хрвати имали да опседну град Елзашки Цаберн, они су успели да се незапажено увуку у град и да у првој жестини (јари) посекну све који су носили оружје. На то почеше да пљачкају, па чак заборавише да отворе капију друговима који су напољу чекали... О њима (пандурима) шириле су се авантуристичке приче и вести. Тако нпр. да они људима не секу главе као хусари, него да их шчепају за косу и онда, као касаци, да им прережу гркљан. Да су код Ландауа хтели да опљачкају један млин, а пошто се млинар покушао да брани, они су га поставили на главу и, као један комад дрва, у двоје преподовили." (стр. 23-24)

Тајхман наводи велики број детаља о понашању Хрвата и у овом рату. Најупечатљивији је случај битке код чешког града Сора 1745. године. "Лаке трупе почињаше ужасе на женама и на пратиоцима војске, али, како тврди Карлајл... то су

починили Хрвати под командом Надашдија, а не Тренкови пандури, којима је судска истрага, непосредно затим предузета, све башила на врат." (стр. 28) И Тренк се појавио на суду као сведок и изјавио је да је пљачка већ увелико трајала кад су наишли његови пандури. "У тим околностима немогуће је било пандуре задржати од тога." (стр. 28) Међутим, уместо да изврши борбени задатак у бици код Сора, Тренк се својски упустио у пљачкање догора пруског краља заборавивши на обавезу да се према прецизним инструкцијама укључи у борбу. Тренк је тада ражалован и осуђен на доживотну робију, а када је чуо пресуду војног суда узвикнуо је: "Јао мени да сам ја икад за част и славу Марије Терезије војевао, да сам ја због ње дозволио пљачкање вароши и убијања старана и деце и мојих пандура. Да ја увиђам да моја злодела заслужују казну, али не од тебе Марија Терезија! Француска и Баварска би биле у праву да ми суде, али не Аустрија." (стр. 28)

Проучавајући други рат између пруског краља Фридриха и аустријске царице Марије Терезије, француски историчар Дук де Броли је, 1887. године, писао: "У Динголфингу није се било далеко више од неколико миља од Минхена, а Хрвати и пандури, одајући се пљачки и свирепости које аустријски генерал није успео да сузбије распростреће страх све до капија града." (стр. 29) У првобитном поступку Тренк је био осуђен на смрт, али је казна после преименовања у доживотну робију у тврђави Шпилберг код Брна. Најстравишније је опустошио баварски град Хам и шлеске градове Ландсхут, Хиршберг, Штиделберг, а и многе француске. Своје писање о Тренку фон Арнет завршава речима: "Да је он био испуњен кајањем због својих злочина, показује и његов тестамент, а нарочито она одредба у тестаменту, којом он оснива један сиротински дом. Она лица су имала првенство да се ту примају која могу да докажу да су у Хаму или његовој околини осакатана или осиромашена за време последњег рата. Јер је то било место где је Тренк за време банарског наследног рата најљуће газдовао." (стр. 30)

г) Хрватска зверства у Седмогодишњем рату

У Седмогодишњем рату, који је вођен од 1756. до 1763. године, пандура више није било, али су учествовали Хрвати и опет на исти начин као раније, јер они једноставно за цивилизовано ратовање нису способни. Хрвати су укупно имали око педесет хиљада војника. И о том рату постоји званична студија Велшког генералштаба, објављена у Берлину 1901. године. Кад год се у њој помињу Хрвати, реч је о пљачкама. И тако, 18. октобра 1756, кад је извршен препад код Тешена, посада дворца "заузе брзо пушке и растера пушчаном ватром Хрвате који су пљачкали град." (стр. 31) У зиму 1856. године, 31. децембра, Хрвати су опљачкали град Остриц, а нешто касније и Крапау. Најтеже је од њихових руку, 1760. године страдао Дрезден и нешто касније Берлин, Шарлотенбург, те Швајдниц, 1. октобра 1761. године.

Херман Вендел, који је иначе био благонаклон према Хрватима, писао је, 1925. године, каква је утисак немачко ратовање оставило у Немачкој, а посебно "добровољачки одреди (фрајкорови) и Тренкови злогласни пандури, који хрватском имену у Немачкој оставише тако непријатан звук, да је још 1866. године са повиком "Хрват" у Пруској страх изазиван и страсти су пламтеле." (стр. 38) Хрватима су вековима лецу плашили. Француски публициста Емил Лангсдорф је писао, 1848. године: "Човек се подсећа на пукове Хрвата и пандура, ових хусара смрти како су их звали, који су били стекли једну тако страшну репутацију у ратовима последњег века." (стр. 38)

Енглески историчар Маколеј пише 1842. године: "Баварска је била прејављена дивљим ратничким хордама из оних крвавих граничних предела који деле хришћански свет од исламског и сачињавају вечну јабуку раздора међу њима. Тада су се у западној Европи први пут чула имена која страву шире, имена пандура, Хрвата и хусара... Берлин је чак био заузет и опљачкан од Хрвата... Чопор Хрвата навалио је био на Шлезију." (стр. 39) Словак и лутерански свенгеник Иван Чалоповић скреће пажњу да су Хрвати нанели огромну вољу и

свим граничарима, мада се Срби никада нигде никаквим злочинима нису прочули. "Код имена граничар представља се један мрачан, сиров народ који гута железно. Многбројне језовите приче о свирепости пандура и Хрвата у главама маса су неодољиве од идеје граничарства." (стр. 40)

Хрватски злочини су обрађени у комплетној литератури која се бави шлеским ратовима и врло су пластично приказани до најситнијих појединости. Са презиром их помиње и Волтер, а Евалт фон Клауст у "Оди пруској армији", из 1757. године, у једном стиху каже: "А пљачкање, то препусти кукавицама и Хрватима." (стр. 43)

3. Хрватска дивљања у деветнаестом веку

Трећа књига из ове серије објављена је у Хамилтону 1956. године, у издању Српске народне одбране у Канади, и у њој Костић обрађује хрватске монструозне подвиге из XIX века. У предговору он наводи неколико хрватских аутора који су својом мегаломанијом и лажима превршили сваку меру. Тако је Влахо Раић писао педесетих година: "Један од најстаријих суропских народа, који је већ у деветом стољећу имао своју државу и владаре своје крви, народ са великом снагом културна стварања и културне асимилације, народ јуначки у својој сржи, племенит." И то се, веровали или не, односило на Хрвате. Мате Фрковић је истицао: "Србин робује, а Хрват се бори и пролијева потоке крви својих најбољих синова. Сва хрватска повијест тога доба пуна је дивних дјела отпора и јуначких подвига, у којима је заблестао лик не борца јунака у обичном смислу ријечи, него борца и јунака за слободу и одбрану своје домовине." (стр. 5-6) Оваквим текстовима је била препуна хрватска емигрантска штампа и то је посебно мотивисало професора Костића да се још дубље посвети истраживању историјске истине и раскривању хрватских лажи.

Поред тога, најпризнатији хрватски књижевник и највећи миљеник комунистичког режима, Мирослав Крлежа, препштапавао је тих година у загребачкој "Републици" своје есеје, писане непосредно по окончању Првог светског рата, у којима су стајале и следеће речи: "Беч гладује, Аустрије нема, руља је завладала свијетом, рат су добили ови балкански цигани. Каква ли срамота... А то нас је побједило? Ови ушљиви балкански цигани који читаве дане жваћу лук и пључкају по алпанама, ова неписмена багра за вјешала." (стр. 6) Тако је Србе третирао тај напредни левичар, наловезујући се на посланицу хрватских бискупа из 1945. године у којој су врховни католички прелати тврдили: "Мирољубивост је темељна ознака душе хрватског народа." (стр. 6) Такве хрватске гадости нису смеле остати без одговора, аргументованог и темељитог.

Костић се огромном енергијом и невиђеним ентузијазмом упустио у пружање таквог одговора. Своју додатну мотивацију он објашњава на следећи начин: "Ја сам пришао проучавању хрватске прошлости јер сам се у чуду чудно како су Хрвати могли да начине оне злочине према Србима у XX веку. Ако их никад раније нису чинили, требало је претпоставити и српску кривицу, бар у извесном обиму. На моје запрепаштење констатовао сам да су Хрвати били такви увек откад их историја спомиње и да је сва њихова "култура" саздана на лажи и обмани. Тиме се потврђује оно што смо ми Срби и досад знали, а што странци најалост неће да верују: да су Срби невинне жртве колективне психозе и националног карактера Хрвата." (стр. 8)

а) Хрвати као пандури реакције

Посебно се тај карактер доказао 1848. године у Европи захваћеној националним и социјалним револуцијама, где су се Хрвати колективно исказали као најпогодније средство за гушење револуционарних покрета. "Ниједан други народ се није показао тако ваљан и тако способан да револуцију угушује. Требало је поступати без обзира: убијати све на шта се стигне, нишгити и таманити све што наиђе. То су само Хрвати били у стању. С друге стране, постојала је опасност да се војска не прикључи револуционарима, као што се догађало у Француској, Немачкој итд. И ту су Хрвати били

најбоља гаранција да на то неће ни помислити. Зато је Хрватима додељена главна улога "пандура реакције" и њених целата, како је то већ примећено. Тај мали народ био је калар да на неколико страна пошале пандуре да сузбијају револуцију. Он је то учинио у Италији, Мађарској, у Аустрији. И свуда је успео, захваљујући најбескрупулознијим мерама које је предузимао. Оно што ниједна друга народност и ниједна друга војска у Аустрији није хтела да чини, то су чинили Хрвати. На злодела и безаконја они су увек били готови. Уосталом, то су наследили од својих предака." (стр. 10)

У марту 1848. године, грађани Милана дигли су се на устанак и избацили аустријску војску из свог града. Ту је реч о неким од најславнијих дана италијанске историје и сва научна дела, која те догађаје обрађују, пуна су описа хрватских зверстава која су у дубоку сенку бацила све поступке аустријских војника других националности. Најдетаљнији историјски приказ дат је у књизи "Трогодишњи архив италијанских прилика", објављеној 1851. године у швајцарском граду Кашилагу, па је Костић опширно цитира. Прво наводи случај једног убиства: "Према вечеру, једна патрола Хрвата вођаше у касио једног младог Миланца. Али, како се овај опираше сили чак са песницама, тако ове дивље звери задавише несрећника и обесише га о једном фењеру који се налазио на тргу." (стр. 16)

Следе масовније сцене насиља и дивљаштва: "У бесу уђе једна трупа да запоседне дворште. Било их је око 2.000 Чеха и Хрвата. Имали су дивљи изглед, пуцаху према прозорима и у ваздух, у сајама уништише намештај. Улазе које би нашли затворене разбијаху са секиром пустошија. Неки су тукли ненаоружана лица, други им са леђа цепаху чак и хаљине. Други, још дивљији, попеше се на кров и нашавши ту неке дечке стрмоглавише их на улици. Крв грађана је текла од стране једне солдатеке помахнитале од беса док се њој самој не показиваше никакав отпор. Ми, који смо били присутни овим страшним сценама, не можемо да на њих мислимо без једне навале бола и србе... Хрвати, изнакажујући наш језик, викаху "субито пи-каре" (одмах ћемо вас набости, ЛМ.К.). Рањеници који су слабо могли да ходају, они који су постртали... ударани су пушкама или песницама. И такав је дивљи бес владао да они војници који су били удаљени од заробљеника, тако да их нису могли директно тући, бациху на њих одострага комаде цигала и благо." (стр. 17)

Ређају се сцене појединачних мучења, а онда се текст наставља: "У то баш уђе преко пута моста од Брере један одред Хрвата у једну кућу у којој је био један трговац вином. Паложише ватру и убише неколико лица, између осталих оца и сина Бартолио, радници на попођавању (патосању) нађени су спаљени и пробуражени бајонетом са осам или више рана." (стр. 17) Наоружани грађани су се организовали и Хрвате нагнали у бекство. "Ухапсише пет Хрвата који су преведни у кућу Трушио. Пронађен је унакажен леш једне жене и унакажено на страпан начин троје мале деце. Исти је одред спасио једну девојчицу у улици Самбуко, отргнувши је из руку ових чудовишта." (стр. 17)

б) Миланска трагедија

Али голгота италијанских грађана се наставља. Цивили су бежали на све стране "уверени да не могу бити безбедни у сопственим домовима од стrelања, од упада, од дивљаштва Хрвата... У време Барбаросе нису таква варварства била почињена од непријатеља; побили су целе породице од 7-8 лица, дечаци и деца отргнута из утроба мајчаних; убијали су децу од две и три године, палили су живе људе и жене... У кући 2189 у П. (порта) Комасина, Хрвати бацаше кроз прозор све који су ту становали... На Старом тргу, једна разбојничка банда Хрвата, са многим официрима, спази на прозорима неке становнике како их проматрају. Верујући да им је постављена заседа, упадоше у кућу, рушећи врата секиром и ватром, убише 11 лица, људи и жена, и толико њих ранише. Огњачкаше и упропастише све... У једној кући на Старом тргу у П. Комасина, пошто су застрашили становнике са три топовска пуша, чији меци падоше у собе, уђоше ненадано унутра. И пошто су сви становници: људи, жене, стари, деца и инвалиди повукоше у једну једину собу у приземље, разбише

врата и са једном пушчаном салвом више пушката нанишавњених на ове несрећнике, одједном убише седам, ранише 18, а 12 одведоше као заробљенике у Касио. И сад још недовољно засићени, у пролазу за Касио натакоше још два на бајонете." (стр. 17-18)

Следећи детаљ, је једноставно немогуће коментарисати. "Један рањени Хрват упутио се био у болницу; у једном малом завежљају, који је држао узасе и љубоморно чувао, нађене су две отмене женске руке, са прстима пушим драгоцених прстенова." (стр. 18) Све то увелико подсећа на Магдебуршку трагедију или Јасеновац. Стравичне сцене се настављају. "Већи део Хрвата је опустошио велико знање, убијајући раднике, жене и децу... Једној девојчици од 13 година беше одрезан гркљан, а и још понекој радници. Један врло несрећан отац, водећи у свакој руци по једног дечка, вероваше да ће то у милостивити ове жалосне бандите. Пуни варварства, ако не убише а оно расекоше у комаде ова два невина створена пред његовим (очевим) очима. После четири сата пустошења, повукоше се ови канибали, носећи собом позамашну пљачку новца, сребра, робе, коња и кочија." (стр. 19)

Костић даље неумољиво проналази примере хрватске културе и цивилизације. "Ништа мање брутални према материјалним добрима него према физичким лицима, вршили су, нарочито Хрвати, такве акте манитог варварства, који су се једва догађали у времена Вандала и Хуна. У кући Булија Фортисе, сопственика једне текстилне фабрике код Капије Верћелина, једна хорда ових наказа унаде на сваки спрат, у сваку собу. Не само што су убили многе станаре и однели велике суме новца, него су опустошили магацине, порушили разбоје, поцепали и опрљали штофове, и покварили и уништили све ствари... Увукоше се Хрвати у једну гостионицу и спазили газду, затражише да им да да једу. А пошто он није имао, везаше га заједно са сином и прикочаше уз један топ, вукући их тамо-амо по улици. На тај начин морали су гутљајима да пију смрт. Пошто су их довели у једну другу кућу и чувши једно дете како плаче, лигоше га из колевке на очиглед уплашене мајке и наслонивши руке детета према зиду прибише га као да беше слепи миш или друга каква бештија, а после од једног удара бајонета остаде мајка мртва на земљи... Свањивало је кад око 200 Хрвата, наваливши гладни са ових врата, разбише секирама улаз у кафану Њоки и уђоше у пуномо бесу. Газде радње Леополдо и Луиђа Њоки (бременига у четвртном месецу) клекнувши на колена и скрививши руке на грудима, мољаху ове наказе за живот... Кад се овај уплашени брачни пар понадао, давши све што је имао, да је утолио незајажљиву глад ових дивљих зверова, тада баш официри отргоше силом жену из наручја мужа, нареду јој да клекне и уперу јој бајонете на врат. Мачем прободоше мужа на очиглед жене, згазише га и раскомадаше, а онда наложише ватру." (стр. 20)

Енглески вицеkonzул у Милану Роберт Кемпбел с гнушањем је писао опширан извештај о свим збивањима којима је био очевидац и упутио га лорду Палмерстону. У извештају су дословно наведене и следеће речи: "У току дана се показало да су највећа дивљаштва почињена од Хрвата; читаве породице жена и деце нађене су у разним квартовима предграђа убијене и унакаже не од њих на најзверскији начин." (стр. 21) Хрватских злочина су се ужасавали и њихови саборци других националности. Многи од тих аустријских војника после су детаљно описивали све те језиве догађаје, па један од њих каже: "Са трга оружја уђоше, урлајући као звери, неки Хрвати; двојица или тројица беху наболи на бајонете неке јадне дечке. Неки од наших, видевши тај ужас, прихватилише бруже да казне варваре. Али сами, поред толиких батаљона, шта могасмо да радимо? Шта друго него да дозволимо да нам без нужде одрежу гркљан? Сви смо били пребледели од беса." (стр. 21-22)

Непосредно након трагедије, у Милану је штампана књига сведочења више од двеста очевидаца хрватских злочина. Један од њих казује: "У ноћи, неки Хрвати, натерани у бег од сталне ватре једног одреда грађана који је стражарио на Капији Св. Аполинара, склонилише се, разбијени, по баштама и ливадама Квадрона. Предвидевши то бекство, двојица хрватских, Нова и Грилони, сафрише се и чувши један гласан вапај који је молио за милост, потрчаше у кућу једног баш-

тована и ухапсише пет Хрвата, који су спроведени у кућу Тривулцио. Нађен је унакажен леш једне жене и на страхан начин унакажено њено троје мале дете. Исти је одред ваљаних људи спасио једну девојчицу у улици Самбуко, отевши је из руку ових наказа толико бедних колико и опаких." (стр. 22)

У другој књизи сведочења, објављеној у Милану 28. марта 1848. године, очевитац говори: "Нађени су били многи дечаки или сасвим исцрпљени на зидинама или згажени на земљи. Осморица су била тако третирана, двоје других приковано за једну касу, двоје спаљено са смолом, један прободен бајонетом и остављен на једном стаблу... пред очима мајке. Један други бачен на леш мајке која га је дојила, да би продужио сисање. Један растргнут у двоје и после повезан сопственим превима, петорица откинута главе и бачена пред очи родитеља који умиру, један зачетак (плод) извађен из утробе мајчине и натакнут на мач!... А жене, којима су откинута очи, језик, руке, ноге, а после убијене ударцима бајонета пошто су злоупотребљене на најсрамнији начин (код једног заробљеног Хрвата нађене су у фишеклији две женске руке пуне прстења)... Шта ће више: над један леш убијеног брата био је други брат принуђен да клекне и ту је пробушен. Неки живи изгорели у кречу, други бачени живи у јарке измета, у бунаре, другим покривен стомак смолом и тако изгорели, не наводећи стрељања у кревету, у собама, у склоништима. Осам изгорелих дешева је нађено у једној гостионици на Капији Тоза, исто толико у једној другој на Капији Верћелина, око десеторо у једној малој собици на Тићинској капији, осакатених и згажених. Још се видела једна жена како се напреже да побегне и спаси се, отац и син заједно обешени на стаблима бастиона; Бовани Пијати на Тићинској капији; убили су сина и брата, сагорели синчића Марије Белони. Али дух не одолева више овом подсећању... А онима који признају бруталност Хрвата" (стр. 24), аутор указује и на одговорност њиховог старешине маршала Ралецког.

Италијански публициста Луцио објавио је, 1899. године у Риму, збирку извода из аустријске штампе о миланским злочинима. Овде преносимо само оне најупечатљивије: "Гласови о хрватском варварству били су сувишне сагласни а да не пробуде ужас и поред званичних негирања... Хрватско варварство извело је своје паклене доказе на старим женама и деци при сиси... Музичар Сулцер потврђиваше, на основу непобитних саопштења његове жене, о најсрамнијим зверствима Хрвата... Хрвати су премашили сваки варварски народ" (стр. 24-25) Слично је писала и остала европска штампа.

У "Историји италијанске револуције" Јозефа Наполеона Рикардија, објављеној у Паризу 1849. године, налазимо и нове појединости: "Али су се Хрвати надасве одликовали својим дивљим зверством. Свугде где су они дошли обележили су свој пролаз убиствима лица без обзира на старост и пол. У једној кући пронађено је тринаест убијених лица, међу којима је била једна мајка са двоје деце на рукама: једном од та два детета одрубљена је била глава а другоме разрезано грло бајонетом. Један Хрват је сасекао једно дете на двоје и сваку половину приковао за један део зида. Један други војник натакну једну девојчицу и тако је носаше на врху своје пушке. Исцупаше из утробе једне мајке плод од два месеца и скуваше га. Један радник је баш правио кугле од смоле кад ови разбојници обучени у аустријску униформу навалише на њега, распорише му трбух и напунивши његову утробу са овим запаљивим материјалом, запалише је. У фабрици свиле г. Фабриса, сви радници које је трупа ту затекла прођоше кроз врх мача. У једној гостионици предграђа Свети крст (Санте кроће) један отац је био привезан уза сина, тело уз тело, и онда су обојица убијена једним ударцем. Један други несрећник био је везан за једну греду, па су га запалили у присуству његове жене и деце. Три сељака, умочена у једну купку запаљене ракије, претрпеше смрт одмах" (стр. 27) Слични су описи и у књизи "Ломбардска револуција" из 1887. године и у мемоарима Ата Вануџија "Мученици италијанске слободе" из 1860. године као и у Рикардијевој збирци докумената објављеној 1849. године.

в) Хрвати су страх и трепет за италијанске цивиле

Историчар Карло Катанео је писао: "Бројете остале окупиран од Хрвата. Не може се исказати какав утисак чињаху од себе ове мрке наказе, прљаве од крви, пијане од вина и беса." (стр. 30) Исти аутор у другој књизи наводи: "Како су Хрвати у околини падали и убијали жене и децу, и како сваког часа пуцаху у унутрашњост куће, без икакве друге намере сем да плаше, говорило се о њима као о ђаволским створењима." (стр. 32) Исте детаље понавља и француски аутор Варен 1858. године. Нема значајнијег аутора који је проучавао тај период италијанске историје а да о Хрватима с гнушањем није писао као о варварима, убицама и пљачкашима. И у венецијанским пределима, 1848. године, Хрвате су називали варварима и дивљацима који све руше само да зло праве, како у својој књизи наводи Перан, али и Ричарди, Кантарини и други аутори. Ричарди, на пример, пише како Хрвати "злоупотребљавају победу на уобичајен начин, тј. глобећи и пустошећи земље, убијајући оне које су опљачкали, а понекад секући им главе, обешчашћујући жене, бацајући на зидове запаљених кућа мозак побитених дечака и стрељајући заробљенике." (стр. 36) На сличан начин су се понашали у Болони, Падови, Удинама и многим другим градовима.

Кад год би долазило до озбиљне борбе, Хрвати су се врло лоше држали, углавном су бежали и редовно се први предавали. Злочине над цивилима, суровост и окрутност према деци једино и могу показивати кукавице као што су они. И италијанска литература пуна је уметничких описа народне трагедије проузроковане дивљањем помамне хрватске хорде. Тако у једном великом епу из 1848. године стоји: "Ох, како су прљави вукови хрватски повратили дане Атиле! - Обешчашћење и пожари, покољи и пљачка, да ће се после потомству коса жежити - Прождрљивци и пијанице из све снаге, нови Коко скидају нам месо са костију - И прождрљиво гутајући нас, комад по комад, остављају нам само очи да бисмо могли плакати." (стр. 51) Коко је, иначе, по митологији био син бога Вулкана и велики разбојник.

Мач бечког двора, бан Јосип Јелачић (1801-1859): ката је у Бечу у крви угушио револуцију, кренуо је у Мађарску и тамо примењивао идентичне варварске методе по којима га памти читава Европа

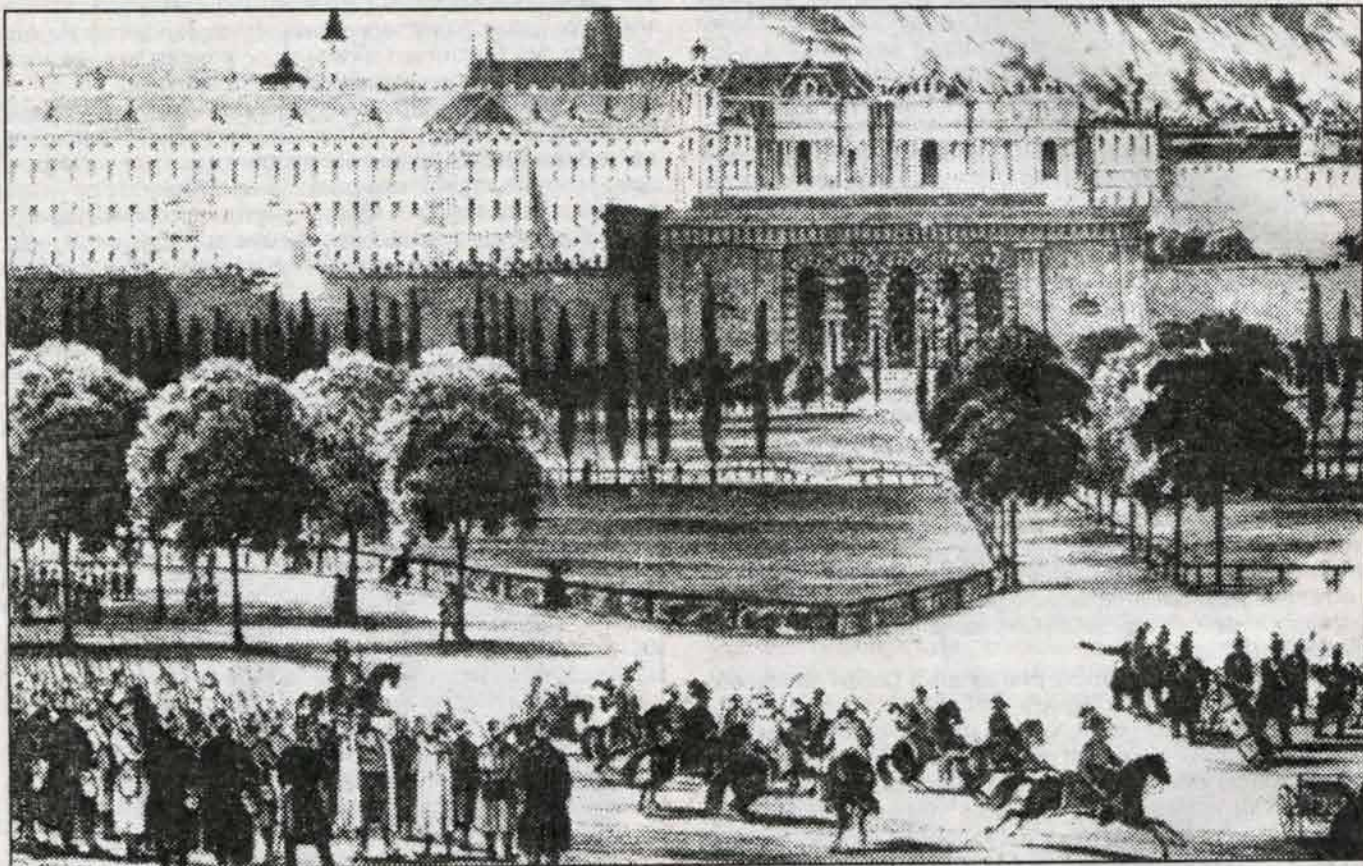
г) Јелачић и његови хрватски разбојници

Још упечатљивији негативни утисак оставила је војска хрватског бана Јелачића о којој је писано и у монументалној збирци Ханса Хелмонта "Историја света", објављеној 1903. године. Аутор текста је професор Ханс Сувиденек-Сиденхорст и он каже да је Јелачић образовао хрватску народну војску од 40.000 људи, која, истина, није имала никакву велику војничку вредност, али својим бројем, својим горопадним наступом и авантуристичким наоружањем била је кадра да шири страх." (стр. 55) У књизи "Лајош Кошут и најновија историја Мађарске", објављеној у Манхајму 1849. године, чији је едитор Артур Фреј, стоји да су Хрвати "већ од старине познати као ратоборни али усто разбојничке и нечовечне борбе. Ко том приликом да не помисли, и не хотећи, на хрватске хорде под Валенингајном, на пандуре под Тренком и напоследку серезане Јелачићеве под Бечом." (стр. 55)

Ова Фрејова књига је посебно интересантна јер аутор у њој даје веома упечатљив опис Јелачићевих војника у црвеним доламама што Костић преводи као кабанице. "Ко је ове дивље звери посматрао сасвим изблиза, или ко је у от-

жена и људи који се нису бранили, ове дивље бештије стекле су у најновије доба једно историјско име; цела Немачка спомине их са одвратношћу, грозом и ужасом." (стр. 58) У књизи "Револуција, опседање и освајање Беча у октобру 1848.", објављеној 1848. године, опис Јелачићеве телесне гарде серезана је још прецизнији: "Њихово оружје је одлично и сваки носи ханџар, један широк кољачки нож, с којим он уме да главу не одруби него посече са хитрошћу којој се човек мора дивити, и са страховитим миром." (стр. 59)

Алберт Розенфелд је у Берну, 1849. године, штампао хронику "Студентски комитет у Бечу 1848. године", у којој наводи да бан Јелачић "уме да стекне љубав Хрвата на тај начин, што он њихову наклоност да пљачкају и да главе секу гледа кроз прсте." (стр. 66) Јозеф Хелферт 1869. у књизи објављеној у Лајпцигу, описује атмосферу у Бечу пред улазак Хрвата. "Вест о доласку тако страшних Хрвата распрострајла је такав страх међу становништвом, да су многи побегли остављајући на милост и немилост кућу и двор. Са брзином муње стиже глас до Беча, па и ту произведе нагло запрепашћење; све што су радикалне новине већ недељама унапред причале

Беч у пламену 1848. године: "Главно оруђе победи деспотизма беху Хрвати, најодвратнија од свих европских раса"

вореној борби стајао према њима као писац ових редова, он ће морати да призна да нешто демонско лежи у овим стравичним приликама, чији изглед наше срце испуњава језом. Нека човек помисли на те бештије. Високе, мршаве прилике са дивљим изобличеним пртама, јагодицама које јако испалају, једном мркотамном бојом лица, чекињасто чушавом косом, и са тамним, буљавим очима са крвним жилицама и са крвљу подметнутим, то су ознаке ових првенокабаничара или црвенкапа. Исто као ови, само мало одрпанији, изгледају њихови ледаши (другови у злу) зеленокабаничари, које чак сами официри у Јелачићевом логору зову скакавцима." (стр. 56) У књизи "Бечка октобарска револуција", издатај 1848. године, Јелачићева хрватска војска се назива правом хордом убица.

Фон Фененберг у "Историји Бечке револуције" каже да су Хрвати заклали хиљаде Бечлија и тиме себи натоварили вечну љагу у историји. И Фреј је писао да су Хрвати "својим свирепим пустошењем Беча, својом варварском сечом деце,

људима о "дивљим хорлама", о "пљачкашком олопу", бановом, сад је тако збиљски стајало пред њиховом устаљеном фантазијом. Причале су најстрашније ствари о њима, и сам повик "Хрвати" учиније прве дане од неког разметљивог јунака бледог човека који дрхти." (стр. 73)

Гушећи бечку револуцију Јелачић и његови хрватски разбојници су, већ почетком октобра 1848. године, починили велика зверства над шивилима. У Розенфелдовој књизи се описује како је у једној башти пронађен велики број лешева. "Један је имао четири убода на разним деловима тела и конопац о врату, други и трећи показиваху само знаке даљења. Уз њих се пронађе ускоро један четврти (леш), чије унакажење доказа да су трупе починиле на заробљеницима страхоте које цивилизовани народи са одвратношћу посматрају код варварских. Леш је био осакаћен да се горе замислити не може, језик и уши одсечени, лобања раздробљена, руке приковане чавлима, трбух распорен, укратко ниједан део на целом телу који не би био нагрђен." (стр. 80) Ацербах

у свом бечком дневнику описује како је био донешен "леш једног студента, који је пронађен у Белведеру кад су војници отишли. Леш је био језовито унакажен, језик одрезан, очи ископане, уста расечена до ушију, нос одрубљен, трбух распорен, сво беснило је почињено на човеку који је постао чудовиште." (стр. 82)

Ипак, крајем октобра су вођене главне борбе и историјска литература је препуна описа злочина Јелачићевих серезана. Опет су Розенфелдови описи најдетаљнији, а овде наводимо само један, можда најкарактеристичнији: "Једном студенту који је пао у руке солдате одсекосе језик, одвојише усне, откидоше му руке и ноге, увукоше му онда патрону у уста, запалише је, и тако разнесоше му на тај начин главу. - Сопственику једне куће и његовој жени одрезаше ноге и руке, жени ископаше очи, одсекосе дојке, и онда тако унакажене лешеве зашише у мадраче и запалише. То је било дело серезана... На више места пронађени су лешеве жена са осакаћеним прсима и распореним трбухом. Жене, девојке, чак деца биваху срамоћена и убијена. - Међу најразноврснијим крађама појавила се и једна крађа детета. Један серезан украде једног необично лепог дечка од 9-10 месеци, који је био повијен у најлепше рубље... Један официр понуди му десет форинти за дете, а други покушаше на све начине наговорити га да га њима препусти, али се он није могао на то склонити, већ изјави да ће дете рађе испећи и појести него га иком предати." (стр. 83)

д) Хрвати пустоше Беч

И сам Розенфелд је резигниран кад описује како "иде несрећни град у сусрет сигурној пропасти, препуштен од његовог цара милости тиранина и пљачкању његових дивљих хорди... Огорчење је достигло врхунац уколико су се више шириле вести по граду каква су безаконја Хрвати починили у освојеним предграђима." (стр. 83) Грунер у књизи о бечкој револуцији наводи како је "вест да су Хрвати упали у Леополдов квартал појачала још борбену вољу место да је смањи. И тако је (тамо) паљено, убијано и пљачкано, тако су језовите сцене вршене да се човеку коса жежи ако их прича... Оваква варварства могла да се очекивати од хрватских трупа... Из неких кућа се пуцало на јуришне одреде, што је имало за последицу убијање становника и њихово пљачкање од стране Хрвата. Само манији пљачкања ових бандитских чопора може се захвалити да су браниоци нашли још времена да побегну, делом према граду, делом према Белведеру." (стр. 83-84)

Следећи призори као да су нам већ познати из искуства Магдебурга или Милана. "У Леополдовом граду (кварту) почише Хрвати који су тамо продрли грозоте које је језиво понављати. Крчмарици на Шителбалу одрезаше дојке, распореше трбух и онда њеног мужа башише у ватру. Деца и жене су немилосрдно убијани, све опљачкано и разбијено, а што је још измакло разбојничким рукама непријатеља било је спаљено. У великој кући на хошку, на крају Јегерцајле, беше један велики подрум, у који су становници снели сав свој иметак и папире, где су становници суседних кућа њихова блага склонили са одобрењем. Али следећег дана је било све, ама баш све запаљено. Врата и станови беху проваљени од Хрвата и оно што су пронашли било је опљачкано... Жене и девојке биле су срамоћене, многе убијене у становима и језиво осакаћене... Настале један страхан покољ, при чему су војници починили највеће свирепости, што се могло видети на осакаћеним лешевима гардиста и радника... А откидали су лешевима и руке ако је на њима било прстење." (стр. 84-85)

Давид Дурлер је, 1866. године, у Цириху објавио сопствене успомене из Бечке револуције жалећи се како су га Чеси малтретирали кад је пао у њихово заробљеништво, па каже: "Ипак морам истаћи да сви ми можемо говорити о великој срећи: јер да су код нас место Чеха вршљали војници хрватског кора, који је био само четврт сата од нас удаљен, сви би ми на најужаснији начин изгубили животе. Јер је, нажалост, највернија истина да су људи, жене и деца бесплоштно убијани у приватним кућама, па су чак дојке жена натисане на бајонете и у по бела дана ношене кроз Беч." (стр. 85-86)

Фенеберг у својој историјској студији о Бечкој револуцији додаје: "Заробљеници су остављени солдатеци на увесељавање. Сечење ушију, носа, мушког уда били су вазда предигра ка једној још страшнијој смрти. Распорити трбух, обесити, па онда одсећи конопач да би се жртва поново вешала, улити врело олово у ждрело или у ране заробљеника, то је спадало у велика дела ваљаних бранилаца хабзбуршког рода... Деца су натисана на бајонете и бацана у ватру. Народни борци који су били затворени у "Одеону" били су у њему живи запаљени, и ако се неки хтео да преда враћен је натраг бајонетом у запаљену зграду. Газдарици од Шителбаде беху обе дојке одсекене, а трбух са бајонетом распорен. Њеног мужа су на њене очи наболи на бајонет и бачили у ватру. Жене и деца су без милосрђа убијани једино из жеље за убијањем. Код пљачкања Леополдове вароши онима који су носили прстење или минђуше, одсецали су прсте и уши ако не би накит могли брзо да скину. Безбројне жене су биле обешчашћене. Једна 16-годишња девојка је услед тога умрла; она је била силована од шест Хрвата једног за другим." (стр. 86)

Неки аутори подсећају да злочини слични хрватским нису запањени ни из времена турског султана Сулејмана Величанственог, који је 1529. године опседао Беч, или великог везира Кара-Мустафе из 1683. године. Хајнрих Пен у "Историји Беча", 1878-1880. године пише: "Турци, који су као безбожници и варвари били озлоглашени због њиховог нечовечног поступања, једва да су више пустошења вршили него што је овде извршено од Хрвата." (стр. 91) Каполоа је писао: "Главни оруђе победи деспотизма беху Хрвати, најодвратнији од свих европских раса." (стр. 93) Кад је у Бечу угушио револуцију у крви, Јелачић је кренуо у Мађарску и тамо примењивао идентичне варварске методе по којима га памти читава Европа.

4. Хрватска историја обилује дивљаштвом

Након што је посебном брошуром предочио најгрозније хрватске масовне злочине из XVII, XVIII и XIX века, у четвртој књизи Лазо Костић даје општи осврт на целокупну историју хрватског народа износећи документовано нове појединости које тај народ представљају у правом светлу. У VIII и IX веку сви историјски извори Хрвате називају варварима. Читав је низ примера да су све пред собом убијали и уништавали. Егинхард је писао о предводнику прве релативно уобичлене хрватске државе, Људевиту Посавском, који је у зиму 819. године "опет дошавши, све робити почео; што год би живо, под сабљу окренувши, што тако није живо ватром поपालивши." (стр. 13)

Кад су га Франци потиснули, Људевит је пребегао Србији и ту се исказао у свој својој моралној величини, о чему пише Константин Јиречек: "Један од српских војвода прими га у своју тврђаву, али Људевит уби овога на превару, те присвоји себи тврђаву. Међутим, Људевит се није онде осећао сигурним, напусти Србе, те се склони код Борнина стрица Љутемисла, који га даде убити после кратког времена." (стр. 13) Хрватски историчар и католички свештеник Иван Швеар у књизи "Огледало Илириума", објављеној 1840. године у Загребу, интерпретира наводе грчких и немачких аутора "да су 828. Хорвати с Бугари сву Фурланску поробили, године пак 829. сва села Франака до Дунава поपालили... љути Хорвати и разјарени Бугари све побили." (стр. 13-14)

Швеар морално осуђује те хрватске злочине и назива их одметањем од хришћанства, па каже: "Али будући кроз толико година умлога ратих од закона керстианскога већ одметнули се, и свакаква зла радили: порали тога свети римски папа, хотећи их од тога зла и робљења, колико би могуће било, на духовни начин одвратити, јербо их ратом нико није могао укротити: послао је к њим онога богољубнога хромог Мартина, да их својим изгледом на милосердје гане." (стр. 14) Ни примање хришћанства није знатније цивилизовало Хрвате, па је папа био принуђен да их подведе под извесан облик принудне управе, о чему пише Лудвиг Албрехт Гебхарди. У књизи "Историја краљевине Далмације, Хрватске, Славоније, Србије, Рашке, Рање и слободне државе Дубровника", објављеној у Пешти 1808. године, Гебхарди

каже: "Папа закључи са својим новим духовним поданицима свечани савез, преузе њихову земљу као неко власништво апостолске столица у заштити, и обавеза Хрвате да ће се уздржавати свих пљачкања и нападних ратова." (стр. 14)

а) Пљачкање и убиства као исконске одлике хрватског националног карактера

Сам хрватски научник Владимир Дворниковић цитира познатог историчара крсташких ратова и њиховог савременика Вилема Тирског који сведочи: "Кад су први крсташки пролазили далматинском Хрватском, многи су страдали од страховито дивљег, на пљачку и убиство навиклог народа варварског изгледа." (стр. 15) И у Летопису попа Дукљанина на више места се говори о "неверним" Хрватима, приказују се као народ у негативном светлу, па се чак наводи да су имали и једног доброг краља, Звонимира, али да га нису били достојни. Мучки су га убили 1089. године на сабору на Книнском пољу, јер је властели предлагао да се учествује у крсташким ратовима.

Дукљанин о томе пише: "Како пси на вуке лајући када иду, тако они на доброг краља Звонимира, коме не даше ни проговорити, нере збуком и оружјем почеше сићи (сећи) њега и тило његово ранити и крв проливати свога доброга краља и господина, који, лежећи у крви израњен велицима болзници, прокле тадај неверне Хрвате и остатак њих (њихово потомство) Богом и светими његовима, и собом, и недостојном смртју његовом, и да би веће Хрвати нигдар не имали господина од свога јазика, него вазда тују језику подложни били. И тако израњен лежећи а Хрвате проклињуће издахну." (стр. 19) Клетва је невероватно упечатљива. Ускоро су Хрвати остали без своје државе, а историјски списи их углавном помињу по непрекидном нуђењу своје земље страним владарима и гажењу дате речи. Пред турском најездом ускоро је хрватски народ почео масовно да бежи у Мађарску, Доњу Аустрију, Моравску и Јужну Италију, па су јужније пограничне хрватске земље потпуно опустеле.

Најзначајнији хрватски национални идеолог свих времена Анте Старчевић је, у књизи "Пасмина славосербска по Хрватској", објављеној у Загребу 1876. године, писао да су Хрвати 1569. године Србе на ражњу пекли. "Вешала за ову пасмину бијаху најстраховитија врста смрти. Било да Хрвати нису то знали, било да их је знао гњев преузети, они нису кривце вешали: Сењани у Перушићу набише на ражањ па ти их испекосе." (стр. 24) Исти приказ набијања Срба на ражањ описује Фран Бинички.

У књизи "Хрватска и Хрвати" Ватрослав Мурвар, 1953. године, позивајући се на претходну Лорковићеву студију о хрватском народу и земљи, наводи: "Хрватски сабори у 16. столећу препуни су најтежих тужба на Влахе и мартологе... Читав низ саборских закључака донесен је против мартолога, док коначно не буде 1586. одређено, да се сваки мартолог, ухваћен на хрватском подручју, имаде због застрашнога примјера жив на колац набити. Протим муслимана никада хрватски сабор није донио сличне закључке." (стр. 24) На тај начин су Хрвати настојали спречити српска насељавања у опустелим јужним хрватским пределима. Набијање Срба на колац у Хрватској је било правно уобичено и озакоњено само због тога што су Срби били друге вероисповести.

б) Грозоте хрватског схватања цивилизацијских вредности

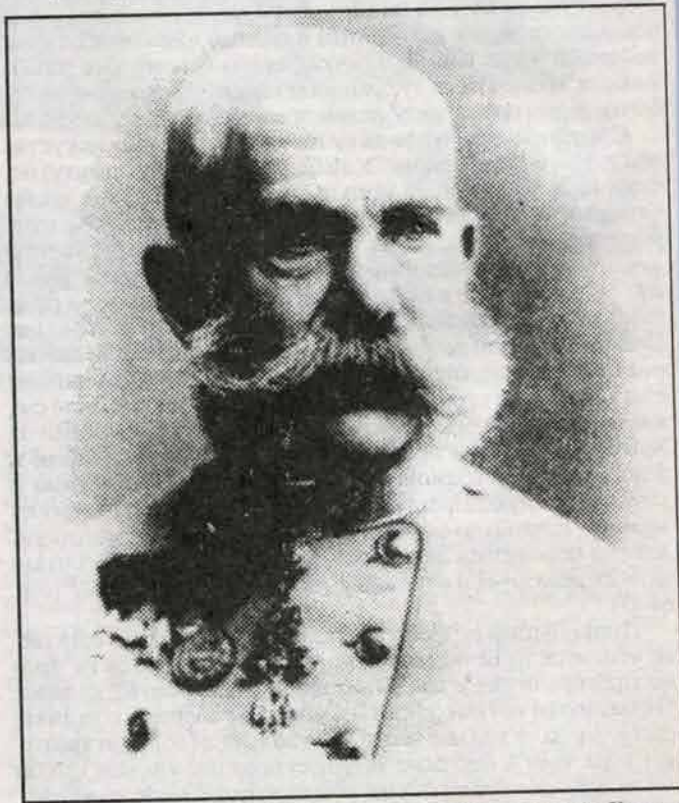
Постоји читаво обиље историјских података о крајње окупном понашању хрватског племства према сопственим кметовима, преварама, кривоклетству и нечовештву најгоре врсте. Што Хрвати данас више славе неког свог средњовековног великаша, то је сигурно његов злочиначки педигре израженији, као на пример код Николе Зринског, који је на превару убио великог јунака из борби против Турака, Каџијанера, погазивши све обичаје гостопримства. Пример сељачке буне и Матије Гупца је ипак најупечатљивији. Зато није нимало чудно и неочекивано што је тај дивљи и окупни народ онако силовито и подлачки, крвожедно и

кукавички успловио у европску историју бедним учешћем у Тридесетогодишњем рату.

Костић наводи нове детаље и документе о хрватским зверствима у немачким земљама, али онда и цитат из књиге холандског аутора Феликса Рутена о холандским искуствима са хрватским хордама: "Хрвати су од старина горди на своју храброст, али Запад, нарочито ми Холанђани, познајемо Хрвате и друкчије. Кад је, напиме, аустријски генерал Октавио Пиколомини дошао са својом бандом да помогне Кардиналу-Инфанту, иако су дошли као пријатељи, овде су се понели горе него најљући непријатељи, јер су вршили силовања и грабежна уморства, а за време од године 1639. до 1641. које је Пиколомини провео у Лимбургу. Те године се зову "године страха" и "хрватске године", како пише г. Велтерс у "Лимбуршким легендама." И дан-дани, кад се изврши неко гнусно убиство или пљачка, каже се да је "извршено на хрватски начин." (стр. 33)

Ратујући против Турака Хрвати су бесомучно пљачкали и локално становништво, а из једног сачуваног ратног дневника из 1717. године види се како царски војници Еугена Савојског у Мачви "дери мртве Турке од стопала до главе и праве кајишеве од њихове коже, а они (ти кајишеви) добри су тобоже за грчеве, костобољу и породиље. Ови војници царских трупа одсејају такође све делове тела где налазе људско сало, које међу врло брижљиво у мале лонце, тврдећи да је оно одлично за уганућа и нагњечења. Они их (мртве Турке) претражују све до црева, јер Турци имају обичај да при ратним акцијама гутају дукате, да би их опет пронашли у случају да падну у ропство. Најзад, то је чудна ствар: гледати људе... како се тиме баве да растрзају лешеве и да на њима чине гадости које пристојност не допушта да се наведу." (стр. 39)

У време Француске револуције Хрвати су били војници каснијег баварског краља Максимилијана, а савременик Лаукхард у својој књизи, у којој цели одломак има наслов "Грозоте Хрвата", пише: "Обећано је било Хрватима по дукат за сваку француску главу коју би донели. Само обећање по себи било је гнусно... и чинило је немогућним хуманост према оним који се предају или као рањени не могу више да шкоде. Али шта се Хрват брине о хуманости... Да би ову обећану плату за крв

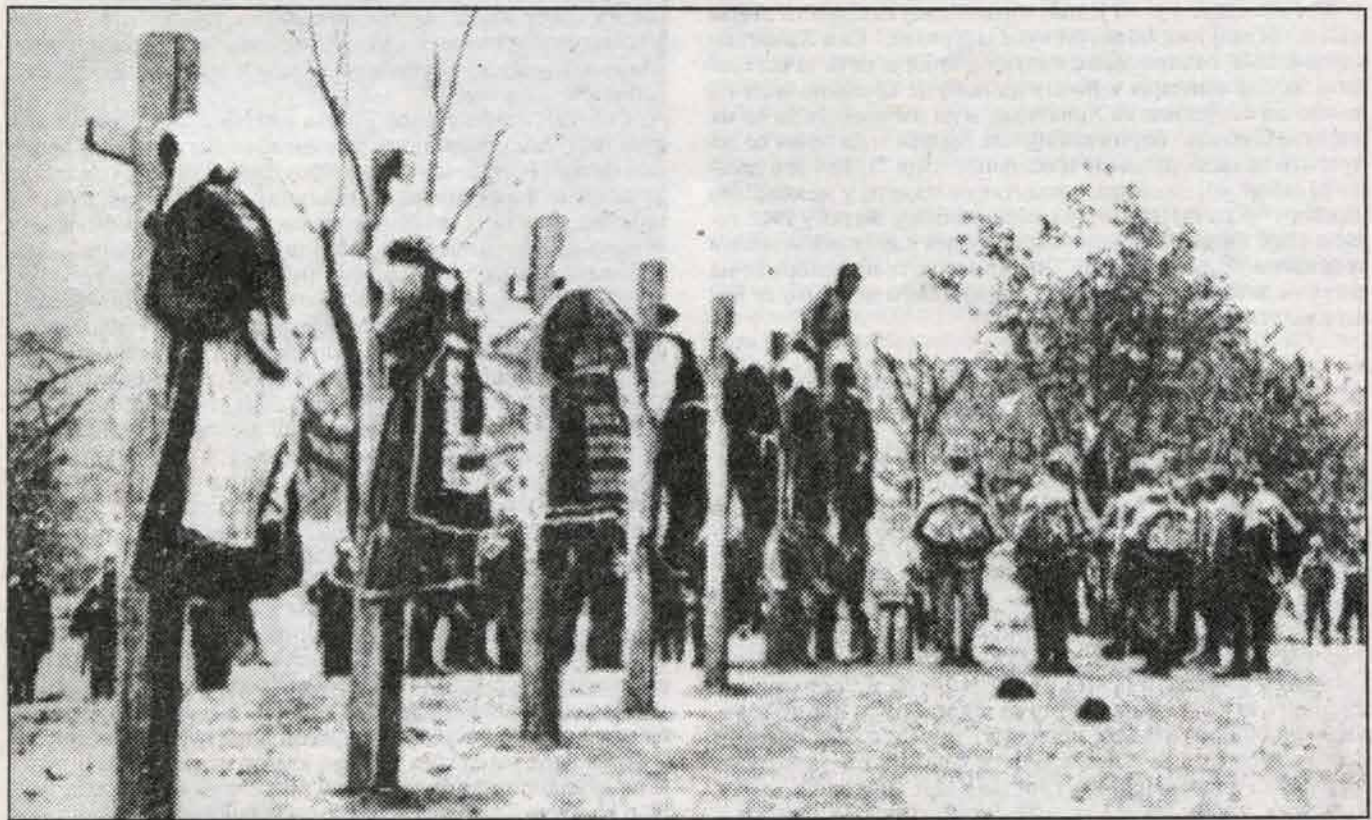
Франца Јосиф I (1830–1916, владао од 1848. до 1916): Хрвати никада кроз историју нису имали владара који је говорио њиховим језиком

савесно и свесно зарадили, војници су понекад убијали и саме сељаке (писац мисли на немачке сељаке, савезнике, ЛМК). Они су их ноћу будили да их тобоже питају о овоме или ономе, и кад би несрећници отворили врата или прозор да би им дали одговор, они би их пчепали, одсекли главу и однели да се наплате као да је глава санкилота" (стр. 41-42)

Костић допуњује и документацију о хрватском учешћу у гушењу италијанског револуционарног покрета и указује на судбину града Брешије, 1849. године, наводи ма из књиге Атилија Тозоније који пише: "Бес Хрвата се сручи на неоружане људе, на жене и на децу; пламени и крв оживеше страсти града бијеног и пљачканог... У списку убијених налази се и фратар Арханђел, францисканац из Брешије, од 75 година, убијен од једног Хрвата у својој кући." (стр. 44)

в) Срби су главни објекат хрватске мржње и беса

Хрватско понашање у Првом светском рату очигледно није представљало никакву историјску новост. Аустријски официр и бечки дописник Душан Лончаревић писао је у књизи "Постанак Југославије", објављеној 1929. године истовремено у Цириху, Лајпцигу и Бечу на немачком језику: "Ого-

На територији Србије, Хрвати су 1914. године побили десетине хиљада цивила, жена и деце

рченост са којом су хрватски пукови аустроугарске армије борили се крвљу попрсканим бојиштима Србије против Срба који су се херојски бранили, и који су (ти хрватски пукови) у ратним извештајима аустроугарске Врховне команде увек изнова са нарочитим задовољством истицали... Још у прво време окупације Србије од стране аустроугарске војне силе српско становништво које је остало било у земљи осетило је нарочито болно и горко да су се баш тако бројни Хрвати и Словенци показали као његови непомирљиви непријатељи." (стр. 48) Десетине хиљада цивила, жена и деце Хрвати су побили 1914. године на територији Србије, а Арчибалд Рајс описује као упечатљив детаљ како је "један хрватски војник, именом Дошен, хвалио се да је убио једну жену, једно дете и два старца и позивао је своје другове да иду видети његове жртве заједно са њим." (стр. 49) О томе пишу и швајцарска публицисткиња Катарина Штурценегер и енглески публициста Лафен.

Босански и херцеговачки католици до 1878. године уопште нису имали хрватску националну свест. Како им је она постепено наметана, пресађивани су им и хрватски злочиначки инстинкти. Лоренс Дифенбах у својој "Етнографији", објављеној 1880. године, износи следећи податак: "Ужасан пример верског беса у Босни био је клање свих становника православног села Јурковића од стране једне папистичке гомиле добровољаца, чије су старешине за овај јуначки подвиг добили турски орден." (стр. 51) Као турске слуге убијали су Србе, да би онда са огромним одушевљењем дочекивали аустроугарску окупациону војску.

Костић ову своју књигу завршава општим погледом на хрватску културу, па цитира сплитског архијакона Тому из XIII века који тумачи порекло хрватског имена: "Звали су се заиста Курети, као што су били скитнице и непостојани, јер су водили дивљи живот, вршљајући по брдима и шумама." (стр. 53) Римски папа Григорије VII је 1075. године, како наводи хрватски историчар Фердо Шишић, Хрвате назвао "одурним и кукавичким јеретицима." (стр. 54) 875. године папа Јован VIII за Хрвате је рекао да су "прави поморски бандити", 925. године папа Јован X да су Хрвати "дивљи и лењи јеретици", 1185. године папа Луције III да је хрватски народ "свете римске цркве опадач, мучитељ црквеног реда, отимач земаља и при-

хода црквених", 1221. године папа Хонорије III да су "лисине, бунтовници, јеретици као вештице са голим дојкама, перфидни рушитељи." (стр. 55) Еверхардус Гвернерус Хепелијус пише у Хамбургу, 1688. године, да се Хрвати "сматрају као најбољи војници које цар има у својим наслеђеним земљама, но ипак су притом врло свирепи и помало животињски." (стр. 55)

Жорж Перо 1875. године пише: "Незнање, празноверје, неотесаност, дивљаштво - могло би се рећи - који су преостали, нарочито у пуковима груписаних око суве Границе, ето то је оно како су таксирани Хрвати у Италији, у Мађарској, у целој Европи, репутација која толико боли Загреб и целу цивилну Хрватску." (стр. 57) Данијел у свом "Географском приручнику" 1882. године каже за Хрвате: "Хрвати, сирови народ природе, хвале се као доброћудни и радни; у рату нарочито употребљиви као лака пешадија, али их бије глас необуздане чежње за пљачком, тако да је тешко нешто сакрити испред прстију Хрвата." (стр. 57-58) Није нимало случа-

јно што су Марк и Енгелс Хрвате називали изметом људског рода. Италијански гроф и министар иностраних послова Галеано Гано писао је, 1940. године, у своме "Дневнику": "Ја сматрам да би једна база солидне сагласности између Италије и Југославије више вредела него да се споразумевамо са масом нервно болесних и неверних као што су Хрвати." (стр. 61)

Мирослав Крлежа, вероватно у тренуцима моралне резигнације, написао је одмах после Првог светског рата драму "У логору" у којој пише о хрватским војницима: "Те наше бригаде, и наше дивизије, што носе пред собом вјешала као једину заставу! Гдје нисмо клали и убијали, у којој цркви нисмо хранили коње? Ломбардија је остала пуна наших вјешала, бечки дрвореди остали су за нама пуни сагњених трупла: бечке барикаде ми смо сравнили са земљом, у Будиму, у Араду, на Кишштајну, на Шпилбергу, гдје нисмо били крвници, тамничари, суци?... Чујеш ли онај глас на колима? То није вук, то је глас хрватског логора! Тај логор стријељао је по миланским улицама девојке, стражио је код ноћног лонца бечких принцеза, вјешао је по Бечу, по Будиму, по Араду, по Мункачу, тај логор објесио је ову старицу, а тај логор то смо ми, то сам ја, то си ти, то смо ми, јуче, данас, ноћас, сјутра, дуго, дуго, као ова стара ту пред нама, тако је висила пред нама четрдесетосма." (стр. 68)

Све донедавно је на једној минхенској катедрали стајао напис: "Чувај нас, Боже, од куге и Хрвата." Сам Хрватски сабор је 1848. године донео одлуку у којој је пета тачка гласила да оду емисари у Босну да побуне кршћане и да их позову да се сједине са Хрватима, и да им обећају да ће их пустити слободно пошто побију све Мађаре и да ће им се допустити да паде, пустоше и пљаче." (стр. 74) Реч је о двестотој саборској седници, а податак се налази у мемоарима царског генерала Нојштетера, објављеним у Загребу 1942. године. Није нимало случајно Јован Дучић у лице рекао неким хрватским политичарима: "Ви Хрвати сте најхрабрији на свету не зато што се ничега не бојите, него зато што се ничега не стидите."

5. Лакрдија са измишљеном хрватском хиљадугодишњом државношћу

После четири књиге о хиљадугодишњој хрватској злочинској култури, Лазо Костић је, 1967. године, у издању Америчког института за балканска питања у Чикагу објавио историјско-политичку студију "Истина о хрватској тисућлетној државности." Ту је Костић разобличио другу варијанту хрватских идеолошких лажи и обмана о наводним хрватским државотворним традицијама. Први хрватски историчар Јоханес Луциус тврдио је да ни у раном средњем веку Хрватска није имала потпуну државну самосталност, док Фердо Шишић каже да су се Хрвати први пут појавили на историјској позорници око 797. године када су се, захваљујући Карлу Великом, ослободили аварске превласти, али и одмах постали франачки поданици у надлежности фуранског маркгрофа који је био непосредно претпостављени хрватском кнезу. Ахенским миром из 812. године Далматинска Хрватска је припала римско-франачком царству, а Далмација византијском.

Ускоро су Бугари заузели Панонску Хрватску да би је Франци опет преотели и хрватске кнезове постављали као своје вазале. 879. године, у време кнеза Здеслава, долазе под византијску управу, па је чак и њихов наводни "краљ" Томислав био заправо византијски царски проконзул. Стотине фалсификата је објављено о наводном Томислављевом краљевском крунисању, али о томе наука апсолутно ништа не зна, па и сам Фердо Шишић пише у обимној студији "Повијест Хрвата у вријеме народних владара", објављеној у Загребу 1925. године: "Тко је Томислава крунио и гдје се тај чин збио, о томе не знамо из данас познатих нам историјских извора ништа." (стр. 10)

Измишљен је и наводни сабор у Дувањском пољу и многе друге фантазогорије. Одмах по примању хришћанства Хрватска је дошла под директну управу римског папе и егзистирала под статусом више или мање ограниченог суверенитета. Поводом крунисања, 9. октобра 1076. године у Солину,

"сачуван је аутентичан текст документа којим краљ Звонимир писмено потврђује своју заклетву о пуној вазалској потчињености. Палским легатима се краљ Звонимир обавезао да ће вршити све вазалске обавезе које папа или његови легати буду захтевали од њега." (стр. 11) Како Шишић пише, "насилна смрт Звонимира почetak је расула хрватске народне државе... Земљом овлада анархија и грађански ратови, што је неке хрватске великаше и далматинске варонке Романе навело да позову у земљу угарског краља Ладислава." (стр. 14) Тако је и окончана хрватска државност.

а) Хрвати под мађарском доминацијом

Наступа период храброг покорвања туђим владарима и прикључивање страним државама. Како истиче хрватски историчар Грга Новак, "Хрватска је држава као таква престала да живи онда када су године 1102. хрватска племена признала угарског краља Коломана својим краљем. Она је постала саставним дијелом велике арпадовске државе, а Арпадовици, који су се с почетка држали обећања даних хрватским племенима да ће се наполе крунити хрватском круном напустише то посвема." (стр. 15) Хрвати тврде да су са Мађарима ступили у уговорни однос, али та фамозна "Пакта конвента" нису сачувана, а мађарски историчари категорички поричу да су икада постојала, тврдећи да је Хрватска оружјем освојена и покорена, што одговара и историјским чињеницама о хрватском поразу на Гвозду и погибији Петра Свачића 1097. године.

Све да је такав уговор заиста постојао он је могао представљати само споразум о условима капитулације; а хрватски правни историчар Марко Констречић каже: "Ако се Пакта конвента анализирају полазећи од стварних увјета у којима су настала, долази се до закључка да је то феудални уговор између Коломана као сениора и представника дванаест хрватских племена, која тим уговором постају његови вазали. Према томе, Пакта конвента нису ни уговор о персоналној унији између Мађарске и Хрватске, ни међународни уговор о унији двају међународно правних субјеката, као што су тврдили хрватски грађански историчари који су у тај документ неоправдано уносили елементе и појмове државног међународног права свога времена." (стр. 16)

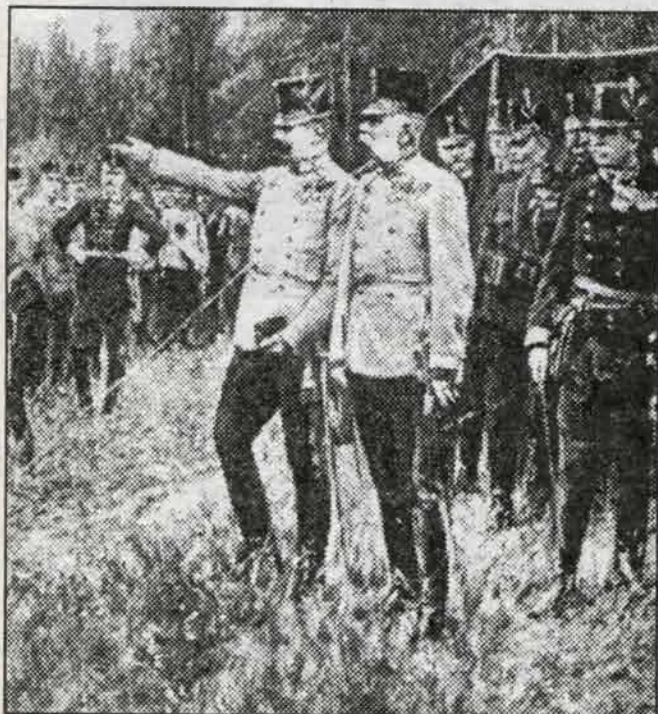
Како је наводна хрватска "државност" у пракси изгледала детаљно објашњава Фердо Шишић: "Краљеви овога доба вршили су у Хрватској сва владалачка права одређивали су права спољној политици, именовали су банове, давали су привилегије и донације, потврђивали су на хрватском и славонском сабору закључене законе, убирали су порезе и царине, и заповедали су хрватском војском. Све остале административне, судске, финансијске и војничке послове вршило је хрватско племство у споразуму с представницима краљевске власти у земљи." (стр. 16-17) Истакнути мађарски историчар Лајош Галоци о томе пише 1916. године: "Када је Коломан овај предео "стекао", постао је његов господар, краљ; шта више, он је био моћни, ни од кога зависан владар над народом. Штогод је од државноправних момената прешло из старог доба, прешло је у руке Коломана и тим је он установио владавину угарског државног закона. Хрватска нација није уништена од њега, он јој је оставио индивидуалитет. Утолико ово није било освајање у старом смислу речи. Мађарско оружје, мађарски краљ, мађарско државно право били су моменти уједињења." (стр. 17) Ниједне једине речи ту нема о хрватском државном праву.

Мађарски правник Јанош Карачоњи сматра да је улазак у мађарску државу за Хрвате имао позитивне последице, па у тексту "Хрватске аспирације", објављеном у "Мађарској ревији" 1886. године, пише: "Тако је мађарска нација, далеко од тога да би хрватску нацију тлачила, још јој је спасила опстанак. Да Хрвати нису постали тако уско поданици Угарске, Срби би их напредујући моћно у XIII веку, потпуно апсорбовали и уништили би њихов језик и њихову културу." (стр. 17)

Мађарски историчар Имре Пешти у истом часопису, 1882. године, критикује хрватског историчара Јосипа Старца који инсистира на хрватско-угарској круни и краљевству, па каже: "Никад се један угарски краљ није крунисао за

хрватског краља, нити је он имао за то потребу, са изузетком јединог краља Коломана који је своју државу раширио до Јадрана. Старе сад пише да су Хрвати Коломана позвали на хрватски трон, али под условом да ће он и надаље да признаје хрватску самосталност. То су старе приче за децу, које Старе није измислио, већ само понавља оно што су тврдили Кватерник и остали историчари (?) сличне савести, верујући у то и не размишљајући даље. Какво мало проширење текста, испуштање неког непријатног израза, прокријумчарење какве фалсификоване исправе, које су могле у свако доба да се добију из озлоглашених далматинских самостана - и већ тзв. хрватско државно право, о коме уосталом историја ни слова не зна." (стр. 18)

Хрватска се, постепено, све више утанала у државу којој се припојила, а губила је и територијални интегритет, па су бројни њени делови били под потпунијом контролом страног режима. Најбрже је Славонија прерасла у интегрални део Угарске и тако се све значајније удаљавала од Хрватске, иако су у њој претежно Хрвати живели. Далмација уосталом није имала скоро никакву аутономију, па иако је као краљевство Звонимир примио у форми феуда од папе, морао је признати прво млетачки, а онда мађарски суверенитет, па

Мишљење о поданицима: Аустријски цар Фрања Јосиф једном приликом је рекао: "Хрвати, то су дроњци"

је онда та територија постала предмет дугогодишњих угарско-млетачких спорова.

Да ситуација буде до краја трагикомична, почетком XV века Ладислав Напуљски Анжувинац за сто хиљада дуката је Млетачкој републици продао своја краљевска права на целу Далмацију. Немачки историчар Макс Браун, 1941. године, у једној студији о балканским Словенима пише да су у XI веку "далматински градови отворено симпатизирали са Републиком на лагунама, па су чак и за сувереност Мађарске имали више воље него за власт хрватских краљева." (стр. 21) Већ почетком XV века Млетчани су имали под својом влашћу све приморске градове и острва. Фердо Шишић објашњава како је у време Матије I Корвина "Хрватска изгубила и последње своје острво Крк, кад га је 1840. његов тадашњи власник, кнез Иво Франкопан, на издајнички и кукавички начин предао Млетчанима." (стр. 21)

После Мохачке битке и Угарска је остала без владара, па њена властела узе аустријског цара за мађарског краља, а тада су Хрвати "одлучили" да су га и они изабрали. Турска најезда је довела до смањивања хрватске територије. Краљевина Хрватска, Далмација и Славонија је, према Ферди Шишићу, "обухватала мален комад између мора, од Трсата до Бага,

па крањско-штајерске границе и Драве до Ђурђевца, онда Чазме и Саве нешто ниже Сиска, те Слунја и Оточић." (стр. 22) Дуж целе јужне границе према Турцима Аустрија је организовала Војну крајину као посебну територијалну јединицу. Већ средином XVII века Хрватска није имала никаквог излаза на море. Како Шишић даље пише, "све до 1745. бјеше околиш Загреб, Вараждина, Крижевац, тј. кајкавици, заправо читав поносна краљевина Хрватска, Славонија и Далмација... Народ хрватски је престао да буде ма какав самостални политички индивидуалитет и није располагао са собом. Он је жртвовао своју крв и свој новац за војску која није била његова, полазио у ратове који нису били његови." (стр. 23)

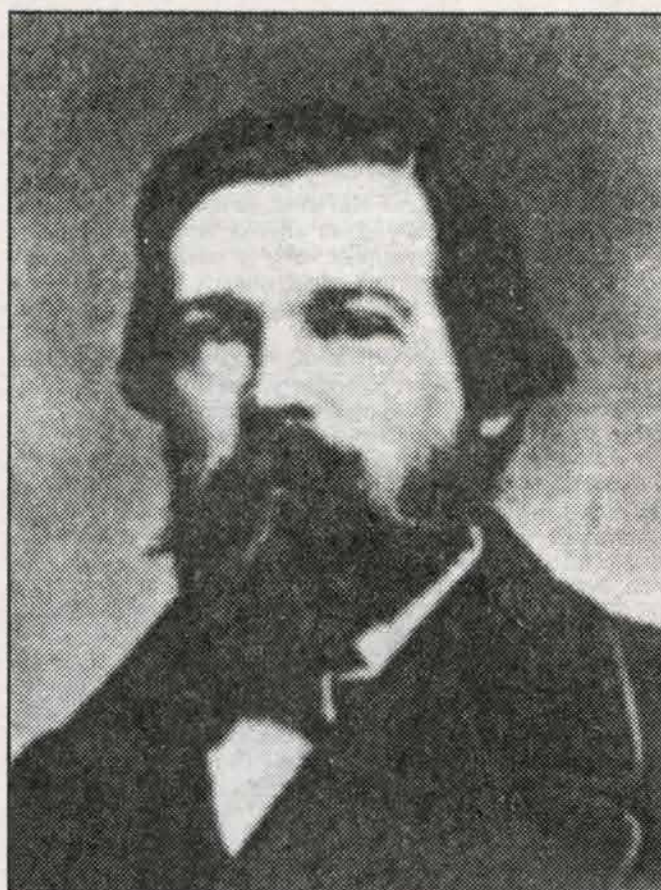
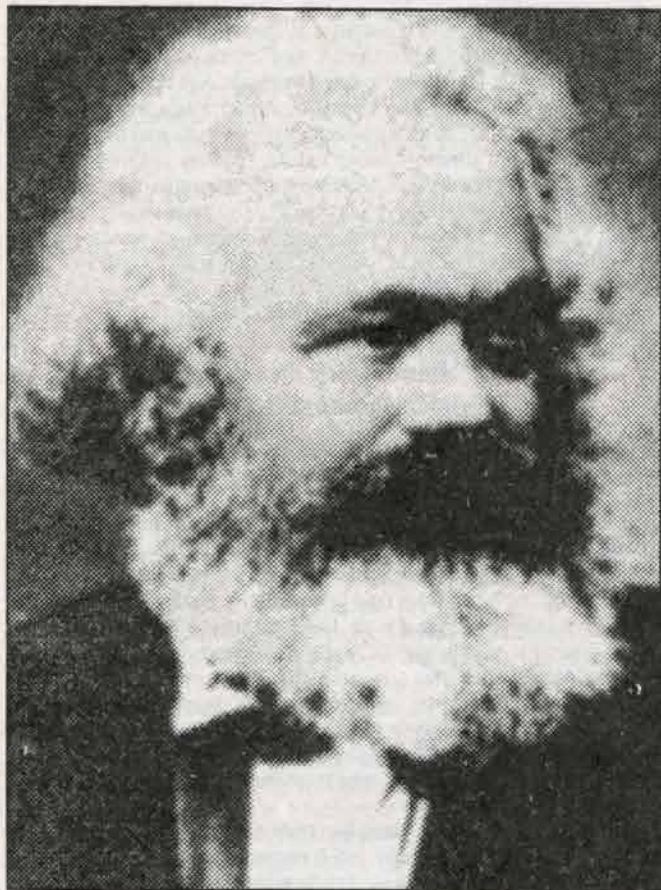
б) Провинцијски статус као подлога провинцијалног духа

Одлуком самог Хрватског сабора из 1790. године, после смрти цара Јосифа II, Хрватска је и формалноправно постала угарска провинција јер се Хрвати, како закључује Шишић, "добровољно додуше али неразборито, одрекоше своје аутономије, подвргнувши законом бана и банску власт врховном надзору и управи угарског палатина и угарске палатинске владе." (стр. 26) Хрватски бан је постао пуки извршилац воље угарске владе. У Загребу је, 1830. године, Хрватски сабор донео следећи закључак: "Сталежи и редови увиђају потребу да се у краљевинама (Далмацији, Хрватској и Славонији) рашири мађарски језик, јер желе да се Хрватска и Славонија што чвршћом везом узмогну повезати са савезном Краљевном Угарском." (стр. 27) Хрватска се тако добровољно одрекла и последњих атрибута државности и политичке самосталности.

Хрватски историчар Васо Богданов у књизи "Жива прошлост", објављеној у Загребу 1957. године, тај невероватни историјски догађај објашњава на следећи начин: "Обарајући се онако оштро на Јосипове противфеудалне реформе, дошло је Хрватски феудални сабор из године 1790. читав низ заључака којима племство хрватско... предаје Угарској владу над својом домовином за увијека, све у нади да су привилегија и племства под штитом Угарске за вијекове осигурана. Да би под мађарском заштитом сачували неокрњена своја феудална права, хрватски су племићи добровољно жртвовали националну и државну самосталност Хрватске, одрекавши се њене финансијске и политичке независности." (стр. 27) Да није било мађарске револуције 1848. године тешко да би се икада Хрватска искобела из положаја пуне угарске провинције. Услугама бечком двору у гушењу револуционарног покрета Хрвати су успели да делимитично свој статус промене.

Преуређење државе у дуалистичку монархију опет је Хрватску у потпуности препустило Угарској, па је 1868. године дошло до угарско-хрватске нагодбе по којој је Хрватска "призната политичким народом - коме се, осим начелног признања територијалне цјеловитости (с изузетком Ријеке), препуштају унутрашња управа, школство с богоштовљем, и судство као аутономни послови... али је лишена финансијске самосталности, а њезин је бан уствари подређен угарском министру - председнику" (стр. 33) Тако је нагодбу објаснио хрватски историчар Јарослав Млаќак у одредници "Хрвати. Хисторија, "Енциклопедије Југославије."

Угарска се обавезала да ће све будуће споразуме са Аустријом креирати уз директно хрватско учешће, али се никада тог обећања није држала, па Хрватска чак ни за мишљење није питана. Врховни законодавни орган монархије чинили су аустријска и угарска делегација са по шездесет чланова, док је у оквиру Угарске било свега пет Хрвата. Такво мизерно учешће у законодавној власти одражавало се и на извршну. И хрватског бана, према нагодби, постављао је председник мађарске владе и он је само помало глумио да је одговоран Хрватском сабору, а поред њега угарска влада је имала и министра за Хрватску. Бан и министар за Хрватску, оба постављена искључивом вољом Мађара, једини су Хрватску могли заступати у пословима пред владаром државе. Хрватски сабор, према томе, није могао ни бити парламент у правом смислу речи. Овакав бедан статус је, заправо, Хрватима била награда бечког двора за њихово својско ангажовање у гушењу мађарске револуције.

Није нимало случајно што су Маркс (1818–1883) и Енгелс (1820–1895) Хрвате назвали изметом људског рода

У угарском парламенту у пракси хрватским посланицима није дозвољено да говоре на свом језику, иако им је то претходно нагодбом као право гарантовано. Хрватски политички живот друге половине деветнаестог века, па све до Првог светског рата, био је најсмешливији у Европи. Познати енглески историчар Ситон Вотсон писао је у књизи "Јужно-словенско питање у Хабсбуршкој монархији", објављеној у Берлину 1913. године: "Није чудо што се кроз Хрватску проносило да је једном приликом краљ Франц Јозеф казао: "Хрвати, то су дронџи." (стр. 42-43)

в) Туђинска чизма као божја казна

Костић показује да су Хрвати увек кроз историју били потчињени туђину, да им је феудализам трајао све до краја XIX века, као и да су им водећи феудалци махом били странци. И 1825. године Хрватски сабор усваја забрану слободног сељења сељака са земље на којој су затечени као кметови, да би се на тај начин спречио развој индустрије. Свака национална свест је одавно била угушена. Како каже Вендел: "Сама обавеза данка и кулука повезивала је гомилу сељачког народа са прегршћу магната и барона, који су се једини осећали као патіо соатісі (хрватски народ) и који би пре прогласили свога бојног коња него своје подложне сељаке за саставни део нације." (стр. 44-45)

Поред турских продирања, овакав нечовечан феудални однос према сељацима био је додатни важан разлог сталног бежања кметова и пражњења хрватске територије. Наполеонови официри су били запрепашћени стањем које су затекли у Хрватској почетком прошлог века, о чему такође пише Вендел: "Феудализам који је бујно киптео у Хрватској, подсећаше на сваком кораку руководиоце Наполеонове владавине на Француску XV столећа. У својим представкама гувернеру стално су се жалили чиновници на средњовековни феудални систем притискивања сељака, стално су се згражавали на грозоте којима су кметови били изложени, стално су истицали да се моћ и утицај племства мора да сломи и да треба пружити помоћ подложеним сељацима." (стр. 47)

Даље, пише Вендел, "при избијању европске револуције од 1848. Хрватска беше најфеудалнија од свих феудалних; поред ретког, слабог и безначајног грађанства стајало је земљишно племство, које је једино себе сматрало супстанциом народности, према маси сељака заглупелој у робству." (стр. 47) И након потписивања хрватско-угарске нагодбе никада се није десило да се у угарској влади нашао бар један Хрват, а камоли у бечкој. И сви црквени поглавари, бискупи, били су странци па и сам Штросмајер, Немањ из Осигеја. Хрватска никада није имала опште и једнако изборно право, нити непосредне и тајне изборе све до стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Почетком двадесетог века, у Хрватској је на скоро два и по милиона становника само око четрдесет хиљада имало бирачко право. Сам Јурај Крњевић је признао у једном чланку, 1960. године, да су се тек општи парламентарни избори из 1920. године "проводили на темељу свеопштег права гласа, чега никад до тих избора у Хрватској није било, и што су сами избори у Хрватској били прилично слободни. Први пута је хрватски сељак дошао до могућности да слободно изрази своју вољу." (стр. 63)

Као посебан историјски куриозитет и сведочанство хрватске разбојничке културе памти се доживљај кнеза Милоша Обреновића који је, 1848. године, допутовао у Загреб, био заточен да би му Људевит Гај изнудио велику суму новца на име откупа и ослобођења. Годинама је европска штампа писала о том догађају. Много деценија цела Европа је била потрешена нечовештвом и грубим гажењем свих цивилизованих правних начела на велеиздајничком процесу групи најугледнијих Срба 1908-1909. године у Загребу. Кад је апелациони суд поништио пресуду, "у образложењу решења је истакнуто да касирана пресуда не садржи ближа објашњења и околности причинених дела, него само изразе произвољних сумњи. Ислеђење је вођено на незаконит начин, оптужница није састављена сагласно законима, а сам суд је вршио повреду закона. Из тих разлога се поништава и ислеђење, и оптужница, и сама парница." (стр. 81)

г) Хрвати законски прогоне вештице и убијају врапце

Примитивне обичаје прогањања вештица сусрећемо код многих европских земаља, али је код њих незапамћен догађај, који краси хрватску историју, где је највиши државни орган донео одлуку да се несрећне жене сурово кажњавају због набеђене кривице и лудачког сујеверја егзекутора. Душан Поповић је о томе писао 1954. године: "Хрватски земаљски сабор, на коме је свештенство католичке вере било први и најглавнији сталез, донео је 1609. законски чланак којим се наређује свом становништву Хрватске да има хватати вештице и пријављивати их надлежним властима... Све власти, и државне, и жупанијске, и локалне, и властела и народ, сви су се трудили да искорене вештице... 1686. побијели су сељаци у загребачкој околини, без суђења, веома много "врашких слушкиња". У неким насељима се дешавало да су све старије жене имале да издрже пробу да би се утврдило да ли су вештице или не... Која не би потонула, ту би је одмах каменовали!... Да "државни" сабор то узима као предмет свог расправљања и да доноси респективне "закључке", тога примера нема у осталом свету. Он је доказ, такође, да се хрватски сабори нису ни могли бавити питањима основног значаја за државу. А хватање вештица све друге власти после су сматрале као свој главни задатак, своју примордијалну функцију.

Тако има много података у старим судским и другим актима Хрватске о суђењу вештицама и њиховом мучењу. Прогони вештица почели су већ у XIV веку, а у XVII и XVIII веку достигли су врхунац. Вештице су грозно мучене: ломљени су им прсти, руке и ноге, извртане су руке у раменима, распињане су на точку, све док не би признале своја "злодела и везе са ђаволом." Најзад су убијане на разне начине. О томе постоје подаци у значајним списима о парницама против вештица, на пример на Грину (горњи део Загреб, који је до средине XIX века био засебан град)." (стр. 90-91)

Кад се није бавио вештицама, Хрватски државни сабор је прогањао врапце. "Та дебата је била на дневном реду у тешко ратно време 1752. године; донео је чак о њима законски десети члан." Сталези и редови, како су се називали представници народа "троједне краљевине Хрватске, Славоније и Далмације" све до 1848. године, најозбиљније су закључили да се потамање сви врапци као штеточине жетве, а сваки дом у држави (тј. свака кметска кућа) дужна је да са осталим порезом преда порезницима и триста комада врапца. У позадини овога, наоко безазленог закључка, била је тешка финансијска ситуација, када се већ није знало на шта да се разреже пореза. Јер ко није дао одређени број врапца морао се новцем откупити за сваког врапца наполе!" (стр. 91)

Обрачу хрватског племства, предвођен бискупом и баном Јурајем Драшковићем, са бунтовним сељацима и њиховим предводником Матијом Гушцем, већ је постао легендаран. Хрватски историчар Тодија Смичиклас о томе, 1882. године, пише у својој "Повјести Хрватске", објављеној у Загребу: "Грозно су бјеснели племићи над уловљеним сељацима. Вјешали су их по дрвећу и уз сељачке куће. Није било дрва на којем не би висио понеки сељак, гдје - гдје и по десетак њих на једном дрву. Разбјегле по гори сељачке прогањаху коњаници. Самога војводу Гупца жива ухватише. Разјарено племство одлучи окрунити га ражареном жељезном круном, да покаже кукавном народу шта је то "мушки краљ", како су га неки између браће његове у бјесу бунтовно стали били називати. На тргу Св. Марка у Загребу окрунише га, а онда му тјело на четворо раздерише." (стр. 97-98)

Хрватски сељаци су сматрали да су Турци много бољи од хрватских племића, па су често и бежали на турску територију. Познати немачки етнолог Фридрих Самуел Краус је, 1891. године, описивао нељудско третирање сељака од стране хрватске властеле. "До 1848. морао је кмет да пољуби грофа у стражницу ако овај то захтева. То је била казна за неприлично владане. Царски коморник Јанковић, сопственик газдинства Пакрац и Дарувар, свукао је једном још 1840. на отвореном пољу чакшире и принудио једног сељака, који је за њега обрађивао поље, да му искаже поданички пољубац на одређеном месту." (стр. 99)

Није случајно Антун Радић, оснивач Хрватске сељачке странке и брат Стјепанов, 1904. говорио, обраћајући се хрватским сељацима: "Људи, не будите луди! Ви прошлости немате, јер прошлости и повијест имају само краљеви и великаши, ваши господари. Прах ваших дједова знао би вам приповједати само о мукама, ропству и сужањству, а ни о каквој слави. Ви у прошлости немате ништа." (стр. 121)

6. Немачка и италијанска сведочанства о хрватским злочинима у Другом светском рату

Пета књига Костићевих "Примера хиљадугодишње културе Хрвата", објављена је под насловом "Хрватска зверства у Другом светском рату према изјавама њихових савезника" и имала је већ два издања на српском и једно на енглеском језику. Последње је штампано у Мелбурну у библиотеци "Српски препород" 1983. године. Костић ту показује да су систематска и континуирана хрватска дивљачка дела у прошлости природно и логички, даљом конкретизацијом њихових зверских инстинката и злочиначких преокупација, довела до свега онога што се десило у Другом светском рату.

Упорно истражујући разне архиве и прекопадајући по библиотекама скупио је огроман материјал, па у предговору књиге објашњава делимично њихов значај: "Разуме се да осуда хрватских злочина од стране њихових савезника има доминантан значај, више вреди пред целим светом и пред историјом, него евентуална осуда од стране непријатеља Хрватске, па чак и неутралаца. Национални интереси тих писаца захтевали би да ове податке забашуре а не да их стављају на велика звона. Али су то припадници великих нација и писци од ранга којима је до истине стало." (стр. 4-5) Без сумње су то аутори на које Срби ни на који начин нису могли утицати, па чак ниједан од њих није имао никаквих симпатија за српски народ.

Врло је интересантно како Костић доживљава очигледне разлике у приступу италијанских и немачких аутора обради хрватског геноцида над српским народом. "Италијани, и званични и приватни, и војни и цивилни, као описују злочине, они то чине са унутрашњим учешћем, са жалбом, са осудом. Скоро да се не заплачу! Немци, пак, дају сувопарне административне извештаје, без трунке саучешћа: кад пребројавају мртве људе исто као да приказују угинуће коња или волова. Нема код њих ни најмање неке осуде због хуманости. Они те појаве осуђују, јер оне ометају немачку политику мира и економског искоришћавања на Балкану." (стр. 8.) Костић даље каже да Италијани пишу о српским патњама исказујући их са осећањем као да и сами пате. "Туни су сажалења, бола, индигнације. Они злочине осуђују једнако као да су почињени над њиховим конационалима, над њиховим члановима породице. Немци оштро, војнички, осуђују те злочине, сматрајући да ће они ометати њихов војнички поход и исход њихове борбе. Они једнако о томе реферисху као о неком војном сусрету, као о некој саобраћајној несрећи, о некој стихијској непогоди." (стр. 9)

а) Сведочења Хермана Нојбахера

Лични Хитлеров пријатељ и немачки координатор војне и цивилне власти за Балкан, Херман Нојбахер, у књизи "Специјални задатак на Југоистоку, 1940-1945. Извештај једног летећег дипломате", која је објављена у Гетингену 1956. године, пише да је после распада Југославије "букнуо хрватски ратни поход освете и уништења православног српства, који спада у најсвирепије акције масовног убиства целе светске историје; то је била балканска освета према омрзнутом Балкану." (стр. 16) Костић посебно потенцира следећи Нојбахеров цитат: "Православни рецепт усташког вође и поглавника Хрватске Анте Павелића, подсећа на верске ратове најкравије успомене: "Трећина мора постати католичка, трећина мора да напусти земљу, трећина мора да умре. Последња тачка је извршена. Кад водећи људи усташког покрета тврде да су заклали милион Срба (укључујући ту и одољчад, децу, жене и старце), то је по мом мишљењу самохвалисаво претеривање. Према извештајима који су мени стигли, ја ценим број закланих без одбране на три четврти милиона" (стр. 16)

Није нимало случајно Јован Дучић (1871–1943) у лице рекао неким хрватским политичарима: ви Хрвати сте најхарабрији на свету не зато што се ничега не бојите, него зато што се ничега не стидите

Нојбахер наводи да се ни Хитлер није слагао са тим хрватским злочинима над српским народом, истина, због тога што је сматрао да је тај народ превелик да би се могао истребити, али је чињеница да су се Немци држали на извесној дистанци у односу на хрватску геноцидну политику. Један од шефова немачке обавештајне службе, Вилхелм Хетла, под псеудонимом Валтер Хаген, објавио је 1950. године у Цириху књигу "Тајни фронт" и у њој описује како је само пачица усташа са Павелићем преузела власт у Загребу, али су имали подршку скоро целокупног хрватског народа и одмах су кренули у истребљивање Срба и Јевреја. "Већ у лето 1941. узеше ужасне грозоте нечувене размере. Читава села, као нпр. Војнић, чак читави предели беху систематски уморени или су становници били присиљени да беже у Србију. Пошто се, по старој традицији, изједначаје хрватство и католичка вера, као и српство и православна вера, то почеше православне да терају да пређу на католичку веру. Ово принудно "прекрштавање" беше управо форма по којој се вршило хрватизирање." (стр. 18-19) И даље Костић цитира Хетла: "Масакри Срба од стране усташа, последице предавања целокупне државне власти Павелићу и његовом кругу, и систем преверавања српских православца у католичку веру многе нагна у шуму... Усташе су са масакром Срба учинили почетак бескрајних зверстава." (стр. 19)

Хаген пише да су Немци у више наврата протествовали због усташких зверстава, да су неки њихови функционери били сувише благонаклони и бољећиви према Павелићу, па наводи један конкретан пример дистинцирања од хрватских злочина: "Кад су 1942. године неки усташки прваци у Славонији извршили ужасна масовна убиства на тамошњем становништву, успело је генералу Глезу толико учинити да ови терористи буду удаљени од очију јавности. Али Павелић није ни помишљао на то да кривце казни него их је још задржао у својој околини и примао њихове савете... Ипак

све до краја није било могуће да се усташке формације васпитају на правилно вођење рата; акције умирења које је немачка војна снага предузимала увек су осујећене бесмисленим изгредима усташке формације које су у њима учествовале, а ови изгреди произвели су више партизана него што су их војничке акције могле да баце ван борбе." (стр. 20.)

Дошњији председник немачког Бундестага, Еуген Герстенамајер, писао је у својим ратним успоменама објављеним 1969. године: "Православни кругови у Србији су дубоко огорчени због поступака Хрвата. Усташе су приморале десетине хиљада Срба у Хрватској да пређу у католичку веру. Оним православцима који су се томе противили масовно је пререзано грло (ово треба буквално схватити) или им је сва имовина одузета и онда су без ичега протерани из земље. О снажном узбуђењу због зверских поступака Хрвата говорено ми је и у немачким круговима у Београду. При том се негодиле и због тога што се Хрвати позивају да та убиства врше под окриљем, односно по одобрењу немачког рајха. Срби који су масовно и без икаквог гметка протерани из Хрватске, изгледа да се у свом очајању у највећем делу придружују болшевичким устаницима, чијем ће покрету, ако се ствари буду даље онако развијале, вероватно прићи и национални кругови, који услед многобројних кружних вести о злочинствима почињу да губе главу." (стр. 22)

Полемисују са једним католичким свештеником и негативцем хрватских злочина, професор славистике из Граца и немачки капетан у току рата, Јозеф Матл, писао је 1958. године: "Усташка влада настојала је да, уз помоћ немачког "Вермахта" побије и истреби Србе у Источној Босни, па да онда кривицу svalи на зле Немце. Моја је тежња проистацала из мог службеног задатка, да Источну Босну, која је тада била војно-стратешки подређена заповедничкој сили немачког генерала у Србији, пацификујем и нормализујем како бих учинио крај растућој анархији, која је била последица усташког каспања српског становништва. Ми имамо доказа о томе и знамо и својим смо рођеним очима гледали шта се дешава тамо у Босни... Уосталом, један противсведок вашим твђењима јесте и један професор Бечког универзитета и председник Католичке акције који је у то време, као командант пука на Дрини, наредио да се отвори ватра са српске обале на усташе, кад се видело како ови и дообрани хоће да бацају српске жене и децу у хладну Дрину. Ја сам видео ту изгладнелу децу коју је спасла наша војска и поделио сам им и свој последњи комад хлеба. Верујете ли, као доктор теологије и католички свештеник, да је то хришћански? Или сте мишљени да је католички и хришћански само оно што Хрватима политички користи! Ви можете и даље да представљате усташке Хрвате као ваљане, невинне јагањце." (стр. 24)

б) Глеза фон Хорстенау и његови записи

У сачувању и много касније објављену дневничку белешку немачког генерала Едмунда Глеза фон Хорстенауа Костић изгледа није имао увид у тој фази рала, али је знао за њу посредством људи који су му били блиски и сведочили да је Хорстенау доста пажње посветио хрватским зверствима над Србима. Пре извесног времена тај дневник је преведен на српски језик и штампан у Београду, па је нашој јавности већ доступан. Костић један цитат Хорстенауа преузима из књиге минхенског аутора Карла Хнимичке у коме стоји: "Заиста су били Хрвати неко време попустили у зверском гоњењу Срба, захваљујући интервенцији немачке и још више италијанске војске. Сад се кају што су то урадили: није смео ни минута терор над Србима да јењава." (стр. 27) Глезове белешке је у сопственој интерпретацији ускоро објавио немачки историчар Герт Фрике 1972. године, наводећи да је фон Хорстенау хрватске поступке према Србима називао варварским. У књизи стоји: "Са немачке националне стране се начин прогањања Срба од стране припадника усташа означаје као срамна лага, која ће генерацијама да сеје мржњу између Срба и Хрвата." (стр. 31)

Глеза фон Хорстенау пише да су хрватске усташе омрзнуте "због осиноности, самовоље, грамзивости, корупције. Поред тога не престају безакоња, плјачке и уморства. Не

прође недеља а да се не изврши једна акција чишћења... при чему читава села, заједно са женама и децом, морају веровати да су заиста непријатељски губици." (стр. 32-33) Затим следи: "И даље остаје уништење православног елемента циљ усташа, који и сада, као и пре, на њихов познати начин хоће да реше проблем два милиона аутохтоних (са земљом сраслих) Срба и тако да продуже масовна убиства, при чему је само у два села код Бања Луке убијено 2.300 људи." (стр. 33)

Ту је и доста исказа о крајње лошим војничким квалитетима и усташа и домобрана, који у озбиљној борби само сметају, а главни немачки заповедник Балкана, генерал Александар фон Лер отворено је захтевао темељито преуређење хрватске државе, веће немачке ингеренције и толерантни однос према Србима. Он на следећи начин описује политичке прилике у савезничкој Хрватској: "Мере терора, хапшење у масама, осуде, уморства - иако никакви докази или знаци непослушности према државној власти нису постојали - довели су до правне несигурности, неправедности и у многим деловима земље иступима банди, до хаотичних односа. Живот и имовина нису више обезбеђени." (стр. 36-37)

в) Успомене Лотара Рендулића

У успоменама немачког генерала Лотара Рендулића, објављених у Хајделбергу 1951. године, Костић наилази и ча следеће речи: "Немачки војници, при свом напредовању по Хрватској, не наиђоше практично ни на какав отпор, већ су слављени као ослободиоци. Хрватска се конституисала као самостална држава, чије вођство преузе Анте Павелић... Док су се немачке трупе задржале у нешто мало места Хрватске, настале са хрватске стране одмах дивљи прогон православних." (стр. 40) На више места у књизи генерал Рендулић описује како се лично заузимао да се обустави неразумни прогон православног становништва.

И есесовски генерал, обергрупенфирер Артур фон Флебс, бележи, средином 1943. године, у свом дневнику: "Усташама је у почетку било главно да уништавају православне, да касне стотине хиљада људи, жена и деце и да се дочепану водећих положаја у управи новонастале државе... И те усташе нису ни данас боље! Вође и подвође не одговарају ни војнички ни морално... Склони су заверама, терају сопствену политику и постају динамит ове државе, чија би кичма требало да буду." (стр. 43)

Флебс наводи много сасвим конкретних података, чак и имена хрватских злочинаца и њихових жртава. Костић цитира наводе и опис како је "усташки капетан Голубовић прерушио једну јединицу - вод од 40 људи - у униформи немачке војске и издао је заповест да ти "немачки" војници побију једну "јаку групу муслиманских избеглица!" (стр. 44) Другом приликом усташе су нападе Пале код Сарајева. "Били су маскирани као четници и имали су четничке кокарде. И онај Немац, који је дао извештај, био се обукао као четник. Све остале усташе, по наређењу Сударовим, морали су да скину са себе усташке знаке и чинове, да се "по могућности индивидуално одену", тако да је "ова гомила убица неупућеним морала да изгледа као сељаци, цивили, четници и Немци." (стр. 44) И Флебс је, мада огрезли есесовац, више пута јавно протествовао због хрватских злочина над Србима.

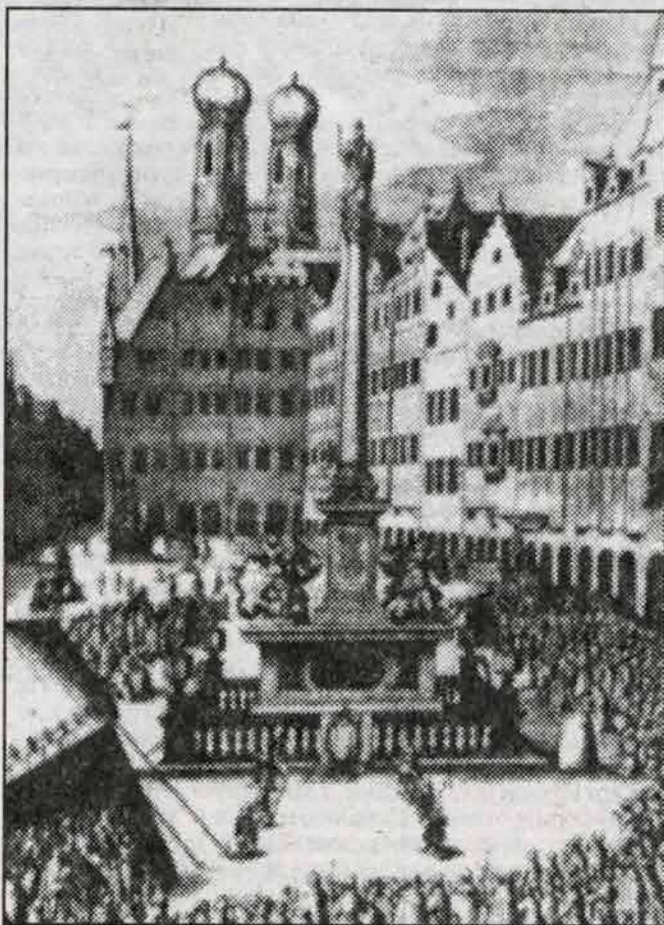
Немачки морнарички штаб за везу у Хрватској, 7. фебруара 1944. године, поднео је процену војно-политичке ситуације на територији за коју је био задужен, па се у тој процени између осталог каже: "Хрват свих слојева је по природи политички крајње непоуздан. Политички праву линију он не познаје. Он је увек наклоњен негативној критици, није му јасно шта хоће и води традиционалну политику опортунитета... Данас не може хрватска оружана сила да се употреби као фактор. При великом искрцавању непријатеља треба рачунати са њеним распадом." (стр. 45.) Есесовски генерал Ернест Фике, 16. марта 1944, у извештају рајхсфиреру Хајнриху Химлеру каже: "Хрватска партијска група усташа је католичка, недисциплинована, рђаво обучена, за борбу делом непоуздана, и по томе је позната што је 6-700.000 верских и политички друкчије настројених заклала по балканским методама." (стр. 45-46)

Немачки војни командант Србије, генерал Бадер, 5. фебруара 1942. подноси извештај свом непосредно претпостављеном у коме каже: "Оштре противности у Источној Босни између Хрвата, муслимана и Срба чине овај предео највећим огњиштем немира целе Србије. Хрвати без сумње настоје да цело српско становништво униште." (стр. 46) Бадер овде недвосмислено Источну Босну назива делом Србије, не прави никакву разлику између усташа и Хрвата, јер такве разлике никада није ни било, а за четничког војводу Јездимира Дангића каже да жели да "пре свега штити живот и имовину његових земљака и да учини крај покољу жена и деце од стране Хрвата." (стр. 46)

Сачувано је и сведочење, под заклетвом, команданта болесничког транспорта немачке Друге моторизоване армије, др Јозефа Фесла, пред америчким војним судом о страховитим хрватским злочинима над српским цивилима који изричито та зверства доводи у везу са исказаним хрватским дивљаштвом у Тридесетогодишњем рату. Фесл каже: "У овом пределу су у много чему владале исте прилике као и за време 30-годишњег рата, тим пре што је иста крв текла у њиховим жилама. Свадбене поворке су нападане, са жицом везиване; једна табла (плоча) са натписом "срећан пут у Београд" беше појединцима обешена око врата, после чега су сви заједно бацани у Дунав или Саву. Неки су били на крст распети, снабдени са истом таблом, бацани у реку." (стр. 48)

г) Немце је запрепастила хрватска крвожедност

Већ крајем јуна 1941. године, високи функционер Абвера, немачке војне обавештајне службе, јављао је својој централни "да је као жртва усташких разуларених нагона пало већ око 200.000 Срба. Да ли је тај број превисок или пренизак моћи ће да се утврди тек у будућности. Ипак је већ сада доказано да су усташе у многим градовима Босне и Херцеговине побили мушки део православног становништва који је у већини."

Минхен (бакорез из XVII века): све донедавно на једној минхенској катедрали стајао је натпис "Чувај нас Боже куге и Хрвата"

(стр. 49) Огроман је број докумената у којима су описују конкретни злочини, број убијених Срба, називи села и градова, имена егзекутора итд.

Тако, на пример, Костић цитира, из додатка извештаја генерала фон Флебса, сведочење "једног немачког војника који је у току године 1943. био придодат и потчињен чувеном разбојнику и усташком "допуковнику" Судару. Он, сав зграпнут, саопштава да је у јулу 1943. Судар сакупио целокупно српско становништво у месту Соколац. Старце и старице - око 250 до 300 особа - гонио је пут Соколовића са његовом бандом ударајући их кундацима од пушака и камцијама, а остатак (отприлике 700 мушкараца, жена и деце) стерао је у поток иза цркве и тамо их све до последњег побио. При том су вршене такве садистичке свирепости да се то не да ни описати. Лично је Судар учествовао у касапљењу. Посипао је бензином длаке на полним органима код жена, спаљивао их и онда је бичевао те жене до бесвести. То је, на пример, он вршио над познатом кафешиком Јоком и њеном ћерком Милком. Онда их је усташа Цурески заклао." (стр. 51-52)

Италијански писац Авро Манхатан у књизи "Католички терор данас", објављеној у Њујорку 1968. године, наводи меморандум једног немачког официра из августа 1941. године, написаног након обиласка неких делова Источне Босне, у коме се налазе и следеће речи: "За време нашег путовања у праву брда Јавор близу Сребренице и Озрена, сва српска села на која смо наишли била су потпуно напуштена. Али у кућама смо често пута налазили целу фамилију заклану. Чак смо наилазили на бурад пуну крви. У селима између Владенице и Кладња пронашли смо децу набијену на колац са њиховим малим удовима згрченим од бола, као да су инсекти били залепљени са шпенадлама." (стр. 52)

Немачки историчар Валтер Герлиц, објавио је, 1952. године, једно од првих капиталних историографских дела о Другом светском рату и у њему истиче да су једна "од првих мера католичког усташког режима ужасни војни подухват истребљења српских, грчко-православних, делова становништва које је погинуло под хрватску власт. Ужаси који су се том приликом догодили башише малу земљу већ унапред у грађански рат." (стр. 57) У Плеповој "Историји Другог светског рата" говори се о хрватским зверствима и ужасним страхотама које се предузимају против православних Срба. Професор оријенталистике на Хамбуршком универзитету отворено оптужује и Римокатоличку цркву за помагање злочиначке хрватске државе и насилног покатоличења.

У "Илустрованој историји двадесетог века", која је изашла у петнаест томова, Ернест Нолте, 1969. године, пише "да је у хрватском усташком покрету ступио на светло једног кратког дана први и једини неограничени фашистички производ на Балкану." (стр. 58) И Нолте изненађује са колико се брзине и ентузијазма усталичио хрватски фашистички поредак па је "нова држава већ у првим месецима свога постојања постигла државно-партијски тоталитет, који се у Италији, па чак и у Немачкој, тек после доста година развио." (стр. 58)

Мада Нолте сматра да искрени верник, "хришћански католик, не би смео бити фашиста", он казује да је у усташком покрету било много истакнутих левичара, али је у целини био у "тесној вези са католицизмом, која је дошла до изражаја у волећој сарадњи фратара и осталих свештеника." (стр. 59) Даље наводи да је "Хрватска за време рата постала једна огромна црква преверанања и у исто време гигантска кланица... Једнако насилнички, иако не можда толико перфектно као јеврејско питање од стране Хитлера, било је од стране Павлића "решено" питање Срба и мухамеданаца, а милосрдно гоњење Јевреја чинило је само делимичан аспект. Стотине хиљада људи је било уморено." (стр. 59)

Курт Цетнер, је 1966. године, у Минхену објавио "Илустровану историју отпора у Немачкој и Европи" из које Костић посебно потенцира следеће редове: "Пошто је усташки покрет др Павлића преузео власт у новој држави Хрватској, одмах је дошло до мера прогона против српског становништва Хрватске... Павлић и његова усташка организација већ су у протеклим годинама били потпомагани од италијанске владе и од Ватикана, јер су усташе представљале наглашен римско-католички покрет... Скоро равно два милиона Срба

живе на хрватском подручју. Више него пола милиона од њих биће до краја рата од католичких усташа побијено, далека највећи део њих још у првој години "проглашења независности" католичке Хрватске." (стр. 6)

Цетнер даје и много конкретних података: "Стотине људи су код Мостара били повезани и убачени у бујну Неретву, јер су се успротивили да их крсте по католички. И другде су хришћани друге вере жицом везивани, стрелјани и бапани у реку. То се догађало на рекама Уни и Сави. На другим местима су свештаници заједно са својом општином у црквама стрелјани. Многе цркве Срба су или разрушене или запалене, често са верницима у њима. Долазило је и до истребљења читавих села, чији су становници убијани, а куће им затим спаљене... Усташке формације нису своја зверства вршиле само над мушким и за оружје способним православцима, него, нарочито баш, над беспомоћним старцима, женама и децом и то на најбестијални начин. Број православних који су од стране Хрвата поклани и садистичким методама мучени до смрти мора се, према процени, означити са триста хиљада. Због ових зверстава бројни су православци побегли у преосталу Србију и ту су њихови извештаји у највећем степену огорчили становништво." (стр. 62-63)

д) Хрватска технологија смрти

Аустријски историчар Вернер Брокдорф, у књизи "Колaborација или отпор", објављеној 1968. године, тврди да је "посебно изасланик Рибентропа у Хрватској покушао у Загребу да постигне политички споразум прво са вођом Хрвата Мачеком али је убрзо морао увидети да је утицај Анте Павлића и његових усташа на хрватски народ знатно јачи него је то уопште у Немачкој замишљано." (стр. 64) Брокдорф посебно указује на злочине које су починиле "усташе и остале хрватске формације с обзиром на прогон и истребљење српског становништва. Насиља које су извршили убрајају се у најсвирепије грозоте колaborације у Другом светском рату." (стр. 64) Нешто даље он каже: "Хрватске усташе су водиле непоштан рат против српства. Читава села су била од њих истребљена, таоци стрелјани, имања запалена. Дневно су текле хиљаде избеглица из хрватских предела у остатак Србије, да би избегли масовне покоље." (стр. 64-65)

Костић опширно цитира Брокдорфа, који детаљно описује мајске догађаје у Руми 1941. године: "Ујутру, 22. маја 1941, упадоше у Руму-Пуц око стотинак униформисаних усташа. Они блокираше улицу и не пуштаху никаквог становника из кућа. Тако је систематски претражена свака кућа. Најмање су три лица при томе убијена. Затим натераше усташе све Србе да се скупе на трг пред капелом. Под строгом стражом је доведено око 190-200 Срба до гробља; жене деца, људи сваког узраста. Мајкама је наређено да пуште децу трчати. Многе су то учиниле у нади да бар њих спасу. Кад су деца претрчала око сто метара, почеше усташе на њих да пуцају као у хајци на зечеве. Мајке притрчаше својој деци а онда формације усташа упериле ватру и на њих. Три човека покушаше да се бране. Њима су главе смрскане ашовима. После тога су морали још преживети мушкарци да уздуж гробљанских зидова ископају јарак. Усташки командант рече да је то нарочита част ако су Срби у смрти сједињени. Људи су морали да своју стрелјану родбину потраже, да их баце у јаму (јарак) и да их земљом затрпају. Онда је сваки човек толико дуго радио док није пао дубоко у земљу, да више није могао да држи лопату. Пошто је то све свршено, онда је један усташа ишао од једног до другог и побио све мушкарце куршумом у потиљак." (стр. 65)

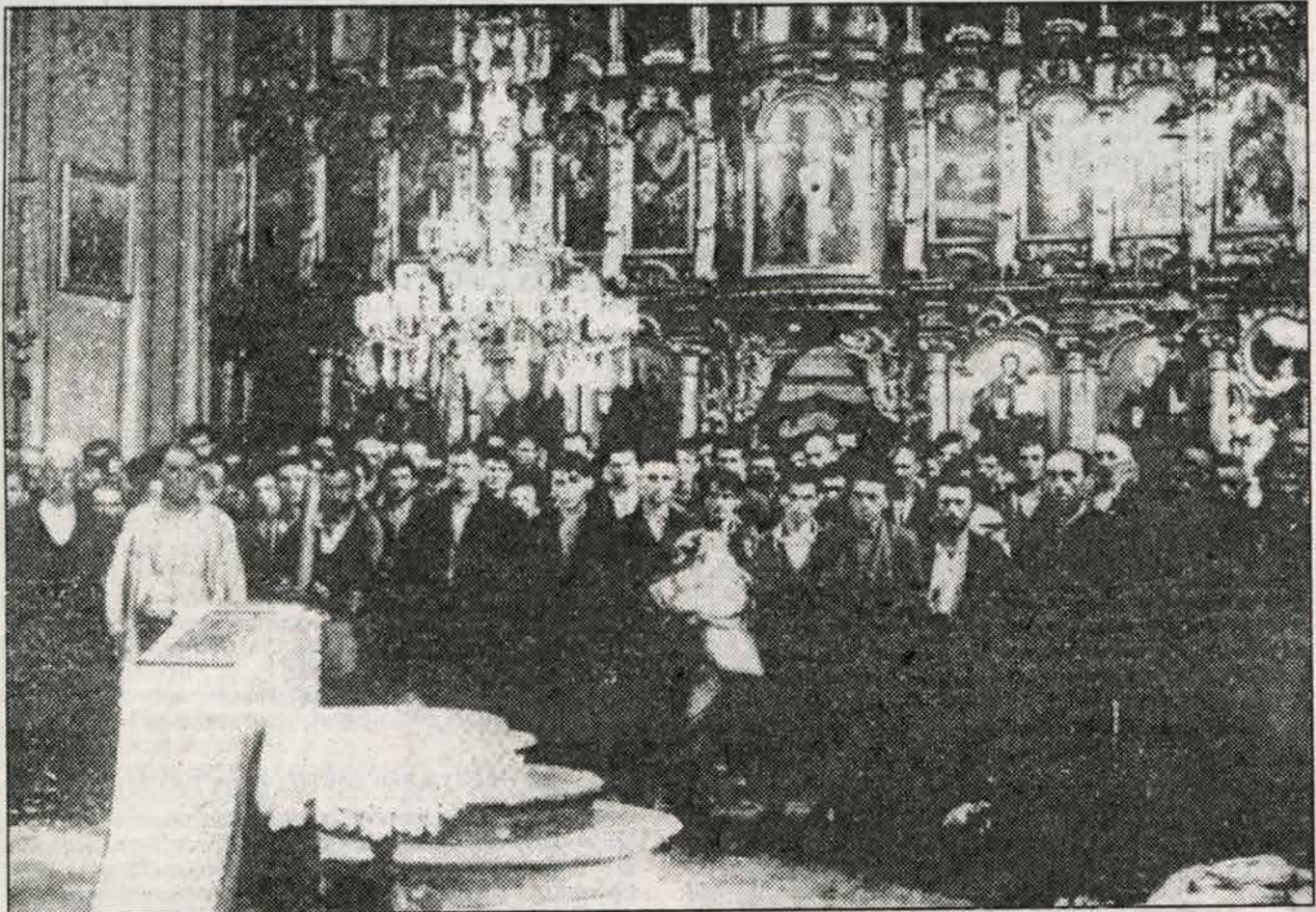
Брокдорф се позива углавном на службене немачке податке. "Биле су десетине хиљада убијених регистроване, највећи део убијен на бестијалан начин, можда један документ за постојство... У Миланима су Срби печени живи. У Братунцу су православном попу Сервацу ископане очи, па је онда обешен за једно дрво обрнуто (ноге горе), а неодрасли Хрвати узеше га на нишан вежбајући се у вештини пуцања. У Добоју су једном Србину... одсекли трбух, изнели црева, њега везали за колац и толико га око коца вијали, док му се црева нису намотала... Логор Јасеновац је већ у лето 1941. од стране усташа био образован. Рђави животни услови довели су до енор-

мне смртности логорских становника. Логор је био углавном изграђен за уништење Јевреја и Срба. Масовно су вршена систематска убијања, делом на bestiјалан начин... Већ јула 1941. године почеше усташе ове оружане походе против српског становништва у Босни. Све ургентнији беше захтев Загреба исељити милион и по Срба који сад живљаху у хрватској држави. Пошто је једно такво исељење, бар у том времену, било немогуће, појачаше усташе њихов притисак на Србе и начинише на њима већ описане грозне ужасе, да би их натерали на бежање у Србију." (стр. 65-66)

Посебно Брокдорф описује хрватске злочине у Херцеговини: "Испочетка је изгледало да ће овај удаљени предео нове хрватске државе бити поштеђен од варварских верских ратова и ратова истребљења. Али, 28. јуна 1941, почеше одједном масовна хапшења Срба. Стоћинама су довођени до обале Неретве, повезани жицом међу собом, стрелани и онда бачени у реку. Испод Мостара, на једној узини реке наслагане беху лешине. Са ручним гранатама су усташе отклониле те

пуном грубошћу и нечувеним терором против српског становништва. Крајњи циљ је био један и по милион Срба у НДХ или исељити или ликвидирати." (стр. 69)

И Брокдорф истиче да су немачки војни и политички функционери покушавали да спрече хрватске злочине. "Стварно немилосрдна борба усташа против непожељног српског становништва доведе до грозних догађаја, против којих су немачки органи у Загребу интервенисали узалуд, нарочито Везинмајер, Каше и Трол. Појединости ових грозота биле су ужасне. Често су српске цркве проглашаване за затворе, у којима су усташе масакрирале српско становништво... У околини Сарајева искорењена су читава села. Усташе су помлатиле у долини Брзина Јарак са секиром 350 Срба и затрпаше их у масовном гробљу. У пределу Плитвичких језера сви су Срби, још маја 1941. године, исељени. Ко није могао да на време бежи, усташе су га помлатиле или је стигао у злогласни ралнички логор велешитске планине или у солане острва Пага. Концентрациони логор Јасеновац био је нарочито озлогла-

Насилно покрштавање Срба: рецепт за православне усташког вође и поглавника Анте Павелић (1889-1959) подсећа на најкрвавије верске ратове – трећина мора постати католичка, трећина мора да напусти земљу, трећина мора да умре

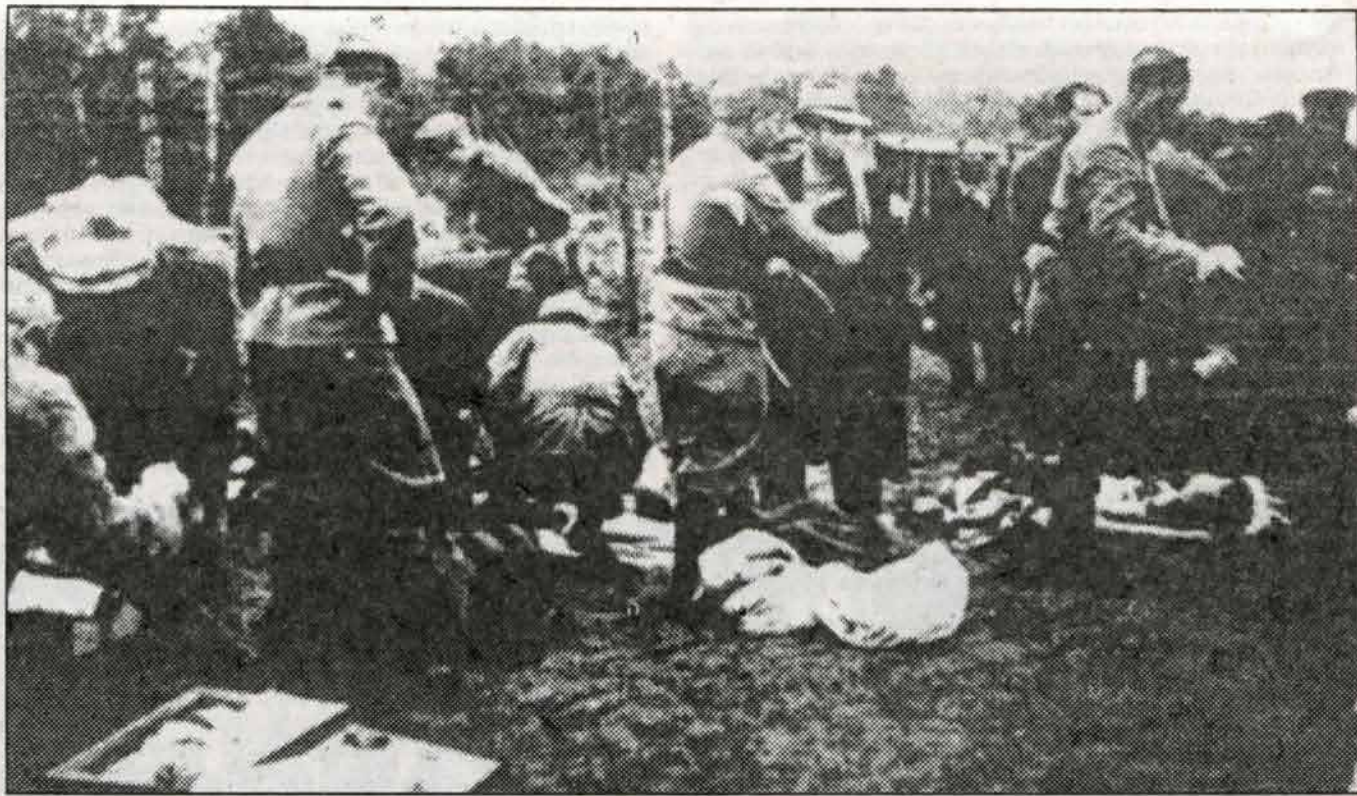
наслаге. У Отоки су стотине Срба на сличан начин у Уни утопљени или, већ убијени, у реку бачени. Један од најозлоглашенијих сабарлишта ухапшених Срба беше логор Госпић, где су хиљаде изгубиле живог. Почетак прогона Срба у пределу Добоја чинило је хапшење православних попова и убиство богатих Срба." (стр. 67-68)

За католички клер Брокдорф каже да је "развио махом крваву мисионарску ревњивост. Пре свих других је нарочито рел францискана делао руку под руку са усташама и наметнуо српском народу репресалије које су неминовно морале да воде до масовних прекрштавања. Усташе и католички клер беху погрешног мишљења да је са принудним католичењем решено и питање народности; јер је у првом реду Загребу било стало до тога да пределе у којима су Хрвати били слабо насељени кroatизирају... Црквени проблем је био само део вала хрватизирања који је од стране усташа био вршен са

пен. Ту су Срби и Јевреји систематски уморени... Већ после првих грозота настало је панично бекство српског становништва у преосталу Србију. Кад су у јесен 1941. умарширали Италијани са три дивизије у Окупациону зону Ц, одмах зауставише бежање Срба, вратише попове, отворише православне цркве, повратише Јеврејима њихова имања, разоружаше усташе и избацише их из њихове сопствене земље." (стр. 69-70)

ђ) Животињски нагони хрватског етничког бића

У књизи успомена Ена фон Гинталена, немачког војног аташеа у Риму, која је 1951. године објављена у Тибингену и Штутгарту под насловом "Мусолини као савезник", аутор цитира историчара Франца Тирфелдера који је констатовао: "Др

Селекција логораша у Јасеновцу: насиље који су усташе и остале хрватске формације извршиле над српским становништвом убраја се у најсвирише гозоте колаборације у Другом светском рату

Анте Павелић постаде хрватски поглавник и сада преко својих усташа распламти бес пре свега према српској мањини у Босни, која је буквално поклана." (стр. 71) Хитлеров сарадник Андреас Хилгрубер тврди у својим сачуваним белешкама да је сам Адолф Хитлер изјавио за хрватског маршала Кватерника да је он "један разбојник у пози државника." (стр. 72)

Хрватске предводнике је презирао, али се њихових услуга није одрицао. Хрвати су му служили за најпрљавије послове и на Балкану и на Источном фронту. Немачки историчар Фриц Карл, са аспекта негативних последица за немачке ратне напоре, посматра хрватске злочине, па каже: "Усташе нису имале пред собом један расно инфериоран елемент, који би допустио да се коље, већ су то били чврсти и опробани граничари који су се ставили о одбрану. Читава је Србија јаукнула од бола кад су прве хиљаде избеглица донеле вести о хрватским методама истребљења." (стр. 74)

Професор историје на Универзитету у Цириху, Франц Боркенау, писао је 1952. године о злочиначкој логици хрватске мржње: "На културној висини данашњег века, достојног дивљења, изгледало би скоро природно да су усташе, инсталирани као господари ових земаља (реч је о западним српским земљама-прим. В.Ш), у априлу 1941. године целу ову народну масу силом депортовали у Србију. Али нови господари, поглавник Павелић и "маршал" Кватерник знали су једно боље решење. Зашто да јачају Србију доводећи јој ове људе? Много је боље ову стоку заклање на лицу места уморити. То се дешавало уз један велики ритуални обред. Усташка одељења би се појавила у српским селима и захтевала од становника - уколико их не би одмах поклали - да сместа пређу у римску веру. Тако би већ самим тим од Срба постали Хрвати... Велика већина несрећних западних Срба одбијала је да изврши тај прелаз (у римску веру), јер је њима православна вера била све и свја. Где би се то десило, издата би била наредба да се сви сељаци сакупе у цркви. Онда би била замандалена црквена капија, ватра потпаљена и људи, и жене, и деца нестала у ватри. Сама нацистичка кампања истребљења Јевреја била је обележена овим свиристима." (стр. 77-78) Немачки политичар и публициста Јакоб Алтмајер истицао је 1953. године: "Светска историја регистровала је многе крвнике и масовне убице - ниједан од њих није, међутим, био толико свиреп да је тражио да му се у кошарама сервирају

очи од његових жртава. То је био специјалитет Павелића и његових усташа." (стр. 78) Другом приликом, у листу "Форверц", Алтмајер је писао: "Као средњовековне паликуће крстарице су фанатизоване масе Анте Павелића са крижом и црквеним заставама кроз земљу. Њихова идеолошка лозинка није била "Против Срба" већ "Против неверника православних" и, то је Богу плакати, многи католички попови дали су "борцима за веру" по милости Павелића свој благослов." (стр. 79) Детаљно о хрватским злочинима над српским народом пишу и немачки аутори Јохан Вишт у књизи "Југославија и Трећи рајх", објављеној 1969. године у Штутгарту, Карл Хилшке у књизи "Повлачење са Балкана 1944-45," штампаној у Гетингену 1970. године и Јохан Георг Рајхсмилер у књизи "Југославија, вишенационална држава између Истока и Запада", објављеној 1971. године у Дизелдорфу и Келну.

е) Хрвати као слепо оруђе Ватикана

Истакнути немачки књижевник и публициста Карлхајнц Дешнер отворено је оптуживао 1962. године Ватикан за подстрекавање и помагање хрватских злочина над православним Србима, а за усташе каже да су хрватски фашистичко-католички покрет. У књизи "Критична историја цркве од почетка до Пија XII" каже: "Са предикаонице је захтевано од католика да гоне православне Србе, при чијем су се тамањењу нарочито истакли синови Св. Франческа Асишког, чији су самостани усташама већ дуго времена служили као слагањшта." (стр. 87)

У другој књизи, под насловом "Са Богом и фашистима", објављеној у Штутгарту 1965. године, Дешнер описује подробније трагедију српског народа и "држање Ватикана у Другом светском рату, где је од 1941. до 1945, опет са пуном потпором католичког клера, разрушено 299 православних цркава, 240 хиљада православних Срба принудно преведено у католицизам, а око 750 хиљада православних, често после мучења од којих човека је за хвата, уморено... У пределима где су Срби православни сачињавали већину становништва, њихове су цркве тотално разрушене; где су православни били у мањини цркве су преудешене за католичке циљеве. Све показује да је вршена добро смишљена политика. Стварно је преображај српско-православних цркава у католичке вршен према наредбама ординаријата. (То значи бискупа - дијецеза-

на). По наредаби бискупског ординаријата у Бакову (број 273342) преобраћене су српско-православне цркве у католичке у местима: Брачевци, Мајар Доштин, Тење, Даљ, Маркушина, Капђена, Кућани, Паучје, Будимци, Погановци, Бијело Брдо, Борово Село, Трпиња, Пачетин, Бршадин, Чепин, Мартинци, Чачански Трњани, Клокчевић, Топоље, Брод на Сави. Све имање српско-православних цркава прешло је у посед католичких." (стр. 88-89)

Дешнер неумољиво ређа чињенице које сведоче о хрватском дивљаштву: "Још у априлу 1941. захтевано је од свих Срба да ставе плаву траку преко рукава са ознаком П, ознака за ортодоксне (православце), а од Јевреја да ставе Давидову звезду. Јеврејима и православнима било је забрањено да се служе тротоаром. У свим канцеларијама, у свим радњама и ресторанима, трамвајима и омнибусима висили су натписи: "Забрањен приступ Србима, Јеврејима, Циганима и псима." (стр. 90) Стотине православних свештеника је побијено. "Епископу Платону и његовом пратиоцу, проти Душану Суботићу, ископане су очи, док им је на прсима горела ватра, откинули су им нос и уши и напоследку им задаше смртни ударац. Свуда је католички клер позивао православне да прережу... Многи на тај начин постаде католици, али је много више њих масакрирано... У Косињу, где су устапе биле насилно сабрале 600 Срба, морала је једна мајка да у здели купи крв своја четири сина. У Млиништу, срез Гламоц, ранији посланик Лука Аврамовић и његов син су распети." (стр. 90)

У једну тих злочина, Анте Павелић је примио у званичну аудијенцију надбискупа Степинаца и групу католичких бискупа. Према Дешнеру, Степинац је, знајући за покољ православних Срба, рекао Павелићу: "Ми вам указујемо од свега срца поштовање и обећавамо понизно и верну сарадњу за сјајну будућност наше домовине." (стр. 90) Непосредно по тој аудијенцији убијено је још стотину хиљада српских жена и деце, а Дешнер даље указује на конкретне примере, на, између осталог, и случај глинице цркве која је претворена у кланицу, па цитира другог немачког аутора, Милера, који говори о трагедији у глиничкој цркви: "Крваво купање је потрајало од десет увече до четири сата ујутру и продужено је за осам дана. Униформе кољача морале су да се мењају, јер су биле криљу прожете. После су нађена деца натакнута на ражањ са удовима искривљеним од бола." (стр. 90)

ж) Католички свештеници као предводници у хрватским злочинима

Дешнер истиче да су у поређењу са хрватским грозотама и ужасима "дела Хитлерових пандура у концентрационим логорима скоро бледа... Устапе су гурале у жарене игле испод нока и силале су со у отворене ране. Они су унаказивали (сакатили) све могуће делове тела. Најрађе су својим жртвама још живим секли носеве и уши, а очи су им крпали. Италијани су фотографисали једног усташу који је носио око врата ланац са људским језицима и очима." (стр. 91) Дешнерово дело је књига страве и аутор неумољиво наводи чињенице, доказе, документа.

Обрађује и хрватске логоре смрти у којима је, по злочинима, Хитлер увек превозићен. "И деца су тамо клана на хиљаде. Да, чак су створени били засебни концентрациони логори за њих: у Лобору, Јабланцу, Млаки, Брочици, Устичи, Градишци, Сиску, Јастребарском и Горњој Ријеци. Само су 1942. године тамо бацили 24 хиљаде деце, од којих је половина уморена. С временом је свакако државним и црквеним властима изгледало корисније да децу сачувају. Пошто су родитељи били у највише случајева мртви или затворени, лако су се деца могла преобратити у једино спасавајућу веру. Католичка "Каритас", којој је био председник Степинац, преузе старање о деци без родитеља и њихово прerasпитање је ишло тим лакше што многа деца нису уопште имала сроднике. Многа су била, када су спала под "старање" "Каритаса", сувише млада да би знала своје порекло, своје село или чак само име. Тако има безброј младих људи и данас који живе као верни католици, чак као њихови свештеници, а да и не слуте којим околностима они имају да захвале што су католици... Немали број тих српских дечака је регистрован на

теолошким факултетима Италије, Аргентине, Аустралије и САД." (стр. 92)

Дешнер сматра "да при клању Срба од стране Хрвата нису само религиозне него и расне супротности играле велику улогу, то се разуме по себи, али ми то нарочито наглашавамо мада се католичка црква тим ни најмање не ослобађа одговорности." (стр. 92) Даље наводи како је "Католички тједник" као лист надбискупа Ивана Шарића који је излазио у Сарајеву, у јуну 1941. године писао да су "глупи и недостојни Христових следбеника они који борбу против зла хоће да воде у рукавима." (стр. 92) Римокатолички свештеник и вођа Католичке акције писао је у јулу те године да "Хрватска мора свој сустан да чисти на сваки могући начин, чак и мачем." (стр. 92)

Други католички свештеник Дионис Јуричев отворено је говорио да у Хрватској могу да живе искључиво Хрвати, па у свом тексту дословно изводи следећи закључак: "Није никакав грех више убијати и дете од седам година ако се оно огреши о законодавство усташко. Иако ја носим свештеничко одело, морам често да се лаћам машинске пушке." (стр. 92.) Најближи сарадник надбискупа Шарића у Сарајеву, свештеник Божићар Броле лично је "учествовао при покољу 280 Срба на Алипашиниом мосту и са усташама је играо весело коло око убијених." (стр. 93)

Посебно су се, према Дешнеру, у злочинима надметали фратри франјевци. "Више фратара је заузело целатске положаје у концентрационим логорима. Францисканац Звонко Брекало беше официр у "логору смрти" Јасеновац, озлоглашен што је у масама скидао главе. Округло 120 хиљада Срба је тада изгубило животе. У јесен 1942. је чак водио овај логор фра Мирослав Филиповић-Мајсторовић, назван фра-сотона, при чему му је помагао читав ред свештеника - Бркланић, Матковић, Матијевић, Брекало, Челина, Липовац међу осталима. За четири месеца је под тим францисканским свештеником ликвидирано 40 хиљада лица. Само један стипендист францискански Брзица је једне ноћи, 29. августа 1942, једним нарочитим ножем одсекао главу 1360-годишњи људи. Едмон Парије, који набраја "ужасну литанију" францисканских злочина, уверава да би они могли да се "бесконечно продужују." (стр. 94)

Главном појединачног кривца Дешнер види у надбискупу Степинцу: "Своје велике заслуге" задоби надбискуп Степинац као примас државе у којој је од два милиона православних Срба 240 хиљада насилно преведено у католицизам, а 750 хиљада уморено, често уз највећа мучења... Да ли није Степинац још кривљи него онај усташа који је око врата носио 2 ланца људских језика и очију." (стр. 94) За Павелића Дешнер каже да га је као једног од највећих злочинаца двадесетог века благословио лично папа Пије XII. "5. маја 1945. побеже Павелић са својом породицом и неколико хиљада гангстера, између њих 500 католичких свештеника... Павелић и Артуковић, "богато натоварени опљачканим златом" нађоше уточиште у самостану Св. Гилгена код Салцбурга... Павелић, који се... у Аустрији није осећао сигурним, стиже, преобучен као свештеник, у Рим, где је он као патер Голец и патер Бенарец живео у једном самостану. 1948. је он пропо као Павле Араниос у Буенос Аирес, још увек у поседу 250 килограма злата и 1100 карата драгог камења." (стр. 95)

Костић показује како је Алфред Милер у својој студији, 1961. године, показао укупну папску политику потискивања православља на Балкану, пре свега како је ватиканско вођство "тај задатак предало Аустрији, дакле Хабзбурзима, а ови су се са превеликим жаром, као што је то избијање Првог светског рата доказало, посветили овом "верском" и политичком империјалном задатку. Нарочито послане при томе фанатично-католичком народу Хрвата." (стр. 98)

Католичка црква је директно оркестрирала трагичне догађаје на Балкану "који ће се заувек бројити у најстрашније стране црквене историје. На оваквим странама историје није хришћанство ни онако сиромашно, али то што се овде (мисли у Хрватској, којој је студија посвећена) десило, то је био поновни пад у класично вуде верских ратова, који су у високом средњем веку и затим у вези Тридесетогодишњег рата показивали свој "најлепши" цват. Сад је постало сасвим очигледно да је стари дух, за који се веровало да је просвећеношћу превозићен, још увек живео... Ово њихово римско по-

слање Хрвати су без сумње нарочито добро разумели, кад су "ослобођени" (писац то сам ставља у наводнике) немачким и италијанским трупма, под славним вођством њиховог поглавника др Анте Павелића, могли да образују католичку узорну државу, која је заиста само једанпут могла да се појави, и која је онда била као позвана да напише једну од најкрвавијих страна црквене историје." (стр. 99)

з) Римски папа благосиља хрватске злочине

И Милер наводи како је папа лично благословио Павелића и његове злочине: "Кад је Павелић осетио да се ближи крај његовој стравичној владавини 1944. године, могао је он бар мирно да себи припише: ако би и држава и ја морали да нестанемо, ипак ће после нас остати један национално јединствен хрватски предео, који ћемо као заоставштину оставити. - Српско питање биће бар тада решено, јер Срба више бити неће. Павелићев доглавник Виктор Гутић је са своје стране признао: Или ћемо ми победити и ови проклетци Срби за вада бити искорењени или, ако се на несрећу опет образује Југославија, ми смо бар статистику исправили у корист Хрвата. Они су то заиста издешно учинили. Па ни то није баш сасвим битно. Између убијања и убијања има још увек разлике. Ако се балканској окупацији дода католички фанатизам, тада могу да се десе само језовите ствари." (стр. 100)

Милеру је посебно несхватљиво како се нико у хрватском народу није супротставио геноциду над Србима. "Стотине православних цркава су биле разрушене, стотине хиљада српских људи: жена, мушкараца, деце, старца, били су болени као стока, помлаћени, стрелани, сажежени, мучени и све то најчешће уз садејство католичког свештенства. Време велике "жетве" стигло је било. И нико у том народу није протествовао." (стр. 101) И човеку чија су земља и народ прошли кроз све суковости Хитлерове диктатуре невероватни су хрватски поступци. "Слично нешто као ово у Хрватској није се у тој мери појавило у Европи од времена Тридесетогодишњег рата... А папа је главног кривца почастовао именовањем за кардинала." (стр. 101-102) Он је још више запрепаштен што није никада било ниједног озбиљног суђења хрватским католичким злочинцима.

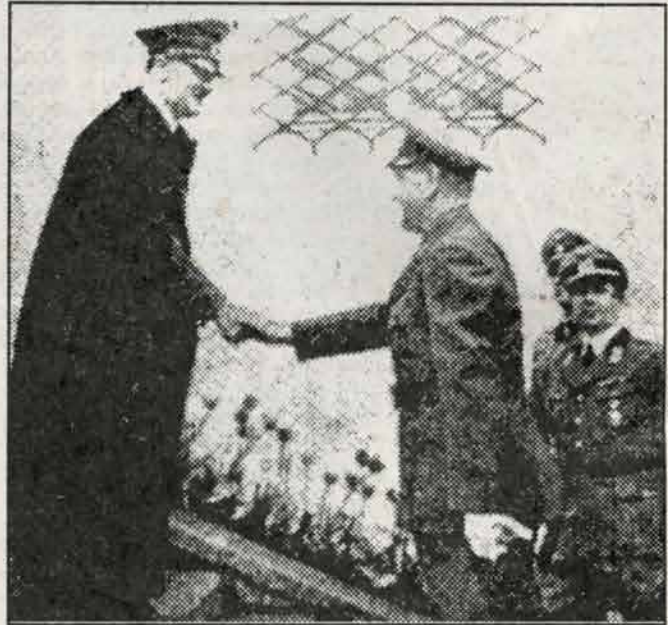
Приказујући књигу Карла Фалконија "Буди католик или умри," Јирген Холткамп је, 17. октобра 1965. године, у познатом немачком илустрованом недељнику "Штерн", писао: "Последњи крсташки поход у црквеној историји свега је 20 година удаљен од нас. И у њему су биле помешане, једнако као и у прошлим вековима, вера и политика. Католички Хрвати "преверише" (преобратили), предвођени францисканским свештеницима између 1941. и 1945. 240.000 православних Срба; убише око 700.000 Срба, Јевреја и Цигана. Не нацисти противни цркви већ католички Хрвати фашистичког "ушашког" покрета извршише неописива зверства. Цео свет је о томе говорио са гнушањем. Само врховни поглавар цркве, чије је име злоупотребљавано приликом уморстава, није ниједну реч о томе изустно. Папа Пије XII је ћутао о томе шта се у Хрватској дешава." (стр. 104-105) Ћутали су и сви бискупи редом. Ниједан римокатолички бискуп није био против убијања или покатоличавања Срба. Иначе, Лазо Костић показује да је у немачкој штампи било много текстова у којима се хрватска политичка емиграција назива мафијашком злочиначком, уцењивачком и терористичком.

и) Боље је да ти је Хрват непријатељ него савезник

Лазо Костић посебну пажњу посвећује књизи Мађара Ласла Хорија и Немца Мартина Бросата "Хрватска усташка држава 1941-1945." објављеној у Штутгарту 1964. године. У књизи се налази низ врло интересантних детаља који бацају додатну светлост на слику хрватског народа и мишљење које су најауторитативнији савезници имали о његовим политичким и војним вођама. Тако аутори наводе да бивши председник мађарске владе Стојаи за Павелића говори да је "брутални и тврди усташа из народа", а за Кватерника да је "обични убица." (стр. 118)

Уз то, они детаљно приказују прогон Јевреја у Хрватској, па кажу: "Посезање усташке владе против јеврејске имовине започело је већ са тзв. аријевским законом од 18. априла 1941. године. Почетком јуна је следовао низ законских одредаба, које су знатно уништиле темеље егзистенције хрватских Јевреја. Закон донет 4. јуна 1941. "за заштиту народне и аријевске културе хрватског народа" искључио је Јевреје из свих установа и грана занимања културног живота (из штампе, радија, позоришта, филма, музике, спорта итд.). Истог дана изађе наредба за обележавање Јевреја и јеврејских радњи са Давидовом звездом и четири даља указа од 5. јуна 1941. који наређују пријаву јеврејске имовине и избацивање Јевреја из реда чиновника и академских занимања... (То су лекари, зубни лекари, адвокати, ветеринари итд., ЈМК). Већ у септембру 1941. године започе експропријација без накнаде јеврејске имовине, нарочито индустријских предузећа.

У то доба спада и склањање "непожељних Јевреја по лагерима и принудним радним командама, што је у много случа-

Три степеника изнад Павелића: Хитлер је презирао хрватске предводнике, али се њихових услуга није одрицао – служили су му за најпрљавије послове на Балкану и на Источном фронту

јева имало за последицу њихово физичко ликвидирање од стране усташке страже. У пролеће 1945. године један велики део Јевреја који се налазио у логорима депортован је у Аушвиц. Злочиначком програму "крајњег решења јеврејског питања" измакли су неколико привилегисаних из једног дела јеврејске општине у Загребу, само овећи број оних хрватских Јевреја који су становали у италијанском сувереном делу или италијанској зони Хрватске, односно којима је успело било да тамо пребегну." (стр. 119)

Када је 1942. године захтевано изручење избеглих Јевреја којима су италијанске окупационе власти пружиле уточиште, италијански генерал Амико је поручио да би "било испод части италијанске армије изручити Јевреје Хрватима." (стр. 119) По окончању анализе хрватског геноцида над Јеврејима, Хори и Бросат пишу: "Нарочито стравична политика по својој перфектности уништила хрватских Јевреја, била је, међутим, што се броја тиче, стављена у засенак прогонима које је српско, односно православно становништво морало да претрпи у усташкој Хрватској." (стр. 119) Аутори се посебно баве питањем насилног покатоличења, па кажу: "Треба још приметити да је католичка црква својим мерама конвертирања и принудом на то форсирала усташке злочине, јер се код спровођења мере конверзије послужила усташама. То јој је тим лакше пошло за руком, што је хрватско становништво фанатично католички расположено." (122)

Затим разматрају најупечатљивија зверства Хрвата према српским цивилима наводећи да "појединости о борби без

милосрђа против "непожељног" становништва долазе и од избеглица који су сами то преживели, као и од немачких службених места у Хрватској, а и од српских канцеларија у Београду и од неутралних дипломатских посматрача. Ове изјаве о зверским догађајима добивају депримирајућу веродостојност услед њиховог слагања." (стр. 122)

Хори и Бросат детаљно описују збивања у Глини у јуну 1941. године, где су прво Хрвати одлучили да убију 500 ухапшених православних Срба. "Они су следеће ноћи у шуми код Глине уморени и затим зачепрани у земљу... Три дана потом, уочи сајма, дођоше усташе из Загреба и ухапсише 56 марвених трговаца, који су били дошли да купују стоку. И ови трговци су такође уморени у истој шуми и затрпани... Услед тих грозних поступака побегоше сви сељаци околних села у шуму и ту су се скривали. Усташе онда упутише позив сељацима и загарантоваше им пуну слободу ако су спремни да се крсте римокатолички. Сељаци су великим делом ово прихватили и напустише шуму да би се повратили у своја села. Акт криштења се скоро затим припремио и сељаци марширају у затвореним колонама ка Глини да би се ту, у српској цркви, прекрстили. За криштење дође око 250 људи, које су у цркви шест усташа примили. По њиховом доласку црква је била замандаљена. Сељаци су онда били приморани да са главом на под легну, после чега су их усташе са шпаловима у виду копља, које су држали спремне, убацили." (стр. 125)

Сличне су се ствари дешавале у многим другим местима. Тако аутори пишу како су на Видовдан 1914. године у Мостару "стотине Срба довођени до обала Неретве, после жицом повезани и стрељани, а онда лешеве тако повезани бацани у реку. На сличан начин нађоше свој гроб у Отоку побијени Срби у Уни, а они из Брчкога у Сави. У Бихаћу су италијанске власти откриле више стотина лешева побијених Срба. Нарочито злогласни концентрациони логор за ухапшене Србе беше затвор у Госпињу, у њему су безбројни Срби изгубили живот. У Добоју започеше прогони јуна 1941. са хапшењем православних попова и стрељањем пробраних имућнијих Срба. Као у Глини, и у Бернићу је српска црква употребљена као затвор и као место погубљења српских људи и жена. Већ крајем 1941. протераше усташе све становнике српских насеља у околини Плитвичких језера. У Перјасици, Велуну, Полеју, Тржињу, Стоболињу, Крајику, Војнићу и Кистању православне цркве су срушене. У долини Брзице Јарак помлатише усташки командоси 530 Срба са секирама и ашовима и затрпаше их у масовним гробљима. У околини Сарајева дође до истребљења и уништења читавих села. Масовна стрељања српских сељака вршена су међу осталим и у Врацама (код Сарајева). Многи ухапшени су одвучени у радне логоре Ведебита и солане Пага." (стр. 125-126)

Помоћник за цивилна питања главног немачког заповедника Србије, др Турнер, известио је, 3. септембра 1941. године, војног команданта Југоистока о огромном броју више од сто хиљада прогнаних Срба из "Независне Државе Хрватске, па каже: "Ови људи који су били у безброј случајева сами сведоци bestiјалног умлаћивања њихове својте, немају шта више да изгубе... Према вестима које су до данас стигле већ је у Хрватској убијено око 200 хиљада Срба." (стр. 126) Немачки посланик у Београду Бенцлер извештавао је Министарство иностраних послова у Берлину, 16. септембра 1942. године, о хрватским злочинима. "До данашњег дана нису прогони Срба тамо никако престајали, па и при најозбиљнијој процени стајале су живота ван сумње више стотина хиљада Срба." (стр. 127)

Хори и Бросат скрећу пажњу и на хрватски логор смрти Јасеновац: "Као нарочито злогласно место масовног умирања Срба и Јевреја разви се, пре свега, логор барака Јасеновац, установљен у лето 1941. године на обали Саве. Уколико је Павелићева влада наилазила на веће противљење немачких војних власти за евакуацију великих делова српског становништва, утолико више је растао број "интернираних" лица у Јасеновцу (и другим логорима). Најгори хигијенски и други животни услови, који су произвели енормну смртност, као и разне акције убиства затвореника, донели су Јасеновцу фаму логора уништавања." (стр. 126)

Хрватска зверства над Србима сметала су Немцима пре свега зато што су подстицала српски устанак и увећавала број чет-

ника и партизана. Тако главна команда СС на Балкану, 17. фебруара 1942. године, извештава централу у Берлину: "Као главни узрок разбуктале делатности банди морају да се означе зверства која су чиниле усташке формације у хрватском пределу према православнима. Усташке формације су своја зверства вршиле не само над мушким и за оружје способним православцима, него, нарочито пак, над старцима који не могу да се бране, над женама и децом, и то на најбестијалнији начин. Православци поклани и најсалистичкијим методама мучени треба према процени да износе број од 300 хиљада људи. На основу тих зверстава су многи православци побегли преко границе у остатак Србије и својим извештајима су српско становништво до краја узбудили." (стр. 129)

Толико су хрватски злочини над српским цивилимним становништвом сметали Немцима, реметећи им стабилност политичке и војне ситуације на окупираним српским територијама, уз хронично незадовољство због никакве војне способности хрватске оружане силе, усташа и домобрана, да је командант 718. немачке дивизије, у лето 1942. године, "био принуђен да једну чету усташке пуковније, под командом пуковника Францетића, разоружа и ухапси, јер, како стоји у званичном извештају, ова је чета била с правом осумњичена да је поново вршила насиље и злочине над српским становништвом Романије." (стр. 130-131)

С друге стране, како истичу ови аутори, Италијани су правили још директнију дистанцу према хрватском дивљању. "У анектираном далматинском острвском и обалском пределу показале су италијанске власти, под гувернером Ђузепом Бастијанинијем, већ од пролећа 1941. године доброћудну држање према српскоправославној мањини... Усташки терор према српству (директно тако у књизи стоји, ЛМК) пружио је италијанским војним властима шансу да се и ван далматинског анексионог предела појаве као протектори српског становништва." (стр. 132)

ј) Италијани су згрожени хрватском свирепости

Италијански лист "Ил Темпо" је, 9. септембра 1953. године, објавио из документације Министарства одбране документовањ детаљ који директно указује да су римокатолички свештеници лично и непосредно учествовали у хрватским злочинима над српским народом. Цитат који Костић преузима гласи: "21. маја 1941. године појавише се команданту дивизије "Сасари" у Книну три особе, међу којима отац Шимић, францисканац. Оне изјавише да су од загребачке владе одређене да преузму цивилну власт у тој покрајини. Италијански генерал их запита који би био правац њихове политике. Отац Шимић беше тај који је дао одговор: "Убити све Србе у најкраћем времену." Командант дивизије "Сасари" није веровао својим ушима. Тражио је да то понови. А овај: "Убити све Србе у најкраће могуће време. То је наш програм." "Ја се чудим - одговори високи италијански официр - да се не схвати ужас тога предлога и да баш један свештеник, усто још францисканац, долази да то изјави... Није било средстава да се они одврате, тим пре што је наредба из Рима гласила "не мешати се у локалну политику." И они започеше." (стр. 144)

Тог Шимића помиње и професор Виктор Новак у монументалном делу "Магнум кримен": "У кинском срезу најстраховитије зулуме починио је усташки вођа фра Вјекослав Шимић. И тај "слуга божји и светога Франа" нам је својом руком убијао Србе." Према исказу заклетих сведока који се чувају у Архиву државне комисије: - "Сва убојства Срба извршена су по његовом наређењу и према његовим упутама. Он је штавише и сам својом руком лично убијао Србе. Одлазио је са усташама у Босанско Грахово, Кијево и Врхнику, одводио Србе из тих мјеста и убијао их." (стр. 144) Недуго затим врховни војни викар надбискуп Степинац Шимићу је, као награду, доделио свештенички положај "војног душебрижника."

Командант италијанске Друге армије, генерал Марио Роата, у својој књизи "Борба на Балкану и њене последице", објављеној у Милану 1946. године, описује хрватске злочине као материјализацију идеолошког концепта расне борбе у име хрватске расе и католичке вере. Кампања уништења Срба, како износи Роата, "беше карактеризирана убиствима десе-

Специјалитет Павлића и усташа: светска историја регистра-вала је многе крвине и масовне убице, али ниједан није био толико свиреп да је тражио да се у кошарама сервирају очи његових жртава

тина хиљада лица, подразумевајући ту старце, жене и децу, док су друге десетине хиљада индивидуа у тобожњим логорима интернираца пустили да угину од исцрпљености и мука... Италијанске трупе (Друга армија) нису могле да равнодушно помажу те експесе, ако ни због чега другог а оно због својих крајње хуманих осећања. И зато су сместа интервенисали тамо где су се нашли (јер су испочетка окупирали били само један део хрватске територије из своје надлежности). А септембра 1941. године, чим је влада у Риму одобрила предлог команде армије, приступише окупацији означене територије и преузеше свуда цивилне власти. Армија је на тај начин спасла животе бројног српско-православног становништва (њене старешине су израчунале да их је спасено око 600 хиљада.)" (стр. 146) Роатин начелник штаба генерал Цануси, хрватску државу је називао "абортус-држава."

к) Зверски менталитет Хрвата је неподношљив Италијанима

Италијански пуковник Ђузепе Анђелини објавио је у Риму, 1946. године, књигу "Ватре логоровања у Хрватској" у којој презентује своја сећања из времена Другог светског рата, па посебан нагласак даје хрватским злочинима над цивилим становништвом српске и јеврејске националности. "Официри из пука су ми саопштавали епизоде немилосрдне окрутности којих су били великим делом сведоци прва два месеца пре мога доласка: хиљаде Јевреја депортованих на острву Пагу да би их поклали или живе сахранили; хиљаде Срба ослепљених и грозно зостављаних; читаве породице масакриране (поубијане) без икаквог разликовања на пол или на узраст. Као потврде тих ужасних епизода показивали су ми фотографије које су репродуковале страшно крволоштво над женама и децом." (стр. 161)

Анђелини наводи како су усташе убиле и италијанског официра Абату у Метку јер је покушавао да помогне утрже-ним Србима. Описује случај кад је једна италијанска јединица извештена о проналазњу већег броја лешева у околини Госпића, њен командант потпуковник Антониоколу одлучи да оде на лице места. "Упутивши се томе месту он је могао констатовати да се једно тридесет лешева, слабо закопаних у јами песка, појавило на површини, откривајући унакажене удове и натечене главе. Мало даље, у једном прокопу, сакупљаху се бројна деца, изгладнела и терорисана, која су

тврдила да су побегла од покоља у оближњим пределима." (стр. 162)

Анђелини даје и многе друге појединости које сведоче о хрватском зверском менталитету. Овај исти батаљон, о коме је претходно било речи, нашао је "уздуж једне поляне у околини Госпића, дечка од 8 до 10 година по изгледу, који плакаше. Сем неколико убода по разним деловима тела, показао је очигледно кржаве ожиљке на ушима проузроковане бодожима. Био је милостиво примљен и доби прве неге у инфирмерији (прихватилишту за болесне) пука. Али пошто му је стање било тешко, упућен је у грађанску болницу Госпића, где га дочекаше са очигледном непријатношћу зато што је Србин и после пустише да умре због слабе неге." (стр. 162)

Тај исти пуковник даље каже: "Капетан Камароли, који је био смештен код једне породице из Госпића видео је како су ишчезли за мало дана сви чланови из те породице, мало по мало (једни за другим) затворени или заклани. Једини који су преостали неки дан беше једна уморна старица и сва искривљена са више од 70 година, и један плавокос дечак који је дочекивао свако вече капетана кад би се овај кући враћао и ишао му је у сусрет свечано очекујућу карамелу коју овај није изостао да му понуди. Али једне вечери, враћајући се залуд га је тражио у полумраку вечери: дечакић и жена, лежаху обоје, задављени у једном углу дворишта." (стр. 162)

У његовој књизи постоји још много таквих сведочења, детаља како "паљаху усташе лешеве разних жена као и једног дечка од неколико месеци рањеног на грлу ударцем ватреног оружја." (стр. 162.) Али оно што му је било најневероватније су следећа сазнања: "Организатори и егзекутори (извршиоци злочина) усуђивали су се чак да славе банкетима своја убиства; син председника лицеја у Госпићу прославио је у августу своју хиљадиту жртву." (стр. 163)

Сличне догађаје описују пуковник Умберто Салваторе, генерал Ђовани Еспозито, генерал Густаво Реисоли, па чак, што је посебно занимљиво, књижевник отворено фашистичке оријентације и пуковник црнокошуљаша Мауриџије Баси који у мемоарском делу "Две године међу Титовим бандама", објављеном 1950. године у Болоњи, описује хрватске злочине од првих дана окупације: "Ужасан вал мржње који се разјари у најстрашнијим формама првих дана колапса против српског елемента у пространим пределима мешаних вера, са масакрима становништва читавих села, беше примитиван израз репресалије против једног режима тиранског и мучитељског који је трајао 20 година... Догодило се да су се реке Хрватске и Босне мастиле од српске крви." (стр. 171)

Аутор очигледно поседује изразиту одиозност према претходном југословенском режиму, неоправдано га називајући противхрватским, али ратни призори су му истинити и упечатљиви, док у књизи објављује и фотографију српске девојчице са много дубоких рана на леђима, па у потпису тумачи: "Српска девојчица, више пута рањена убодима бајонета од стране Хрвата у време устанка, лечена у једној малој италијанској војној болници." (стр. 171)

л) Бити Хрват - то је тешка Божја казна

Потпоручник Салваторе Лои је, 1953. године, у Торину штампао књигу "Југославија 1941." са већим бројем оригиналних фотографија испод којих су следећи потписи: 1. "Убедљиве документације хрватских зверстава. Усташе су масакрирале Србе у унутрашњости касарне, па онда по ноћи или у праскозорје изнели лешеве и носили их, нагомилиане на тешким колима, сламом покривене, на места одређена за колективно бацање; 2. "Срби убијени на местима утамањена Срба." (Костић овде описује фотографију: "Ту је маса српских знакажених лешева и један хрватски војник који салдистички проверава да ли су сви мртви."); 3. "Принудни изгон Срба са територије хрватске државе"; 4. "Документација зверстава извршених од усташа у Суваји около куће попа Спасе Деврње." (Костић каже: "Види се омча којом је усмрћена ћерчица протина; на зиду се обележавају "окрвављени отисци једне руке девојчице."); 5. Изглед Бранка Ридановића који се спасио из Јаме"; 6. "Ударац у потиљак" са сликом леша жртве. (стр. 173)

Поред тога, Лои наводи: "Прогони су добивали карактере нарочите свирепости у муслиманским центрима Босне, у којима, поред одређене и питорескне боје амбијента (минарети, дамије, приватна архитектура, одећа) можемо слободно рећи да владаше несумњиво прљавштина. Прљавост на улицама, у кућама, у телу и души становника." (стр. 174)

Наводећи и неколико стравичних појединачних примера хрватског терора, Лои констатује: "Срби умираху на стотине. Многи се спасише бегом ако је било времена, али су их очекивали дани немогућег живота у шуми. Бројни случајеви беху нарочито зверски, увек кад је могуће чинити разликовања чак на страшном пољу покоља." (стр. 175) У једном случају, "у Госпићу, један отац који је водио у шетњу, као и сваки други дан, троје дечице, беше заустављен од двојице усташа. Са леденом хладноћом повери децу једном пролазнику замоливши га да их одведе кући старој баби и помиловавши њихове главице, следио је чврстим кораком два агента. Мало после одјек две детонације дао је до знања да је... јустифициран." (стр. 175)

У другом случају, "мала Ивка В. од четири године, беше једина преостала у њеној породици. Све чланове су побиле усташе, а малу удараше у потиљак бајонетом, и без свести је бачена међу дешеве својих. Један велики пас, који је малу волео, успе да је одвуче у оближњу шумицу, док је нису

Усташа са епитрахиљем убијеног православног свештеника: на територијама под влашћу хрватских усташа убијено је 300 свештеника и пет владика

подигла нека избегла лица која су се о њој старала. Девојчица је носила још видљиве знаке бројних рана које нису биле зарасле." (стр. 176)

Лои иде даље у приказивању духа хрватске геноцидности: "Покољи су вршени по правилу обавијени највећом тајношћу, нарочито колективно... Срби одређени за смакнуће, најпре су бивали сконцентрисани у касарнама; кад ноћ узме маха, водили су их, у колонама ужасних кортежа, ван вароши. Према природи терена, њих су или бацали у јаме, или подвржавали класичном ударцу у потиљак на ивици раке коју су сами ископали. Повезани један уз другог жицом, те јадне

жртве, често још живе, бациху стрмоглавце у општу гробницу." (стр. 178)

Он истиче да је и од стране италијанских војних команди затражена "до највеће могуће мере документација о зверствима почињеним од Хрвата да би се могли заковати на страшне одговорности." (стр. 180) За хрватску војску каже да уопште није заслуживала да се назове војском у правом смислу речи. "Понашали су се као дивље звери које траже плен. Ето, то су прави кривци! Њихове манифестације варварства довеле су хрватску државу у мучну ситуацију, ставивши је у немогућност да укроти револуцију, изазвану њеним сопственим агентима." (стр. 181)

Посебно су италијанске окупаторске војнике потресала хрватска животињска убијања српске дече, о чему такође Лои износи неколико примера. "На веранди једне вишеспратне куће појавила се десетина усташа који посматраху на тргу испод њих телеса неколико Срба у агонији; ево, мало после, друге усташе које су брутално пукли четири дечака, од којих је најстарији могао имати осам година, који плакаху дозивајући родитеље убијене на њиховим претрашеним очима. Најстарији од дечака, подигнут за косу, би бачен са балкона, а неке усташе које га дочекаше доле на тргу, убише га у лету... Брујање и урлање задовољства пратили су тај срамни подвиг, јер у Хрватима људско није било ништа сем физичке фигуре." (стр. 181) У великом броју случајева Италијани су се појављивали као спасиоци буквално отимајући српску нејач из хрватских злочиначких руку.

Лои интерпретира и исповест старице коју су Италијани затекли као једину преживелу на згаришту српског села Суваје, које су непосредно пре тога уништили Хрвати. Старица казује: "Било је то неке ноћи. Чули смо како стижу многобројни аутомобили, који су били пуни усташа. Као прву меру предострожности блокирали су све путеве, затим су поделили село на зоне и отпочели са чишћењем. Све су то радили у највећој тишини. Куцали су на све куће. Подигли су људе од 15 година па на више. Контрола докумената, рекосе. То су говорили са толиком озбиљношћу, да нико није посумњао у њихове речи. За кратко време они су их сакупили овде - говорећи то показивала је на неколико места на којима се запажала свеже ископана земља - и све су их поставили у редове, наставила је старица. Пре свега, издали су наређење да сви скину обућу и одело. Затим је један од њих дивљачки викао: "Има ли међу вама који католик?" Једна десетина наших, који су још раније примили католичку веру, изађоше напред. Добро - рече један од ових целата - ви сте наши другови и пријатељи по вери, и са вама ће се добро поступати! Вас ћемо последње убити!"

Настао је један дивљи смех међу свим усташама на ове неговне речи. Међутим, наши су почели да разумевају шта се око њих и са њима догађа... и ови усташки пси су почели са извршавањем њиховог плана. При слабој светлости неколико бакљи, отпочело је мрцварење жртава. Сви они који су очајнички покушавали ма какву немогућу реакцију добили су револверски метак и потиљак. Већина њих била је искасапљена са ножевима. Приморавали су их да вичу "Живео Павелић", али нико од наших то није хтео учинити. Сви су пали позивајући последње "збогом." Многи су падали и викали "Живео краљ Петар!"... Јадна децо наша! Убијени на превару, изненађени, не мислећи на никакво зло! Стварно, ко је икада могао да помисли на ствар овакве врсте? Ко је у селу икада могао бити окривљен за ма какву политичку кривницу или антихрватску активност? Ко се од нас икада интересовао за политичке догађаје? Али за ове убице ми смо били тешки кривци... били смо кривци, јер смо рођени као Срби!...

Хрвати нису закаснили да стигну овамо и одмах почну са њиховим подмуклим планом. (Кад су побили мушкарце), силовали су скоро све жене, удате или не, младе или старе. Мучили су децу. Пљачкали су све оно што је од вредности и те све вредности су товарили на аутомобиле. Све остало су уништили. Све су побили; понављам, све. Умирале су жене, стари и деца. Уживали су да убију ударцима пушке мајку и дете које се обавијало око врата. Вешали су, расплећивали су децу, разбијали им лобање кундаком од пушке и млатили с њима са свом снагом о земљу... Затим... посуше бензином свуда где су запалили. И док су се ови пси удаљавали певајући, пи-

јани од крви, село је горело. Преко целе ноћи куће су гореле са прободеним и у смртном рошцу телесима толиких жена и деце...

Али како сам се ја спасила, то сигурно господин хоће да ме упита? То ћу вам рећи укратко. У дворишту моје куће налазила се, и још и сада се налази, једна велика гомила сена. Кад су стигли ови пси, ја сам се сакрила унутра, једва што сам могла дисати. Чула сам пушњаву из пушака, очајничко запомагање наших људи, урликање од радости ових убица. Мало после тога дисање ми је постало још теже, осетих јаки мирис дима... и нисам за себе ништа знала. Пробудила сам се после дужег времена... Викала сам, долазе да ме узму. То су били Срби, који су стигли одмах после неколико часова по извршеном покољу, сувише касно. Да, али како се догодило да се ја спасим? Ватра није захватила сено, јер је, авлија, у којој се налазио бунар, из кога су многе фамилије црпили воду, била пуна локви које су заустављале пламен на његовом путу... Ево сада овде, сама, без сина, без синовца. Имала сам их стотинак! Нећу се

су и с њим свршили; Ђорђа Бокића, српског свештеника из Намца; дра Вељка Торбице, шеснаестогодишње девојчице Дукић из Госпића; Бранка Рађеновића баченог живог, иако са пререзаним гркљаном у јаму мртвих; доктора Спасе Лаврџа (?) из Суваје, коме је била разбијена лобања, док је његовој жени извучен зачетак из утробе и бачен према тавану; (имена) свих побијених у Кориту, Србу, Суваји, Чапљини, Стоцу, Габели, Берковићу, Тасовићима, Домановићима, Грачацу, Госпићу, Топуском, Вргин Мосту, Голубићима итд. нису друго до само поједини примери толико страшних покоља и уморстава; очи попаћене из очних дупља или запаљени на пламену свеће, исечени носеви и језици, и сисе, и noktи, кости разломљене, кастрирања (сечење полних органа) рашчерећење, митраљезирање у групама на ивици јаме, сексуална насиља у присуству очева или мужева, или браће или синова." (стр. 191)

Костић даље потенцира детаље из званичних извештаја италијанских команди. "У Вељуну, срез Слуњ, "ушаше" ухва-

Загреб из времена усташког апартхејда: у свим канцеларијама, радњама, ресторанима, трамвајима и другим јавним местима висили су натписи: "Забрањено Србима, циганима и ценима"

никад одвојити од овог места. Овде су сахрањени сви моји родитељи и моји земљаци. Ништа ми друго не преостаје, него да живим у њиховој близини, у очекивању да и мене смрт понесе." (стр. 186-188)

љ) Највећа је срамота бити Хрват

Ратне мемоаре је 1968. године издао и италијански официр Енио Катали под насловом "Југославија на вратима", у којима описује детаље спасавања Срба од хрватских покоља, па истиче: "Покољ извршен од стране Хрвата, на штету Срба, о коме је већ наговештено, изгледа да је достигао био између 1941. и 1942. године 356 хиљада православних и неколико хиљада Јевреја." (стр. 190) Томе следе конкретни примери, "имена Бранка Добровљевића, српског свештеника из Вељуна, који је био принуђен да ископа јаму за сопственог сина младића Стевана и да присуствује при његовом убијању пре него што

тише српског свештеника Бранка Добросављевића и наредише му да ископа јаму за свог сина студента. Кад је то свршио, доведоше му дечка и почеше да га туку бичевима пред очима оца. Кад се изгубио, доведоше га поново, отсекоше му руку, огулише му кожу са главе, повезаше га да би му задржали излив крви, избатинаше га и окончаше му живот са ударом чекића у главу. Отац је после натеран да поје православно опело над сином, који се звао Стефан. Стефан Добросављевић. За време опела отац је три пута падао у несвест, али је бичем био нагнан да заврши. Напоследку је и он убијен једним ударом чекића." (стр. 193) Овако је један очевидца италијанским официрима описао убиство српског свештеника Ђорђа Бокића из Брежице: "Ушаше" (ово само Италијани стављају увек у наводницима) везаше Ђорђа Бокића за једно дрво. Бичеваху га до крви, одрезаше му уши, нос, језик и после му отестерише браду (подбрадак). Палише му очи неком свећом и кад видеше да и поред свих тих мука жртва ипак показује

знаке живота, распорише му груди ножем и опалише један метак из пиштоља у тај рез." (стр. 194)

Примери су све ужаснији. "1. јула 1941. године дао је Анте Павелић свечану изјаву (очигледно под притиском италијанске владе) да неће више бити покоља. Од тог времена клања се више нису бројала. У Кориту, срез Гацко (очигледно су неки називи места погрешни, али их ја наводим како су означени у италијанском оригиналу, ЛМК), у Србу, у Сувањи, Чапљини, у Стоцу, у Габели, у Берковићу, Тасовци, Домановићи, Грачац, у зони Топуско - Вргин Мост, у Госпићу, у сто других места Срби су убијани на хиљаде.

Метода је сад била друкчија: мучење у масама, при чему су жртве бацане у јаму, повезане три и три, митралез постављен на грлу јаме и ватра на оне који би били још у животу... 6. јула 1941. године увече неки италијански војници који су прелазили клинче Грачаца, привучени једним страшним смрадом открише једну јаму препуну Срба у распадању. Међу њима се креташе један човек. С муком је био извучен. Он је између осталог испричао да су према доктору Вељку Торбици извршене ове грозоте: "усташе" га везаше за једну клупу. Бише га до немила. После му кидаше дуге, танке комаде меса, мењаху со у ране и после то зашише. Извршивши те грозоте, питаху га "Мисли ли да је операција добро успела." Он није могао да одговори, био је мртав. А зато што није одговорио, кажњен је са многим шибамма. Овај догађај се десио на једном месту недалеко од Грачаца 3. (а можда и 2) јула 1941. године...

Не могу да се причају ужаси које су "усташе" извршиле над српским девојчицама. Постоје стотине фотографија које то потврђују, јер оне које су преживеле нападе, ударце бајонета, чупање језика и зуба, ноката и врхова дојки (а то је све чињено пошто су биле обешчашћене) биле су прилежно сабране од наших официра и пренете у италијанске болнице где се баш и прикупљала ова документација чињеница... У Госпићу једна мајка доби храброст и оде код "усташа" питајући их да ли шта знају о њеном сину који је нестао пре три дана. Ова жена је учинила грешку што је собом довела и кћерку од 12 година. Усташе је затражише. На мајчине протесте крвници као да су хтели да је утеше, далоше јој један мали заветљај. Жена мишљаше да је неки мали дар, отвори га и паде у несвест. Унутра су биле очи њеног сина. То се догодило у Госпићу, а жртва се звала Дукић, имао је 16 година... То су учинили Хрвати Србима. Разуме се да ми не можемо продужавати те приче од којих се кожа жежи: требало би читаве томове испунити." (стр. 194-195)

м) Комунисти су систематски прикривали хрватске злочине

Све је то објавио из генералштабских архива римски дневник "Ил Темпо", од 10. септембра 1953. године, одговарајући југословенском комунистичком диктатору Титу који је поводом тријанске кризе оптуживао Италијане за ратне злочине. Италијани су одговорили на најаргументованији начин показујући ко је заправо огрезао у ратним злочинима и наводећи "клање читавих српских популација, које су Хрвати извршили 1941. године." (стр. 196) Непрекидно се и у италијанским изворима пише да су то изричито хрватски злочини.

У ревији "Боргезе", 1960. године, бивши високи функционер италијанске окупационе управе, пише, потврђујући претходно објављено сведочење четничког војводе Добросав Јевђевића: "У потврду онога што пише војвода Јевђевић о хрватским злочинима желим да изјавим, пошто сам током рата био у Ријеци на високом положају, у сталном контакту са командом Армије и Префектуре следеће: фотографски документи злочина које су чинили Хрвати и неки Словенци и против Срба и против нас истинити су и доказују колико су варвари ти људи. Оно што је писао Малапарте жива је истина, јер сам и ја лично видео гомиле поваћених очију и наших војницима и официрима. Копију сваке фотографије хрватских злочина добијао сам ја, Друга армија, као и префектура. Сви ови документи морају се налазити у Министарству војном, ако их није неко намерно уклонио. Нисам никад чуо да су Срби правили таква зверства ни према нашим

војницима, ни према ком другом; напротив, констатовао сам често њихову симпатију према Италијанима и одсуство сваке мржње и спора." (стр. 197)

О хрватским масакрима српског становништва писао је и бивши професионални дипломата и апологета мусолинијевског режима Луиђи Вилари у књизи "Италијанска спољна политика под Мусолинијем", а министар иностраних послова гроф Галеацо Ђано у свом "Дневнику" врло лоше се изражава о Хрватима и њиховом укупном понашању, често их називајући бандитима. Публициста Албрио Русо у књизи "Револуција у Југославији", објављеној у Риму 1944. године, говори о Хрватској и њеним државним злочинима који немају примера за поређење у целој историји. "Ронци који су причвршћивали потпорне колче једног моста на Сави подигли су се ујаснути да је речно корито било пуно одсечених глава и унакажених дешева. "Убијај, убијај!" урлају усташе против Срба. И секу им главе и бацају дешеве у воде Саве која тече лењо и озбиљно према Београду." (стр. 201) После разматрања свих података којима је располагао, он закључује: "Ни фашисти, ни нацисти, немају ни најудаљеније сличности са усташама, који представљају фауну апсолутно неуобичајену, изузетну. Евгеније Кватерник им је командант, Игнацио Лојола усташтва." (стр. 202)

За разлику од италијанских официра, политичара и публициста, ватикански кругови су здушно подупирали Павелића, омогућили му да побегне прерушен у католичког свештеника, па чак и после Другог светског рата учествовали су у прикривању хрватских злочина. Фиорел Кавали је у Риму, 1947. године, објавио књигу чија је сврха одбрана Степинчева, али се изнесеним чињеницама заправо подупиру оптужбе, јер и ватиканском лигавом инспирисани аутор се солидарише са злочинима, а на следећи начин брани Степинчево учење у покрштавању православних Срба. "Кад су многи шизматички свештеници били убијени или су пребегли пред претњом која се пред њима јасно отрпавала... било је потребно водити рачуна о новој ситуацији, иако је она варварски била провоцирана, о народу без пастира, док су протестанти и муслимани покушали да искористе ову прилику за свој прозелитизам, јер се добро знало да насиља усташка имају за циљ, више него да се користи католицизам, да се разруши шизматичка вера." (стр. 209)

Виктор Новак у "Магнум кримену" цитира два писма мостарског бискупа Алојзија Мишића, упућена Степинцу ради интерног информисања, очигледно писана у уверењу да никада неће угледати светлост дана и допрети у јавност. Злочини се с педантном прецизношћу набрајају, али се љутња показује само према онима који су отворено о злочинима говорили и католички циљ. Бискуп Мишић пише: "Људи су хватани као да су били животиње, убијани, бацани живи у поноре. Подпрефект Мостара Баљић (то је као заменик котарског предстојника) муслиман, повредио је високим гласом - требало је да ћути а не да даје сличне изјаве - да је у Љубињу једног јединог дана бачено у јаму 700 шизматика... Из Мостара и Чапљине су терани (шизматички) у вагонима пуним жена, девојчица и деака од 10 до 18 година до станице Шурманци. Ту су наредили свима да сићу, повели су их на брда, где су и мајка и деца бацани у поноре. Сви су на тај начин умрли. У парохији Клеши 700 шизматика је из околних села убијено. Много бих далеко отишао кад бих продужио сва ова набрајања. У самом Мостару су по стотине везивани, вођени ван града и убијани као животиње." (стр. 210)

н) И папа је велики злочинац

Карло Фалкони, је 1965. године, у Милану објавио импозантну књигу "Ћутане Пија XII. Зашто папа није говорио о нацистичким масакрима (покољима) у Пољској и Хрватској - Неиздана документација из архива Варшаве и Загреба." Анализу понашања хрватске власти на плану правног прогона православаца он наставља описима неких конкретних злочина: "Много речитији, међутим, него речи били су факти: страшне епизоде које су се преносиле од уста до уста и чији значај верске дискриминације (противправославне) прелазиле све више и више у значај расне (антисрпске) дис-

криминације. Они потицаху од првих дана НДХ, већ 28. априла, на пример, у глувој ноћи, неколико стотина усташа опколише српска села Гудовац, Туке, Брезовац, Клокочевац и Болац у срезу Бјеловар; изабраше 250 људи, већином сељака уз попа Божића и учитеља Стевана Иванковића. Затим колону упутише у поље, натераше несрећнике да сами копају јаме, повезаше их жицом и живе покопаше. Исте ноћи код Вуковара, на обалама Дунава, других 180 Срба беху, на против заглављени и после бачени у Дунав. У Оточцу, мало дана затим, опет хапшења у масама: 331 Србин и уз њих поп и бивши народни посланик српски Бранко Драгосављевић са сином. Егзекуција беше, поред обичног система избушених јама и везивања жртава, ударци секиром. Али поп и његов син беху сачувани за крајњи спектакл. Дечак је комадан пред очима оца, кога су натерали да поје молитве за покој душе. После, пошто је извршио своју дужност, поп је био потчињен полагању тортуре (мучењу): прво му је очупана коса, а после брада, а онда огуљена кожа; кад су му ископали очи, спектакл још не беше ни издалека завршен.

Богохулнија епизода, која треба да остане гнусни симбол целог немилосрдног клана извршеног из противправославне мржње Павлићевих Хрвата беше ипак једна друга: она из Глине. 14. маја сакупљено је неколико стотина Срба из тог краја и ближњих села да би тобоже присуствовали једном богослужењу, једном Те Деум (тебе Бога хвали, ЛМК), одржаном из захвалности Богу за устав НДХ, и они су упућени у цркву. Кад су тамо стигли, нађоше све спремно за литургију и помислише да је програм измењен. Несрећници нису надућивали горе, ни онда када су осетили да се један војни камион зауставио пред црквом, камион који је донео њихове целате. Али више нису сумњали, кад видеше да улази маса пандура са циљем да врши нешто неверско и ужасно, виглајући ножевима и секирама. Усташки часник (официр) упита ко је од присутних снабдевен уверењем да је прешао на католичанство. Били су само двојица и они су одмах пуштени. После тога врата су била замандаљена и поче масакр (клање). Црква, претворена у трагичну људску кланицу, одјекивала је сатима од вриске и урлика, а после од јечаја." (стр. 215-216)

Фалкони посебно говори о убијању свештеника. "Убијених свештеника било је 300, а владика пет. Али ни ти бројеви не показују ништа од ужаса са којима су извршена ова убиства. Доситеј, православни ординариј (дијецезан) Загреб био је стављен на такве муке да је полудео; Петар Зимоњић из Сарајева, од 80 година, био је задављен; а монсињор Платон, бањалучки, такође од 80 година, беше на ногама поткован као коњ и присиљен да јавно шета док се није онесвестио, а онда му је ишчупана брада и запаљена ватра на прсима... Ови садизми, који нису били ништа друго него акцентирање метода примљених при "нормалним" егзекуцијама у маси ови (садизми) вршени давленим, рапчеречењем (растргнућем на

четворо) - телеса су била, не баш ретко, обешена, смеха ради, у месарницама са натписом "људско месо" - (садизми) праћени су паљењем кућа и црква збијеним жртвама итд. (Али не треба заборавити на колац набодену дену из Власенице и Кладња и игре које су усташе вршиле уз жртве за време ноћних оргија)." (стр. 219)

Бискуп Алоџије Мишић, следећи надбискупа сарајевског Ивана Шарића који је наглашавао да се борба против зла, а у служби части, истине и правде не може водити на племенит начин и у рукавицама, одушевљава се пруженом шансом да обави масовно покатоличавање, па се жали што му усташе у својој превеликој ревности ликвидирају и свеже покатоличене људе. Он дословно каже: "Божјом милошћу се појављује данас прилика, као никад у прошлости, да се помогне хрватска ствар, да се спаси велики број душа, људи добре воље, мирних сељака... Нажалост, неке придошлице, младићи без образовања и искуства, који место разума и интелекта употребљавају ватру и жестину, усуђују се да давају наредбе. Дакле нови присаједињени стоје у цркви слушајући мису они их хватају, људе и жене, младе и старе, гурају их напоље као бештије и у масама их преводе у вечност. То не може служити ни светој ствари католичанства ни хрватском интересу. Кроз неколико година ће сви осуђивати те акте незнања, а међутим, ми ћемо изгубити повољну прилику, корисну хрватској ствари и светој вери католичкој, да у Босни и Херцеговини, место мањине у којој се налазимо, постанемо већина." (стр. 219-220)

Ђаковачки бискуп Акшамић, у мају 1941. године, издао је манифест славонским и сремским православцима у коме позива: "Бискуп Ђакова је примио досад у свету католичку цркву хиљаде грађана који су од државних власти добили сведочанство доброг владања. Угледајте се на ову нашу браћу и поднесите што је пре могуће ваше молбе за прелаз у католичку веру. Као католици, моћи ћете остати код својих кућа. Моћи ћете несметано да радите на вашем имању и да васпитавате ваше синове за Бога и за хрватску државу. У католичкој цркви ћете обезбедити спас ваше неумрле душе, према светим речима нашег спаситеља Исуса Христа." (стр. 220) И католички верски великодостојници су злушно учествовали у пљачки и деоби отете српске и јеврејске имовине.

Фалкони наводи и читав низ католичких свештеника који су лично учествовали у усташким злочинима и то стављајући до знања да је то било толико уобичајено "да тај феномен не може нико да порекне и да је вршен у таквим сразмерама да човека језа хвата, чак кад би биле у питању само десетине лица. Овде се подразумева да случајеви, као онај францисканца Мирослава Филиповића, пре него што су били од интереса за историју криминалитета интересују и патолозију. Он је био управник хрватског Аушвица, логора Јасеновац где је преко 200.000 људи нашло смрт, а не мали

Павелић са својим кољачима: у злочинима су најревностији били фратри фрањевци

Католичка црква директно оркестрирала трагичне догађаје на Балкану "који ће се увек бројати у најстрашније стране црквене историје": у првом реду, до папског пуниције Марионеа (у белом) седи Алојзије Степинац

део међу њима захваљујући његовим личним подвизима да удави на импозантан начин. Ех, дакле, поред свих дужних пропорција, појава је била таква да је на начин неоспоран карактерисала стил усташких масакра према оним истребљенима која су вршена у другим земљама за време Другог светског рата. Тако нпр. није било могуће замислити једну казнену експедицију усташких ескадрона без неког свештеника, без једног францискана, који га је водио и подбалао.

Није их било мало међу овим крсташима ин сакрис (у светим стварима, ЈМК), који су наоружани ишли наоколо: фра Антон Ђевола из францисканског манастира у Сплиту са јасно видљивим револвером на тунџи (манџији), свештеник Божидар Брало са ништа мање него митром. Али није било мало ни тих који су прелазили на дела, да би својим верним пружици добар пример. Божидар Брало, на пример, који је био познат као заштитник фамозне дивизије "Црна легија" био је оптужен да је учествовао при масакру 180 Срба на Алипашином Мосту и да је после играо у манџији, заједно са усташама, као неки мртвачки плес око лешева. Један други свештеник, Никола Пилогрвић из Бања Луке, био је одговоран за друге покоље. Као они и језуити Липовац и Цвитан, францискани Јосип Вукелић, Звонимир Брекало, Јустин Медић, Хинко Прлић, и они сви капелани убијаху заробљене, палише станове и пљачкаше насеља, водећи борбе у Босни на челу усташа." (стр. 221-222)

њ) Свет се згражава над католичким терором

Фалкони хрватске злочине под католичким замањем дефинише као "један од најапсурднијих покоља ван самог рата који историја показује, покоља који страшно револтирају." (стр. 223) Ови покољи, за које је све време знао Ватикан и својски их, углавном потпуно, подупирао, потичу "од једне државе која је направила од расистичко-верске политике један од угаоних камена, позивајући се на хиљадугодишњи присни савез са Римском црквом. Од стране епископата који је свесно доносио прописе о гарантовању слободе и озбиљности проверавања шизматика, али који (тај епископат) није после дизао глас против гушења права осталих верских мањина земље и, нарочито је затварао очи при брисању сестринске цркве и при клању њених старешина. Од стране клера и религиозних редова (калуђерских редова) тешко компромитованих злоделима једног дела њених чланова. Од стране смесе без прецедената верских организација и њихових вођа са активном, често аморалном, једне стране као што је била усташка. Од католичке штампе која није била

само пуна одушевљења са поглавицом и режимом умрљаним крвљу, него је чак теоризирала њихове доктрине. Сад се више не може пропустити а да се не пита какво је било понашање Свете столице и посебно Пија XII Шта је, наиме, учинио Ватикан да би декуражирао владу НДХ у својим апсурдним прохтевима хрватског панкатолицизма? И какве је директиве дао католичкој јерархији те земље да би се овом одупрла? Врх свега другог, какве је мере предодредио и остварио да би се спречили, ако ништа друго, расни и верски прогони удружени са крвопролићем, пљачком, насиљима, принудним изгоном итд." (стр. 223)

Авро Манхатан, у књизи "Католички терор данас", још је изричитiji у жигосању ватиканске одговорности за хрватске злочине. "Трансформација католичке јерархије у стварну усташку хијерархију имала је ужасно значење. То је значило да је цео механизам Католичке цркве у Хрватској био стављен на потпуно расположење окупних индивиду решених да начине од нове државе једну компактну политичку и војну јединицу, цементирану најсигурнијим гаранцијама државне неразоривости. Таква политика је значила не само хрватски социјални, културни и политички продукт, већ и потпуно искорењивање свега што је било "туђе" хрватском пореклу и њеној националној вери. Ово је захтевало потпуну елиминацију сваког који није био Хрват." (стр. 228)

Манхатан опширно описује функционисање хрватске усташке државе, које није почивало ни на каквим релеватним правним принципима, наводи безбројне злочине и логорска мучења, па посебно потенцира изјаву једног очевица о масовном убијању деце: "У то време нове жене и деца су стицала сваког дана у логор у Старој Градишци. Од прилике четрнаест дана доцније Врбан (командант логора) је наредио да се сва деца одвоје од њихових мајки и доведу у једну собу. Нама десеторици је било речено да их носимо завијене у ћебад. Деца су пузала по патосу, а једно је дете пружицило и руку и ногу кроз полуотворена врата, тако да се врата нису могла да затворе. Врбан је узвикнуо: "Турни врата!" Пошто ја то нисам урадио, он је залупио врата и скрхао дететову ногу. Онда је зграбио дете за његову здраву ногу и лупао га о зид док дете није издахнуло. После тога ми смо наставили да доносимо децу. Када је соба била пуна, Врбан је донео отрован гас и побио их све." (стр. 231)

Манхатан третира и питање Јасеновца, поготову спаљивање заточених Срба. "Спаљивање у Јасеновцу се вршило у пролеће у 1942. години. Тако су хтели да имитирају нацистичке логоре у Немачкој и Пољској, па је зато Пичили дошао на

идеју да направи од шиглане крематоријум, у чему је и успео, па је од 14 пећи (седам на свакој страни) направио крематоријум. Онда је донета одлука да се спаљују живи, и да се просто отворе огромна гвоздена врата и живи гурну у ватру, која је већ буктала. Тај је план, међутим, произвео страшни реакцију међу онима који су требали да буду спаљени. Свет је врискао, драо се и физички се бранио. Да би се избегле такве сцене, решило се да их прво убијају па онда спаљују." (стр. 231-232)

Врхунац хрватског католичког терора аутор овако приказује: "Као допуна овом ужасном људском баратању, мучењу и легализованом усташком убијању, један други страхан инструмент, можда и најодвратнији од свих, потресао је већ страхом терорисано становништво: "казнене експедиције" која је изводио Павелићева специјална милиција, усташе, које су се за веома кратко време тако злогласно прославиле да се могу упоредити само с најстрашнијим чудовиштима у људском облику у прошлости. Ове експедиције су рушиле куће и села, хапсиле, мучиле, пљачкале и често клале њихове становнике, а по правилу нису ни покушавале да нађу за то изговор или бар форму легалности. Читаве области, као што је, на пример, Босанска Крајина, Лика, Кордун, Банија, Горски Котар, Срем и предели Славоније, биле су опустошене од њих. Многа мала места као Војнић, Слуњ, Кореница, Удбине и Вргин Мост, била су потпуно уништена, док се покољ на велико десно у многим местима као Раков Поток, Максмир (близу Загреба), висораван Војновић у Бјеловару, Осички градски парк и Јадовно у Лици. У последњем жртве су биле повезане жицом, заједно у групама по двадесет изведене на вивцу провалије од 1.000 метара, где су усташе убијале само прве особе, тако да оне повуку за собом доле и остале, који су још живи." (стр. 232)

Манхатан износи и много других примера, чије су нам сцене углавном познате из текстова већ третираних аутора. Он се чуди одсуству људскости, запрепаштен је оригиналношћу егзекуција, методама које раније историја једноставно није забележила. "Најгоре злочине, мада изгледа чудновато, извршила је интелигенција. Случај Петра Бржице је без сумње један од најневероватнијих у овој категорији. Петар Бржица је био ђак француске школе у Широком Бријегу, у Херцеговини, био је такође студент права и члан католичке организације "крижара". У концентрационом логору у Јасеновцу, у ноћи 29. августа 1942. године, издати су налози за убијање. Опкладили су се ко може да убије највећи број заточеника. Петар Бржица је пресекао гркљан код 1.360 заробљеника нарочито оштрим каспским ножем. Пошто је био проглашен за победника такмичења, он је био изабран за "краља кољача". Златан сат, сребрни сервис и печено прасе биле су награде. Један доктор, др Никола Николић, Хрват, био је очевидац у логору када се ово десило, и доцније је сведочио аутентичност овог запрепаштујућег дела." (стр. 234)

Клања, ударци маљем по глави, бацање у јаму, сагоревање живих људи, вешање, черечење. Манхатан све то стрпљиво описује као аутор који је у западној јавности досад најсистематичније и најубедљивије приказао хрватске злочине и католички терор. "Усташе су више пута поклате све становнике српског села, па су немилосрдно мучили и убијали чак и децу, да би на крају запалили и села. У селу Шушњари, на пример, усташе, пошто су убили скоро све становнике, одвели су око двадесеторо преживеле деце, везали их за улаз једне велике шупе, коју су потом запалили. Већина деце, просечно од десет година, жива су изгорела. Мали број деце, која су преживела, ужасно унакажена опекотинама, била су потом побијена. Четири очевица овако сведоче: "У селу Горевцу, 13. септембра 1941. године, деца стара око три године била су набијена на колац. У неким местима мајке су се бацале у наручју са децом, и колац је пролазио кроз дете и мајку. А груди неких младих девојака биле су везане или пресечене тако да су неке биле натеране да провуку своје руке кроз њих. Људима су исекли уши и носеве, и ископали очи." (стр. 234-235)

Костић даље опширно цитира описе хрватских злочина на српском народом из студије "Раг сиромашних" Виторија Горецла, објављене 1958. године, као и из написа Кораци Цолија и Роберта Биткоље о хрватском геноцидном прогону Јевреја. Познати италијански писац Курцио Малапарте у

књизи "Капут", објављеној у Риму и Милану 1948. године, описао је како је у току аудијенције код Павелића на његовом столу приметно корпу за коју му је изгледало да је пуна острига и других морских плодова и ужасну се када му је хрватски поглавник рекао: "То је поклон мојих верних усташа, то су двадесет килограма људских очију." (стр. 260) Та корпа очију је најубедљивији доказ хрватске хиљадугодишње културе. Једноставно говори све о том злочиначком народу.

о) Хрватски злочини се не могу заборавити

У Мелбурну, у Аустралији, Лазо Костић је 1975. године објавио брошуру "Додатак књизи Хрватска зверства у Другом светском рату према изјавама њихових савезника" и у њој презентовао податке до којих је накнадно дошао, а прва, редовна књига већ увелико припремана за штампање, које се унедоглед утегло због готово редовних перипетија с којима се сусрећу емигрантски писци и издавачи. Тако анализира књигу Фридриха Хера "Вера Адолфа Хитлера", објављену у Цириху 1960. године, који такође опширно пише о хрватским злочинима и Павелића назива најгрознијом личношћу двадесетог века. Он посебно жигосе злодела католичке цркве због заслепљености верском мржњом и спремности на коришћење најпрљавијих и најподмуклијих средстава прозелитизма. И за самог Хитлера тврди да по својој структури личности одаје да је у младости васпитаван у строго католичком духу. Други немачки аутор, Клаус Либс, 1974. године такође пише о хрватским злочинима и улози католичког свештенства у геноциду над српским народом. Он посебно инсистира на чињеници да је надбискуп Степинац могао да спречи злочине само да је хтео, али је радије хукао и чекао да му Павелић рапчисти терен.

Костић опширно цитира већи број немачких и неке француске ауторе, често те цитате даје и у њиховом оригиналу, али је ту углавном реч о понављању исказа датих у основној књизи. Ми ћемо овде пренети само неке нове детаље, као што је сегмент из извештаја немачког посланства у Независној Држави Хрватској, упућеног 21. новембра 1942. године Министарству спољних послова Рајха, у коме се, између осталог, каже: "Поводом свог унапређења у чин усташког капетана виши полицијски комесар Томић је приредио велику разуздану пијанку. После ручка настало је пијанчење. Када су сви били тотално пијани, почео је Томић да пуца из пиштоља. Као мета служиле су му скупочене уљане слике и кристали. Око поноћи морало је неколико усташа да доведу из затвора неколико Срба у локал. Ти Срби су избодени ножевима, а усташе су из рана сисали крв." (стр. 41-42)

Италијански генерал Пирцио Бироли је у рапорту Врховној команди о војно-политичкој ситуацији у Црној Гори, 12. августа 1941. године писао: "Од свих балканских народа, Срби су, по мом мишљењу, без обзира на њихов суров карактер, још најбољи. Хрвати су подли и дволични, прави лицемери и кукавице, насупротив ратничком и витешком духу Срба и Црногораца." (стр. 53) У извештају Команде обавештајног одсека 6. армијског корпуса вишој команди о ратним збивањима у Кључу, поред низа хрватских злочина које описује на основу исказа случајно преживелих Срба, каже се и следеће: "Између Србних дивљаштава које наводе најодвратније је оно да су Србе принудили да једу властите очи, које су им пре тога извадили." (стр. 59.) Поводом смрти Анте Павелића италијански лист "Коријере дела сера" објавио је опширан некролог у коме је цитирао јавно изречене Павелићеве речи да "није прави усташа који се не осећа и није у стању да закоље новорођенче у мајчиној утроби." (стр. 66) Лист подсећа и на Милапартово искуство са српским очима на Павелићевом столу, и то у броју од 30. априла 1959. године.

У обилу архивске грађе, публицистичких и новинских натписа, Костић цитира и многе швајцарске ауторе. Тако наводи и писање дописника из Сплита Жака Исара који је 1944. године у Лозани објавио књигу сведочанстава о ратним страховима под насловом "Виђено у Југославији." Најстрашнији су следећи примери: "У селу Страдане отворили су утробу једној Српкињи, носећој у четвртном месецу, извукли су јој дете и зашили наместо њега живу мачку. Један пензионисани стари српски учитељ, ранији председник школе у Травнику, бачен је на земљу и један усташа му је истрао срце, пререзавши га од гркљана на ниже штилетом." (стр. 76)

Проф. др ВОЈИСЛАВ ШЕШЕЉ
Емигрантски опус професора Лаза М. Костића (7)

ХРВАТИ КАО НАЈВЕЋИ СРПСКИ ЗЛОТВОРИ

Професор Лазо Костић је, 1957. године, у Чикагу објавио капиталну студију "Спорни предели Срба и Хрвата", у издању Америчког института за балканска питања. Књига је 1990. године прештампаана у Београду, у издању "АИЗ Досије", па ће према томе издању овде бити цитирана. У књизи обрађује питање српско-хрватских територијалних спорења на подручју Хрватске, Далмације и Славоније. Боку Которску, Дубровник и Срем уопште Костић не сматра спорним него чисто српским пределима, што је и доказао у другим својим делима, а проблем Босне и Херцеговине је посебно обрадио у више студија о којима ће тек бити речи.

1. Територијални спорови Срба и Хрвата

Полазна Костићева поставка је да је српско становништво у Хрватској, Далмацији и Славонији насељено "од давнина, да је оно дошло у те крајеве да их брани, да је позивано да дође, да се држало добро и одбранило више пута границу, да је ипак гоњено и третирано незахвалношћу, да су му признаване привилегије и после крњене оди. игнорисане, да је у последње време злочиначки третирано од становништва које га опкољава итд." (стр. 12) Отуда и проистичу српска права на велике делове тих територија: "Данас чак нико и не тражи ослонац у прошлости за признавање оваквих права. У културним и цивилизованим државама света сваки је појединац заштићен правним поретком зато што је човек, а сваки колектив (национални, верски итд.) зато што он такође постоји у свету стварности. Код Хрвата тога нема. Они не поштују никога до себе (а слабо и себе), и за сваку своју аспирацију, и за сваки свој поступак, конструишу нека небулозна "права". Није узалуд речено да је то народ који је највише на свету имао странака "права". (стр. 12)

Славистика као наука кроз цели XIX век није имала веће проблеме од етничке збрке на Балкану, поготово од питања територијалне ситуације и етничког разграничења Срба и Хрвата. Без обзира на све међусобне разлике у погледима појединих научника, као општа константа појављује се податак да су они Србе територијално везивали за веома велики простор, а Хрвате за крајње мали. "Појам Хрвата се ограничава на само једну сасвим уско обележену "скупину" на подручју ревно данашње Југославије. Једни слависти - а то су махом северни Словени, у првом реду Чеси - признају као Хрвате само кајкавце. Други, Словенци нпр., сматрају кајкавце за Словенце, а Хрвате ограничавају на чакавце." (стр. 19)

Суочен с тим недоумицама Гијом Лежан у књизи "Етнографија европске Турске" објављене 1861. године, писао је: "Хрвати (Хорват, Херват) не образују један јасно уочљив саставни део "југословенске расе", јер нема ваљда два слависта чија се мишљења о географском распрострањењу Хрвата подударају." (стр. 20) Лазо Костић ту чињеницу резимира на следећи начин: "Нема баш ниједне, ама буквално ниједне области данашње Југославије коју су сви велики слависти XIX века признали као несумњиво хрватску. Велики слависти, као што су Копитар и др., оспоравају чак Хрватима као нацији сам Загреб са околином. Једино у чему се сви слависти слажу, то је да су заиста чисти Хрвати они који су напустили Хрватску при појави Турака и пребегли далеко у Мађарску и Аустрију, чак до Моравске. Данас су они већим делом

претопљени у народе међу којима живе. С друге стране, сви значајни слависти XIX века признају као неспорну српску националну територију скоро све што Срби ревиндицирају, бар пет шестина онога што највећи српски "шовинисти" за свој народ траже." (стр. 20)

Тако је Јосиф Добровски сматрао да је у нашем поднебљу само кајкавски дијалекат могуће идентификовати као хрватски језик, а за све друге је тврдио да је српски. Сходно томе тврдио је да Хрвати живе само у Хрватском Загорју и његовој

Др Лазо М. Костић: нема чистих Хрвата, они су мешавина или са Србима или са Словенцима

околини, а на свим другим подручјима Хрватске, Далмације и Славоније Срби. У писму Јернеју Копитару, објављеном 1879. године у "Архиву за словенску филологију", Добровски је писао: "Крањци, Доноштајерци (Безјаци тј. загребачки Хрвати) по Салагијусу су они Хрвати Константина (Порфирогенита, ЛМК) који су се одделили од далматинских и повукли у Панонију. Угарски Словенци, то су емигранти (новији) из Штајерске, Доње Крањске итд., само они говоре не уместо у. Панонски Хрвати би се могли, дакле, поделити у а) праве (загребачке) Словенце, б) угарске Словенце, и в) крањске, штајерске, корушке. Далматинци су напола Срби (глагољашки), а хирилчари су чисти Срби... Географски називе ме мало интересују. Ти Дубровачни, Македонци и Босанци су Срби. Крањци, Безјаци, Панонски Хрвати су по пореклу Хрвати." (стр. 21)

Писмом од 6. марта 1810. године, Добровски то питање још више прецизира: "Прави хрватски језик, то је загребачки, и према томе су сви Ваши Винди (Словенци) Хрвати, пошто су (према Вама) Хрвати Винди. Земља која се сада зове Хрватска, с обе стране Саве, није се никад звала Хрватска, па ипак је била насељена од Хрвата, а право су имали да је разликују од много надохлих Славонаца, што су овај део назвали Славонијом... Човек се навикне на географска имена, а опште називе одбаци. Босанац се неће звати Србином, то важи и за Далматинце; па зар ипак зато нису Срби? Водене Хрвате ја не познајем. То би ипак могле бити праве хрватске колоније, као што их има у Моравској (од 1950) и недалеко Пожуна. Они се такође називају Хрватима, али не и Ајзенбуршки Винди." (стр. 21)

И најзначајнији хрватски историчар Фердо Шинић у књизи "Бискуп Штротсмајер и јужнословенска мисао" објављеној у Београду 1922. године, истиче: "Опак Добровски први је стао градити етнографски систем словенских народа према језичкој сродности, у којем је систему Јужне Словене поделио у ове скупине: 1) Винди (Словени Корушке, Крањске, Приморја, Штајерске, Прекомурја) и провинцијални Хрвати (тј. сви кајкавци); 2) Срби, Бошњаци, Славонци, Далматинци, Црногорци и Хрватска Крајина или једним именом Илири (тј. сви штокавци); и 3) Бугари. Ова раздиоба остаде за славенску науку углавном меродавна све до Миклошића (у другој половини XIX вијека). Према томе, дакле, бијаше код интелегенције у првој четврти XIX вијека име хрватско ограничено искључиво на кајкавце, наиме на сјеверни дио Жупаније загребачке до Купе, читаву вараждинску (с Међумурјем), западни дио крижевачке." (стр. 22)

Јернеј Копитар није прихватио баш све тезе Добровског, па је у више писама с њим полемисао истичући: "Ја сам сигурно толико праведан према Хрватима као Ваша Пречасност према Словенцима, али погрешан назив вређа ме (саблажњава ме); не, ми Словенци да треба да се зовемо Хрвати, него они сами треба да се зову оно што су, тј. Словенци." (стр. 23) Али зато Копитар Хрвате лоцира на најуге географско подручје: "Хрвати у Панонији, који су се одвојили од Хрвата у Далмацији, не могу да се траже у Славонији, Штајерској и Крањској, него по самом Крчалићу, у Истри и у Хрватској јужно од Купе." (стр. 23)

Павле Јосиф Шафарик у својој "Историји словенских језика и књижевности", штампаној 1826. године, изричито Босанце, Црногорце, Славонце и Далматинце сматра Србима. Он, дакле, своје научне исказе није темељио на верским разликама православца и католика, него на дијалектолошким посебностима. У књизи "Српска зрна за читање", објављеној у 1933. године Пешти, Шафарик инсистира да је "историјски и лингвистички утврђена чињеница да, као што Срби у Србији, Босни, Славонији, Херцеговини, Црној Гори и Далмацији, заједно сачињавају само једну грану великог словенског стабла, па припадали они источној или западној цркви, исто тако њихов језик сачињава само један дијалект (не више њих, ЛМК) иако са много незнатних варијетета." (стр. 24) Даље, он показује да је и некадашња хрватска држава обухватала и делове српских територија па закључује: "Стара Хрватска на југу Купе, са резиденцијама Бихаћу у данашњој Босни и Биоград у данашњој Далмацији, припадала је одувек што се језика тиче српској народној и језичкој посебности. Оно што стари писци ових области зову хорватски, то је чисто српски,

док се дијалект на насловима књига из XVI века, данас тзв. хорватски, од урођеника самих још увек зове словенски." (стр. 24)

У књизи "Словенске старожитности", објављеној у Лајпцигу 1843. године, Шафарик је још изричито по питању територијалне распрострањености Срба на Балкану: "Сва српска племена, која су се настанила између Хрвата и Бугарских Словена на сликовима Босне, Дрине, Колубаре, Западне или Српске Мораве, Ибра, Неретве и Мораче, припадали су на основу особина њиховог заједничког језика једном и истом народу. Због тога се овде може говорити само о разним гранама једног истога моћног племена, а ниуком случају о разним народима у правом смислу речи." (стр. 25)

Ватрослав Јагић, у "Архиву за словенску филологију" за 1889. годину, интерпретира Франца Миклошића, па као вараждински Хрват, али и озбиљан научник, каже: "По Миклошићу, 'хорватски' се говори у Истри, у Приморју (вероватно Хрватском приморју) ЛМК, у Далмацији северно од Неретве, говоре га католици Босне и Херцеговине, раније Војне Крајине и Славоније (Будмани XIII) а затим га говоре Хрвати насељени у више жупаније Западне Мађарске и још Хорвати Доње Аустрије (Лата-Марофелд и Таја) и они који станују у Моравској. К њима долазе још и Хрвати Јужне Италије." (стр. 26)

С друге стране, Србин католик Милан Решетар у својој студији о чакавцима, објављеној 1891. године у истом, текстом, угледном часопису, каже: "Првобитно је чакавски говорено не само на целом подручју Старе Хрватске (Северна Далмација, Хрватско Приморје, Западна Босна, Источна Истра са Кварнерским острвима), већ и у још неким пограничним пределима, који делом тек дошњије (вероватно у XI веку) доспеше под хрватску власт (Средња Далмација, слив Купе), или чак никад не дођоше под хрватску власт (Пецешац, Корчула, Ластово, вероватно и један део Западне Истре). Пошто се у Старој Хрватској говорило искључиво чакавски, пошто су становници Старе Хрватске сачињавали масу чакаваца, и што се у првим историјским вековима хрватско име појављује само у чакавским пределима и језичним споменицима, то је потпуно оправдано, заједно са Миклошићем, узети, да је хрватски истоветан са чакавским, и обрнуто. И пошто је, с друге стране, доказано свим старијим језичним споменицима да се у свим областима које су краће или дуже време биле делови српске државе само штокавски говорило (Стара Србија, Србија, Црна Гора, Зета, Херцеговина, Јужна Далмација, Источна и Јужна Босна, Срем), и да се у овим областима српско име употребљавало за народ и за језик, често чак и у време кад није постојала државна припадност Србији - онда се опет мора дати право ономе ко са Миклошићем изјављује да су штокавски и српски појмови који се поклапају." (стр. 27)

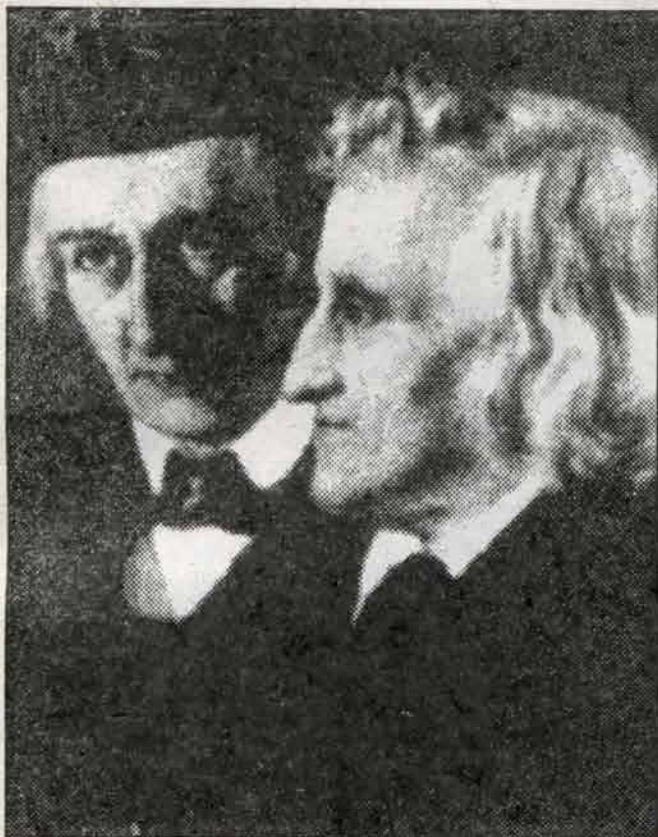
Хрватски слависта Томо Маретић у својој књизи "Словени у давнијим", објављеној у Загребу 1889. године у издању "Матице хрватске", тврдио је да су изворни Хрвати само икавци, а попут истакнутог францисканца Матије Петра Катанића главну аргументацију налази у Порфирогенитовим списима за прецизну географску пројекцију просторног размештаја Срба и Хрвата по доласку на Балканско полуострво. Маретић каже: "Хрватска се земља почиње од ријеке Цетине и допире до приморја све до границе Истрије или до града Албона (данас Лабин), а у горњој страни прелази нешто и преко покрајине Истрије; при Цетини и Хлијевну приближава се српској земљи... Познато је да ријека Цетина утиче у море испод града Сплета, али је њезин ток кривуласт. Зато треба додати да је само најдоњи тијек те ријеке чинио границу хрватске државе, а остали се њезин дио налазио у хрватској држави. То се посве јасно разабера из друге јех Порфирогенитових биљежака. Тако би нам јужна и сјеверна граница далматинске Хрватске била позната. Да је на западној страни лежало Јадранско море, то је ствар коју је доста само споменути. Најтежи је посао са источном границом. Толико је сигурно да је Хрватској на истоку лежала Србија, само је дакако питање гдје је престајала Хрватска а гдје је почињала Србија? Њима се чини да Хрватску од Србије раставља вода Врбас, која тече кроз сред данашње Босне и утиче у Саву... Тако је данашња Босна Врбасу на истоку била дио

српске државе... Сјеверна је граница Порфириногенитовој Србији дакако ријека Сава, и то онај дио њезин који је између ушћа Врбаса па од прилике до ушћа Дрине... Порфириногенит о Захумљанима, Требињанима (с Конављанима) и Неретљанима изријеком вели да су српске народности; о Дукљанима не вели (ваљда је заборавио забиљежити или није знао) ништа које су народности, да ли хрватске, да ли српске. Али, ако помислимо да су Дукљани најјужнији од она четири племена и да су прави Хрвати досезали до ријеке Цетине, онда ће нам бити веома вјеројатно да су и Дукљани били исте народности које и Срби." (стр. 27-28)

а) Географски положаји српских и хрватских територија

Најзначајнији француски слависта Сипријан Робер у књизи "Словени у Турској", објављеној у Паризу 1844. године, каже: "Српска грана, ван Кнежевине Србије, обухвата Црну Гору, Босну и бројне пределе Албаније и Македоније. Ако нека европска сила не успе да их подели, српско становништво које говори цело истим језиком, ујединиће се пре, а после у само једну државу јаку од два и по милиона становника домаћих...

Браћа Грим: Јакоб (1785-1863) тврдио да Славонију, Босну, Херцеговину и Црну Гору насељавају Срби православне, католичке и муслиманске вероисповести

Српска раса заузима трећину Европске Турске и цео југ Угарске. У Турској, њене покрајине су: Босна, Херцеговина, део Македоније, Североисток Арбаније, Црна Гора и Кнежевина специјално назвата Србија. У Аустријском царству, Србин обитава Далмацију, Хрватску, Славонију, део Истре, Војну Крајину, Банат, Срем и Дунавску обалу од Беча до Сент-Андреје код Будима." (стр. 29)

Хајнрих Бергханс је, 1847. године, писао да Срби "настањују сав предео који граничи на северу са Илирцима и Маџарима, на југу са Арбанасима, на западу са Јадранским морем, а на истоку са Бугарском. Тамо, дакле, спадају: највећи део Истре, цела Далмација, аустријска војна граница скоро цела, један део Јужне Мађарске (ту је спадала и Славонија, ЈМК), цела Босна и цела Србија. Срби су, дакле, подељени под аустријско и османско суверенство. Локални називи су:

Далматинци, Морлаци, Црногорци, Босанци; они не указују на неку деобу језика, јер Срби говоре свуда један исти дијалекат." (стр. 31)

Адријан Балби у књизи "Општа географија", која је изашла у више издања, а Костић указује на седмо из 1883. и осмо из 1894. године, истиче да Хрвати "заузимају провинцијални предео Хрватске, западни део некадашње Војне крајине, један мали део југоисточне Крањске, источну Истру са Кварнерским острвима и више колонија западне Мађарске, Баната, Доње Аустрије (на моравско-мађарској граници) и Моравске (на Таји). Срби настањују Далмацију (као "Далматинци", "Морлаци", "Дубровчани", "Бокељи"), један велики део Војводине и Баната заједно са пределом некадашње Српско-банатске војне крајине (Срби, Шокици, Буњевци), Славоније и један део некадашње Хрватско-славонске војне крајине ("Славонци"), један појас Јужне Мађарске ("Раши") и југозападни део Истре ("Морлаци")." (стр. 31)

Михаел и Артур Хаберланд су у свом делу "Народи Европе", објављеном у Штутгарту 1928. године, указали како су неке, претходно чисто хрватске територије, интентивно мењале етничку структуру и губиле основне хрватске карактеристике, док су српски простори сачували своје националне специфичности. Тако у једном сасвим конкретном случају кажу: "Шарено сакупљено и помешано словенско становништво Истре - Хрвати, Срби, Ускоци, Ђиће, словенизирани Румуни - јако заостају у значају по етнографији иза знатно чистије изражене српске националности, коју налазимо у Далмацији, као и у Босни, Херцеговини, Црној Гори и Србији." (стр. 32)

Етнограф Хуго Вернашк у књизи "Нова велика етнографија", објављеној 1954. године, указује и на крсну славу као изразито и једино српску карактеристику и критеријум разликовања српског од несрпског словенског становништва, па истиче: "Не само православни Срби, већ и католички Срби Далмације, Босне и Славоније - поштују извесног свеца као заштитника породице, мада тај обичај код католика све више ишчезава." (стр. 32) Аустријски етнограф Карл Черниг, у књизи "Етнографија Аустроугарске монархије", говори о три линије разграничења Срба и Хрвата, истарској, јадранској и славонској, па чак уводи и категорију Србо-Хрвата, којима очигледно назива Србе католике, јасно их разликујући од правих Хрвата. Дакле, поред једног дела Истре, из Чернигове књиге се види да аутор целу Далмацију и Славонију изразито третира као српску територију.

По питању етничко-територијалног разграничења Срба и Хрвата још је прецизнији најзначајнији аустријски статистичар Адолф Фикер у књизи "Становништво Аустријске монархије у његовим најважнијим моментима, представљено статистички", објављеној 1860. године у Готи. Он наводи да "Краљевина Хрватска са њених осам пуковских срезова Хрватско-славонске војне границе припада Хрватима, а сви предели који леже источно од тога припадају Србима, и једно продужење према северу тако постављене деобне линије одваја сасвим тачно хрватска и српска језичка острва." (стр. 34)

Фикер у новој књизи, објављеној десет година касније, објашњава како су "прави" Хрвати, из некадашње Приморске Хрватске, кроатизовали Словенце, кајкавце, који су живели у Загребу и широј околини, па говори о две категорије Хрвата - Словенско-Хрватима и Србо-Хрватима у коју су заправо прерастали Срби католици. "Чини ми се да је један знатан део Хрвата настао тек крајем XVI века од хрватизираних Словенаца, а други део баш стога стоји Србима још сада несравњиво ближе, оправдава разликовање Словенско-Хрвата и Србо-Хрвата... Па ипак, живе Словенско-Хрвати још и југоисточно од линије Сисак-Иванић помешани са Србо-Хрватима све до Јасновца прекопута ушћа Уне у Саву и граниче у овом мешаном саставу уздуж Саве директно са Србима." Што се Срба тиче, њихово разликовање "на огранке чини се или с обзиром на територију коју настањују (Славонци, Далматинци, Дубровчани, Бокељи) или с обзиром на веру коју исповедају (грчко-источни Раци, грчко-католички Шокици и Буњевци). Само назив Морлака у Далмацији има још утолико етнографско обележје, што се под њим појављују такође и последњи, уосталом давно већ славизирани остаци Авара." (стр. 35)

На основу детаљне анализе Фикерове књиге, Костић изводи следећи закључак: "Део територије који тадашња аустријска управа и званична аустријска наука признаје Хрватима више је него мизеран. Једва се да картама и приказати. Па не само то: ни ту чак, ни скоро нигде, иначе, ови статистичко-географски научници не налазе чисте Хрвате, већ некакву мешавину или са Словенцима или са Србима." (стр. 35) То потврђују и тврдње познатог бечког професора статистике Бракелија, који у књизи "Приручник географије и статистике аустријске царевине", објављеној у Лајпцигу 1861. године, каже: "Хрвати (као Словенци-Хрвати и Србо-Хрвати) заузимају Хрватску, западни део Војне крајине, један мали део југоисточне Крањске, Источну Истру са Кварнерским острвљем, и више колонија Западне Мађарске, Баната, Доње Аустрије и Мађарске. Срби настањују Далмацију (као "Далматинци, Морлаци, Дубровчани и Бокелци"), велики део Војводине и Баната са Српско-банатском војном крајином ("Срби, Шокци, Буњевци"), Славонију и један део Хрватско-славонске војне крајине ("Славонци"), један појас Јужне Мађарске ("Раши") и југозападни део Истре ("Морлаци")." (стр. 35)

У другој књизи под насловом "Европске државе", објавље-

књижевности, граматике, лексике и других језичких дисциплина, писао је, 1847. године, да Србима сматра: "1) Србе у ужем смислу или Србијанце, у некадашњој Краљевини Србији, садашњој турској провинцији Серф-вилајет, на обе стране Мораве, између Тимока, Дрине, Балкана, Саве и Дунава. Један велики део одселио се још раније у аустријску Славонију и Јужну Мађарску. Они су готово сви источног обреда. 2) Босанци између Дрине, Врбаса, Саве, Далмације и Балкана. Многи су прешли на ислам, али су ипак највећим делом сачували словенски језик и обичаје. Највећи део, међутим, исповеда грчки култ, само мало њих западни. 3) Црногорци, у Турској и Арбанији између црногорских брда, од Босне према морској обали до Бара, сви грчког обреда. 4) Славонци, у аустријској краљевини Славонији и војводству сремском, делом грчког делом латинског обреда. 5) Далматинци, уздуж Јадранског мора у окрузима Задар, Сплит, Дубровник и Котор, као и прибрежним острвима, готово сви исповедају римски обред. Српски језик говоре сви ови народи са неким веома малим одступањима у дијалекту... Прави српски језик дели се у три дијалекта; херцеговачки, ресавски и сремски. Босански се не разликује од српског готово ништа. Славонски је само једна нијанса српског. Далматински је

Дубровник: далматински Срби никада нису били под хрватском влашћу

ној 1876. године, исти аутор је још одређенији: "Хрватском језичком племену припадају становници Хрватске, али је ово заступљено у већем броју у јужним земаљским деловима Мађарске, у Истри и на Кварнерском острвљу, у мањем броју у Крањској и у извесним језичким острвима Доње Аустрије и Моравске. Срби настањују Славонију ("Славонци"), веће појасеве Јужне Мађарске ("Раши"), Југозапад Истре ("Морлаци"), и целу Далмацију ("Далматинци")." (стр. 36)

б) Верске разлике између Срба и Хрвата

И Јакоб Грим је, у тексту објављеном 1815. године, у потпуности изједначавао Хрвате и Крањце, односно данашње Словенце, а за Далмацију, Славонију, Босну, Херцеговину и Црну Гору тврди да их насељава српско становништво православне католичке и муслиманске вероисповести. Немачки филолог Јохан Северин Фатер у знаменитом делу из области

дијалект прилично модифициран утицајем суседне Италије, нарочито у језику обичног народа." (стр. 38)

И други немачки научници пишу на сличан начин. Историчару религије, Карлу Екерману, превасходно је пажњу изазвала чињеница да су људи које су називали Хрватима говорили два различита језика. Хрвати који су живели између Саве и Драве говорили су словеначки, док су остали декларисани Хрвати говорили српски. О бројности српског народа у Славонији, Далмацији, Хрватској и Истри писали су и књижевни теоретичар Карл Браун и професор Виганд, велики научни ауторитети деветнаестог века.

Лазо Костић анализира и ставове најзначајнијих слависта по овом питању. Руски књижевни историчар Пипин и пољски Спасович, у својој заједничкој књизи "Историја словенских књижевности", Србима у најужем смислу сматрају, поред становника Србије и Црне Горе, и Босанце, Херцеговце, Далматинце, Дубровчане, истарске Биће, ускоке, грани-

чаре итд. У ширем смислу Србима сматрају и Хрвате и Словенце увиђајући проблем прецизне идентификације због мешања националне и верске припадности, па кажу: "Име Хрват допире далеко иза правог племенског предела његовог, јер се и српски становници Турске Хрватске, северног приморја и острва тако називају." (стр. 39) Разлику између Срба и Хрвата одређује, пре свега, језик. "Дијалекат правих Хрвата је тзв. кајкавщина Далматинска литература... којој се такође често даје назив "хрватска литература" (у ширем смислу) написана је у другом дијалекту, тзв. чакавщини. Овај дијалекат се много разликује од правог хрватског и тзв. штокавштине, или правог српског дијалекта." (стр. 39-40)

в) Присвајање српског језика и књижевности

Хрватски народ је вековима запостављао развој књижевности јер његове интелектуалне то једноставно није интересовало. Костић цитира Пипина и Спасовича и по том проблему. "Хрватски дијалекат у ужем смислу није имао велику литературу. У ужој Хрватској су недостајали повољни услови за књижевни развој, као што су постојали у Далмацији. Спајањем са Угарском, Хрватска је била политички одвојена од Далмације и имала је с њом само слабе трговачке везе. Од Србије била је одвојена религијом. Као и у Угарској, и овде је латински језик, језик цркве, владе, књижевности и образовања. Прави дијалекат се показује први пут у књижевности у XVI веку, кад је реформација продрла била до Хрвата и Словенаца." (стр. 40)

И они су констатовали како су Хрвати у деветнаестом веку преузели српски језик као свој, па закључују: "Хрватски писци, међу којима је у првом реду деловао Људевит Гај, узеше као књижевни језик онај дијалекат у коме се западно-српска књижевност била развила и чија је делатност (те књижевности) постигла била велики значај по цело српство и на Западу и на Истоку. Специфични хрватски дијалекат препуштен је својој судбини и ретко кад у њему излазе књиге за обичан народ. озбиљна питања политичког и друштвеног живота дођоше до изражаја у новом књижевном језику (илирском), који је имао да повеже у једну целину све гране српског племена, не само западне него и источне." (стр. 40)

По том питању још је изричитiji чувени дубровачки племић и католик Мело Пуцић, који је под именом Орсато Поца, у тосканском часопису "Нова антологија", 1867. године, писао: "Ако је наречје довољно да обелодани један народ, онда Словени Хрватске и Славоније припадају српској грани у Славонији и Војној Крајини, а Крањској грани у цивилној Хрватској. Али су Хрвати, формулисавши своје погледе на будућност, примили српски језик као званични језик, српску литературу као своју, српску земљу као своју рођену, обележавајући их само хрватским именом. Ова замена имена не мења ништа у стварности чињеница." (стр. 40)

Многи други истакнути европски интелектуалци деветнаестог века сматрали су изразито српским земљама не само тадашњу Србију и Црну Гору, него и Стару Србију, Тешински Банат, Бачку, Срем, Славонију, Босну, Херцеговину, Далмацију и Војну Крајину. Међу њима су, како наводи Костић, уз опширне цитате из њихових дела, француски публициста Де Клервал, италијански Убићини, француски академик Таљандије, као и дипломата Огист Дозол, па књижевник Рене Мије, који је извесно време био француски амбасадор у Београду итд. Кад је реч о француским ауторима, по том питању су нарочито значајни Рене Пиму и Рене Анри, као радо читани публицисти, али и истакнути историчар Ернест Дени.

Швајцарски војни писац Ристов у књизи "Рат у Турској", објављеној у Цириху 1876. године, између осталог наводи: "Српска племена по језику и по пореклу заузимају далеко највећи део западне половине Европске Турске. Источно се простире до Нишаве и Караша (Струме), Стримиона старог који се улива у Орфански залив, јужно од северне границе распрострањености грчког језика и народности. Они обитавају Босну, Херцеговину, стару Македонију, Црногорци и Далматинци, иако нису потчињени Турцима, српског су племена." (стр. 43)

Значајна румунска публицисткиња Дора Дистрија, која је своје радове објављивала на француском језику и право име јој је било Јелена Гика, писала је, 1865. године, о српском наречју: "Устанак Срба против отоманске власти у почетку нашег века и образовање кнежевине Србије, што је било последица тога, изазвали су пажњу Запада на један од најважнијих народа источног полуострва. Одељак словенске расе који носи име Словена југоисточних нема достојнијег представника да буде проучаван него што је то српски народ (Хрвата нема него један милион лица), који (српски народ) заузима Кнежевину (Србију), Црну Гору, Босну, Херцеговину, извесне срезове Бугарске и северне Арбаније, Метохију (ранију Србију), Славонију, Далмацију, један део Истре, и који се простире на још неке друге покрајине Аустрије Бачка, Срем, Банат." (стр. 43) Дора Дистрија сведочи да је у њеном времену живело шест милиона Срба.

И Бизмарк, највећи немачки државник свих времена, проучавајући основне стратешке оријентире руске политике, писао је о њеном насланању на криво или верско сродство Руса са другим народима, као и о њеним настојањима да "ослободи грчке а каткада и римокатоличке Србе који се подразним именима налазе на обе стране аустроугарске границе." (стр. 44) И 1908. године, марбуршки универзитетски професор географије Теобалд Фишер пише о постојању Срба православца, католика и муслимана: "За Србе је исто тако судбоносно као и за Арбанасе да су делом римскиа делом грчки хришћани, а делом онет мухамеданци, да су политички разбијени на две националне државе, Црну Гору и Србију, затим на Далмацију, Босну и Херцеговину, док у Старој Србији један знатан део живи под турском влашћу." (стр. 44)

г) Бројни однос два народа

После анализе просторног распореда Срба и Хрвата према исказима водећих светских научних ауторитета, Лазо Костић се бави бројним односом ова два народа. У времену у коме још није била формирана статистика као наука, нити коришћена статистичка метода у модерном смислу речи, такви бројчани односи су исказивани проценама заснованим на матичним књигама, путописима, делимичним пребројавањем становништва итд. Кад је реч о словенским народима, најозбиљније се тим питањем бави Павле Јосиф Шафарик и његове књиге претходе првим пописима становништва и објављивању званичних статистика. Пре њега све су процене биле крајње партијалне, али су ипак врло индикативне.

Тако је Јернеј Копитар писао да 1817. године живи пет милиона Срба, да једна половина живи под турском, а друга половина под аустријском влашћу, као и да је, кад је реч о Србима аустријским поданицима, више од половине православца, а остали су уједњени, што значи да су унијати или прави католици. Ако је два и по милиона Срба живело под турском влашћу, онда је очигледно да Копитар Србима сматра све хришћане Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Старе Србије и Македоније. С друге стране, кад је реч о аустријској територији, Копитар Србима католицима сматра све штокавце. За Хрвате тврди да их чине само чакавци, а све кајкавце сматра Словенцима.

Слично Копитару, 1824. године, Јакоб Грим у предговору Граматике српског језика Вука Стефановића Караџића, наводи где српски народ живи, пише: "Становништво од око пет милиона да се овако израчуна: три милиона нејединених Грка (тј. православних ЈМК), један милион у Србији, један у Мађарској, један у Босни, Херцеговини, Црној Гори, Далмацији; од остала два милиона живе две трећине у Босни, који се зову Турци према својој вери, мада ни хиљадити међу њима не говоре турски; једна трећина је католичка, и станује у Босни, Далмацији, Славонији и Хрватској." (стр. 48-49)

На скоро подударан начин процењују и француски етнограф Ами Буе, 1840. године, и Никола Томазео 1842, као и Славонац Игњат Алојз Брлић у "Граматички илирског језика", објављеној у Офену 1833. године. Како запажа Костић, Брлић "за илирски језик" у самом наслову своје граматике каже да је то онај који се говори "у Босни, Далмацији, Славонији, Србији, Дубровнику итд.", али не спомиње ниједном речју Хрватску, јер је она заиста говорила други језик. Број

Хрвата, као што је наглашено на почетку овог одељка, наведени писци не износе. Али, кад се анализирају дати бројеви Срба, види се да за Хрвате преостаје још веома мали опсег. Не изгледа да их може бити више од једног милиона ни по коме од ових писаца." (стр. 50)

Шафарик у "Словенском народопису", објављеном у два тома 1842. и 1849. године, даје прве научно фундиране податке о демографским и географским приликама словенских народа, а о његовом делу, општепризнатом у светској науци, врло похвално су се изражавали најистакнутији хрватски славиисти и историчари, попут Ватрослава Јагића, Имбре Ткалица, Фране Куралице, Мирка Боговића и других. Интерпретирајући кључне Шафарикове податке, Лаза Костић резимира: "Шафарик је нашао Словене укупно близу 80 милиона. Од тога садашњих Југословена округло седам милиона и четврт (док Бугаре цени на преко три и по милиона). Од Југословена Срби броје, по њему, 5.294.000 лица, Хрвати 801.000, а Словенци или, како он каже, Виинди, 1.153.000. По њему, сви су Хрвати католици, а и сви Словенци, сем 13 хиљада протестаната. Што се Срба тиче, он је нашао православних 2 милиона 880 хиљада, католика милион 864 хиљада, муслимана 550 хиљада. Делећи поједине народе на државе Шафарик је све Хрвате унео у рубрику Аустрије, а исто тако и све Словенце. Срба је, међутим, нашао у Аустрији два милиона 590 хиљада, у Србији 950 хиљада, у Црној Гори 160 хиљада, Русији сто хиљада, и у Турској милион 490 хиљада, округло милион и по. Срба је, дакле, Шафарик нашао шест до седам пута више него Хрвата. Хрвати су, после Лужичких Срба, по њему најмањи словенски народ на свету. Сви други су имали преко милион становника: Словенци 153 хиљаде више од милиона, Словаши и Белоруси по два милиона и три четврти, Бугари, као што је речено, нешто више од три и по милиона, Чеси близу четири и по, Пољаци близу десет и по, Малоруси преко 13, Великоруси преко 35 милиона." (стр. 51-52)

Податке сличне Шафариковим, и с полударним закључцима, износили су после Сипријан Робер у књизи "О Словенима у Турској" и Мађар Фењеш, а посебно швајцарски војни историчар Ристов у "Историји мађарског устаничког рата 1848." која је објављена 1860. године. И у званичном мађарском "Географско-статистичко-историјском приручнику", који је саставио Унгевитер, наводи се да је у Српској Војводини од укупно један и по милион становника, Срба било више од четирестотине хиљада, а Хрвата само три хиљаде. Буњевци и Шокици су ту приказани као неспорни Срби, а нису узете у обзир Сремска, Шајкашка и Банатска граница у којима је још око двеста хиљада Срба живело.

Цела Војна граница имала је милион становника, а Далмација 400.000. "У то доба Краљевина Хрватска и Славонија (опет провинцијалне или цивилне, без Крајине) имале су 868.456 становника, не много више од половине Српске Војводине. На цивилну Хрватску је отпадало 608.426 становника, на Славонију 260.030. У обема је било по Унгевитеру Хрвата 631.081, Срба 224.180." (стр. 56-57) Према чувеној Черниговој "Етнографији Аустријске монархије" у три тома, који су објављени од 1855 до 1857. године у Бечу, у целој хабзбуршкој држави живело је 1.427.788 Срба и 1.329.750 Хрвата. У Хрвате је Черниг урачунао и Србе католике, што ће касније бити све чешћа пракса аустријских службених списа. Србе католике Черниг статистички приказује као Србо-Хрвате, а праве Хрвате као Словено-Хрвате. У том укупном броју од око 1.330.000 Хрвата 586.000 је Србо-Хрвата, односно Срба католика.

У првом службеном аустријском попису становништва из 1857. године, у првим објављеним извештајима структура становништва је приказана по вероисповести, али се из тога може видети да је око милион Срба православца живело у Аустрији. Међутим, Адолф Фикер, као директор значајне аустријске државне статистичке управе, објавио је, 1869. године у Бечу, књигу "Народности у Аустроугарској монархији, њиховим областима, границама итд." у којој, како Костић каже, "интерпретира податке о народности ослањајући се, као што је речено, на научне резултате обележења народности" (стр. 61) Према Фикеру, у целој држави у време тог пописа живело је 1.520.000 Срба, 1.424.000 Хрвата и 1.260.000

Словенаца. Треба имати у виду да је тада већ увелико поодмакао процес идентификације Срба-католика као Хрвата, што су подстицале службене аустријске власти, па је ипак очигледно да и по њиховим статистикама у држави живи око пола милиона Срба католика. У целој монархији, којој још није припадала Босна и Херцеговина, живело је сто хиљада Срба више него Хрвата. Фикер даље наводи да у Далмацији живи 88,92% Срба, 10,84% Италијана и 0,24% Арбанаса. Хрвата у Далмацији уопште није било.

Костић даље цитира сличне податке које после Шафарика, а често се и позивајући на њега, дају Лежан, Убићини, Бракали, Хофман, Фридрих фон Хенвелд, Геобалд Фишер, Едмон Плоши, Анри Гедо, Александар Хекси и други. Посебно је интересантно Костићево позивање на књигу Спиридонова Гопчелића "Срби и Србија", објављену у Лајпцигу 1888. године, која показује дугорочне намере хабзбуршке круне према српском народу. "Више пута се Бечки двор позивао на велики број Срба под његовом влашћу, и тиме мотивисао неке своје ревидирације (нпр. окупацију Босне и Херцеговине). Али је најинтересантније било 1882, кад је краљ Милан намеравао да се прогласи краљем и то претходно нотификовао заинтересованим силама. Милан је хтео да се назове "српски краљ", али је Аустрија протестовала против тога, јер она има више Срба у својим границама него Србија, и Милан је морао да се назове "Краљ Србије", али не Срба. Бечки бесар је мислио: ако неко има права да се зове "српски краљ" то би био он." (стр. 65)

д) XX век – век фалсификата

Почетак двадесетог века довео је до све већих фалсификата. Фалсификати су првенствено лансирани из хрватских и католичких кругова, али су им све чешће асистирали неки западноевропски аутори, који су деловали под снажним утицајем ватиканске пропаганде. Фалсификати нису у тој мери изражени у сфери чистих бројки, колико у систематским настојањима да се Буњевци, Шокици, католички Славонци, Далматинци, Босанци и Херцеговци представе као Хрвати и да се њима самима наметне хрватска национална свест, мада је историјски никада нису имали нити је постојала било каква њихова етничка блискост са хрватским народом.

Међутим, како каже Костић, "највиши степен националног биланса постигли су Хрвати у Југославији, где су се бројно попели до несдуђених граница, док су Срби у односу на Хрвате баш у тој Југославији показали најслабију релацију уопште, да би, најзад, у другој Југославији, доживели губитке које ни најгори песимисти, ни најгори непријатељи Срба, нису могли очекивати." (стр. 72) У Краљевини Југославији на пописима становништва није било националног изјашњавања него само евидентирање говорног језика и вероисповести. При томе се наступало са ставом да Срби и Хрвати говоре истим језиком. Изјашњавање по исповести представљало је подлогу за лажно приказивање Срба католика као Хрвата јер су их дошњије истраживачи готово редовно тако приказивали. "Онда је дошао Други светски рат и комунистичка владавина. За време Другог светског рата на стотине хиљада Срба је убијено од стране Хрвата и њихових савезника (при чему су само Хрвати убили бар 80% несталих Срба). А кад је дошло "ослобођење", онда је указом српство декомпозовано. Власт су преузели најгори непријатељи српства: Јосип Броз, Милован Ђилас, Моша Пијаде и дружина. Први им је акт био да распарчају и развију српство. Указом су творили две нове народности: македонску и црногорску, и уопште прокламовали принцип "Што даље од српства". Припадање српској нацији сматрало се после њиховог преузимања власти као у најмању руку зазорно. И настале оно што је Његош описао после Косова: "Расрби се плахи и лакоми". (стр. 75) Попис становништва из 1948. године је у потпуности фалсификован и притисцима на грађане да се не изјашњавају као Срби и приказивањем коначних бројки.

Заглушујућа комунистичка пропаганда је јавност засипала тврдњама да је ту реч о најдемократскијем и најистинитијем досадашњем попису становништва. Како коментарише Костић, "заиста је било свакоме слободно да исказе коју било народност према датој шеми, свакоме сем Србину. Ко год је

желео, у целој држави, смео је казати да је Хрват, да је Словенац, да је Македонац, да је Црногорац, да је Немац, Талијан итд. Али само није смео рећи да је Србин у две тзв. републике, у Црној Гори и Македонији. Тамо је чињен такав притисак приликом пописа да се ретко ко осмелио да каже да је Србин. Пописни органи су имали овлашћења да такво лице упуте на политику власти. Ја имам аутентичне доказе о томе, специјално у Боки. Тако су и моја породица, моја рођена мајка, итд., били принуђени да кажу да нису Срби, већ "Црногорци". То не служи на част ни држави у којој се тако поступа, ни статистици која то толерише, па чак и стимулише, а најмање да се то истиче као недостигнути идеал." (стр. 77)

У условима високог процента неписмености и оправдања режимске репресије, статистичке злоупотребе су постале опште правило и доводиле до невероватне инструментализације статистике као науке, која је ионако пододна за бројчане манипулације разних врста. Костић примећује да за највећи део становништва испуни формуларе сам пописивач и он стави народност "Црногорац" или "Македонац", а да пописано лице то и не зна." (стр. 77) Кад би се неко изјаснио као Далматинац, Истранин или Буњевац, он је директно увршћен у Хрвате, што су официјелни аналитичари и признали у завршној студији обраде статистичких података. "Очигледно је да се не само на терену већ и у самој статистичкој установи дошњије, приликом обраде материјала, продужила политика што већег смањења српског националног волумена. То је консеквентно спровођено и то "руководиоци" не крију. Јер кад је неко казао да је Далматинац или Истранин или Буњевац, он је очигледно хтео да се дистанцира од хрватства које му је наметано. Он га није желео, али је уз његово име у самом Статистичком заводу накнадно унето оно што је он хтео да приликом пописа избегне. Многи су Талијани приказани тако као Хрвати. Они су из страха рекли да су Далматинци или Истријани, а Централни биро их је унео међу Хрвате." (стр. 78)

ђ) Статистичке злоупотребе и манипулације

Статистички број Хрвата је вештачки повећан, а Срба систематски смањиван. "Кад је неко казао да је Боксљ (овај се одговор увек у публикацији ставља на прво место, јер је сигурно био најчешћи), то је чињено зато да би се избегло опредељивање као "Црногорац." Али оно што је хтео да избегне пописано лице, то му је баш у Београду наметнуто. С друге стране, "Србин-Црногорац" је хтео рећи да је по народности Србин иако је по региону Црногорац. Он је чак српско обележје ставио на прво место. Али узаман: приказан је као Црногорац антисрбин (контраст Србину). Исто тако Србин-Циганин. Он јесте објективно Циганин, али је хтео да се субјективно исказе као Србин, јер је, како даље стоји у Уводу, (реч је о Уводу званичне публикације о резултатима пописа - прим. V. III), "први пут у историји југословенских пописа била дата пуна слобода сваком појединцу да се изјасни како хоће о народности којој припада." (стр. 78) Комунистичке прокламације су увек, како Костић истиче, "лаж, ординарна лаж. Али, да је та слобода и заиста постојала, која ваља, кад га централна статистичка установа увршћује где она хоће." (стр. 78)

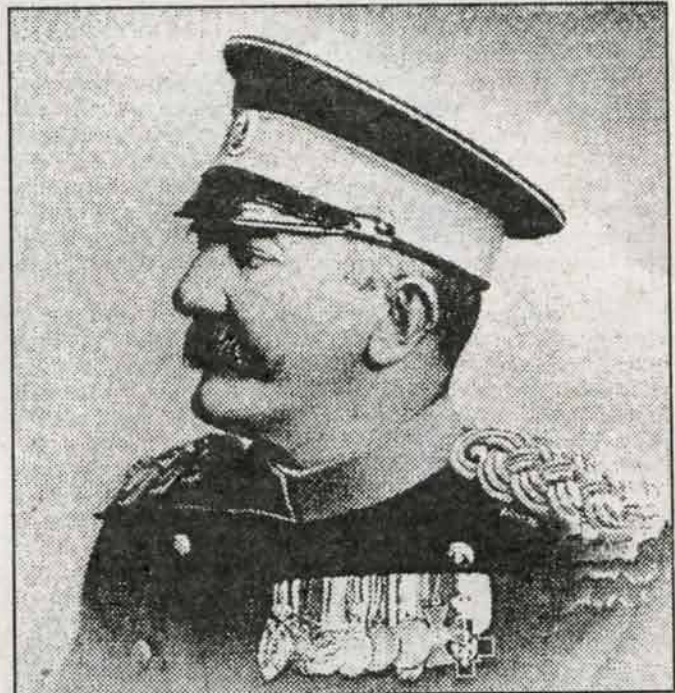
Ово су случајеви без преседана у историји статистике и тешко компромитују југословенску статистичку науку као слепог слугу титоистичког диктаторског режима. Наводећи како су се и преостали Немци, због тадашњих општих политичких прилика, изјашњавали као Хрвати Костић резимира: "Мислим да ме мој статистички инстинкт неће напустити ако утврдим да је попис од 1948. приказао бар двеста хиљада Хрвата више него их је у ствари, и скоро милион Срба мање. И то признајући као Хрвате све њихове новопечене сународнике (Буњевце, Шоке, разне католике Босне итд.)." (стр. 79)

Сличне статистичке злоупотребе и манипулације масовно су вршене и у Македонији. Костић истиче да би несумњиво "при слободном попису у Македонији било много лица која би означила македонску народност, вероватно и већина. Али да би било и много Срба, свакако стотине хиљада, о томе не може бити сумње. Индикација за то има сувише. Али је у

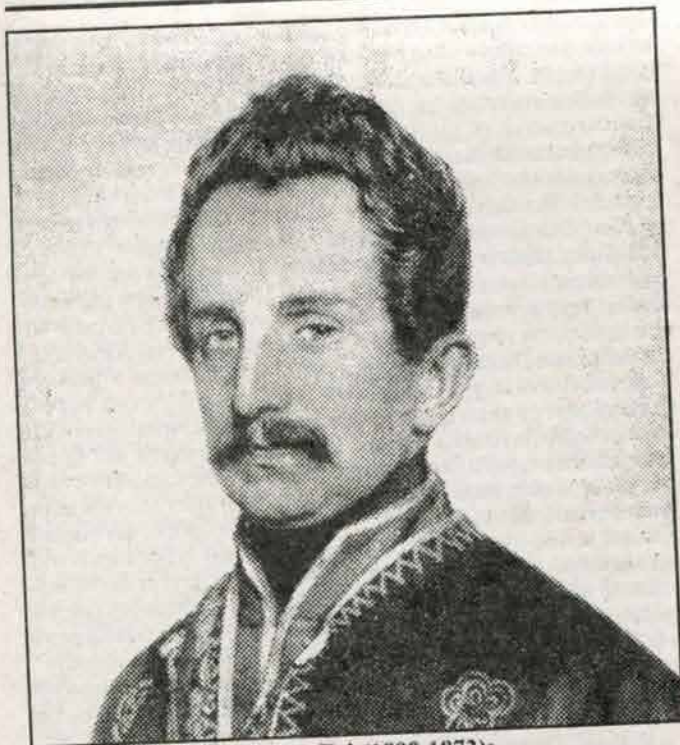
Македонији вршен највећи антисрпски терор приликом пописа, а многе су мањине биле пригуђене да се одреде као Македонци." Да би се само тај број вештачке народности што више надувао, да би се оправдало њено национално осамостаљење. (Слично је и са "Црногорцима")." (стр. 79)

Још је упечатљивије статистичко мешетарење са бројем пописаних Цигана. Костић каже да се чуђи "како то да од 72 хиљаде Цигана у целој Југославији у самој Србији има 52 хиљаде. Сад је то постало јасно, после коментара у Уводу. У Србији су сваког Циганина означавали као таквог, а у другим покрајинама су их прибравали господарским народностима. Зато је нађено, у "народној републици Хрватској" 405 Цигана, од чега отпада на Барању 264. У целој Хрватској, Славонији и Далмацији остаје свега 141 Циганин! У Босни и Херцеговини и у Македонији има више Цигана него у Србији, али су тамо означавани или као муслимани или као Македонци. Зато их у Босни треба да има свега 442 према званичним резултатима, а има их на десетине хиљада у стварности. И што је најважније, српски Цигани су једини дешифрирани, ако се сме тако рећи, а не говоре чак ни пизански језик у већини док су македонски и босански најпримитивнији. Цигани, одвојени потпуно од другог света, који уопште не знају народности. Па се српском Циганину одриче право да се декларише као Србин и кад он хоће, а македонски и босански се увршћују у народности које они и не знају." (стр. 79) Па и поврх свега тога, писци уводне студије јадикую што се по њиховом мишљењу још увек велики број Цигана у Србији национално декларише да су Срби.

У трећем поглављу књиге Лазо Костић се посебно бави питањем Далмације, на коју Хрвати непрекидно потезу своја историјска и етничка права, која, што су више сумњива, бивају жешће и дрскије пропагирана. Како Костић исправно закључује, "што се "историјског права" тиче, оно уопште данас не значи ништа нити му меродавни фактори придају ма какву вредност. Теорија "историјских права" настала је као утук Франуској револуцији. Ова је прогласила национално начело као једино меродавно код образована држава: сваки народ има право на свој државни кров и сви распарчани делови народа на уједињење под једним кровом. Али, примена тог начела морала би да потпуно преобрати и преврне све европске државе, нарочито велике, оне које су Наполеона победиле. Морала би да их разбије и декомпозира. А једној тако атрактивној идеји, као што је идеја права на самоопредељење, није се могла супротставити проста идеја силе. И супротставили су јој идеју једног фиктивног и сумњивог

Краљ Милан: после протеста Аустрије "краљ Србије" уместо "српски краљ"

Људевит Гај (1809-1872):
Хрвати у 19. веку преузели српски језик као свој

"права", исконструисали су теорију "историјских права." (стр. 85) Ниједан важећи савремени међународноправни акт не позива се ни на каква историјска права. "XX век ударио је глогов колач тој идеји, и данас само два народа у Европи, а вероватно и у целом свету, потржу питање "историјских права": Мађари и Хрвати. Оба народа која немају друге, светлије и јаче аргументе да фондирају своје територијалне прохтеве." (стр. 85)

Лазо Костић сматра да су "историјска права једнако небудозна колико и неморална, једнако анахронистичка колико и антидемократска." (стр. 85) Па ма каква да су по својој природи, и само постојање хрватских историјских права по питању Далмације је крајње сумњиво. "Кад би историјска права заиста била лејствителна, онда би Хрвати могли постављати прохтеве само на неке делове Далмације, а не на сву Далмацију и, поред тога, они би могли доћи на ред тек на четвртој или петом месту и у погледу оних делова Далмације који су били под њиховом влашћу (у ствари хрватских владара, којима би једино права могла припадати кад би она била ефикасна)." (стр. 85) Ту су у питању и Грци, Мађари, Италијани итд. Костић истиче да не разуме "како се могу сви прескочити, и претходници и следбеници Хрвата, и они који су држали целу Далмацију бар двапут дуже него Хрвати њене делове, како се могу сви прескочити и права свакога другог а неглижирати да би се само допрло до "права" Хрвата." (стр. 85)

Далматинац и католик Лука Подује у књизи "Политичка писма једног Далматинца", објављеној у Задру 1920. године на италијанском језику, просто се подсмева хрватским амбицијама, сматрајући својевременим хрватски искорак у деловима Далмације напросто историјским инцидентом без значајнијих квалитативних реперкусија. Хрватски захтеви су апсурдни и утемељени на голим фалсификатима. Како Подује закључује, "због једног хрватског упада који је у нашој покрајини извршен у једној удаљеној епоси, успело се, помоћу промоћурних и перфидних мистификација, да се створи једно тобожње историјско хрватско права на Далмацију." (стр. 85)

У књизи "Национална права Аустрије", штампаној 1934. године, Карл Готлиб Хугелман и његови сарадници, иначе истакнути правници и историчари, крајње су јасни и прецизни по питању далматинске историје, па их Костић опширно цитира: "Од краја IV века Далмација је представљала јабуку раздора између Истока и Запада. Напоследку при-

паде Византији, код које остаде све док је нису Словени запосели. У првој половини седмог века населише Хрвати север а Срби југ Далмације, чија се унутрашњост одсад звала "Хрватска", док су као Далмација означавани само приморски градови. Крајем осмог века потпадоше далматински Хрвати под франачку власт, а Срби, напротив, умели су да своју самосталност одрже. Дошње стави млетачки дужд себи титулу "Херцог Далмације". Само је Дубровник остао слободан од млетачког господства. Средином XI века настале једно ново хрватско краљевство у Далмацији. Други наследник, Стефана, Звонимир, примио је у феуд од папе, али је ипак морао 1085. да призна суверенитет дуждове републике. Сад се обратише Хрвати мађарском краљу Владиславу и потчињили се његовом синовцу Коломану. Отада (1100) осталоше далматински приморски градови кроз цео средњи век предмет спора између Мађарске и Венеције; само Дубровник и Котор су могли да се задрже независни. Један део приморја придружио се дошње Бели III, док је југ био заузет од српских Немањића. Ипак је успевало Млечанима увек с времена на време да градове ставе под своју власт, коју је напоследку и Дубровник морао да призна 1358." (стр. 86) Много су дуже Срби владали територијом јужно од реке Петине, него Хрвати северно од те исконске српско-хрватске линије разграничења на обалама Јадранског мора.

Далматински историчар Иван Луцијус, који је живео у XVII веку, поседовао је неке историјске документе непроцењиве вредности, које је много дошње у његовој заоставштини пронашао хрватски историчар Михо Барада и доставио их српском академику и најбољем познаваоцу средњовековне историје, Михаилу Динићу. Најзначајније је Динић објавио у Београду, 1955. године, под насловом "Три повеље из списка Ивана Лучића". Једна од њих је повеља краља Стефана Владислава, издата 23. јуна 1237. године у месту Ковачићи надомак Омиша. За њу и хрватски историчар Форчић каже да је сведочанство о чињеници да је у то време Петина била граница између Србије и Угарске, а о Хрватима и Хрватској никаквог помена нема.

Још је Ана Комнен писала о зетским владарима Михаилу и Бодину као и о далматинским кнезовима, а и Немањићи су у својој краљевској титули имали Далмацију. Задар, Сплит, Трогир, Дубровник и многи други приморски градови никада у својој историји нису били у саставу Хрватске, као ни највећи број далматинских острва. То су општепознате чињенице, о којима сведоче многи мађарски и хрватски историчари. Како пише немачки научник Макс Браун у књизи "Балкански Словени", објављеној 1941. године: "Далматински градови су отворено симпатизирали са Републиком на лагунама, па су чак и за сувереност Мађарске имали више воље него за власт хрватских краљева." (стр. 88) Млечани су скоро четири века управљали Далмацијом, да би је преузела Аустрија и директно њоме владала, без икакве везе са Хрватском која је у хабсбуршкој царевини имала сасвим другачији статус све до 1918. године.

Како пише најзначајнији хрватски историчар Фердо Шишић у енциклопедијској одредници о Хрватима, "под крај XVII и почетком XVIII века образовао се и појам данашње Далмације до Неретве, у вези са млетачким владањем. Како се ово ширило на обали Јадранског мора, и по унутрашњости (у Загорју), тако се проширивало и име "Далмације". Дубровник се са својом територијом није сматрао као независна република, делом Далмације, а тако ни млетачка Бока Которска (од 1420), која је носила име "Млетачка Албанија". Тек од 1485. даље, кад је Аустрија завладала читавом обалом и Загорјем у данашњим границама спрам Босне, Херцеговине и Црне Горе, раширило се службено име "Далмација" на сву земљу од ушћа Зрмање до Будве." (стр. 88)

Општепознато је у историографији да је Далмација представљала конгломерат већег броја територија с различитим степеном аутономиности и јасно диференцираним правним системима. Кад је Аустрија по одлуци Бечког конгреса присвојила Далмацију, није било ни помена о било каквим хрватским историјским правима, а када је окупирана и накнадно анектирана Босна и Херцеговина, бечке власти су се позивале искључиво на мађарска историјска права. То што се хрватски бан формално називао "хрватско-славонско-дал-

матинским" није му у пракси ништа значило јер се његова власт никада није протезала ни над једним делом Далмације.

е) Правна наука против "историјских права"

Поготово далматински Срби нису никада били ни под каквом хрватском влашћу. "И за време Млетака, па и за време Турака, имали су далматински Срби знатну аутономију. Ако врховна власт није била српска, локална власт се налазила у српским рукама. Ми имамо из млетачког доба аутентичне документе који то потврђују. Млечани су строго пазили да не повреду та српска права и обичаје." (стр.90) Највећи део сачуваних докумената који о томе сведоче, односе се на морлачког старешину капетана Стојана Јанковића. Из тадашњих правних аката се види "да та самоуправа није била гола формалност, нити да су Млечи смели просто постављати за старешине своје креатуре или агенте. Види се да врховне старешине "Морлака" могу чак да се жале на одлуку ванредног провидура и војног команданта. Потврђује се да су пределе освојили Срби сами, а Млечи их добили на дар. Ови "Морлаци" нису имали у близини ниједну српску државу да би њој те области припојили, а Аустрија, са њеним још безобзирним прозелитизмом од Млетака, није могла имати код српских бунтовника нарочито атрактивну моћ." (стр.90) Срби у Далмацији никада нису били ни кметови ни робови. У таквом положају махом су се налазили острвски католици, потпуно обесправљени.

Историјска права модерна правна наука једноставно не признаје, али и кад би их признавала, морала би поштовати и факторе која та права некад афирмишу а некад и негирају. Буне и устанци су, на пример, чиниоци негације легитимности и ефикасности појединих режима, али још чешће, начин испољавања незадовољства појединих друштвених група затеченим правним стањем. Кад се томе додају ратови, јасно је да било каква историјска права не могу издржати зуб времена јер су по природи статична, а историја је по својој природи динамична и очигледно постаје све динамичнија. Када су се Срби масовно населили на подручју Славоније, Далмације, Лике, Баније и Кордуна, тамо нису наишли на било какво сведочанство хрватских историјских права. Нашли су се на територији која је чврсто била под влашћу Аустрије и Венеције. А све да су у једном тренутку Аустрија и Венеција одлучиле да напусте та подручја не би било никаквих Хрвата да успоставе хрватску власт на име неких имагинарних историјских права. Хрвати су као народ већ готово нестали и по замисли католичких кругова тек је требало обновити њихов национални супстрат из српске етничке масе систематским прекрштавањем.

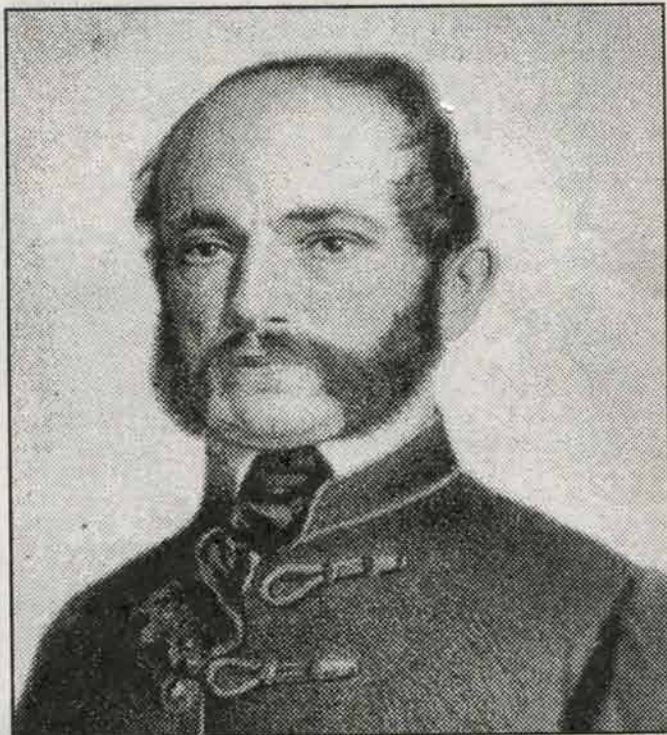
Још од доласка Срба и Хрвата на Балкан у VII веку, у време византијског цара Ираклија, а према сведочењу Константина Порфирогенита, граница међу њима је била река Цетина и Врбас. Ниједан озбиљан историчар никада ту чињеницу није оповргао, а потврђују је са српске стране Мавро Орбин и Андрија Змајсвић, Трогиранин Јоан Луциус, као и Хрвати Франђо Рачки, Шиме Љубић, Тома Маретић и многи други. С тим се слажу и сви значајнији страни историчари и слависти. Како каже Костић, "У далматинском континенту северно од Цетине живео је хрватски народ заиста вековима, све до XVI века, до појаве Турака. Тада се разбежао главом без обзира и препустио другима своје огњиште. Он није био истеран, већ је напустио своје боравиште сам, из страха од Турака који су тек надирали. Никодим Милаш, који је то питање најтемељитије истраживао и објавио у делу "Православна Далмација", износи "да је народ римокатоличке вјере у далматинском континенту, а то је хрватски народ, напустио своја мјеста пред Турцима и разбегао се, потврђују и сви писци који су о Далмацији писали и пишу. Представљају они страшним уступање Турака у Далмацији за вријеме тог рата и кажу да се сав хрватски народ тада иселио из оних приједела које Турци заузеше... Побјегоше тада испред Турчина сви далматински Хрвати заједно са својим свештенством, и пређоше неки у утврђене приморске градове млетачке, а већи дио на питома далматинска острва, гдје се и настанише и гдје и данас састављају искључиво насељене тих

острва; а многи у галијама пређоше у Италију, склонивше се већином nella terra degli Abbsurri." (стр. 94)

Милаш се позива и на писање фратра Златовића и Млечанина Андреа Барбарта који наводе да су отерани скоро сви католици и да су све цркве порушене. "Једном ријечју, све што је било римокатоличкога у овим земљама које сада заузеше Турци, све се то разбјегло, и остаде пусто од старосједилаца Хрвата сва континентална Далмација, некадашња колијевка и срце хрватске државе." (стр. 94) Како пише хрватски историчар Тадија Смичиклас, "остали су само градови, а народа толико, колико је могло побјећи у градове." (стр. 94) Слично закључује и Јован Ердељановић: "Старо хрватско становништво се готово сасвим иселило, тако да су још у XVI веку, крај свег досељавања с других страна, многи предели били пусти, а други веома ретко насељени." (стр. 94) Напусту земљу дошли су Срби и о томе пише Милаш: "Остављене од Хрвата земље у Далмацији од Зрмање до Цетине населио је сада махом српски народ из Босне и Херцеговине, а и из Старе Србије. Ово је била највећа сеоба Срба у Далмацију, коју сви писци спомињу." (стр. 94) Он посебно наводи Андрију Барбарта "који у свом извештају млетачкој влади потврђује да је 1527. више хиљада српских породица прешло у Далмацију, и да су заузели сву Книнску крајину, Буковицу и Котаре." (стр. 95)

Радослав Грујић у књизи "Историјски значај Срба у Хрватској", објављеној 1940. године у Београду, пише да су масовна расељавања Срба у Далмацији много старијег датума. "Један од најстаријих, засад, познатих нам докумената који сведоче о великом значењу сеобе Срба у северну Далмацију јесте писмо млетачког дужда Франческа Фоскарија од 20. децембра 1428. задарском кнезу Александру и тамошњем капетану Марку у коме им нарочито наглашава да је усељавање Срба у наше земље Далмације веома корисно не само за напу власт, већ и за наше поданике и верне из тих крајева." (стр. 95)

Јован Цвијић у књизи "Балканско полуострво и јужнословенске земље", из 1922. године, износи као доказане чињенице да су "прве сеобе из динарског залеђа у Далмацију почеле још при крају XII века, али многобројније и најважније десиле су се у млетачко и турско доба и обухватиле су, готово цело становништво високих динарских крајева, престале су тек крајем XVIII века. Православне су често доводили Турци да им земљу обрађују, прелазили су и сами у

Хрватски бан Иван Мажурањић (1814-1890):
званично забранио ћирилицу

групама и појединачно на млетачку територију... Православни су се населили у Буковици, Равним Котарима, око Книша и у Горњој Цетини, у Врлици и околини има досељеника чак из Црне Горе... Има поунијаћених Срба. Ово је, са Сењом, најчувенији ускочки крај у Далмацији... Главни је дакле процес: смена средњовековног становништва, које се у Далмацији населило за време сеобе народа, новим динарско-балканским становништвом, које се ту доселило у млетачко и турско доба." (стр. 95)

У књизи "Сеобе и етнички процеси у нашем народу", објављеној у Сарајеву 1922. године, Цвијић је још прецизнији: "Скоро све становништво Боке Которске води порекло од црногорских и херцеговачких досељеника. Становништво дубровачке околине је у знатној мери босанско-херцеговачког порекла; становништво самога града Дубровника, Макарске, Омиша, Сплита и Шибеника је поглавито босанско-херцеговачког порекла; скоро искључиво тога порекла је становништво Буковине и Равних Котара у Северној Далмацији." (стр. 95)

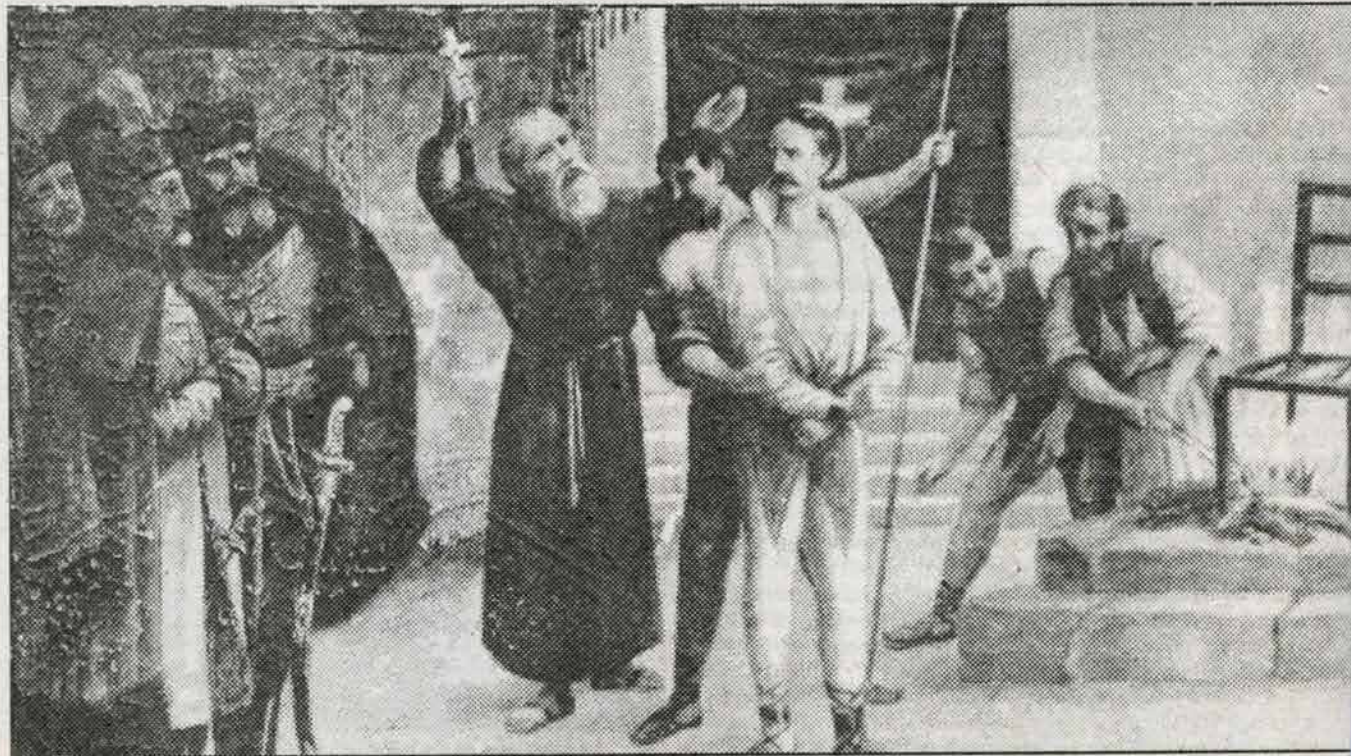
У збирци докумената "Списи о историји православне цркве у Далматинско-истарском владичанству од XV до XIX века", објављеној у Задру 1899. године на латинском језику, Николин Милаш прецизним изворима доказује да су Млечани након Карловачког 1699. и Пожаревачког мира 1718. године у новостеченим територијама Равних Котара, Буковице, Книрске Крајине, Петровог Поља, Косова Поља, Сплитског Загорја, Цетињског и Сињског Поља, све до Неретве, затекли српско православно становништво. Много докумената који о томе сведоче објавио је и Бошко Десница у двотомној књизи "Историја которских ускока", објављеној у Београду 1950. и 1951. године.

Јован Радоњић у књизи "Римска курија и јужнословенске земље од XVI до XIX века", Београд 1950, пише: "Миграције српске у првој половини XVI века биле су толико интензивне и честе у Далматинском загорју да су ови крајеви добили изглед скоро чисте српске земље... Прилив српских избеглица из пограничних крајева Турског царства у хаџбуршке земље није био ни близу тако интензиван и снажан као у земље млетачке републике... Српски талас заплуснуо је у XVI и XVII веку далматинске градове, њихову околину и нека острва као нпр. Хвар појачавши тамошње старије становништво, док су богатији и угледнији Срби насељавали градове." (стр. 98)

Интересантно је да Радоњић помиње и молбу сплитског надбискупа Ватикану, из 1662. године, "да му се што пре пошаље добар и поуздан мисионар да се Сплит не пошизматичи сасвим." (стр. 98) Сачуван је извештај апостолског викара Николе Блашковића Конгрегацији за пропаганду вере, од 20. октобра 1692. године, у коме је садржан и предлог како да се православно Срби "дискретно и постепено путем Уније приведу католичкој вери." (стр. 98)

У студији "Јероним Пастрић, историчар XVII века", објављеној у Гласу САНУ 1946. године, Радоњић описује како је, 16. септембра 1742. године, на седници специјалног одбора Конгрегације за пропаганду вере референт идентификовао "крајеве где се говори илирски, па међу њима убраја и "сав онај део Угарске где су рашки народи", па онда истиче потребу учења тога језика који се простире у добром делу Југоисточне Европе. Особито су, каже он, многобројни Срби (Сервиани) грчког обреда, шизматици, који говоре српски. Они се распростиру по Хрватској, Славонији, Угарској, Босни, Србији, Бугарској, Тракији, Македонији, Арбанији, Далмацији, где живе помешани са католицима, у Црној Гори, њиховој специјалној домаји, у којој нема католика. Невоља је, вели даље извештач, што Срби насељавају не само крајеве у Турској, него их је много у земљама аустријске куће и Млетачке републике, као у бискупјама Котора, Макарске, Трогира, Шибеника, Скрадина, Задра и Нина где далеко надмашује број Србијанаца број католика" (стр. 99)

Костић наводи и текст которског бискупа Матије Карамана, на кога се позива Милаш, а датира из 1744. године. У њему, између осталог, стоји: "У време бечког рата није било у задарској околини српскога владике, па је ипак горња страна сва настанена Србима, који су у то време дошли из Босне... Иза последњег рата, ти исти Срби, који су ишли из Турске, населише и имотску област иако су знали да у Далмацији нема владике њиховог закона." (стр. 101) И Форлати у књизи "Свети Илирик", из 1775. године, пише да је Далмација крпата Србима или Морлацима грчког закона. Исте године и млетачки провидур Јаков Градениго сведочи да је већина далматинског становништва српског закона. У већем броју писмених обраћања далматинских православца млетачком дужду из осамнаестог века ти венецијански поданици за себе кажу да су славено-српски народ грчког закона источне цркве."

Матија Губец на стратишту: хрватска властела, а не Турци, крива што су се кметови разбежали и земља опустела

ж) Етнографски односи у Далмацији

У првој половини прошлог века, Франц Петер, као један од најпризнатијих познавалаца далматинских прилика, пише: "Пошто је Далмација словенска земља, то је и језик већине становништва словенски, заправо српски." (стр. 103) Значеници немачки путописац Кол у књизи "Путовање у Истру, Далмацију и Црну Гору", објављеној у Тејлу 1851. године, све то до краја прецизира: "На југу (Далмације) изгледа да су Срби већ давно седели. А кад су хрватска власт и шват подлегле Мађарима, а још више кад су Срби дошли у сукоб са Турцима, све су чешћа била усељавања српских избелица у пределе на обали, куда су били бацани од Турака. Тако су, поред јужних области које су још од старог доба припадале Србији, такође и северни хрватски предели све више и више такорећи србизирани. Овде, на Јадранском мору, догодило се како изгледа нешто слично као на Северу око Дунава где су такође српски ускоци (избеглице) у данашњој Војводини основали једну нову српску земљу. Према томе је хрватско племе све више уступало, и српско племе влада према томе у целој Далмацији, нарочито у средњој и јужној Далмацији... Нарочито су сасвим српског стабла Бокељи, становници Дубровачке области и дубровачких острва, граничари Неретве и Цетине, такозвани Морлаци и ускоци, док су Морлаци на северу Крке мешавина Срба и Хрвата, али са превлашћу српства, граничари Зрмање и Велебита морају се посматрати као прилично чисти Хрвати, као што се и на острвима свуда сачувало хрватско племе... Храбри Неретљани, који су у средњем веку на Неретви основали једну чудну пљачкашку државу и одржали је у двадесетогодишњем боју са Млечанима, Црногорци који се још увек боре са Турцима, предузимљиви Бокељи, републиканци кантона Пољице, крвни непријатељи Турака, Морлаци и ускоци, сви су у суштини српског племена." (стр. 103) Кол наводи и да су народни живот и поезија већине Далматинаца потпуно исти као код осталих Срба. Док у далматинском залеђу живе искључиво Срби, на приморју, према Колу, има и Грка, Римљана, Млечана, Мађара, Шпанаца, Турака, Арбанаса, Француза, Нормана, Брита, Немаца, Јапица, Илираца, Либураца, Келта и разних Словена.

Костић поближе објашњава да назив Морлак "долази од грчког израза "Мауро-Влах", што значи црни Влах. Тако су означавали староседеоци Далмације нове дошљаке, који су изгледали мрки, тмурни... Има у том изразу нечег потпењујућег, али има и нечег што застрашује, што импонира." (стр. 104) Термин Морлак је био синоним за Србина. Фран Петер за њих каже: "Са именом Морлаци означају се уопште брдски сељаци Далматинског залеђа (континента). Њихов број може да се пење до 150 хиљада душа, чије су две трећине католици, а остали неуједињени Грци... Они имају своје насеобине у околици Задар и Сплит. У Дубровнику и Котору су непознати... То су чисти Срби и Босанци. Време њиховог досељавања треба да падне у средину XV века. Изгледа да су се својевољно отргли од турског притиска и одселили се у далматинске висинске пределе, где су мислили да ће им бити боље под хришћанском влашћу." (стр. 100)

Енглески научник Патон у једном зборнику радова из 1845. године, под одредницом "Србија", истиче да су далматински Морлаци Срби јадранског приморја. "Морлак показује у свом карактеру још многе особине Јужних Словена, он је стварно Србин јадранског приморја... Женидбе отмицом на старосрпски начин догађају се још увек каткада... Положај жене под Морлацима одговара у приличној мери њиховим сестрама у Србији... Многе тачке сличности са Србима проистичу из заједнице језика, заједнице порекла, па чак и обичаја." (стр. 105)

И за истарске Морлаке Карл фон Черниг је рекао да су Срби. Јован Ердељановић у књизи "О пореклу Буњеваца" наводи: "Иван Ловрић, родом Синанин, у свом делу из године 1776. каже: Они које у Далмацији називају Ркањима, тј. Грцима, због њихове грчке вере, исте су народности као и Морлаци латинског обреда..., истим језиком говоре и у својим народним песмама опевају Краљевића Марка." (стр. 106) И Кол, и Петер, и Самитро, и Јохан Кристијан Енгел и гроф Лујо Војновић наводе како је цела Далмација певала о Марку Краљевићу, а како примећује Лаза Костић нигде се није чула ни-

каква песма "о Звонимиру, Томиславу, Свачићу и другим, правим или измишљеним, хрватским владарима" (стр. 106)

За све деценије и векове турске најезде околне државе су радо примале избегле Србе. "Срби не беже у позадину да би се сакривали и спасли, већ беже да би се организовали и боље припремили за борбу. Пре него се људски смеће, пре него добију стална седишта, мушкарци се већ налазе на фронту, на линији, у борби. Они не траже ни предаха, ни одмора, често чак ни саму опрему. Они ће већ од непријатеља добити оружје. Зато се сеобе Срба задржавају обично на самој граници. Док су Хрвати од Турака бежали све до Моравске, бојећи се да се задрже негде ближе, Срби се с муком одвајају од границе. Патријарха Чарнојевића су, и његову пратњу, бацили били у далеку позадину (то је била свесна католичка акција, да би концентрисани Срби на граници остали без духовног главара и без веће помоћи у људству), али су и он и његова дружина увек гледали да се примакну граници кад год им се пружила прилика. Отуда две крупне последице: сваки је радо пребегле Србе примао, свака државна власт, јер су они долазили као борци а не као просјаци, да бране више нове господаре него сами себе. И, затим, на тај начин су Срби, можда несвесно, проширивали своју етничку територију, док би иначе били изгубљени у мору иноверје кад би се много удаљивали од свог националног језгра." (стр. 107)

з) Процеси унификације и католичења Срба

О томе пише и Јован Цвијић у књизи "Балканско полуострво и јужнословенске земље. Основи антропогеографије", и то у другом тому под насловом "Психичке особине јужних Словена", посебно истичући: "Динарци насељени у Далматинској Загори нису се руководили разлозима економске природе. Остављали су богате и плодне земље, да би се населили у пределе који су, са Црном Гором и Ликом, најсиромашнији на Балканском полуострву. Узроци њиховог исељења моралне су врсте пошто се нису могли помирити са тим да подносе мрску, насилничку владавину, која их је сатирала, напустили су завичај, не обзирући се на материјалне интересе, да потраже гостољубивију домовину. Тако су показали најлепше особине свог карактера; живавост у борби, упорност у опасностима и дубоку веру у будућност. Изменили су се под утицајем географске средине и историјских прилика. Али су се њихове битне психичке особине одржале... Сви су нови досељеници, који су у јадранске области дошли од краја XV до краја XVIII века, припадали патријархалном становништву, већином ерског варијетета, и говорили огромном већином штокавским дијалектом... Често је ово најбољи елеменат динарског становништва који није могао подносити турску управу. Енергични и независни... они су више волели ове сиромашне карстске пределе него богатије крајеве... Ти досељеници су били задахнути националним идеалом... Демократска осећања XIX века су га још појачала и тако Загора, као и Шумадија, пала међу областима са најразвијенијом националном свешћу... Православни досељеници су котлини између Дрниша и Книна у Далматинској Загори дали име Косово, име поља на коме је била чувена битка. На томе се Косову сви загорски Срби скупљају сваке године на Видовдан." (стр. 108)

Након што су масовно населили Далмацију, Срби су изложени систематском процесу унификације и католичења, денационализације и расрбљивања, који је погубније деловао на нашу националну супстанцу од исламизације на територијама под турском окупацијом. У већ цитираној књизи, објављеној у два тома у Београду, између два светска рата, Цвијић о томе пише: "При досељавању, у млетачко доба, Срби су се прикључивали грчким православним општинама којих је било само у приморју. Срби из Далматинске Загоре беху под влашћу дабро-босанских митрополита у Сарајеву, а они у приморју под управом филидељфијског митрополита у Млечима; кад су Млечичи заузели целу Далмацију, онда су сви православни остали дуго под влашћу тог митрополита. Немајући својих, они посећују католичке цркве и сахрањују их католички свештеници. Око половине XVII века би им допуштено саградити православне цркве." (стр. 112)

Цивијлн расплаже читавим низом појединачних примера показујући колико "има крајева у којима је православно становништво прешло на католичку или унијатску веру, нарочито у дубровачкој области (Пељешац, умногоме и у Конавлима), у Далмацији (Динио изнад Сплита, околина Макарске итд.), у Хрватској (Жумберак), на доста места у Босни и Славонији. То се дешавало много више него што је забележено; јер је у ранијим временима био чест случај да се поједине породице досељене у католичку средину, без своје цркве и попа, постепено навикну на католичке обреде и приме католичку веру... Преобраћење православних у католике дешавало се у Далмацији, нарочито у XVIII веку, као што се види из извештаја франјеваца... Франјевци наводе многобројне примере, према којима су на хиљаде православних превели у католичанство... И збиља је много више православних покатоличено него што се може потврдити записима и историјским изборима." (стр. 112-113) О томе су много писали Јован Радонић и Никодин Милаш. Они су у својим делима приказали читав низ примера српског отпора унијаћењу и презира према римској цркви која им је изгледала неприхватљивија и од ислама. Ни слаткоречива обећања, стварне привилегије, као ни насиље и суровост, огромну већину Срба нису могли поколебати.

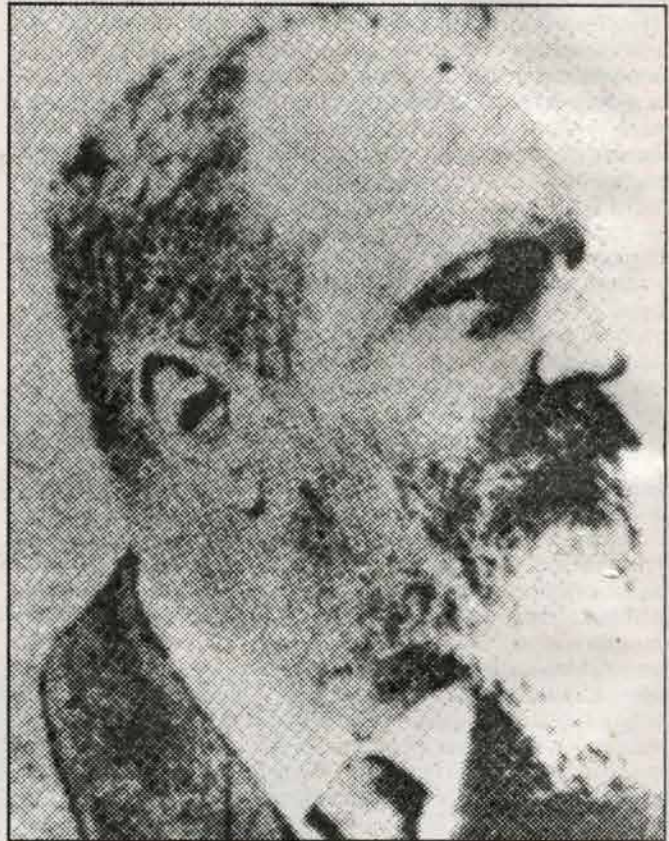
Они који би проверили били би прокажени међу својим сродницима и сународницима и страшно морално жигосани да су продали веру за вечеру. "Многи би други лакше посрнули у овој борби него Срби, многи би се пре ухватили на мамац, јер су од Уније Срби имали да очекују само користи: били би мажени од власти, материјално помагани, деца им о државном трошку школована, добивали би јавне службе (шумара, лугара, финанси, жандара итд.). Споља, не би се променило ништа у њиховом исповедању вере, јер и грко-католици имају исто богослужење као православни, попови им носе браде, жене се итд. Причешће је исто. Само је различна једна реч у Вјерују, коју примитивни људи не запажају. Још мање они знају да им је свештенство подвргнуто папи. Па ипак су наши стари Далматинци, као уосталом и Срби свуда друго, махом одбијали све ове привилегије и преимућства. Они су хтели остати верни старој вери, не помућеној вери својих праотаца, због које су већ једанпут своју постојбину променили. Лакше су жртвовали њу негу веру. Јер су они били свесни да их само чиста српско-православна светосавска вера везује са прецима. Са тако славном прошлошћу и са народношћу. Зато су је сматрали највећом светињом, и готово били све жртве за њу принети." (стр. 116)

Систематски прозелитизам је обустављен тек 1848. године. "Где год су поунијаћени Срби остали у српској средини, они су искористили прву прилику да се врате материјалној цркви... Фебруара 1849. изашла је министарска уредба којом је било свакоме слободно остављено да прелази из једне у другу хришћанску веру. Православна вера је, 4. марта 1849, у Аустрији призната као равноправна са осталим верама. Народ је те законске основе искористио и у великој већини се вратио у крило државе у којој је био првобитно крштен. Унијатство, мада и даље помагано од стране католичке цркве, скоро је сасвим угаснуто." (стр. 117) Међутим, мржња према православним шизматикима непрекидно је подгрејавана од стране највиших ватиканских кругова. Она је провејавала кроз све хрватске политичке потезе у наредних стотину година, да би букнула пуном жестином у току Другог светског рата и до краја исказала злочиначку природу Римокатоличке цркве и хрватског народа као њеног слепог и бесловесног оруђа.

Без обзира на врло висок проценат далматинских католика, сви научници од стручног пера и угледа сматрали су скоро све становнике Далмације Србима. Костић је приказао све историјски релевантне статистичке податке о верској структури. Пипин и Спасовић у већ цитираном делу наводе: "Етнографски односи Далмације су у општим потезима следећи: Словени српског племена уопште око 400 хиљада, од тога 80 хиљада грчко-православних; већина је католика, између којих се налазе 65 хиљада глагољаша, затим око 20 хиљада Италијана вишег сталежа у градовима, око хиљаду Арбанаса, неколико стотина Јевреја, мали број Немаца... Сад се православно зову Срби, а католици (иако су и они Срби)

зову се "Латини", или чак "Шокци", примајући само назив који им православно Срби надавају, или обоје употребљавају локална означања." (стр. 129) Зато није нимало случајно што немачки публициста Алберт Вирт 1914. године пише: "1815. је цела Далмација, чије је становништво највећим делом српске крви, додељена трајно Аустрији на Бечком конгресу... Најлепши Срби су у Далмацији, како мушкарци, тако и жене." (стр. 129) Француски историчар Ернест Дени је писао о 600 хиљада Срба Далматинаца, а 1925. "Питање Далмације је врло просто: не постоји уопште питање Далмације, Далмација је српска с краја на крај." (стр. 129)

Али, по том питању су сигурно најзначајнија и најреспективнија мишљења угледних далматинских интелектуалаца. Тако је Шибенчанин Никола Томасео, половином прошлог века, тачније 1861. године, у "Писму Далматинцима" изјавио да "никаква лаж не би била луђа, срамнија, безбожнија, некориснија" него да се Далматинци одреде као Хрвати и тако изјасне против свога народа и одрекну сопствених очева

Константин Јиречек: Дубровник и Далмација, крајем средњег века, користили глагољицу у ћирилицу

Даље он објашњава колико су велике разлике између Далматинаца и Хрвата, као и да су те разлике "створене природом и историјом, и стародревним обичајима, који не могу једним потезом да се распрше. А негирати те разлике, претварати се да се не виде, радити као да не постоје, то би допринело да се појачају више него икада, да се развију у сукоб. Почнимо са структуром тела, црте израза лица, која су толико различита између два племена, да далматинска и српска више личе на пољска него на хрватска. Обичаји живљења различити; различит начин одевања што је такође историја; различит, што је још важније, изговор језика, који је уосталом сачуван на далматинском континенту неупоредиво јаче и деликатније, тако да је овде као и у Италији тоскански према дијалекту Бенове или Болоне. Саве разлике изговора и дијалекта које се запажају између континента Далмације и обале и острва, и које се неки пут запажају у самом граду између делова приморских и наслоњених на залеђе, не чине ниједан део овог народа ближим Хрватима; оне су аргумент коме треба веровати да су извршене многе миграције словенских породица у разна времена. Па уколико би овај доказ

био само вероватан, има најsigurnije доказе да се покаже како становници Далмације нису Хрвати." (стр. 129-130)

Слично су писали и истакнути Срби католици Антонио Ђипико и Ловро Монти, а не нађе се ниједан озбиљан који би тврдио да су Далматинци заиста Хрвати. И Ђипико и Монти су углавном писали на италијанском језику. Али, и аустријски етнограф Фридрих Краус, родом из Славонске Пожеге, у књизи о Словенима, објављеној у Лајпцигу 1908. године, сматра да је неспорно да се у Далмацији говори српски језик, уосталом како су то много пре њега утврдили сви значајнији слависти, а темељито обрадили Пипин и Спасевич, па и Никола Јорга.

Краус пише: "Турци су Балкан само политички, а не и социјално освојили. Један знатан део Јужних Словена српског племена разбежао се у Далмацију, у Приморје, у Хрватску и Истрију, и на далматинска острва. Тако је постепено порастао један напип против романизовања Далмације и германизовања Хрватске... С друге стране, почео је хрватски дијалекат да се помало утапа у српски, који је показивао већу животну снагу и пунији звук, да би се коначно сасвим скоро у њ утопио. Кад се данас говори о хрватско-српском или српско-хрватском језику или литератури, то треба под тим разумети славенски дијалекат српског племена и књижевност састављену у том дијалекту." (стр. 132) И Јорга говори о чисто српском језику становника Далмације и српском карактеру далматинске књижевности. Заправо, "ова далматинска Србија имала је током читавог средњег века латинску литературу која, што се расе тиче, припада Србима. Али у модерној епохи постоји читава серија продуката ове исте литературе која сад није више латинска: она је српска." (стр. 132)

и) Употреба српског језика

И Петер закључује "пошто је Далмација словенска земља, то је и језик већине становника словенски, управо српски... Брђани га говоре у већој чистоти... У приморју су се увукли многи итализици у српски." (стр. 132) Француз Лежан сматра да идијским "зову Срби Далмације њихов словенски дијалекат." (стр. 132) Нигде нема ни помена о хрватском језику, осим општине Пољница у средњој Далмацији, у правној историји познатој по Пољичком статуту. О њој пише Србин католик, Милан Рашић, 1906. године: "Пошто ту малу општину нису никад могли Турци да покосе, захваљујући њеном повољном географском положају... и храбрости њених становника, то је остало очувано највећим делом њено првобитно старохрватско становништво, што може да се позна и по језику становништва, које остаје верно свом чакавском дијалекту иако је са свих страна опкољено штокавцима... Отуда је један подробан етнографски опис Пољница од велике важности, јер је то једини предео на далматинском континенту где се старохрватско становништво прилично интактно одржало." (стр. 133)

Што се употребљаваног писма тиче, најупечатљивији је закључак Константина Јиречека који тврди "да се у Далмацији у другој половини средњег века словенски писало само глагољницом или ћирилицом. Употреба трећег писма, латинице, то је новина XV века... Ћирилицом су писали и Дубровчани и то не само у кореспонденцији са околним владоцима и њиховим чиновницима и у судским актима трговаца у суседним земљама, него понекад и у судским позивима и у самом Дубровнику, у инструкцијама Дубровчанима који су слабо знали талијански, у приватним писмима итд." (стр. 134-135)

Јиречек даље пише да је на целој јадранској обали "од Бојане до Петине простиран предео ћириличног писма све до капије римских обалских градова." (стр. 135) За обе тврдње он наводи мноштво доказа и примера ћириличних текстова из Макарске, са Брача, Хвара, Корчуле итд. Он објашњава и распрострањеност глагољнице. "Један посебан предео беше област северно од Сплита, код Клиса и у долини Петине код Сина. У црквама су се ту служили глагољским књигама, али исправе ове области биле су у XV веку ћирилицом писане, под утицајем документације суседне Босне." (стр. 135) Уосталом, и Ватрослав Јагић, као водећи хрватски интелектуалац свога

времена, изричито је признао да је ћирилица далматинско писмо.

Не само да је на српском језику и у српском писму писана, него је скоро сва далматинска књижевност препуна мотива из чисто српске историје. О томе најупечатљивије сведоче две чувене песничке збирке католичког фратра Андрије Качића-Миошића "Разговор угодни народа словинскога" из 1756. и 1759. године. О Качићу-Миошићу пише Јован Цвијић: "Његова збирка народних песама права је настава о српским легендама и српском родољубљу, а многобројна издана ове збирке доказ су њеног утицаја." (стр. 137) Лујо Војновић пише: "Овај францисканац, пун пророчког генија... први је сакупио српске песме у средини XVIII века и заслужује да, поред Томаса, буде почашћен признањем пуних поштовања." (стр. 137)

Познати књижевни историчар, Италијан Доминико Ђампали, у књизи "Словенска књижевност", примећује: "Само Андрија Качић-Миошић (док су други писци далматински XVII и XVIII века слаби имитатори њихових славних претходника) заслужује спомен као претеча српске ренесансе и тумач потреба века који наилази." (стр. 137) Кад се све то има у виду, није нимало чудно што у XIX веку широм Далмације долази до буђења искључиво српске националне свести, што је забринуло Ватикан и убрзало израду његовог вештачког хрватског националног пројекта да би се трајно преотели већ покатоличени Срби и спречило српско национално јединство, без обзира на верске разлике, што би пореметило дугорочне стратешке планове Римокатоличке цркве и зауставило реализацију њених прозелитских амбиција.

Па ипак, такве католичке акције су све до краја прошлог века у Далмацији биле спорадичне и без икаквог реалног ефекта. "Напротив", како истиче Лазо Костић, "једно дистанцирање према хрватству и наглашавање своје, далматинске, посебности било је канда предоминантно у целом XIX веку, па је више почетком овог века, све до несрећне Југославије која је Далматинце католике потпуно бацила у наручје Хрвата." (стр. 140) Било је, додуше аутора, који су инсистирали на етничкој посебности Далматинаца у односу и на Србе и на Хрвате, али нико нормалан се није упуштао у доказивање да су далматински становници Хрвати. Лука Полује је, 1893. године, описао хрватске политичке подвале поводом покушаја да се присвоји Далмација. "Кад је у лажном омогу братска Хрватска учинила Далмацији понуду за уједињење, и ова готово једнодушно била одбијена, Хрватска је, и поред отменог и гордог протеста шефа далматинских делегата грофа Барелија, дала израза своје признању јавним свечаностима и аплаузима." (стр. 141)

ј) Демонстрације српства у далматинским градовима

Када је крајем прошлог века узела маха политичка акција у циљу припајање Далмације Хрватској, подразумевало се да је то мотивисано жељом да се сви аустријски Словени уједине. Иако је свако инсистирање на хрватству имало израито антисрпски призвук, и српски политичари су углавном били спремни да подрже такво јединство желећи да словенске територије ослободе мађарске доминације. Имали су у виду да је Беч традиционално много више поштовао националне посебности него унитаристички и шовинистички настројена Пешта. Срби су, 17. октобра 1905. године, усвојили Задарску резолуцију у којој се, поред осталог, каже: "што се тиче захтјева браће Хрвата за реинкорпорацију Далмације Хрватској и Славонији... приправне су српске странке уложити и своју снагу за остварење овог захтјева ако се са хрватске стране укљони запрека која је досад пријечила српској странци на Приморју да се за сједињење изјави, а то је да се са стране Хрвата обавезно призна равноправност српског народа са хрватским." (стр. 145)

У очима свих западних Срба, било да је реч о православима или католицима, а неретко и муслиманима, па макар им до тада била дубоко затрпана национална свест испод наслага историјског заборавља, половином деветнаестог века Србија је већ попримила улогу Пијемонта. Неки су говорили о предводништву српства, а други југословенства, али

Већи католик од папе: ренегат Петар Прерадовић (1818-1872) песник епохе илиризма, српског порекла

су мислили на исто. Како сведочи дубровачки кнез Лујо Војновић у књизи "Далмација", објављеној у Женеву и Лиону 1917. године, огроман утицај на западним српским странама имала је "мала Србија, чак још вазал турског царства, али са патриотизмом вођена од књаза Михаила Обреновића, који је стално на себе скретао пажњу Далматинаца и њихове браће. Ја се још врло добро сећам србофилских концилибула (тајних, недозвољених манифестација - ЛМК) наших отаца из моје прве младости; кулгта косовских песама, испуњеног заклетвама на освету и уједињење; портрета српских владара још од великог жупана Немање па све до Михаила Обреновића, које су суревњиво чуване у становима Сплита, Шибеника и Задра." (стр. 145-146)

Чак је и касније заклету Старчевићев следбеник, дон Мило Павлиновић, шездесетих година деветнаестог века упутно познатом србофилу Натку Нодилу чланак за лист "Ил национале" у коме се залагао да "Далмација треба да се одцепи од Аустрије и присаједини Кнежевини Србији, чланак који Редакција дакако није могла да штампа." (стр. 245) О томе извештава Првислав Гризогоно у тексту "Корисна подсећања", у зборнику "Порука", објављеном у Лондону 1954. године. О стварном изражавању жеља да се Далмација припоји Србији од стране српских интелектуалаца Николе Томаса и Франческа Борелија не треба посебно ни говорити. Али интересантно је навести да се много италијанских публициста у предвечерје и на самом почетку двадесетог века залагало за сједињење Далмације са Србијом, Костић питира "Бузепеа Преолинија, који у књизи "Далмација", објављеној у Женеву 1917. наводи: "Србија гаји старе и дубоке симпатије за нас. Ми не познајемо Србију, а не да она нас не познаје. Италијанска култура је раширена више него би се то веровало. Кад Далмација буде сједињена са Србијом хиљаде Словена латинске и италијанске културе поћи ће да се уједине са Словенима који су били под грчким или немачким утицајем." (стр. 147)

Поводом будућности Далмације, Лујо Војновић инсистира да "се не говори о њеном уступању Србији или коме другом, као кад би се радило о уступању територија лишених народности, аморфних; као кад би се радило о политичкој компензацији, или трговачкој или стратешкој, по моделу уговора у Кампо-Формиу. Србија, добро је да се то зна, нема у Далмацији нимало више права него била која држава. Напротив, унију ове земље са Србијом захтева принцип националитета и вечни закони који неминовно производе из овога принципа." (стр. 148)

Католичка црква није успевала у својим напорима да сузбије просрпско расположење народа, па се у писму аустријском министру просвете и вера задарски надбискуп Винценције Пулишић, у марту 1915. године, жалио: "По мишљењу свих добронамерних, србизам у овој земљи представља највећу опасност за религију и државу." (стр. 148) Њему посебно бode очи понашање повратника из Америке: "У задње време су многи који су пре свог одласка у Америку били добри католици и одани поданици, после свога повратка у Далмацију показали велике симпатије за Србију... Због тога би се иселјаване морало ограничити... У међувремену требало би наредити царско-краљевским конзулима да нагледају политички став иселјеника и да забране политичке састанке и читање српских и србофилских новина." (стр. 148)

Због отвореног србовања градоначелника Сплита и Шибеника, Беч је 20. новембра 1912. године распустио општинско веће тих градова. Реагујући на тај поступак, крајем новембра су се у Задру окупили сви посланици централног и покрајинског парламента и изасланици свих општина, па су усвојили такозвану Задарску резолуцију којом су изразили дивљење браћи Србима на сјајним победама у Првом балканском рату. Није зато нимало чудно што је делиријум одушевљења двадесет хиљада сплитских грађана дочекао српску војску 1918. године. Костић питира и делове пригодног говора тадашњег председника далматинске земаљске владе, др Јосипа Смодлаке, који се српским војницима обратио следећим речима: "Браћо срцу нашем најмилијем, неумрли витезови српски... Добро нам дошли непобедиви соколови наши. Добро нам дошли ослободитељи наши, поносни наши цвијете, најљепши и најмилији. Благословен био час кад вас видјесмо. Благословена вам свака стопа била! Благословене мајке које вас родише! Благословена колијевка која вас је одњихала! Благословени опустјели домови ваши, који се у црно завише да нама узмогне синнути ово златно сунце слобode, што нас све сада обасјава. Колико смо чезнули за овим часом." (стр. 149)

Многи су истакнути далматински родољуби у току Првог светског рата стрељани или обешени због отворено исказиване љубави према Србији, што су аустроугарске власти сматрале тешким злочином. Како каже Костић, "за Хрватску ни један једини Далматинац није у Првом светском рату живот жртвовао. А ни у Другом није ниједан то свесно учинио. Можда је неки погинуо тамо где се надао без ризика да коље. Али, иначе, за Хрватску су неки Далматинци умели само да вичу "Спремни за дом", а када се опасност појавила, они су бежали (као и њихове газде у "Панонској Хрватској"). Они, пак, који су остали верни Србији, остали су јој верни до краја и свесни те вере. Јер Србија је представљала идеал коме је вредно било живот жртвовати. Хрватска је представљала само пакао злобе, клања и издаје." (стр. 150)

Каква је ситуација у Далмацији и етничка структура далматинског становништва разумевали су многи страни писци, а Азири Гело у књизи "Националности Мађарске", објављеној 1873. године у Прагу и Паризу, пише да ће се српска национална свест Далматинаца у пуној мери пробудити кад се српска краљевина протегне и до њихове територије. И аустријска власт је то увиђала па је скоро редовно за далматинске намеснике постављала генерале српске националности и православне вероисповести, а задарски надбискуп Винценције Пулишић се, 1915. године, жалио аустријском министарству просвете и богоштовља да су "и председници далматинског Земаљског сабора и Земаљског одбора били скоро увек грчко-источне вероисповести. Већ у почетку уставног уређења били су дуже времена, један за другим председници Земаљског сабора др Петровић, Љубиша, Војновић који су грчко-источне вероисповести. И сада, кад већ Срби немају свог властитог председника Земаљског сабора због недостатка одговарајуће личности, то је потпредседник Владимир Витез Симић грчко-источне вере." (стр. 151) С обзиром да су избори били аутономни, из ове чињенице се види да је политички утицај Срба православца био огроман и међу католицима.

Костић преноси и из књиге Виктора Новака "Магнум кримен" делове писма западнохерцеговачког фратра Отона Кнезовића Анти Павелићу, с почетка 1945. године, који

сикће мржњом због непоузданости Далматинаца хрватској усташкој држави. Кнезовић закључује: "Приморски градови далматински грдна су мешавина старих Латина, Влаха, Та-лијана, Славена и Хрвата, па је и из те смјесе изишао посебан тип и сој људи који нису били никада Хрвати, нити су осећали за хрватску државу. Данас још мање. Што су код Срба Црногорци, то су код нас далматински градови. Власт, новац, егоизам надасве. Они су били у старо доба највећа хрватска несрећа, били су то за вријеме Аустрије и Југославије. И данас радије служе сваком другом врагу него НДХ. Чим се та ситуација мало промјени и они се одмах разгаламе да су највећи Хрвати, а после Бодољове капитулације, нашло се да су ти Далматинци у Сарајеву били уједно талијански држављани. У Загребу се није могло остати од њихове дреке и заноса за поглавника и Хрватску, јер их је било до педесет хиљада. Но кад је требало иза тога од њих образовати далматинску легију, јавило их се сто педесет. Воле се бавити шверцом, гадови! Нека се за њих туку Херцеговци, Босанци, Личани, а они ће ватати прве положаје у свим грамама нашег живота... Зато послје рата треба те далматинске грађане раселити по Босни, Славонији и Хрватској, нигдје више од три заједно, а населити у градове и приморске луке Личане, Босанце, Херцеговце и Загорце, јер ће бити поузданији и створиће чисти хрватски нараштај. Онда ће Далмација бити Хрватска." (стр. 152)

к) Историјска грешка Срба

И када је склапан Лондонски пакт, 26. фебруара 1915. године, којим су силе Антанте пружиле територијалне уступке Италији да би је превеле на своју страну у Првом светском рату, савезници су поштовали српска права на значајне делове далматинске обале. Зато су, поред одређена италијанских делова Далмације, прецизирали документа који су потписали опуномоћени представници Русије, Енглеске, Француске и Италије: "Ове земље на Јадранском мору додељују силе Четворног савеза пределима Хрватске, Србије и Црне Горе: на северу Јадранског мора цела обала која почиње од залива Волоско на граници Истре све до северне границе Далмације, укључивши ту целу обалу која сад припада Мађарској, целу обалу Хрватске, залива Ријека и малих залива Нови и Карлобаг, као и острва Веља, Првић, Свети Гргур, Голи и Раб. На југу Јадранског мора, где су Србија и Црна Гора заинтересоване, цела обала од рта Планке до реке Дрима са најзначајнијим лукама Сплит, Дубровник, Котор, Бар, Уљинь и Сан Ђовани Медовански и са острвима Велика Вирона (Велики Дрвеник), Буа (Чиово), Шолта, Брач, Јаклијан и Каламота (Колочеп)." (стр. 155)

Срби су направили страшну историјску грешку што се нису држали одредаба Лондонског пакта, него су ушли у заједничку државу са Хрватима и Словенцима која их је као народ једноставно упропастила. И Вудроу Вилсон, тадашњи амерички председник који се није слагао са Лондонским пактом, сматрао је да се Србији мора осигурати слободан и сигуран приступ мору. На Париској конференцији мира, 19. априла 1919. године, како наводи Костић, председник италијанске владе Орландо изјавио је: "Од почетка историје до Кампо-Формијског мира (1797) Далмација је била уједињена с Италијом, испочетка као део Римске империје, а после као део Млетачке... И култура далматинска је судбоносно гравитирала ка Италији. Далмација је била италијанска до најновијег доба... Италија не тражи него моли део Далмације да јој се уступи. Котор, Сплит и Дубровник остају Србији." (стр. 157)

Амерички адмирал Роберт Шервуд је описао у својој књизи став председника Рузвелта о будућности Југославије после Другог светског рата. Тај цитат наводи Лаза Костић: "Председник је нагласио своје често понављано мишљење да Срби и Хрвати немају ничег заједничког и да је смешно покушавати силом натерати та два тако супротна народа да живе заједно под истом влашћу. Он, председник, био је мишљења да Србију треба успоставити као такву, а Хрвате ставити под старатељство." (стр. 158) Срби су прокошкали и ту шансу да заокруже границе своје државе како би обухватили све српске националне територије, а Костић закључује да је

"удруженим силама Енглеза, Ватикана и комуниста (колико парадоксално толико истинито) Хрватска остала слободна, проширила границе више него их је икада имала и Хрват је дошао на чело целе Југославије, на чело самих Срба. Ово последње није више заслуга Ватикана већ прногорских комуниста, који су такође успели и да Србију сасвим удаље од мора. Па ипак, српство нити напушта своја легитимна права на Приморју, нити ће их икада напустити, а знатан део Приморја исто тако, то је поуздано утврђено, прижељкује опет своју везу са Србијом, коју нико више неће моћи да доведе у питање. Што се год тако искрено и поштено жели, оно се и постигне." (стр. 158)

У другом делу књиге Костић говори о Србима у Хрватској и наводи да су се они тамо појавили тек по паду Босне у турско ропство, дакле после 1463. године. Некадашња Хрватска је обухватала подручје између Врбаса, Велебита и Крањске. Кад су се Срби појавили, повлачећи се пред Турцима, уопште нису наишли на Хрвате. Хрвати су се већ увелико разбежали чим је наступила турска опасност. "Настало је пустошење, њихове насеобине су биле *derelictae nullius*. А старо је правило да овакве "напуштене", "ничије" ствари припадну *primo occupanti*, тј. ономе ко их пре заузме. То је начело, још из римског права, одржано до дана данашњег у свим грађанским кодексима света. Тиме би правни титулус ових заузећа био солидно постављен. Али морални титулус је још снажнији и неспорнији. Хрвати се нису уопште борили да сачувају земљу од инвазора. Не само да нису дали Косово, него ни најмању битку. Побегоше главом без обзира." (стр. 160)

То признаје и хрватски историчар Тадија Смичклас у књизи "Повиест Хрватска", објављеној 1882. године: "Права је срамота била да је непријатељ могао онако лагано преко наше земље јурити, као да никога код куће нема... Кукавни народ бежао је као овце кад се међ ње вуци увуку. Пук хр-

Буњевци и Шокци: нису се декларисали као Хрвати

ватски у хрпама на хиљаде прелазио је границу своје отаџбине, да си другде тражи бољу и сретнију домовину." (стр. 169) Пустошење је било толико интензивно да су загребачка, varaždinska и крижевачка жупанија, 1584. године, имале још само три хиљаде порезних домова укупно. Радослав Грујић у књизи "Историјски значај Срба у Хрватској" инсистира да се мора признати "да иселавану и бекству кметова из Горње Славоније и Хрватске, те тако лаком и брзом пустошењу тих земаља, нису биле криве само провале турске војске и њихових хајдука, него и врло нечовечан поступак хрватско-славонске властеле са њиховим кметовима. Заповедник крајишки, потпуковник Ленковић изјавио је, 8. октобра 1561, под заклетвом, у Дворском ратном савету у Бечу, да је властела десет пута више крива него Турци, што су се кметови разбегли и земаља опустела." (стр. 170)

Костић сматра да у Грујићевој констатацији сигурно има доста истине. "Но без појаве Турака кметови се не би усуздили да напуштају властелинске земље. Можда им је то био повод, који опет остаје главни узрок опустошена Хрватске. И летописи саопштавају да је само поклич "ето Турака" производио панику и гонио људе на бекство. Хрвати су се селили стотине и хиљаде километара далеко, све су се бојали да су још на домаку Турака. Бежали су на острва, у Мађарску, у Аустрију, у Моравску, у Истру, и доњу Италију!" (стр. 170)

л) Облици католичког прозелитизма

У обимној тротомној књизи "Карловачко владичанство. Прилог историји Српске православне цркве", објављеној у Карловцу од 1891. до 1893. године, прота Манојло Грбић пише: "Српски народ мамљен је свакојакијем и усменијем обећањима и писменијем повластицама, гдје нам је обећавано и написмено подјамчevano, да нећемо бити ничија раја ни кметови, већ да ћемо све оне земље које отмено и одбранимо од Турака - добити као своју праву својину. Од тих одбрана нијех земаља да нећемо плаћати: ни десетине ни другијех пореза, него да ће се међе од Турака бранити... На овакве позиве и на оваква обећања прелазио је силан српски народ испод турског јарма и смијештао се на земљиште гдје ето и данас живи... (описује детаље). Па нека би из овога увјерила се нека наша занесена браћа од стране Хрвата, како нас Србље љуто бољети мора кад нам овако гордо и нерасуђено пребаци да смо дошли овако као Цигани, па да домаћијема тобоже крух отимљемо. Да су Хрвати старосједиоци били кадри ове земље одбранили од Турака, не би се били ни расељавали с њих, нити биле земље опустјеле. А да не буде свуда пустијех земаља, не би се ни ми Срби имали куда насељавати... Наши су ђедови дошли овамо у ове области знањем и на позиве законитијех владара овнијех земаља, а дошли су као јунаци са оружјем у руци, и са својом светом православном вером у души. Оружјем су помогли одбранили ове земље од Турака, па су их по царском обећању и добили за своју нову домовину; јер су је купили крвљу својом." (стр. 170)

Костић третира и питање мартолога. То су били Срби у турској војној служби, који су се насељавали на територијама које су Турци освајали и чинили већи део посаде турских гарнизона северно од Саве и Дунава. Они су задржали православну веру. Уосталом, то питање је у науци веома детаљно и убедљиво рашчланио мађарски историчар Лалисан Хадровић, у књизи о српском народу под турском доминацијом, објављеној у Паризу 1947. године. Мањи број Срба на подручју Хрватске потиче од мартолога, а највећи део од ускока, пребегла и бораца против Турака. Остали Срби насељавали су се у хрватским пределима на основу споразума или по претходном одобрењу аустријске власти, да би после извесног времена, кад су се Турци повукли у јужније пределе, пресељена била још масовнија.

Још у XVI веку, Турци су масовно Србе населили у опустошену Лику, силом их доводећи да би обрађивали земљу и чували границу. О тим насељаванјима много података дају Алекса Ивић и Радослав Грујић, док Адам Прибићевић да се у Банији у XVII веку десило исто "што и у Лици. Турци су хрватско становништво побили, одвели у ропство или растерали, а на њихово место населили су се Срби." (стр.

177) У шеснаестој књизи Српског етнографског зборника САНУ под насловом "Миграције Срба у Хрватску током 16, 17. и 18. столећа", објављеној у Суботици 1923. године, Алекса Ивић временски прецизира главне српске сеобе на аустријску границу на хрватској територији, па каже да су се оне догодиле "1530, 1531, 1538; затим низ сеоба од 1600. до 1612, онда од 1638, и 1639, 1655, 1658, и 1679. године. Нове миграције оживеше крајем XVII века у вези са протеривањем Турака из Лике и Баније и стварањем аустријске војне границе уз турску босанску границу. Овим миграцијама је формирано стање, које се углавном одржало до наших дана." (стр. 176)

Са скоро сваког похода по турској територији аустријске војсковође су се враћале с дугим колонама Срба које су убедили да се преселе на територију под хришћанском контролом и тако граде живи бедем против даље турске најезде. Како истиче Ивић, "у оном делу Хрватске и Славоније који се налазе у турским рукама било је много становника, јер су Турци тамо Србе населили. Међутим, у аустријском делу Хрватске и Славоније био је опустошен сав онај крај који је лежао на домаку Турака. Небројена села и засеони, многе тврђаве и градови лежали су деценијама разорени и напуштени од свих становника. При крају XVI века одлуче аустријске власти да се користе незадовољством и врењем које је владало у српском народу, па да населе Србе у опустошене крајеве и на тај начин да отежавају продирање турских чета." (стр. 178)

Хрватски историчар Милан Марјановић је писао, 1913. године, у књизи "Савремена Хрватска": "Срби су насељавали у хрватским земаљама земље напуштене од староседелача Хрвата, крајеве у којима су најмоћније властееске хрватске породице имале најјаче своје поседе, и где је био центар политичког живота хрватских моћних олигархија... Хрвати не могу ни у ком случају повратити етнички губитак... Аутохтони елементи су затварали очи пред чињеницом да српски досељеници не могу напросто да се макну са територија које су натопили толиком крви и да не могу да се просто претопе у нешто што има друге традиције од њихових." (стр. 184)

Међутим, Србе је вребала нова опасност одмах по пресељењу. Како Лазо Костић пише, "чим би се Срби православни појавили у границама аустријске државе, пре него би се снашли у новој средини, пре него би се одморили, пре него би се чак људски сместили, одмах је започињала огавна акција њиховог принудног проверавања, њихове верске конверзије, присиљавање да пређу на католичку веру... Због спаса њихових душа се то тобоже ради! Средства и методи били су разни, а циљ увек исти. Некад се поступало рафинирано и опрезно, неки пут опет са претњима и грубом силом. Неки пут се као етапа тражила "унија", просто признавање папског примата и партикуле "филиокве" у симболу вере, други пут је захтевано да се новодошли Срби одмах сасвим покатоличе, да прихвате римокатоличку веру и обред. Неки пут је просто забрањивано њиховим свештеницима да се наседе и дејствују, тако да се народ сам почео обраћати на католичке свештенике не желећи пустити мртвога да се не опоје, дете да се не крсти, младенце без благослова брака." (стр. 184)

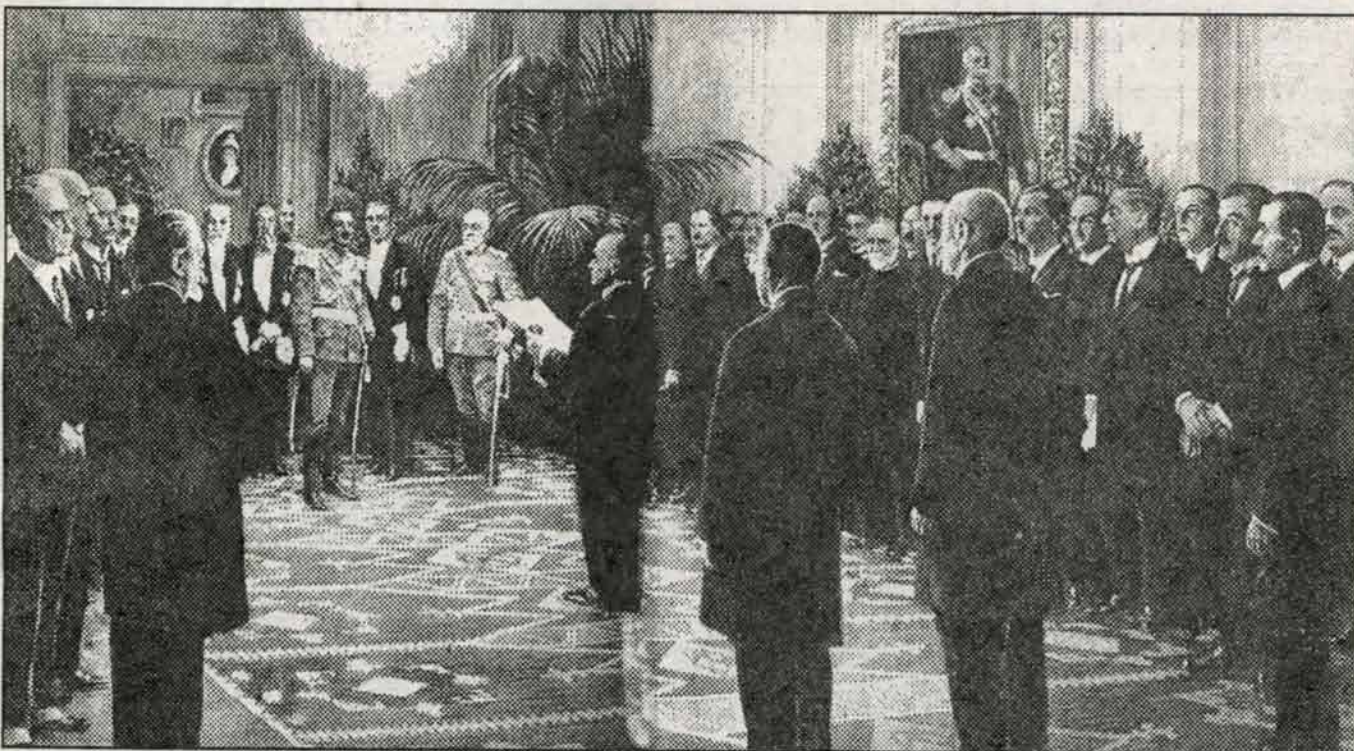
Акција унијаћења и покатоличења вођена је врло перфидно и систематски. Кроз њу нису запостављани ни тренутни државни интереси ни стратешки ватикански циљеви. Костић њену сложеност представља на следећи начин: "Зависило је од разних околности како ће поступати прозелити и која ће средства моментално изгледати најефикаснија. Зависило је од броја пребеглица, од средине у којој су они насељени (да ли је искључиво католичка, да ли у њој већ има досељених православца, да ли има цркве и попова православних, организоване јерархије итд.), од њихове резистентности, која је веома брижљиво тапкана и тсл. Али више од свега, ова акција је зависила од спољне и војне ситуације. Ако је рат с Турцима био у току или на помолу, онда би акција проверавања била сведена на најмању меру, или чак привремено обустављена, јер је онда српска војна помоћ била неопходно потребна и меродавни нису желели да Србе драже. Чим би опасност била за тренутак отклонена, мере прозелитизма и инквизиције предузимане су изнова. Све чешће и грубље уколико је опасност од нових ратних заплета била мање вероватна." (стр. 185)

Наравно, било је много момената који су упозоравали на опрез протагониста прозелитизма. "Водило се рачуна и о Србима преко, у границама Турске, да би их помогли код војних подвига, или да би се и сами преселили у границе Аустрије. Водило се рачуна и о расположењу Русије до чијих управљача су често стизале жалбе пребеглих Срба због притисака на њихову веру. Русија их је узимала у заштиту кад су јој политичке околности то дозвољавале. Водило се и о много чему рачуна кад се радило о томе какве методе и који моменат имају да изаберу за прозелитску акцију, али сама намера није напуштана никад, нити је могла бити напуштана." (стр. 185)

Костић показује да је по питању унијаћења и католичења за Србе најтеже стање и било управо у Хрватској и Славонији, јер су оне до српских сеоба биле верски хомогене, док је у Мађарској и на подручју данашње Војводине живео поприличан број лутерана, калвиниста, Јевреја, православних Румуна и припадника других вероисповести, па је ситуација у верском погледу садржала и осетан ниво толеранције. Дотле, у Хрватској "локални бискупи, првенствено загребачки, нису могли никако пристати да на "њиховој" територији, у "њиховим" дијецезама, дејствују епископи дру-

тежњу чак да своју прадедовску веру напусте. Зашто су онда напустили Турску, питали су се многи, па су се чак неки међу њима поново враћали у Турску, а једно велико мноштво из Баната прешло у Русију." (стр. 185) Римска курија је често затезала конопцама скоро до пуцања, а онда помало попустила, да би се ускоро на релаксираним Србе обрушила новом силом. "Где се није могло директно тражити преверавање, ту су православни Срби били принуђивани да не раде на католичке празнике, да раде на своје, да иду на њихове литије, да прихвате нови календар итд. Срби су те одредбе саботирали где год су могли, а сталези хрватски и славонски увек су их изнова понављали." (стр. 199)

Хрватски сабор је 1609. године одлучио да је у Хрватској призната само римокатоличка вероисповест. Православну је за подручје Хрватске признао 1781. аустријски цар Јосиф II. До тада, правно, они који нису били католици онемогућени су да ступају у државну службу и стичу имовину, па је и то био један од разлога административног издвајања Војне Крајине. Законом од 1741. године и православна и протестанска вера забрањене су на територији Хрватске, па је, заправо, пуних четрдесет година трајала огорчена српска борба да се

Историјска грешка: уједињење са Хрватима и Словенцима 1918. године

ге вере, чак "шизматичке." И они су били нарочито равносни и бескомпромисни у прозелитизму. Централна власт у Бечу, кругови око владарца (цара) итд., били су такође, као ултрамонтанци и "браниоци вере" (то је био саставни део њихове титуле), интимно сасвим за акцију преверавања. Али су они морали водити рачуна и о државним интересима: о војној помоћи Срба, о спољним реперкусијама итд., о чему католичка хијерархија није принципијелно морала водити рачуна. Она је увек гурала и тражила што ефикаснију акцију; Беч је кочио колико је могао. Локална католичка хијерархија је имала јаког помагача у Римској курији (Ватикану), који је опет преко својих дипломатских представника, преко својих нунција у Бечу, настојао код цара и владе да се што мање опиру прозелитској акцији његових бискупа и мисионара." (стр. 185)

О овој прозелитској акцији сведочи огроман број писаних докумената јер су ватикански дипломатски представници и припадници свештеничке хијерархије подносили врло детаљне извештаје о укупној својој делатности. Тражећи спас на аустријској територији Срби "су бежали од турског терора, који је запостављао и мање гонио њихову веру, да одмах код прелаза наиђу на јаче и грубље гоњење вере, на

тај закон дефинитивно анулира, мада га у време кад је донешен ни царица Марија Терезија није хтела признати, па су примењиване само рестриктивне одредбе које се тичу спречавања уласка у државну службу и прибављања имовинских права.

Врхунац прозелитизма у Хрватској десио се у току Другог светског рата. Поред милион погинулих Срба, убијених на дивљачки, зверски начин, ако је веровати извештају надбискупа Алојзија Степинца римокатоличком папи, од 18. маја 1943. године, 240.000 Срба је покатоличено. За Степинца је то аргумент више да се папа ангажује на очувању Независне Државе Хрватске, како се резултати те акције верског преобраћања не би поништили. Занимљив је Костићев коментар те чињенице: "Толико конвертита званично признаје врховни орган хрватске католичке јерархије. А колико је остало после рата? Ваљда ниједан, у сваком случају највише онолико колико би се на прсте могло избројати. Није остао нико. И бламажа католичке цркве је једнака као и њен неуспех. Бламажа католика равна је бламажи Хрвата." (стр. 198)

После Другог светског рата хрватски политички емигранти, међу њима и Владко Мачек, тврдили су да је покрштавање православаца било добровољно. Потенцирајући ту неверо-

ватну хрватску злочиначку аморалност, Костић цитира и познатог српског интелектуалца Омера Кајмаковића који је у "Гласу канадских Срба" од 9. јула 1953. године, у чланку "Такозвани Мачеков морал", закључио да је такво беспримерно реаговање проузроковала "Мачекова сатанска, готово би се рекло по инстинкту диригована жеља да се наруга српској трагедији за време рата." (стр. 199)

На подручју усташке хрватске државе порушено је, према знаменитим подацима, 299 православних цркава. Многе су претворене у католичке, а црквену имовину и новац преузели су католички свештеници. Костић се пита "шта би било да су Срби православни учинили према католичким Хрватима само стоти, само хиљадити, само милионити део ових безакона. Били би од целокупне светске штампе жигосани као највећи и најгнуснији варвари. Хрватима се то у светској штампи уопште не замера. Ми немамо Русије, а они имају Ватикан." (стр. 201) Занимљив је ту и психолошки механизам који делује у главама хрватских интелектуалаца. "Код Хрвата заиста, постоји један комплекс негирања чинишних, како је то установио њихов најбољи књижевник Мирослав Крлежа. То је народ фишкала и крамера, како се ту скоро изразио један швајцарски часопис. А за фишкале, нарочито хрватске, важила су света начела: ... ако си нешто урадио

Хрвати, већ Мађари и Немци. Први "бан-пучанин" значи, у ствари, први прави Хрват. И тај први прави Хрват као једну од својих првих мера владавине: забрањује ћирилицу. Она му толико боде очи, да њену употребу просто забрањује на целој територији Хрватске и Славоније (подразумевајући ту и Срем)." (стр. 203)

Изузета је опет само територија Војне Крајине јер је Хрватима била правно недоступна. Ту неправду са укидањем ћирилице исправио је нови бан, Мађар Куен-Хедервари, који је на банском положају био од 1883. до 1903. године, па је, према писању Адама Прибићевића, увео "у све школе ћирилицу, у све уџбенике штива из српске историје, озаконио да учитељ мора бити вере којој припада већина ученика, признао нашу тробојку као заставу наше народно-црквене аутономије, оставио општинама на вољу да уведу ћирилицу ако хоће." (стр. 203) Костић додаје: "Поред Хрвата, не би било ни ћирилице, ни српске историје, ни српске заставе." (стр. 203)

љ) Перфидност Хрвата

Кад год им је кроз историју било тешко, Хрвати су Србе називали браћом, па тако и 1848, 1918, и 1945. године. Кад би се осетили јачим, или кад би нека грдна спољна сила удари-

Велика Народна скупштина у Подгорици, 1918. године: Србија и Црна Гора никада се више неће одвајати

одреди, - прво правило права гласи - негирати. То је њихово нијекање... Они не признају ни најочигледније ствари, ни најубедљивије доказе, ако им то иде на терет. Али истина се тиме не губи из света чинишних." (стр. 201)

У деветнаестом веку хрватска нација се стварала буквално из ничега и зато је систематски грабила туђе, и земље, и културу и историју. Чак и језик. У српским пределима и Аустрије и Мађарске, Срби су се слободно служили ћирилицом, чак и у службеном саобраћању. Међутим, у Хрватској је систематски запостављена, срамотна и често забрањивана. Први је ћирилицу званично забранио хрватски бан Иван Мажуранић, познат пре свега по томе што је Његошу украо спев "Смрт Смаилага Ченгића" и штампао га под својим именом. "Хрвати истичу како је он први "бан пучанин" (од 1873. до 1880). То значи да су до њега, а углавном и после њега, банови били племићи. Племићи нису били највећим делом

да на српски народ, Хрвати би се први остврили и из њих би присто покуљала невсрватна бујина антисрпске мржње. Зато није нимало случајно што је 29. јуна 1914. године, одмах по сарајевском атентату, загребачки лист писао: "У нашем кругу, на нашем тијелу налази се сва сила крпуца у сподоби Срба и Славосрба... С њима се морамо једном заувек обрачуна-ти и уништити. То нек нам буде од данас циљ... Убојице, име ти је Србин! И јеси Србин, проклето ти сјеме и племе, што га је вјетар натрунио на нашем хрватском тлу." (стр. 206)

Кад су Србима украли језик, културу и историју, Хрвати су прогласили да уопште нису народ словенског порекла, па да их од Срба деле и битне расне разлике. Тако је Анте Старчевић тврдио да су Хрвати директни потомци старих Римљана. А кад пожеле да присто одишу добротом и људскошћу, кад се на тренутак суздрже од бескрајне мржње, Србима се обраћају на начин који је најпримереније исказао раније ши-

тирани лист "Хрватска" у једном броју из 1892. године: "Нема дакле смисла, да се у нашој домовини итко називље Србином. Онај, који то име прихвати, искључује се из хрватства и губи свако право на домовину. Он се само чини несретником горим од оних лудих "Влаха", што као свачији сужањ, нису имали никакве домовине. Он се лишава домовине и баца се у утопије - постаје потпуним несретником и вене у гнусној, лудој, умишљеној борби за умишљено царство србско. Да је у таквих људи икакве свиести и увиђавности, они би морали и сами увидети, да у једној земљи не могу живити два народа, који говоре један те исти језик. Они у Хрватској, прем грчко-источне вере, говоре хрватски, а називљују се Србима. Ми не можемо и не смијемо признати их за Србе. То је у њиховом интересу хоће ли да имаду домовину, да буду чланови хрватског народа и дионици хрватског права, они не могу и не смију бити ништа друго него Хрвати... Кад се дакле с хрватске стране жели, да се ови придобе за хрватство, како су примили и хрватски језик, онда је то од Хрвата највећа чољекољубивост... Тко се дакле у Хрватској назива Србином или је препредени шпекулант и злосторник, који жели баш да буде средство против Хрватом, или је заведен фанатик и слепо следи своје унесрећитеље." (стр. 208)

Хрватима је подједнако сметала и српска православна вера и српска нација. Док су оне постојале, сурово су их опомињале да су проверили и однородили се. Само нестанком српства и православља могли су новопечени Хрвати избрисати и историјско сећање на оно што су били, као и негирати доказе како су се у оно што су сада вештачки преметнули. "Насилна према Србима вршила су хрватска господа и хрватски народ, како је то могао и како је имао власт. Кад је народ мање значао и мање могао, вршила су то господа. Кад је сам народ добио важност, и постао неки фактор, вршио је то он. Понекад су била у истој акцији удружена и господа и народ, и државна власт и маса." (стр. 214)

Кад се корени међунационалне мржње сагледавају у најранијој прошлости уочљиво је да тада верске разлике нису биле примарне, колико завист Хрвата који су масовно живели у статусу кметова у односу на досељене Србе, који никада нису били кметови нити им је падало на памет да уопште размишљају о прихватању кметског статуса. И не само да нису били кметови, него ни црквеној хијерархији нису били подређени, нити обавезни да ступају у најамничку војску. Срби су представљали једну врсту народне војске која се у случају рата дизала под заставу.

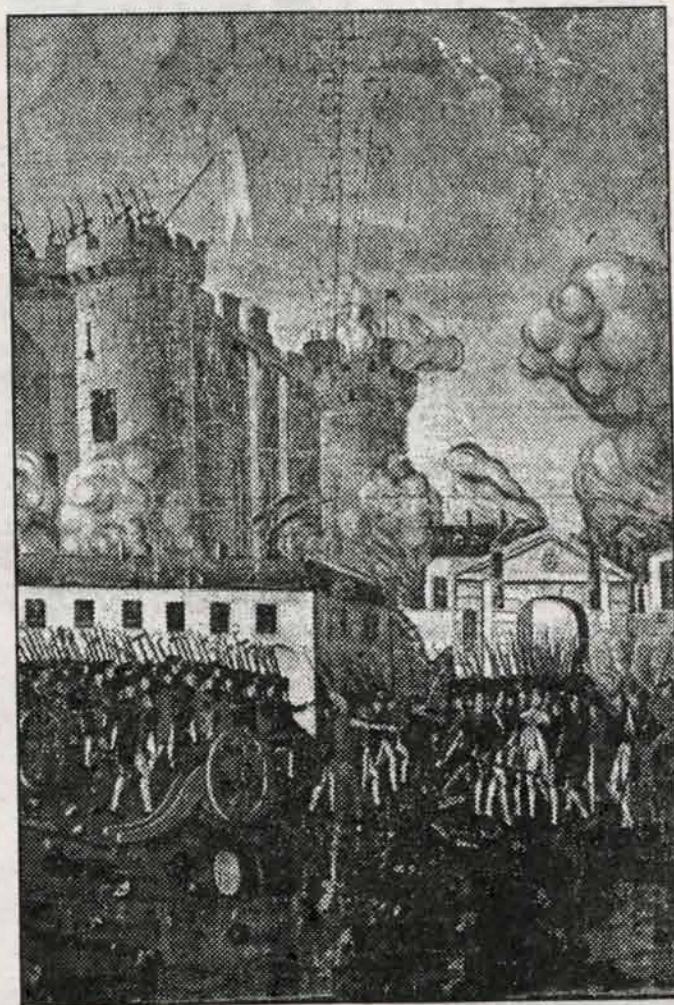
О томе је Грујић писао у књизи "Историјски значај Срба у Хрватској", објављеној 1940. године у издању Српског културног клуба: "И хрватски племићи, као феудни господари пустих земљишта на која су Срби крајишници насељени били, нису лако подносили што су крајишке повластице ослобађале Србе од сваког поданичког давања и од сваке власти њихове. Стога су често на својим саборима, кад год би се мало стишала борба на крајинама, тражили од цара у Бечу да се повластице дате Србима укину и сви они подвргну власти земљишних господара. Али су Срби свагда најодлучније устајали против тих захтева, изјављујући да они нису дошли у Хрватску да робују господи, него да витешки бране земљу од својих непријатеља и да ће пре напустити Крајину и повратити се у Турску него што би пристајали да се лише својих, крвљу и верном службом стечених, слобода... Војне власти, које су добро знале и ценили заслуге Срба за државу, свагда су помагале Србе да се одхравају од неправедних захтева слатих царевима са сабора хрватске световне и црквене властеле." (стр. 230)

Такав статус Срби су стекли већ првим договорима и уговорима о пресељењу, да би дошнице стицали званичне привилегије и формалне повластице више правне снаге. Тим правним актима, како истиче Костић, гарантован је "пресељеним припадницима српског народа повољан режим живота у границама царства, извесна права и овлашћења у које нико не би смео да дира. Некад су им те повластице обећаване пре самог доласка у земљу, а статутарно одмах затим, а некад, опет, дошнице, пошто би се већ населили у тим земљама. Повластице су биле колективне: односиле су се на сва тада усељена лица, или сва уопште дотад усељена, али српске народности." (стр. 231)

Прва повеља те врсте била је Привилегија цара Карла I српским капетанима и војводама из 1538. године. Дакле, четири пуна века пред њихово ставање ван закона у првој хрватској држави после Звонимира, Срби су у Хрватској били оберучке примљени, доброшћиним и повластицама даровани од владара коме је Хрватска легално припадала (Хрвати чак тврде: њиховом вољом). И у царској повељи стоји да нису дошли ни као робље ни као просјаци већ ратници под својим војводама. И као Срби, то треба нарочито нагласити." (стр. 232) Међутим, најсеобухватнија је била привилегија цара Леополда из 1690. године која се односила на све Србе у аустријском царству.

Врхунац достигнутог статуса десио се у једном периоду владавине Марије Терезије 1759. године. "Пун век и више пре француске револуције, кад скоро нигде у свету није било говора о народностима већ само о народима као објектима власти, српском народу као таквом, ма где живео у границама монархије, признаје се статус нације. Признаје му се тзв. персонална аутономија независна од територија у којима живи (разуме се, у оквиру укупне монархије). Званичним актом суверена признаје се постојање једне нације и само не." (стр. 234)

По свом историјскоправном значају "те привилегије су и највећи деманти да смо ми у границама Аустрије (Угарске и Хрватске) народ уљеза и наметнутих дошљака, већ народ позиван као такав да дође и брани земљу оних који нису били способни да је бране. И он је ту земљу учинио својом као и ону ранију на југу. И то са ништа мање жртава него ону, и са ништа мање славе. Он није дошао као просјак и скитница, већ као херој и ратник, о кога се отимљу царства. Он је дошао само зато да обезбеди своју веру и своју народност које су му изгледале угрожене на дуги рок, а не зато што у Турској није имао места. Он је дошао противу жеље турских власти и по

Пад Бастиље: Француска револуција ликвидирала питање "историјских права"

изразитој жељи аустројских. Дошао је махом организова-
но, са својим војним старешинама и својим духовним вођама.
Дошао је пошто је испитан, а најчешће и утврдио правни терен
на коме ће се налазити и који се неће моћи мењати." (стр. 234)

И Фердо Шишић, као најауторитативнији хрватски исто-
ричар, наводи да су у почетку готово сви Срби живели на
подручју Војне Крајине, док енглески путописац Ангун Еванс
у својим "Илирским писмима", објављеним у Лондону 1878.
године, сведочи: "Стара војна граница насељена је ратобор-
ним али не мање културним становништвом, чисто српске
народности; то су већином припадници грчке цркве, потомци
српских избеглица, који су у разним временима избегли
из српских крајева - Босне, Херцеговине и Рашке. Чак ако
би се десило да међу овим становништвом има католика, то
католичанство узима нарочити национални облик." (стр. 236)

Војна граница није имала никакве правне везе са Хрват-
ском, нити на било који начин долазила под јурисдикцију
њене цивилне власти. Срби су ту дошли под својим име-
ном, са својом вером и традицијама. "Они су српске свети-
теље поштовали, њима богомоље подизали, ... њима службе
појали, њима се клели и њих у помоћ дозивали. Славу су сла-
вили као и пре, као и данас и увек, исте свеце. А пропо, они су
донели собом и одржали до дана данашњег цео комплекс
српства и српског православаља, комплекс и у позитивном и
у негативном смислу речи. Донели су и одржали све особин-
е српског човека. Во првјех, народне песме и национални
занос са којима су оне повезане. Веру у царску прошлост и
царску будућност. Веру у српску мисију. Јунаштво које су код
Срба истицали сви писци од Византије до данас. Чврст и не-
поколебљив карактер. Жељу за слободом и одвратност пре-
ма кметству и феуду. Издржљивост и подношење тегоба које
би сваки други народ сломило." (стр. 248) Колико их је то раз-
ликовало од затечених и обесправљених, однарођених и вер-
ски затучаних Хрвата чија је сва феудална властела била
туђинска. Наравно, било је после Срба који су се покато-
личили да би добили наследне титуле, па су тако настали
грофови и барони Кукуљевићи, Драшковићи, Ожеговићи,
Сладојевићи и многи други.

м) Расизам етничких мешанаца

Није нимало случајно што су Хрвати једини словенски
народ који инсистира на својој расној чистоћи, мада је таква
категорија у науци просто немогућа. Значи да их нешто гад-
но жуља, да им не да мира. Мучи их свест или подсвест да им
у венама тече и крв народа које би хтели да забораве, да их
избришу из историјског сећања као етничке конституенте
данашње нације. Костић каже поводом тога: "Да у Хрватима,
који су се прво помешали са Аварима или Обрима, има мно-
го аварске одн. обарске крви, то признају сви озбиљни науч-
ници: антрополози, историчари, етнографи. То се не може ни
спорити, јер Авара није сасвим нестало: они су се великим
делом утопили у Хрвате." (стр. 250)

У књизи "Словени у давнини", издатај у Загребу 1889. годи-
не, знаменити хрватски научник Томо Маретић тај податак
прихвата као несумњиву чињеницу па каже: "Порфирогенит
пише на једном мјесту да још у његово вријеме (у X вијеку)
има међу Хрватима аварскијех остатака, који се и својом
спољашношћу лако распознају од правих Хрвата." (стр. 250)
У тексту "Хрватски нарцис" Адам Прибићевић третира и пи-
тање Авара или Обара: "Обара је много остало у западним
крајевима од Дрине до мора, а највише у Хрватској. Често су
имена места и река која подсећају на њих, чак недалеко од
Загреба. Обарска је реч и бац. У тим крајевима се и данас говори:
"Обарски уларати" (тј. нечовечно) "обарски рикати." Хрват-
ски филозоф Дворниковић писао је да су све гомиле крими-
налне а хрватске подвучено. И то ће бити, ако је његов суд
тачан, траг обарске крви. У тим крајевима има и данас обар-
ских физиономија, четвртастих лица, са истакнутим јабука-
ма." (стр. 250)

Костић цитира и Владимира Дворниковића чији научни
ауторитет и објективност нико озбиљан није доводио у пи-
тање: "Животна заједница са Аварима, пред вратима Импе-
рије и првом продирању на Балкан, морала је оставити своје
трагове. Та заједница преко 200 година била је више пара-

зитска него симбиотична и ... морала је оставити карактеро-
лошке и антрополошке трагове... Тај монголоидни потез...
опажа се и дан-данашњи нарочито у панонском делу... Авари
су морали бити један мозгово сужен, свакој вишој култури
неприступачан, монголски сој. Били су то савршени примерци
дубоке "варварске психологије": животињски лакоми
пљачкаши, грамзиви сакупљачи блага које су као хрчко-
ви вукли у некакве подземне јазбине ограђене зидом и наси-
пом, брутални паразити на телу и души својих поданика, а
усто, изгледа, и на садистичкој бази свирепи мучитељи." (стр.
251)

У свом најпознатијем делу, "Карактерологија Југословена-
на", Дворниковић је критички проговорио о расном поре-
клу сопственог хрватског народа и на томе му треба олати
признање. Он и даље немилосрдно закључује: "Нешто ла-
поноидно, монголоидно у словенско-нордијском типу на-
лазимо и данас подједнако на пољској Висли, у срцу Чешке,

Политички вођа Хрвата, Стјепан Радић (1871-1928):
без принципа и моралних скрупула

као и у хрватском Загорју, Међумурју... Ширину лица ниже
очију као у Калмика... има око Загреба свака друга, трећа се-
љанка... монголоидног порекла могла би бити садистичка сви-
репост која, каткад, закувана и подјармена у маси... проваљу-
је из иначе мирног словеноидног кајкавско-хрватског сеља-
ка, нпр. линчовање из мржње или из сујеверја." (стр. 251)
Наравно, Хрвати су, као уосталом и Срби, асимиловали све
затечене балканске народе на чијој су се слабо насељеној
територији одомаћили.

Али, у свим деловима Хрватске живе и потомци похрва-
ћених Срба, а Радослав Грујић тврди да их је највише на
подручју Загреба, Крижеваца и Вараждина, где данас правих
Срба нема. Сачувана су многа карактеристична српска пре-
зимена. Радослав Грујић то овако објашњава: "Појединачна
насеља српска, без везе са својим духовним центрима у старој
отаџбини, окружена одасвуд римокатолицима, морала су
ускоро - према средњовековном принципу... чија је област оно-
га и вера - изменити своју стару веру са римокатоличком

вером земље у коју су дошли: па су се постепено и етнички изједначили са, по крви и језику, сродним староседеоцима - утичући све јаче не само на дијалект него и на обичаје њихове." (стр. 256)

О преласку читавих области Лике, Жумберка и других предела на католичанство већ је било говора. "А да су, наставља Костић, "сви Срби који су прешли директно у католичку веру постали Хрвати, не треба посебно наглашавати. Међу њима су неки са којима се Хрвати посебно поносе. Нпр. песник Петар Прерадовић. У реду, то је њихово право. Али како онда могу Србе који се нису проверили називати најгорим именима и сматрати једном мешавином и смећем народа, бастардима, а оне који су од Срба постали Хрвати проглашавати за своје великане без мане? То су заиста у стању само Хрвати. Ако се ради о чистоти расе, онда баш треба нарочито поштовати оне који се нису дали конвертовати, ни верски ни национално (то је код нас повезано и нераздрживо)." (стр. 256)

Најинтензивније мешање Хрвата било је са Немцима и Мађарима, а и многе чешке и пољске породице које су пресељиване на хрватска и босанска подручја временом су потпуно кроатизоване по основу припадности католичкој вери. Да су којим случајем Чеси или Пољаци били православно, природно би их Срби асимилovali, као што се то у доста случајева десило са Русима или Грцима. Како казује Љубиша Петровић (Костић претпоставља да је реч о псеудониму Бранка Машића), "услови за прелазење у хрватство били су веома повољни. Требало је само примити име и површно језик хрватски, а све оно остало, начин живота, осећање и мишљење, тј. делове своје културе и цивилизације, свака је од тих претопљених јединица улагала слободно, као свој прилог у темељ хрватства, које је у то време било готово без садржине, без јединства усменог и писменог језика, без књижевности и уметности, и уопште без икакве јаче власти културе и традиције... И тако овај јужнословенски народић, готово без историје, за који се пре сто година такорећи није ни знало... поче нагло напредовати и ширити се далеко преко својих граница... а нарочито за последњих 100 година постадоше Хрвати и Хрватска као неки привилегисани аустро-клерикални народносни трансформатор са словенском фирмом, у коју су се кроз деценије... сливали и таложили сви сувишни отпадци, као и насилно отргнути делови других народа Аустро-Угарске и суседног Балкана." (стр. 264)

Педантни Фердо Шишић, у књизи "Бискуп Штосмајер и југословенска мисао", пише да "грађанство у Хрватској није изашло из наречја, већ се образовало уселавањем страних елемената, који у неким градовима паче још ни данас нису изумрли или се нису још посве асимилirали нашем живљу." (стр. 264) Како запажа Дворниковић "усред Загреба дешавало се и то да су странци, Аустријанци, Штајерци итд., који ни језик нису знали, домаће корените Хрвате поучавали о правом смислу и садржини хрватства." (стр. 265) Упркос томе што су кроз неколико векова темељито изменили етнички супстрат Хрвати непрекидно измишљају све новије теорије о свом пореклу. "Они се тиме баве више него иједан народ света и никако да се сложе откуда потичу и чији су потомци. Док је пре као утврђено стајало да су они Словени, последњих деценија сами лемангују ту поставку и проналазе своје несловенско порекло. Али и ту се не слажу сасвим. Најпре су говорили да су Хрвати Готи, а сада кажу да су Персијанци. Заиста су за време последњег рата Хрвати кроз "своје научнике" доказивали да они нису Словени већ Готи. То је била и полуванична верзија управљача земље све док се испоставило да Хитлер не може победити." (стр. 265)

Што се Славоније тиче, њу су Срби насељавали и пре турске најезде. Мађарски историчар Лајош Салај то потврђује у књизи "Уз мађарско-хрватско питање", објављеној у Пешти и Лајпцигу 1863. године, наводећи конкретно да су у Пожешкој, Вировитичкој и Сремској жупанији живели "највећим делом Срби, већ пре турског времена, а још више за време турске владавине, јер су Славонци и Мађари своја насеља у масама напустили. Отуда је дошло да на многим географским картама које су се појавиле у средини XVII века, нарочито област Срема и Вуковара носи назив "Рашани", "Раши". После поновног освајања (мисли на ослобођење од Турака ЛМК), овај

је предео био само ретко насељен. Па ипак, остаци старог српског становништва појачани су новим српским колонијама." (стр. 271) Уосталом, ту чињеницу потврђује и Константин Јиречек. Последњи српски деспот Павле Бакић погинуо је 1537. године бранећи Славонију од Турака.

Како извештава Алекса Илић у својој књизи "Сеоба Срба у Хрватску и Славонију", објављеној у Сремским Карловцима 1909. године, "тек после пада славонских градова под Турке убрзало се насељавање Срба у Славонију. Турци су затекли Славонију празну, свет се разбежао, а много их је изгинуло бранећи земљу од непријатеља. Турци су освојени део Славоније били поделили на два санџака (пожешки и пакрачки - доцније зват чернички). Да би оснажили границу и обезбедили своју власт, непрестано су насељавали у оба санџака Србе из Босне и Србије." (стр. 272) Следећи талас српског насељавања уследио је по протеривању Турака, а разлог је опет био опустошена земља коју је требало запосести борбеним становништвом. Највећа сеоба је ипак била под патријархом Арсенијем Чарнојевићем 1690. године.

Одмах по дефинитивном ослобађању од Турака и Славонија је подвргнута систематском унијаћењу, уз сурове мера насиља, утамничења и убијања оних који су представљали главну сметњу. Циљ је био да се српски народ и свештенство на све могуће начине присиле на унију. Како је писао познати мађарски протестантски теолог Јохан фон Чапловић, "свештеници који су остали верни вери праотаца, били су по наредби владике - проверника бацани у гвожђа и затвор, где су већим делом постали жртве смрти од јада и глади. Међу многима који су свој живот изгубили наводи и се тадашњи лепавински игуман Конрад који кад је управо хтео да ступи у цркву на службу бива убијен са два пушчана метка од војника који су ишли за њим, и то на прагу цркве. Многи клирици били су, по наредби генерала Петација, бичевани до бесвести, затим бачени у затвор, где су имали да поднесу све степене јада." (стр. 277)

Имбро Ткалац у књизи "Успомене из младости у Хрватској", објављеној у Београду 1925. године, пише и о прогону протестаната: "У Хрватској нису, на основу њених муниципалних права, били толерисани протестанти. За вријеме трију царева имена Фердинанди био је искоришћен протестантизам, што га је у XVI столећу исповиједао највећи део хрватског народа. Искоришћени су га огњем и мачем и пленом иметка." (стр. 278)

Међутим, упркос свим прозелитским активностима, интензивним процесима унијаћења и покатоличавања, према "статистичко-географском опису Угарске", објављеним у Лајпцигу 1834. године, те године, "број грчко-несједињених је већи него римокатолика. Они, наиме, износе, према најновијим вестима, 284 хиљаде душа, а ови (римо-католици) 148.346. - Несједињени Грци (и то највише Србљи) најбројнији су у Петроварадинском пуку, онда у Сремској, Вировитичкој и Пожешкој жупанији. Најмање их у Градиштанском и Бродском пуку." (стр. 283) Оно што је овде ипак најзначајније је чињеница да се овде у прегледу народности Срби стављају на прво место, а Хрвати уопште не помињу.

Није нимало случајно што је, 1572. године, Волфганг Ленц на својој карти Угарске цело подручје источно од Валпова и Ђакова назвао Србијом. Католички свештеник Герчак је, 1573. године, писао да Србија почиње од Мохача. На мађарској географској карти из 1596. године Срем источно од Босута назива се Расција. Француски конзул у Травнику Давид, 1807. године, писао је да су Турци Славонију и Банат називали Аустријском Србијом. Хрватско име у Славонији је било потпуно непознато, а према Хрватима је иначе постојала нетрпељивост и међу славонским католицима. Тако су славонски фра-три, 5. априла 1698. године, писали ђаковачком бискупу да спрећи долазак загребачких свештеника, па истичу: "Сви чврсто и постојано, једнодушно и сложено тврдимо да нећемо никад примити ни онога кога би можда он послао нити ма кога другог од Хрвата, па макар био и световњак." (стр. 294) Фра Марко Булајић је 1707. године, као францискански провинцијал, молио цара Јосифа I да спрећи долазак световног свештенства из Хрватске, које намерава да им одузме парохије. Према њему, загребачки бискупи "доведе презвитере Хрвате, који овом народу нису нимало драги нити добро знају језик народа." (стр. 294)

2. Хрватска национална мегаломанија

У Хамилтону 1955. године, у издању Српске народне одбране у Канади и у оквиру њене библиотеке "Српска књига", Лаза Костић је објавио брошуру "Мегаломанија једног малог и нескрупулотног народа". Реч је о другом делу серије "Српскохрватски односи последњих година" и потписано је псеудонимом др Л.П. Поповић. Први део под насловом "Који су главни српски злотвори" Костић је касније укључио у обимнију књигу, повезујући га с брошуром "О одговорности за убијање Срба у последњем рату" и са обимним допунама објавио у каснијој књизи "Ко је крив за злочине над Србима у "НДХ". Кроз ова дела аутор настоји да формулише "одговорности за зверства почињена над Србима и да укаже на опасности које још увек са исте стране вребају. Да је то раније учињено, вероватно би много зла могло бити спречено. Ако се више не могу репарирати прошле несреће, могу се бар спречити будуће." (стр. 3)

У окриљу католичке цркве, Хрвати су се добро организовали и воде заглашујућу националну и политичку пропаганду где су улоге подељене хрватским комунистима у земљи и хрватским усташама у емиграцији, али су циљеви и једних и других увек били идентични. Костић је уверен да Хрватима треба одговорити истом мером и на конкретним примерима им показати како би принципи и мере које би они да примене према Србима изгледали да се примене на саме Хрвате. Сва српска реаговања до сада су била неадекватна захваљујући пословичној српској добродушности и пречесто лакомислености. Хрвати увек постављају максималистичке и фантастичне захтеве а онда улазе у ценкање с огромним маневарским простором. Упечатљив пример таквог ценкања резултовао је споразумом Цветковић-Мачек.

Под комунистичким режимом Срби су били толико обесправљени да се углавном нису усуђивали да уђу у озбиљније међунационалне расправе. У својој мегаломанији хрватски национални идеолози нису постављали само захтеве за интегралним територијама некадашње Хрватске, Славоније и Далмације, него су посезали за целом Босном и Херцеговином, Сремом, Бачком и Санчаком. Костић посебно инсистира да се Срби не би смели упуштати у такве врсте ценкања.

"Зар да ми српске територије уступамо за друге српске територије, а Хрвати да уступају опет српске територије да би им ми признали друге српске територије." (стр. 7)

Хрватске ревиндикације се ниједног тренутка нису смеле занемаривати јер, инструкисана језуистском логиком, злочиначка свест не одустаје од сопственог наума ни онда кад изгледа да нема никаквих шанси за реализацију кључних циљева. Како каже Костић, "многи Срби сматрају да на такве апсурдне прохтеве не треба уопште реаговати. То су за њих будалаштине недостојне обзира. Ја сматрам да је то погрешно. Кад су између ратова Хрвати кроз усташе (а сви су једнако мислили) постављали захтев хрватске границе до Дрине и Дунава ниједан Србин, ама баш ниједан једини није томе покланао уопште неку пажњу. Сви су то апсолвирали као неку немогућност и неозбиљност. И такво држање Срба стајало нас је око милион жртава. Јер оно што смо ми сматрали немогућим, јер смо рачунали са нормалним људима и временима, они су реализали као туђи плаћеници и издајници земље. Они не бирају средства кад хоће да Србима нашкоде. И ми морамо имати у виду да се ради о једном патолошком народу и патолошко-злочиначком менталитету, који још није ниједан други народ престигнуо." (стр. 7)

Хрватска национална мегаломанија указује на болесно стање хрватског народног духа. "Од мегаломаније могу да болују и индивидууми и колективи. Све што може да расте, са својим растом није задовољно, све што органским и нормалним средствима не може свој нагон пораста да задовољи. Отуда је то болесна, патолошка појава. Као што се мали људи силом упињу да би изгледали већи, тако је то исто и са народима. Мали, ситни, безначајни, непознати народи настоје свим средствима да изгледају виши. Нарочито ако се повећање не стиче на бојном пољу, сабљом и пушком у руци, већ мирнодопским интригама, лажима, подвалама. Они се онда представљају као нешто највише, највеличанственије, коме нико није раван." (стр. 8)

Методологија којом се то болесно стање хрватског народног духа испољава врло је једноставна. "Гдегод се у једном срезу налази сто Хрвата, тај крај Хрвати ревиндицирају за себе. Није им ни то доста: они просто читава етничке групе прогласе за Хрвате, иако овим групама није на памет пало да тако

Хапшење Гаврила Принципа: после Сарајевског атентата, Радић се придружио бесомучној хапњи на Србе

нешто признају. Да би им се удварали, они их још прогласе "пвијећем хрватског народа". На другим местима опет истичу историјска права. У оквиру своје "троједне краљевине", они не признају никакве мањине. Ако постоји опасност да те мањине ипак некад поставе своје националне захтеве, они их (Хрвати) просто потамаме чим им се пружи прилика да то некажњено и без ризика чине. Они постављају уредо разне принципе, како им који где конвенира: једанпут етнички, други пут историјски, геополитички, стратешки, али све у своју корист." (стр. 8)

Кад је реч о српском народу, не настоје Хрвати само да му отму што више територије, него се труде да на све могуће начине Србима додатно напакосте. "Знају да су им Срби најопаснији виртуелни непријатељ, који има с њима отворене крваве рачуне, па им је стало не само да повећају себе, него да још више смање српску националну територију на било чију корист." (стр. 9) Иако је тек недавно образована хрватска национална свест, она се вишеструко територијално проширила од почетне три жупаније, прогутавши многе етничке елементе који заправо с Хрватима никакве стварне везе нису имали. Најчешће се то дешавало на српским националним просторима. "Данас нема ниједног Хрвата који би их умераво у њиховим територијалним захтевима према Србима. Напротив, сваки даљи тражи више. Сви гледају да добију што више на рачун Срба, употребљавајући разне аргументе и разне принципе, а најчешће и без икаквих принципа. Интимни принцип је већ обележен мегаломанијом да се они шире а да се Срби смањују. Њихова је основна водила жеља да Срби уопште нестану. Напослетку, то је и разумљиво: увек је пигмеј желео смрт гиганта. Они су пигмеји у сваком погледу, Срби према њима дивови у сваком. То је разумљиво, али није разумљиво да то Срби још увек не увиђају." (стр. 9)

А реална социолошка или демографска слика Хрвата као народа је више него поразна. "То је један мали, бедни народић. Нема га ни за половину Срба, или Бугара, или Грка. Не износи ни трећину Мађара или Румуна, а само један незнатан проценат Италијана и Немаца. Сви су његови суседи, осим Словенаца, знатно јачи од њега. Сем Словенаца нема ниједног народа у Западној Европи мањег од Хрвата, а на Балкану само Арбанаси заостају бројно за овима. А они (Хрвати) би хтели да не изостану бројно за суседима. Зато су с једне стране таманили Србе, а с друге туђе народности топили у Хрвате (Немце, Мађаре, Словаке, Чехе итд.), једном речју све католике са своје територије, а неке ин глобо, прогласили за Хрвате, нпр. муслимане, Буњевце, Шоке, и тел., који никада у историји нису били Хрвати." (стр. 9)

Чињенице су неумољиве и оне увек Хрватима највише проблема задају у свим озбиљним политичким расправама. "Да је хрватски народ постао, и овакав какав је, углавном асимилацијом туђег елемента, најбољи је доказ да су сви "његови" истакнути људи страног порекла. Станко Враз је Словенац, Прераловић, Талија Смичиклас итд, Срби су, Штромајер је Немац, Ткалчић-Вебер такође. Цела листа би се још могла навести. Чак су и шефови њихових странака страни. Ивица Франк је немачки Јеврејин, др Мачек Словенац итд." (стр. 9-10) Кад се разгне све оно што је спољашње вештачко, на силу као лажни плашт навучен, остаје тужна истина да су Хрвати "један народ без историје, без врлина, без тачног обележења, надувао се вештачки и хоће да постане велик. Не осећа колико је у томе смешан! И не увиђа да туђе перје опадне првом приликом која му се пружи." (стр. 10)

а) Комунистичке деобе српског националног корпуса

Комунисти су пружили до сада највећу шансу да се размашу хрватске мегаломанске идеје дајући им и својеврсну формалну легитимацију. Идеологија југословенског комунистичког покрета се развијала на социјалној демагогији и апологији пролетаријата, као традиционалном марксистичком догматском полазишту, и образлагању неопходности борбе рали уништења "великосрпске хегемоније" као појма рођеног у коминтерновским ретортама. "Да би се та имагинарна великосрпска хегемонија могла да сузбије, морали су читави делови бити уклоњени са српског национал-

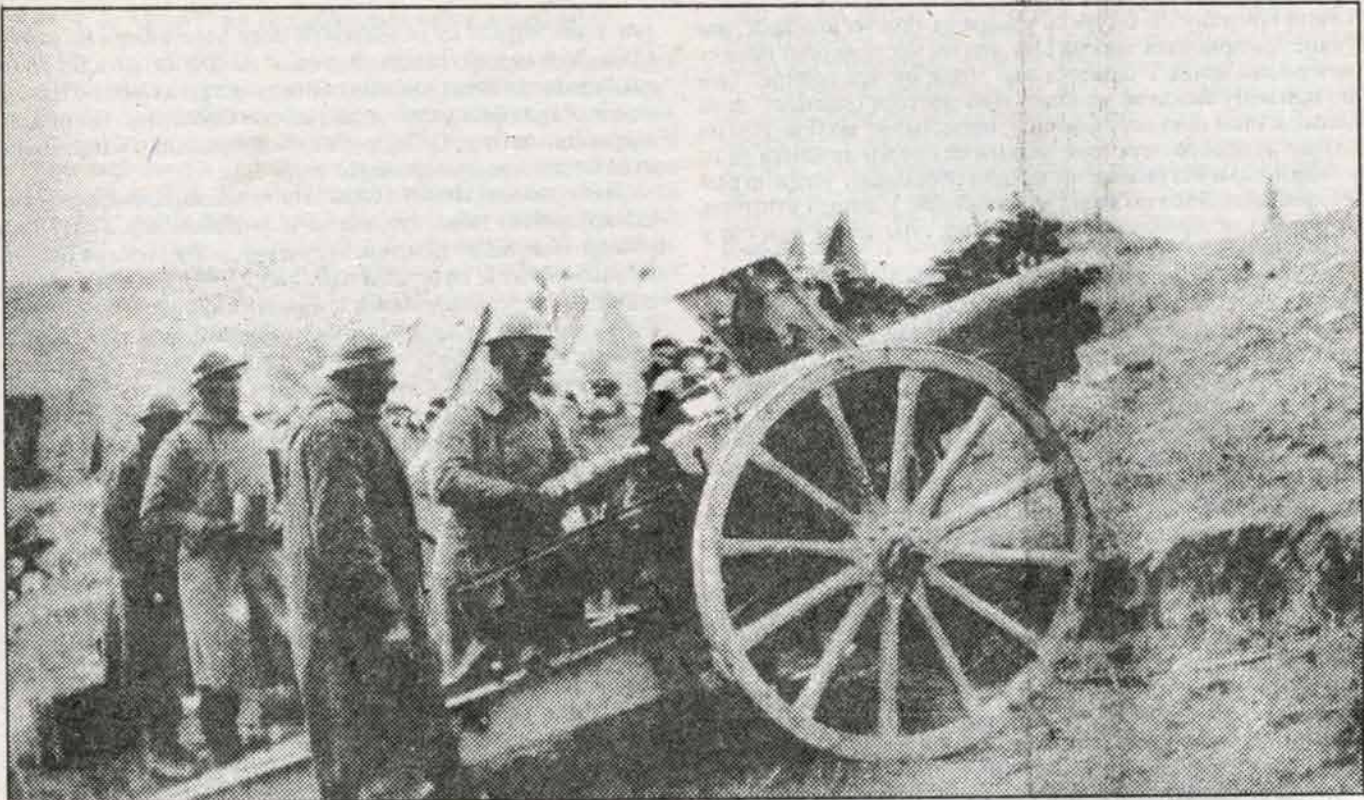
ног тела, морале су се стварати нове народности на рачун Срба. Али су комунисти рачунали на српску виталност, па им није ни то било довољно. Они су остатак Срба поделили на све остале федералне јединице сем Словеније. Једнима су забранили да буду Срби, друге су исцекпали да њихово јединство не долази до изражаја." (стр. 11)

Да би таква политика била што успешнија, коминтерновски кругови су наметнули да на чело државе дође Хрват Броз и да сви његови доглавници буду људи задојени антисрпском мржњом. "Рат је из основа изменио националне и моралне односе у Југославији. Срби су били убијани свуда и од свакога, а највише од Хрвата. Они су се једини, поред Словенаца, борили против завојевача, они су дали више од милион жртава, они су били депосидирани, опљачкани, уништени. Хрвати, међутим, примили су свесрдно окупаторе, наместили рат савезницима, борили се против слободе, убијали Србе своје сопствене грађане, одузели њихову имовину, показали се за време рата као најбеднији мародери и слуге окупатора. И то не појединци већ цео народ. И шта се догодило? Комунисти их награђују за њихово такво држање. Они повећавају њихову територију на дотле невиђену величину, уједињују скоро целокупни хрватски народ у једну федералну јединицу, дозвољавају националним групама које никад нису биле хрватске да се изјасне за Хрвате. Оставају још под власт разбојничких Хрвата око пола милиона преосталих Срба. Они повећавају хрватску територију још и крајевима добијеним од Италије на основу српских жртава и српског улаза у рат, они их награђују што су наместили и водили рат против савезника." (стр. 11)

С друге стране, Црногорци не смеју да се изјасне као Срби, у Македонији се негира било какво српско постојање, а сама Србија се готово своди на преткумановске границе. Две аутономне покрајине само су из ње изузете да би се што пре од ње дистанцирале и њој се супротставиле. "Хоће комунисти на челу са Титом да докажу да све што је Србија пре имала, ама баш све, да је имала неправедно." (стр. 12) С друге стране, бачки и барањски Буњевци и Шоки могу и морају да се изјасне као Хрвати. А за више од сто година док је вођена мађарска статистика и док су се слободно могли определити као Хрвати (као што су се Срби определяли као Срби), ниједан једини се од њих није декларисао као Хрват. Сад су их учинили Хрватима да би њихове националне аспирације још повећали." (стр. 12)

И даље следи читав низ нелогичности и идејне недоследности које до краја разголићују комунистички концепт развијања националног питања у Југославији. "Далмацију су потпуно инкорпорисали Хрватској, као да је била ранија жупанија Хрватске. Међутим, она се кудикамо више разликује од банске Хрватске и прошлошћу и менталитетом, и језиком и многим другим особинама, него што се Војводина разликује од Србије... Зар се није могла признати бар аутономија Далмацији и Истри, које су вековима живеље под истим политичким и државноправним условима? Чак би била сто пута природнија једна приморска, федерална јединица него што је Црна Гора." (стр. 12)

Да би основни парадокс достигао невероватну форму, "Хрватској је придодата и Барања, у којој је било свега 7-8.000 Шокаца, а никад ниједног Хрвата. Зашто се она морала оцепити од остале Војводине која је сама била дистанцирана од Србије? И кад се већ та тако богата област додала Хрватској, зашто се није и њој признала аутономна област, кад је етнички њен састав кудикамо шаренији него у Банату, па чак и у Бачкој? Никада Барања није била под Хрватском и никад нису Баранци то желели." (стр. 12) С друге стране, "Војводини је придодат Срем, само источни, јер су и њега разбили да би задовољили Хрвате, мада Срем тако гравитира са Београдом и Србијом. Он не спада у Војводину у ужем смислу речи." (стр. 12) Војводина је настала као Српско војводство или Српска Војводина у прошлом веку, али је Тито све српско у њој, у политичком и културном смислу, настојао да затре.

Пробoj Солунског фронта: кад су Срби почели да побеђују, Радићеву антисрпску мржњу заменила "братска љубав"

И ни то није све. "Црној Гори је призната и етничка и државно-правна посебност, мада је то најчистији српски народ и мада је Велика народна скупштина у Подгорици слободно, сасвим слободно, одлучила 1918. да се никад више Србија и Црна Гора не могу одвајати." (стр. 13) Таква одлука је формално "била мотивисана вековном самосталношћу Црне Горе и њеном посебном историјом. Прихватимо зачас ту аргументацију. Али би онда требало сто пута пре признати особеност Дубровнику са својом територијом, који је више и дуже био самосталан, и који је вечно спорни предео између Срба и Хрвата. Ако је већ придодат хрватској федералној јединици, што му није призната аутономија бар?" (стр. 13)

Како би комунистички режим, да је било имало слободе говора, савести и штампе, одговорио на питање "зашто није створена аутономна област од Баније, Кордуна, Лике и Северне Далмације, чисто српских предела, који су у овом рату толико страдали и који су толико помогли партизански покрет (што је сасвим разумљиво, јер су стајали пред истребљењем од стране Хрвата)? Или што те пределе нису придодали Босни, кад су већ створили босанско-херцеговачку федералну јединицу." (стр. 13) Уследило је даље дробљење српске националне територије. "И Македонији су дали чисто српске пределе, и Црној Гори су дали чисто српску Боку, где ниједног Србина више не сме да буде. Ту може да буде Хрвата, и Италијана, и Арнаута, и сваког милета, само Срба нема нити сме да буде. Босни и Херцеговини су признали посебност. То је једини предео где има компактних Хрвата ван Хрватске. Али, и то су учинили да задовоље Хрвате." (стр. 13)

План је овде био перфиднији. "Шубашић је ово тражио, а Тито је ово дозволио у уверењу да су Срби хрватским убиствима толико разређени, и да ће се сви муслимани, једном "цивијет хрватског народа", декларисати као Хрвати, тако да после цела Босна са Херцеговином падну Хрватима као зрела јабука" (стр. 14) Кад им је овако комунистички режим ишао на руку, систематизујући све хрватске историјске фалсификате и прекрајајући границе земље у складу са њим, Хрвати су целе деценије имали на располагању да се темељито припреме за распад Југославије. Уз то су српска национална свест и понос тако сурово гушени да су Хрвати могли сасвим с правом да се запитају: "Кад ми, изгубивши рат и извршивши таква дела варварства, оволико можемо да повећамо

своје територије, шта тек можемо да очекујемо при једној за нас повољнијој констелацији." (стр. 14)

б) Хрватима се не може веровати

Ни кад остваре много, Хрвати никад нису задовољни. Они траже све више и више. Краљевски режим споразумом из 1939. изашао је толико у сусрет њиховим захтевима да је то свим нормалним људима било невероватно. Али, само што је проведени у живот, мачковци су почели са изјавама да их он не обавезује јер имају још недовољених аспирација. "Присташе споразума, из околине тадашњег двора и председништва владе (а они су се могли на прсте избројати), уверавали су да су тим хрватски апетити потпуно задовољени. Ми који смо боље Хрвате познавали нисмо то веровали. И ми смо имали право. У овој несрећи, која нас је снашла, има само једна добра страна да су се Хрвати сасвим јасно поделили и да више не крију своје прохтеве према Србима, који се не могу окарактерисати друкчије него као лупешки и злочиначки (усмерени на крађу територија и убијањем тамошњег српског живља). Који Србин ни данас то неће да схвати, он заиста сноси одговорност и за оно што су Хрвати према нама урадили и што желе да још ураде." (стр. 15)

Једини исправан начин српског парирања таквим хрватским захтевима могло је бити испостављање адекватних контразахтева. Ако "Хрвати траже за себе целу Босну и Херцеговину, у којој пре рата нису имали ни пуну петину становништва, са много више права на Срби можемо за нас захтевати целу Хрватску и Славонију, јер смо ту имали више од четвртине становништва. И то само ако се национални моменат узима у обзир. Сви остали моменти, како ће се видети из даљих излагања, још више нам иду у прилог. Хрватима би остало само приморје са острвима. Али ако они траже за себе Сањак, ми имамо десет пута више права тражити целу Истру. Јер у Истри има бар једно српско насеље, у Санцаку нема ниједно хрватско. Ако траже до Митровице и даље, и ми ћемо тражити острва и даље. Другог пута нема да се Хрвати уразуме." (стр. 16)

Свако оклевање и уздржавање Србима може проузроковати катастрофалне последице. "Ако ми ћутимо на хрватске захтеве и не одговарамо им равном мером, иностранство добија помало утисак да су Хрвати у праву. А они само чека-

ју опет погодан моменат, да им туђин и душманин понуди на тањиру све тражене територије. Они ће просто доказати да су на те територије увек аспирирали, да се њих никад нису одрицали, да сами Срби нису имали ништа против тога да изнесу, јер би они то учинили, да ту не живе Срби, већ Власи, Цигани итд. Знамо ми већ те хрватске "аргументе", па ипак са неком неразумљивом обазривошћу прелазимо преко њих." (стр. 16)

Најважније је да не наседамо хрватским подвалама јер је реч о народу коме се апсолутно не може веровати, ни његовим интелектуалцима, ни његовим свештеницима, ни радницима, ни сељацима, ни женама, ни мушкарцима. Ко год има хрватску националну свест уједно је пун и антисрпске мржње. Свест и мржња се ту узајамно допуњују. Мржња храни свест, а свест је основа на којој мржња израста. Хрвати су нешто невиђено у досадашњој светској историји: "Како да се крсте ти људи и како да им се одговори? Они истином никад нису били импресионирани. Нама не дају српске пределе, чисто српске, које смо на мачу освојили и где смо ефикасно и хумано владали. За себе захтевају нехрватске пределе, претежно српске, које нису никад освојили, којима нису могли владати ни кад су им од туђина предати, и у којима су оставили трагове најнечовечије владавине коју нови век уопште памти. И ми смо Великосрби кад тражимо своје, они су Малохрвати кад траже туђе да га пљачкају и становништво убијају." (стр. 18)

Павелићева политика је продужена и кроз деловање свих послератних хрватских политичара, нарочито оних који су попут Јураја Крњевића глумили да су искрене демократе и поштоваоци људских права. Они би људска права признали и Србима кад би се Срби добровољно одрекли своје отаџбине, вере, националне свести, а елементе културе и традиције поклонили Хрватима да их несметано присвоје и прикажују као своје исконске. "Јасна је ствар да се Срби никад не би помирили са хрватским господством над чисто српским територијама. Нису хтели да се помире ни са аустријским господством које је било злато према хрватскијем. Неће ни муслимани, неће ни Цигани, неће нико да се помири са искључивим господством најгоре и најсрамотније расе у тој области. И онда, према овим изјавама Крњевића, на њих ће бити примењен Павелићев закон. Ја упозоравам добро Србе да пазе на ове речи Крњевића, да не би опет после били изненађени." (стр. 19)

Од Срба, који би након разграничења остали у саставу хрватске државе, Хрвати очекују да буду апсолутно послушни, а истовремено правлају све своје активности на плану рушења Краљевине Југославије, иако су желели заједничку државу са Србима после Првог светског рата и у њој видели једини спас. А као гаранцију своје човечности нуде закљичања у запаљачку културу, демократска осећања, традиционалну Хрватску "племенитост и морал", те, да би цинизам био врхунски, сопствену политичку зрелост. "Ово је заиста крајњи цинизам, достојан Хрвата. Читаве српске области морају остати под Хрватима, а ниједно хрватско село под Србима. А Хрвати ће поступати са тим Србима под њиховом влашћу као што су и досад поступали. А такво поступање одговора и међународним и Божјим (Боже ми опрости) законима. Каква је хрватска култура, племенитост и демократија видели смо у последњој деценији овога века. Два пута се Хрватима дала прилика да оснују своју државу, после девет векова, и оба пута (најпре Павелић, а после Тито и Шубашић) основали су најпрће диктатуре и тамањење сопствених грађана." (стр. 20-21)

в) За злочине спреми

Историјско искуство нас учи да "баш због такве хрватске културе не сме остати ниједан Србин под хрватском влашћу. Ако остане, ... има да се појаве српске гериле и да спасавају свој народ и своју етничку територију, гериле помогнуте од свих српских области... Заиста не постоји друга алтернатива у том случају. Или би ти Срби били остављени на немилост Хрвата, жртвовани њихови животи, или би се морали бранити од очигледне пропасти. У том случају свуда у свету се сматра оружани устанак као легално средство самоодбране."

(стр. 21) Срби би били побијени или би се морали декларирати као православни Хрвати, ако би се нашли у границама било какве хрватске државе. И то би била само прва фаза, док обновљени прозелитизам не би узео маха. У старту је важио да се Срби одрекну националне и да им се уништи политичка државотворна свест. "И они још траже милионе Срба да их подвргну таквом и још горем режиму. Траже их с правом, као да се ради о стоци или робовима. Траже их не мислећи да и њихово мишљење о својој судбини треба саслушати. Али ако се лист окрене и Срби још сасвим ублажено такво нешто предложе за Хрвате, онда њиховој дрци нема примера. А они се памети неће никад дати, ја то понављам, док им се на њиховом примеру не покаже шта другима желе." (стр. 22)

Хрвате не интересују ни историјске чињенице, ни статистички подаци, ни изражавање воље становништва плебисцитом. Ништа од тога не би било у складу са њиховим прохтевима. Нису само претендовали на чисто српске територије. Прво су инсистирали на Крањској, Штајерској и Корупшкој, где се говори истим језиком као у Хрватском Загорју: "Кад су видели да апсорпција Словенаца наилази на тешкоће, Хрвати су устостручили за српским крајевима. Да би то лакше постигли, они су измислили тзв. илиризам и примили српски језик као свој. Да језик не буде сметња да прогласе хрватским све што српски говоре! Ни овај догађај нема примера у целој светској историји." (стр. 28) Али, ни на томе се нису задржали. "Иако је отпала разлика између књижевног језика Срба и Хрвата, остале су још многе друге разлике. На пример писмо, па онда вера итд. Они су и ту покушали најпре подметање, па онда насиље. Гај је хтео увести ћирилицу, али је бечки двор то осујетио. Да је увео ћирилицу, национални прозелитизам био би успешнији. Кад то није успело, Хрвати су просто забрањивали ћирилицу кад год им се за то пружила прилика." (стр. 28)

Питање историјских права ликвидирала је Француска грађанска револуција и на њих се још једино Хрвати позивају, иако ни ту не би могли пронаћи ослонац јер су своје некадашње територије сами одавно напустили и на њима већ више од три, а негде и пет векова живе Срби. "Хрвати као народ не могу имати никаква историјска права уопште, најмање пак права на неку територију. Јер територије у средњем веку нису припалале народу већ великашима, магнатима и краљевима. А у Аустро-Угарској је средњи век владао све скоро до 1918. Хрватско племство, које је имало као феуд неке територије није било хрватске крви. Али да је чак и било, оно би могло статуирати нека историјска права, а не хрватски "народ", који се, као и остали средњеевропски народи, почео да развија тек у XIX веку, и то хрватски народ под разним називима. Деценијама није могао да нађе свој пут, чак ни своје име. У томе је опет без премца међу другим народима." (стр. 32)

И кад се инсистира на анахроним историјским правима то се у правничком смислу чини крајње недоследно. "Разуме се да Хрвати никаква општа начела не желе и не могу да поставе, јер би се сва окренула против њих, јер би морали да та иста начела признају и другима, а они то неће и не могу. То начело има да се примењује само на Хрвате и важи са појавом Хрвата и само тада. Све пређашње и све дошње аквизиције и сеобе, све је то без значаја. Ко је био пре Хрвата ту, то није важно. Никаква права њему не припадају, јер је начело прокламовано за највећи и најважнији културни народ, Хрвате. Шта је после дошло, то је узурпација, крађа од хрватске територије. Та психоза је ваљда и довела до тога да Хрвати не бране своју територију." (стр. 40) Кад би овакав принцип био општеприхваћен, све светске сеобе народа довеле би се у питање поводом њихових садашњих последица. Згрожен оваквим нечовештвом Костић даје нову формулацију свог већ ранијег цитираног става: "Треба народи на својим леђима да осете немогућност и неморалност њихових мегаломанских прохтева. Свакоме треба истом мером вратити оно што он хоће да спроведе код других." (стр. 41)

Иако су оба светска рата изгубили, "ипак ниједан победник у овим ратовима не заузима тако безобразан и надут став као Хрвати. Не само као да су добили рат већ као да су га они сами добили." (стр. 43) Историјске чињенице им мање значе

Не може из соколовог гнезда лешинар:
Хрвати својатају и Мехмед-пашу Соколовића

уколико су оне реално упечатљивије и поразније, уколико их у нечијем светлу представљају. "У Првом светском рату, Хрвати су представљали најсигурнију и највернију војску његовог апостолског бечког величанства. Нико није толико пута споменут и похваљен у извештајима Главног стана као хрватске "пуковније". И у светским лексиконима, они су означени као непоколебљиве присташе централних сила... На самој конференцији мира у Паризу казао је председник Конференције Клемансо, да он никада неће заборавити, да су се Хрвати до последњег тренутка свом снагом борили за Аустрију." (стр. 43) Слично се поновило и након Другог светског војног судара. "Кад су изгубили рат, место да одговарају за своја злочина и плате репарације, они добијају појачану територију. Како то, питаће се неко. Врло просто: они немају образа, они су се опет подвукли под реп победнику и пришли ан блок њему. Као што су пре били одушевљени усташе, сад су одушевљени комунисти." (стр. 44)

Да ова историјска трагикомедија буде запањујућа, хрватски "министри у краљевској влади довели су чак легално на власт Јосипа Броза. Као противуслугу он им је дао више него раније принц Павле и Драгиша Цветковић. Добили су чак и Истру и Кварнер. То је несхватљив пример у историји: навештају рат западним савезницима, а ови им дају као награду туђе територије. И овога пута су искористили Хрвати српске жртве и српско вођење рата да би повећали своју територију." (стр. 44)

С обзиром да никада нису победили ни у једном рату, Хрвати одбацују и саму помисао да би нека таква победа могла бити један од релевантних фактора за утврђивање међдржавних граница. "Али они никад нису третирани као побеђени, јер они имају увек готове разне националне форме и једна од њих им омогућаје да се пришљамче уз победника. Они су час Аустријанци, час Утри, час Илири, час Југословени, час Келти, час комунисти, час католици, час Словени, а час западњаци, понекад чак и Хрвати. Како им треба, према томе

који је курс на снази. И онда, кад су се пришуњали победнику, избарабаре се с њим и према самом њему с временом постављају услове и траже компензације. Сматрају да је победа у рату заједничка тамо где су се они борили свим снагама да до ње не дође. Да ли ће свет некада увидети ову бесрамну игру." (стр. 45)

У наставку брошуре Костић напросто исмева хрватски национални поздрав "За дом - спремни". У хрватској усташкој држави "кад су се људи сусретали, нису смели један другоме да желе добро здравље, нису смели да назову Бога итд, већ је један казао да је "спреман" а други одговорио "за дом". То је би "поздрав" "слободних Хрвата", њихов специјалитет који су радо сви одмах усвојили и на који су били поносни. Јер и Хрвати треба да су у начелу оригинални, да оставе нешто ново у историји. Оставили су тај "поздрав" и покоље свуда и свагда." (стр. 46) Реч је заправо о бедним имитаторима, примитивној карикатури немачких нациста и италијанских фашиста. "Дивота је то било видети за време рата Хрвате како се достојанствено сусрећу, пруже фашистички руку један према другоме и узајамно се уверавају да су за дом спремни. Значајно се погледају, крв им се појави у лицу, рекао би човек да су заиста спремни у свако доба да свој живот жртвују за свој "дом". (стр. 48) Одлучни да бране Хрватску док не загусти.

г) Поглавник побегао прерушен у фратра

Колико год као појава хрватски фашистички државотворци изгледали комично, у пракси су изазвали трагичне последице. "Под паролом "спремни за дом" убијали су Хрвати све Србе у својој држави на које би неоружане наишли, убијали су жене, децу, старије итд. Али ако би наишли на српску чету бранилаца народа и осветника, ови до ушију наоружани Хрвати би се повлачили гдегод им то испадне могуће." (стр. 47) Костић наводи једну смешну сцену из Книнског поља за време неке хрватске јавне прославе. "Баш за време богослужења у цркви пуној усташа, спремних за дом, повика неко: "Ево четника". Све се разбежа за трен, и поп у одежди, и усташе и домобрани у униформи, итд. Ма никога баш да види како четници изгледају, мада четници нису убијали неоружане. Све то, спремно за дом, победе да тражи најближи закон. А што је најважније, четника уопште није ту било. Неко се нашалио с Хрватима да се осведочи о њиховој спремности за дом." (стр. 47)

Или други историјски пример. "Кад су партизани, држећи у позалини Русе, напали на Хрватску, ниједан метак ови нису утрошили да се бране. Цела војска се просто предала и прешла у противни табор, а генерали, стожерници и команданти узглавници побегли су на немачку територију, ставили се под заштиту Италијана и Мађара. Поглавник се прерушио у фратра. Доглавници муслимани покрише се заром и ферецом и нису се у бекству задржали све до Средњег истока. Тада су се сетили да нису Хрвати него муслимани." (стр. 47) У Загребу је у пролеће 1945. године био потпуни хаос. "Пред бег позвани су у Загреб сви козметици из "Хрватске" и неколико дана трајало је прерушавање и преобличавање усташа спремних за дом. Једном је нос искривљен, другом исправљен, уши клемпаве или праве. Тек када су били сигурни да их нико неће препознати, ови доглавници и узглавници, спремни за дом, побегосе главом без обзира." (стр. 48)

Када је загустило јуначка хрватска "војска је толико бежала да је ни пушчана зрна нису могла да стигну. Све је тражило спас и заклон ван граница земље, мало подаље од дома, за који су увек били спремни. Униформе су побачане, Енглезима и Американцима су се представљали као њихови савезници иако су им рат навестили и били увек "спремни" да се за дом жртвују у борби против ових! Маршал Петен се у Француској сам јавио пред суд и молио суд да само њега осуди, а пусти испод суђења све његове потчињене органе, јер су, каже, они радили по његовом наређењу. То није ни издалека био увек случај. Али је то вентлмен француски који није могао друго да каже. И генерал Недић, који није крив за смрт ниједног човека, а нарочито ниједног Хрвата, не прерушава се и не крије ни своје име ни своје боравиште, и умире као херој. И

његов брат врши самоубиство, али се не крије иако уопште није сарађивао са окупатором. А хрватске вође, највиши представници покрета и режима, беже као жене, чим им се измакло обезбеђење од стране Немца и Италијана. Ниједан се није убио као Хитлер и Гебелс. Док генерал Михаиловић са својим лавовским борцима није имао лозинку спремности за дом, па је ипак са целом дружиним остао у земљи и борио се до последњег момента, дотле су Хрвати још једанпут показали шта су кадри да учине за своју домовину и колико је они заслужују." (стр. 48)

Костић упозорава и српске политичаре да се не би поновила 1939. и нестручни и некомпетентни људи опет кројили српску судбину. Морамо се спремати за све могуће варијанте разрешавања територијалног спора са Хрватима, а не опет тај посао да препуштамо ноторним незналицама који ће се понашати као Драгиша Цветковић или Џинцар-Марковић, који су многе чисто српске крајеве уступали на милост и немилост Хрватима. "То се ни у Аустрији не би могло десити. Тамо су деценијама претресана питања приједињавања Далмације Хрватској, укидања Војне границе, статуса Босне, тријализма, Српске Војводине итд. Народ се стварно мало питао о томе, али су се ствари слободно и свестрано претресале. Неког изненадног и очекиваног решења није могло бити. Није се могло десити да становништво једне читаве области буде преко ноћи пребачено у неку другу административну или државноправну јединицу, да њихов политички статус буде из основа измењен, а да они о томе ништа нису знали, да нису чак знали да се на томе ради." (стр. 57)

Чињеница да се то Србима ипак десило сведочанство је колико је ондашњем државном врху био стран сваки демократски дух. Костић сматра да је и 27. март у великој мери директна последица народног незадовољства претходним споразумом са Хрватима. Искуства из Другог светског рата Србима су пружила стравичан али и неприкосновен аргумент за сва даља сучељавања са Хрватима. Међутим, уместо да се хрватски ратни злочини упорно и непрекидно жигосу, комунистички режим је систематски прикривао њихове трагове и правио вештачке симетрије како би се скинула свака кривица са хрватског народа. "У данашњој, комунистичкој Југославији не сме се ни проговорити о хрватским злочинима. Тамо се истичу српска недела, извлачи се и Солунски процес, да би се у најгорем светлу приказали Срби и српско правосуђе. А преко убиства стотине хиљада Срба, беспомоћних и нејаких од стране хрватских зверова, убиства без икаквог суда и правдања, прелази се ћутке. Шта више, ко их спомене, сам бива кажњен." (стр. 59)

Поводом хрватских претензија на Босну и Херцеговину, Лазо Костић одговара: "За Србе говори историја, говори етнографија, статистика, говоре ратни подвизи. За Србе говори и морал, војни и политички. А све то говори против Хрвата. Кад не би било никаквих других аргумената него догађаја из последњег рата Србима би се морала признати Босна у границама њихових невиних гробова." (стр. 66) Али оно што је ту најзначајније, у случају било каквог плебисцита све би варијанте у Босни и Херцеговини биле могуће осим прикључења Хрватској, без обзира на сва хрватска удварања босанско-херцеговачким муслиманима.

Брошуру Костић завршава извлачећи читав низ поука којима би у будућности морали да се руководе српски политичари, поготово да траже заједнички језик са Италијанима и евентуално Мађарима, поводом неког будућег решавања хрватског питања. Можда је од свих њих најзначајније да су Срби у Другом светском рату све жртве "поднели зато што смо чували од спољних непријатеља хрватску територију. Да смо ми нпр. дали Италији оно што су јој плебисцитарно, како рече монс. Степинац, дали само Хрвати, територију на којој једва и има нешто Срба, ми бисмо несумњиво били поштеђени од напада италијанског. Ми бисмо били поштеђени и од импортирања Павелића, у крајњој линији од свих хрватских зверстава. Вероватно би Мусолини успео да склопи Хитлера да нас уопште не нападне. У сваком случају прошли бисмо са неупоредиво мање губитака. Али смо ми сматрали да је наша национална дужност да чувамо хрватске територије, мада нас је то коштало три пута више српских жрта-

ва него што тамо има уопште становника. Да не жртвујемо Хрвате туђем подјармљивању, ми смо жртвовали Србе хрватској секири, и то неколико пута више." (стр. 82-83)

3. Хрватске обмане и фалсификати

Костићеву брошуру "Обмане и извртање као подлога народности" објавио је исти издавач у Хамилтону 1959. године. У њој се аутор бави неким конкретним хрватским фалсификатима наводећи у предговору да су "Хрвати премашили и у овом погледу све народе света. Они измишљају историју, своје пороке приказују као врлине, своје поразе као победе, своју голотињу као богатство. Поносе се оним чега би се други стидели." (стр. 3) Не би то нама Србима много сметало да нам не "пребацују своје срамоте, а отимају нашу славу. И то чине систематски, већ сто година, и у земљи и у иностранству." (стр. 3)

Стигли су и дотле да кроз уста Анте Старчевића и Немањиће проглашавају хрватском династијом. Заправо, он је тврдио да су сви Срби Хрвати, ако већ нису Власи, мартолози, Раџи итд. У својим новинама, које смо већ помињали, он пише и следеће за Србе: "Ми смо увјерени да ће они Хрвати, који ради вјере мрзе славно хрватско име, или га неће прихватити зато, што је њихових жила још увијек оне влашке служанске крви... Такозвано српско свећењство, одступено фанатизмом од хрватства, чини се кривцем оних несрећа које задешавају грчко-источни пук. Учех га да је Србин, оставља сад остало по страни... Ту почива сво зло, и неће бити ни њима ни нама спаса не буду ли се једном за увјек канили умишљеног српства и несретне српске пропаганде. Нека буду Хрвати." (стр. 8)

Посебну пажњу у овој брошури Костић је посветио раскринкавању хрватских покушаја да присвоје и великог везира Мехмед-пашу Соколовића. Мада је у историјској науци одувек неспорно да је Соколовић Србин, Костић износи фундиране податке да се високи турски државни великодостојник и сам тако декларисао. Уосталом, он је обновио Српску патријаршију у Пећи и свога брата Макарија Соколовића

Конте Иво Војновић: (1857-1929): књижевник, потомак српског великаша пореклом из Ужица

"Отац домовине", Анте Старчевић (1823-1896):
"Срби пасмина зрела за секиру"

поставио за патријарха. Наводећи велики број података знаменитих научника који су детаљно истражили порекло и живот Мехмед-паше, Костић се пита: "Како онда Мехмед Соколовић може бити Хрват? Како може из "соколовог гнезда да се излеже кобан? Хрвати га својатају за себе. Међутим, они су огњем и мачем убијали све Србе само зато што су православни. Убили би их, у бездане јаме бацали, касанили, ни трага им не би остало да су задржали своју стару веру и да су их се Хрвати домогли. А сад тврде да су то све били Хрвати, па међу њима и Мехмед, велики везир родом из Соколовића." (стр. 22-23)

Заправо, Костић овде преноси седамнаест својих новинских чланака објављених претходно у хамилтонском "Канадском србобрану" и чикашкој слободи. У њима је детаљно разложио питање народности и вероисповести Мехмеда Соколовића, његовој постојбини, животу пре турчења, младалачкој црквеној служби, писмености, пореклу презимена, најближим рођацима који су оставили значајног историјског трага, судбини породице Соколовића, пашиним крштеном имену, војној каријери и политичком значају у турској империји, као и о коришћењу српског језика на султановом двору и дипломатској преписци на њему. Све чињенице о којима овде пише Лаза Костић одавно су општепозната места у српској историографији и нашли су значајан простор у уџбеницима за основну и средње школе.

Међутим, емигрантској средини педесетих година Костићеви чланци су значили пријатно освежење, поготово као полемика на хрватско својатање и књигу неког Енглеза Ламба који је преносио хрватске лажи као историјска факта. Ту серију чланака Костић завршава ефектним цитирањем Константина Јиречека: "Мехмед Соколовић, који је досад био познат само као турски војсковођа и државник, био је у потаји такође српски патриот... Однос Соколовића према цркви у Пећи показује да код мухамеданских Срба XVI века спознаја националног и верског порекла није ни најмање била

утрута, и да су они настојали да свој утицај код Порте примене за добро своје националне цркве, јединог преостатка старог домаћег државног организма." (стр. 58)

У следећем тексту Костић обрађује фалсификате хрватског надристоричара Павла Ритера Витезовића који је похрватио зетског владара Светог краља Владимира, кога је назвао краљем Хрватске. Уосталом он је присвајао и мађарског краља Ласла што је и Вјеслав Клаић сматрао "чудним". Уз то је тврдио да су и Руси, Чеси и Моравци потекли из Хрватске, па каже: "Прими, плодна Хрватска, што већим слављем у своје крило пресјајни бисер, који је након шест столећа откривен. Из тебе су потекли још одавно прије тога Чех, Лех и Рус, те су основали три краљевства. Сад ти је враћен и Владислав од краљевске крви, тај апостол Славоније, пун заслуга на овом свијету и на небесима. Твојему светом сину дугује хвалу и Угарска. Ох, ти Хрватска, која си обогатила Сарматију, Европу и небо толиким славним синовима твојим." (стр. 61-62) Ритерова књига је објављена у Загребу 1700. године и то на немачком језику, јер у то време Хрвати свог књижевног језика нису ни имали. Превод је дошњији, Клаићев из 1914. године.

Савремени хрватски историчар дон Керубин Шегвић тврдио је у току Другог светског рата да је Стеван Првовенчани Хрват, а сви Хрвати Готи. Рудолф Хорват је писао да су Хрвати од бана Борне из 816. године до 1918. имали 245 владара, па им још сва имена наводи, иако о највећем броју нема никаквог историјског трага, други су били туђи, а трећи окупаторски. Са више би историјског основа и уверљивости Срби могли владаре турског царства назвати српско-турским султанима него Хрвати своје господаре хрватско-угарским краљевима или хрватским краљевима из династије Хабзбурга.

Кад су тако присвојили мађарске и аустријске владаре, зашто се чудити што су се отимали и за стару дубровачку књижевност, кад им је у томе комунистички режим декретом припомагао. Баш њих брига што су и Јернеј Копитар и Ернест фон Еберг изричито у ставу да је дубровачка књижевност несумњиво српска, па још Еберг назива Републику Дубровник као "колевку далматинске хране српске литературе." (стр. 69) Кад су Хрвати у раном средњем веку имали државу нису имали ни писмености. Утолико су више жељели да присвоје сву српску књижевност писану латиницом, па чак и ону на босанској ћирилици, такозваној босаници.

Тако су огроман број интелектуалаца италијанске националности из далматинског приморја и са острва присвојили, као на пример Јоанеса Луизиуса или Николу Томаса, који је поред италијанске неговао и српску националну свест, а Хрвате једноставно није подносио. Било је, истина, Срба католика који су се искрено и емотивно залагали за зближавање Срба и Хрвата, па су се, иако им се задржало српско национално осећање, максимално трудили да својим интелектуалним напорима допринесу и хрватском културном развоју. Код њих се појавило својевремено двојство идентификације, као код Петра Прерадовића (који се родио као православлавац) и Иве Војновића.

Кад је Петар Прерадовић 1846. године објавио своју прву збирку песама "Првенци", писао је Вуку Караџићу: "Што ове моје pjesме, као Србин кирилским писмени непечатим, томе су различни узроци, које оће навађати надуго би било. Али, ако Бог да, што сад није, бити ће други пут." (стр. 85) Ово Прерадовићево писмо је објављено у "Траћи за повјест хрватске књижевности." "Петар Прерадовић је несумњиво српског порекла, сам рођен у српској кући, крштен у православној цркви, одгојен у детињству у патријархалној српској средини. Да је био обрнут случај, ми га Срби не бисмо усвајали. Он је постао Хрватом (уколико је то искрено постао) преко католичке вере која му је од Немаца наметнута била. Зато је судбина и хтела да му унука буде немачка списатељка. У најновијем немачком лексикону Брокхаус ви можете наћи доста података о Паули фон Прерадовић, а само успут се каже да је унука "хрватског националног песника и генерала Петра фон Прерадовића. Да нема те унуке, не би јој ни деду спомињали." (стр. 86) Крајњи закључак који по овом питању извлачи Костић је "да се Петар Прерадовић не може сматрати неспорним српским песником, али такође ни хрватским.

Он је тип ренегата који не уме да се национално снађе. Зато је његова унука Паула изразити немачки књижевник и творац нове аустријске химне." (стр. 86)

а) Српско порекло браће Војновић

Отац Луја и Ива Војновића Косто рођен је 29. фебруара 1832. године у Хернег-Новом, у породици која је пореклом из Ужица и потомци су српског великаша из немањинског периода. Косто је, наравно, био православац и крштен је у манастиру Савини, да би га после очеве смрти мајка одвела у Зајар где је покатоличен. О његовим синовима Иву и Лују писао је Сава Накићеновић: "Оба су римокатолици. Жалити је што је овај огранак чувене српске породице, чијим ђедовима православна вјера бијаше милија од ичега на овоме свијету, у чему не могаху поколебати ни богумилски јерес, ни језуитске сплетке, ни Мухамедов коран, ни примамљиви високи положаји за Турчине, ни разне титуле, плаће и обећање млетачке владе - жалити што је, како виђесмо простим случајем, отрго се од вјере прадедова и пригрлио римокатоличку веру." (стр. 88.) Ипак је у зрелијим годинама из Иве Војновића букнуло у пуној мери српско национално осећање да је 1914. године у Дубровнику био ухапшен и заточен као српски песник.

Присвајали су Хрвати и Валтазара Богичића, Вида Вулетина Вукасовића, Људевита Вуличевића, Матију Бана, Милана Ренетара, Марка Мурата, Јосипа Берзу и многе друге Србе католике, па чак и Стјепана Митрова Љубишу, иако је био православац и истакнути српски политички предводник. Валтазар Богичић пише у аутобиографији: "Богичић, као и цијела жупанија Конавла коју спомиње још Порфирогенит међу српском жупанијом, и из које они дођоше, бијаху старином православни, али кад у XV вјеку дођоше под дубровачку републику, дођоше фратрови и уведоше католицизам." (стр. 95-96) За Вида Вулетина Вукасовића писао је његов блиски сарадник и етнолог Тихомир Ђорђевић: "Вид је старином од угледне и честите српске породице из Граца у Хернеговини, али је рођен у селу Бресчинама код Дубровника 16. децембра 1853, где му је отац још за младости дошао. Вере је католичке. Ваљан је син своје вере... а кроз жиле осећа стару српску крв, и у души старо српско осећање, које га надахњује и руководи у свим пословима." (стр. 97)

Хрвати су покушали да преотму и савремене, веома значајне српске књижевнике као што су Иво Ђипико, Владан Десница, Војин Јелић, Чедо Прица, Душанка Поповић, Коста Спајић, Иво Андрић, Јосиф Панчић, Тома Роксандић, Пјер Крижанић итд. Настојали су да украду име и дело Николе Тесле, због огромног светског угледа које оно доноси. Неретко су посезали и за Михајлом Пупином. Све то раде упркос чињеници да су управо Хрвати у Другом светском рату до темеља порушили Теслину родну кућу и многе његове сроднике побиди. Не маре Хрвати што су се сви ови знаменити интелектуалци изричито декларисали као Срби и читавим својим животним делом то доказивали.

Ни истакнути аустријски генерали српске националности нису боље пролазили. Хрвати су као своје сународнике покушавали да представе маршала Светозара Боројевића, адмирала Вуковића, генерал-оберста Павла Пухала. Идући даље у прошлост, својатали су и Стојана Јанковића. У Америци су Хрватом проглашавали светског аутомобилског аса Била Вуковића, Американаца српског порекла, као и првог гувернера Аљаске Степовића. Систематски се врше фалсификати и при штампању научних и књижевних дела. Придев "српски" се редовно избације, а језик вештачки кроатизира. Чак се и наслови дела мењају како би се прилагодили мегаломанским националним аспирацијама.

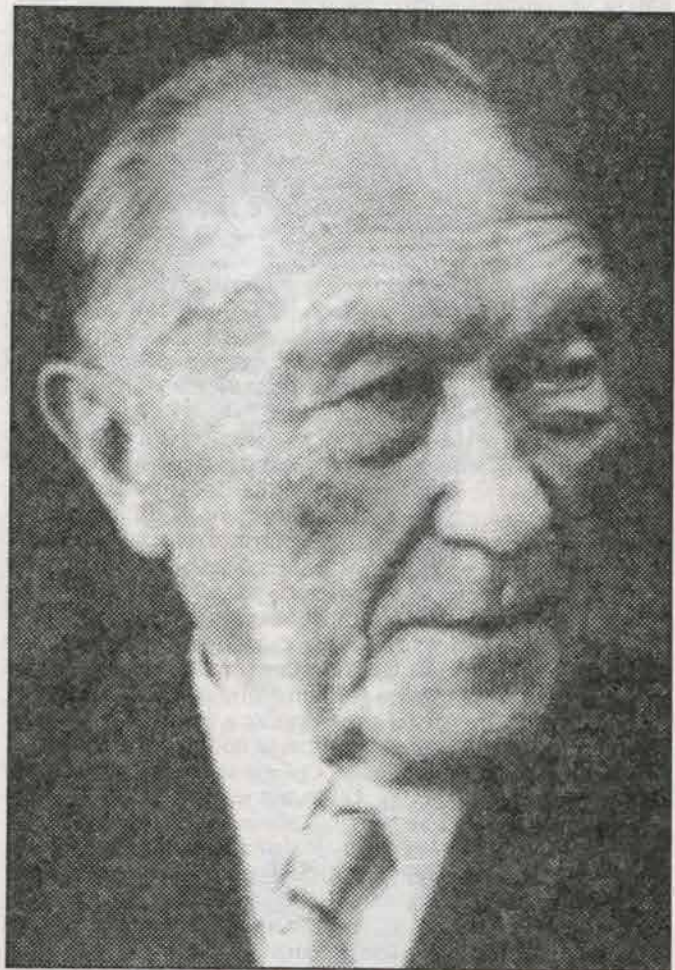
О преотимању народних песама већ је говорено. Хрватски професор Армин Павић овако је у предговору публикације "Двије старе хрватске пјесме", у издању Југословенске академије знаности и умјетности, објаснио хрватско својатање и српских књижевних дела и књижевника: "Песник наше песме могао је да буде и један Србин из јата оних који су после 1459. побегли у Хрватску са српским деспотима... Али овај Србин, прешавши из српске земље у хрватски Срем и поставши ту хрватски држављанин, изгубио је тиме једино обљежје

којим се раније као српски држављанин разликовао од Хрвата и заменио га за друго обљежје према коме он од сада као хрватски држављанин постаје различит од Срба." (стр. 122) Дакле, песме су раније биле српске, али су Срби, који су их певали, престали да буду Срби и постали Хрвати, па су онда по природи ствари и песме које су певали постале хрватске.

4. Усташка идеологија Стјепана Радића

У Мелбурну је, 1976. године, Лазо Костић објавио друго издање прве свеске из серије "Врли хрватски мужеве" под насловом "Стјепан Радић према српству." Аутор је овим делом настојао да разбије окоштале заблуде о личним карактеристикама једног од најзначајнијих хрватских политичких предводника двадесетог века, "који је мењао начела као кошуље, али је увек мрзео Србе и радио против њих. Некад је то чинио отворено, некад мање или више скривено, али никад није радио нешто противно томе нити се демантовао, сем ако је лицемерје то налагало." (стр. 5) У својој традиционалној наивности многи Срби, пре свега политичари и публицисти, допринели су стварању својеврсног одушевљења, па и мита о Радићу као о борцу за демократију и социјалну правду, поборнику југословенства итд. Костић истиче да "нико није умео да скрива своје неваљалство као он, чак да се претвара као пријатељ онима којима је целог живота јаму копао." (стр. 6) После Другог светског рата титоистички режим је чак Стјепана Радића и његовог брата Антуна приказивао као својеврсне родоначелнике Народноослободилачког покрета, идеолошки врло блиске комунистима.

Што се временска дистанца повећавала, то је Радићева историјска улога све више глорификована, паралелно с процесом систематске материјализације правних и политичких услова за реализацију Титовог концепта разбијања Југославије на изразито српску штету. "Неко време је у комунистичкој

Посипање пепелом:
немачки канцелар Конрад Аденауер (1876-1967)

Кукавички народ који није добио ниједан рат: "За дом спремни", док не загусти

Југославији било прилично ућуткано име Стјепана Радића, али не забрањено. Оно се појављивало увек када се нешто имало да стави на терет Србима. Нпр. да га је убио Србин, мада сад његове земљаке не сматрају за Србе нити им дозвољавају да се тако изразе. Пишу чак књиге да је Двор био саучесник тога гадног убиства, чак краљ Александар лично. То само могу Хрвати да кажу, који су сами највећи злочинци овог века. То је, свакако, идиотизам коме равна нема. Да је краљ Александар желео и тражио убиство Стјепана Радића, зар он не би имао другог начина да то уради него спектакуларним пуцањем у Парламенту, пред очима, тако рећи, целог света? Зар краљ није могао наћи најмљене убице да га склопе?" (стр. 6) Уосталом, и угледни историчари из Београда и Загреба, попут Јована Марјановића и Ферда Чулиновића, чији је научни ауторитет и под комунистичким режимом био неспоран, отворено су наступали са тврдњом да нема никаквих доказа о умешаности краља Александра у атентат који је извршио радикалски посланик Пуниша Рачић.

Док су послератни режимски гласноговорници истицали да су и Срби и Хрвати приступали партизанима следећи идејне и животне узоре браће Радића, Костић наводи да је Радићев син "за време рата у Загребу тврдио да је Стипиша био претходник усташа раван њима. Срби су ступили у партизане да се ослободе од Радићевих присташа који су им радили о глави, а не у следству Радићевог учења." (стр. 8) Костић у предговору посебно потенцира чињеницу да под комунистичким режимом ниједна београдска улица није носила име Николе Пашића, а једна од централних градских прозвана је по Стјепану Радићу, "мада је Пашић био и председник општине београдске и председник Српске владе у најбурнијим и најславнијим данима наше блиске прошлости. Он је био председник Владе Краљевине Србије за време скоро целог Првог светског рата, а Стјепан Радић је интригирао и писао најстрашније памфлете против Србије. Па ипак у престоници тадашње Србије нема улице Николе П. Пашића (у Цириху, где ја сад живим и ово пишем има бар табла на кући у којој је становао као студент Политехникума). А улица онога који је и српску владу и српски народ цело време рата грдио и оптуживао "краси" и данас Београд. То би већ био довољан разлог да се његов став и његово држање за време Првог светског рата и уопште према Србији расветли. Све документарно, како ја једино и радим. Ја се питам шта би било

кад би се у Загребу, или у коме било граду СР Хрватске појавила плоча с назначењем улице Николе Пашића? Она би сваког дана била умрљана или скидана. Само је Србин толерантан и све трпи." (стр. 11-12)

На хрватској политичкој сцени Стјепан Радић се појавио као интерни присталица Анте Старчевића, кога су усташе прозвале "оцем домовине". Радић је Хрватску странку права напустио и скрасио се у Хрватској сељачкој странци искључиво због процене да ће тако лакше реализовати своје личне политичке амбиције, али никада није правито стварну дистанцу према правашкој политици. Уосталом, да је Радићева политика заснована на Старчевићевим темељима и остала у њеним идеолошким оквирима сведоче и Богдан Кризман и Јосип Хорват, а сам Радић у свом листу "Дом" од 22. септембра 1914. године, прикључујући се општој антисрпској хистерiji, велича Старчевићево мишљење о Србима: "Он није признавао да има Срба, и то не само у Хрватској него их није признавао ни у Србији. За Србе у Хрватској писао је да су то Цигани Власи и Бог зна што, који су с турског коца утекли нама. Срби су, дакле, влашки накот, зрио за сикиру. Они су смет, они су још и србеж на тјелу хрватског народа." (стр. 15)

Од 1895. до 1905. године Радић наступа са југословенских позиција, али се онда оријентише на пропагирање Подунавске федерације, како би се поново додворио хабсбуршком двору и на линији аустро-угарских препуцавања чврсто заступао бечку страну. Како је писао чешки публициста Франчишек Хлавачек, Стјепан Радић је "ступио на бечку линију, покљонио се Хабсбурговцима, те је остао њихов обожаватељ и поштовалац све до пред свршетак светског рата, и служио је њиховим интересима против Србије и против интереса осталих словенских народа на такав начин да би га било могуће назвати сервилним." (стр. 20) При томе је најгорљивији био у вођењу антисрпске политике.

На територијама на које су Хрвати претендовали, Стјепан Радић уопште није ни признавао постојање српског народа. Подунавску федерацију је замислио као монархију са пет федералних јединица од којих би једна била Хрватска, проширена на све јужнословенске покрајине које су тада већ биле под хабсбуршком круном. "Срба би ту било колико и Хрвата ако не и више, али за њих не придвиђа Радић никаква национална права. Они би били само прирепак Хрвата.

Разуме се да би њихов положај био несравњиво гори него Хрвата у Краљевини СХС и у Југославији. Срби би своје име уопште изгубили, и то у корист Хрвата. То њему изгледа сасвим природно." (стр. 24) Поред Хрватске, саставни делови на федералистички начин преуређене монархије били би Чешка, Галиција, Мађарска и Алпска Немачка.

На заседању Хрватског сабора, 12. марта 1914. године, Радић, између осталог, тврди: "За Црну Гору има сијасет докумената да је то некада био саставни дио Хрватске... Сад смо хтјели на Србију. Ја сам доказао да је Мачва у сјеверном делу Србије била некада бановина Хрватска, да је Карловачким миром један дио Србије дошао под монархију. Још сам навео да је Бугарска имала један дио Сријема." (стр. 25) Позивајући се на Јосипа Хорвата и његову књигу "Хрватска и паноптикум", Костић износи и податак да је Стјепан Радић деценијама био бечки плаћени агент.

Пишући о Винку Кришковичу, Хорват износи да му се као подбану десила велика непријатност кад се уверио да је Радић аустријски плаћеник. У Хорватовој књизи, иначе објављеној 1965. године у Загребу, стоји недвосмислено сведочанство Радићеве неморалности и превртљивости: "Након мајске декларације вођа Хрватске пучке сељачке странке Стјепан Радић, дотад гласати аустријски патриот, нагло се радикализовао, кликнувши коначно у сабору: "Доље Аустрија!" Неколико дана касније предсједништво аустријске владе телефонски је замолило бана нека Радића позове на одговорност; у Бечу несхваћају Радића, коначно годинама прима новчану потпору из поверљивог фонда за увјет да се залаже за политику династије. Бан Михаловић лично није марио Радића, па је ствар поверио Кришковичу. Радић се испричао да га је темперамент залио и да је ствар поправити на наредној сједници. На наредним је сједницама Радић поновио своје протуаустријске и протудинастијске испаде. Аустрија је тада била на издасају. Да је Радић примао субвенције из Беча још од године Ријечке резолуције, то у Загребу није било никоме познато; ни "земалској влади", јер је коначно био своје врсте акт противан систему дуализма, недопустиво мијешање и роварење. Зато се субвенција исплаћивала преко Љубљане (преко дра Шуштерчика, вође аустрофилских клерикалаца). Антипатију према Радићу није Кришкович тајнио ни касније. Радићев се поступак није слагао с његовим етичким мјерилом. (стр. 28)

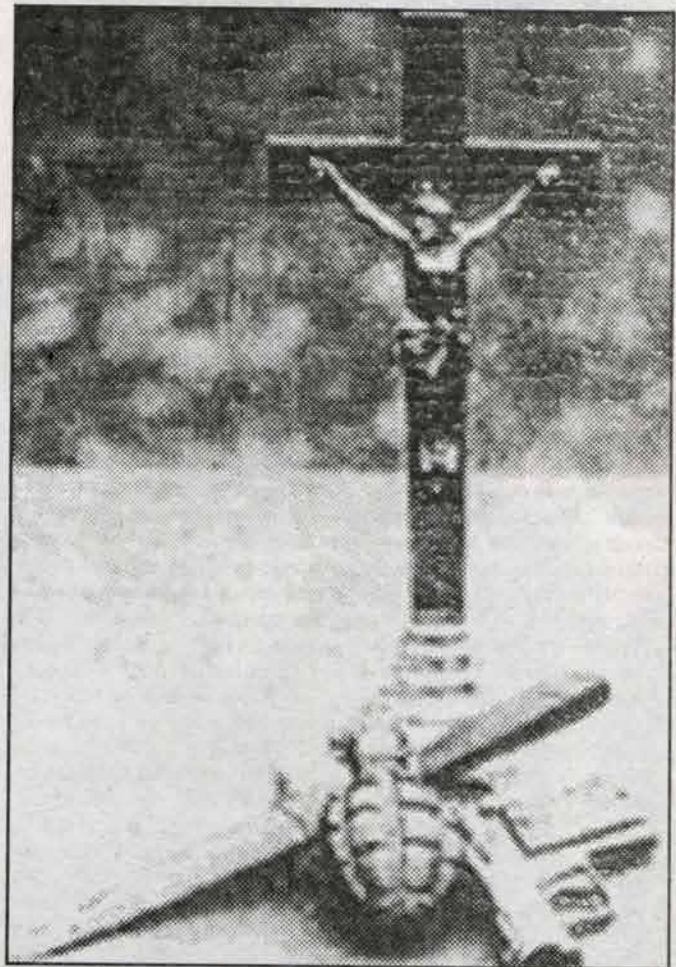
Човек без икаквих принципа и моралних скрупула нагло је после Првог светског рата израстао у општепризнатог и неприкосновеног хрватског политичког вођу. Како је истицао Хорват, "историја ће једва моћи реконструисати феномен Радића на темељу архивске грађе, његових списа, стенограма говора, извештаја с безбројних скупштина. Тако Хербариј казује мало или ништа о живој боји, мирису билине. Тај човек неугледне комичне вањштине, с хипоманичном визионарношћу Дон Кихота, енциклопедијски ерудит без труна рационалности, хипнотично је дјеловао на слушаоце у уском кругу, као и на масовним скупштинама. Можда је најсложеније дјеловао дочаравајући неочекиване перспективе у вртоглавом ритму приказујући остваривим вјечне комплексе жеља и снови колектива. У ватромету рјечи, метафорама пучког језика редовно би замаглио своју темелну мисао: заједништво јужних Словена као предувјет остварења класне сељачке државе, како ју је он замислио. На скупштинама масе нису могле слиједити говор већ због тога што је говорио размјерно тихо, чули би га тек најближи, а масе су реагирале по њиховом одобравању. Његове су се мисли више преносиле од уста до уста него штампаним словом." (стр. 30-31)

Уз пацку чикашкој "Српској борби", која "уопште не признаје да је ништа изашло у корист српства у емиграцији што не потиче из пера браће Драшковића", Костић из ње цитира делове књиге познатог српског политичара и публицисте римокатоличке вероисповести, Стијепе Кобасице, "Стјепан Радић за време анексије и ратова", објављене у Београду 1924. године, у којој су објављени неки најзначајнији Радићеви говори из којих се види с каквим је одушевљењем пропратио анексију Босне и Херцеговине. Радић је, 28. октобра 1908, писао и следеће: "Сва је Србија у грозници, те су и први српски државници изгубили сваки разбор... Србија, заједно с вла-

дом и својим тужним Петром, није кадра предузимати никакве јуначке и поштене мјере, јер је посве запуштена и осрамоћена. Сваки тај подхват морала би наша монархија најенергичније угушити, те једном за свагда тој раси бизантинској запечатити уста, која је окужила и разтрогала својом пропагандом... Срби сањају о некаквим компензацијама! Не звучи ли та ријеч компензација као некаква крвава иронија? Шта је Србија изгубила? Управо ништа. Та Босна није њезина земља. Босна и Херцеговина припадају краљу хрватскоме који има права на ове земље." (стр. 34)

Следећи редови су још упечатљивије сведочанство с каквом је мржњом Радић писао о Србима и с колико се понижавајуће снисходљивости додворавао хабсбуршком режиму: "Велика жалост. Две хрватске провинције припојене су монархији. У Београду су бијесни и ражалошћени ради тога, јер су им сада измакле за увјек ове двије лијепе хрватске покрајине. Кад би те двије земље биле припојене Србији... Срби би се радовали ради Србије, којој су записали своју грешну душу, а на штету Хрватске. Али одушевљење које влада у хрватским градовима Босне и Херцеговине најбољим је доказом да ми имамо право да се веселимо анексијом, па макар сви Срби попуцали од јада што ове покрајине нису припале Србији... Кукавна Србија. Њезина је дечурлија викала за рат, а није оборужана ни пушкама. Док је млађарија викала рат, рат, рат!, дотле су српског ратног министра ломили желудчани грчеви од саме помисли у каквом се стању налази српска ратна снага... Биједна Србија." (стр. 34)

Радићева антисрпска мржња је бескрајна и убрзо је прерасла у праву опсесију, о чему сведоче и следеће његове речи: "Српство, то није само политички, него и противкатолички програм. Оно хоће да разори католичанство и муслиманство... Морамо се борити против Србије. Најбоља и најјача нам је савезница хабсбуршка династија, коју смо у великој згоди на хрватско пријестоље поставили... Српскога државнога права не има на подручју хрватских земаља,

Распело и усташке "реликвије" за заклетве: Хрвати злочинци без премца

По начину извршења геноцидних злочина,
Хрватима нико није раван

зато не може бити ни политичког српског народа. Све је пучанство само хрватско и само тај је државотворни фактор. Поставши политички Хрватима, не губе ништа а вјерски добијају, јер постају чланови једног снажног народа, који ће у оквиру хабзбуршке монархије постати једнакоправни чинбеник с Немцима и Мађарима. Непрестанце нам се приповједа о слози са Србима. Људи и не размишљају о домашају српских тежњи и не маре да је лажна наука која православно пучанство у хрватским земљама проглашује Србима. Не смије се заборавити да славосрба у Хрватској збиља имале једва 20.000 које је створила пропаганда." (стр. 35)

Стјепан Радић је у Загребу, 1908. године, објавио и књигу "Живо право Хрватске на Босну и Херцеговину" у којој је небулзним конструкцијама само доказао да се у правну науку апсолутно не разуме. Али, интересантно је да је сам Радић, 22. марта 1910. године, у меланхоличном тону говорио какав му је став по питању претензија на Босну и Херцеговину изнео Фрањо Рачки, чије је речи дословно цитирао: "Нека господа траже од мене све, али нека не траже да под старост своју рушим свој историјски ауторитет, или да газим своје повјесничко увјерење... По повјести, цијела данашња Босна, колико ја знам - а ја не знам ко зна више од мене - није никада била наша! Како можемо тражити, Господо, да се читаве земље припоје Хрватској, земље које су веће од саме банске Хрватске!" (стр. 39)

На каква је тек згражавања Радић наишао у марту 1909. године у Риједи, кад је у предавању пред пробраном интелектуалном публиком пледирао да Русија призна наводна хрватска историјска права над Босном и Херцеговином и спречи евентуални српско-аустријски рат због тог питања. Тврдио је да Србија и Црна Гора немају никаквих права на те територије јер су оне потпуно правично дошле у посед аустријског цара који је уједно и хрватски краљ. Оптуживао је Србе да лажу о тешком стању босанског и херцеговачког народа. Хвалио је моралне квалитете и добротворство хрватских ка-

толичких свештеника и аустријских чиновника на тој територији и негирао постојање било какве српске националне свести код тамошњег православног и муслиманског становништва. За дела Јована Цвијића тврдио је да немају никакве научне вредности и приписивао му шовинизам. Поента је била у тези да сви балкански Словени треба да уђу у састав аустријске државе и у њој створе јаку словенску заједницу.

Поводом сарајевског атентата, Стјепан Радић је у свом листу "Дом" објавио, 1. јула 1914. године, и следећи текст: "Нећемо више бити хрватски јањци да нас мирно кољу српски вуци. Срамотни српски злочин уништио је највећу хрватску наду, али ће, ако Бог да, тај злочин за увјек уништити и овакву подлу, протухрватску, протусловенску, безбожну и нечовјечну српску политику на хрватском тлу. Вјечна слава Фердинанду и његовој Софији." (стр. 46-47)

О Радићевом тадашњем понашању писао је и Адам Прибићевић у студији "Старчевићанска параноја. Извод столетње мржње према Србима", објављеној 20. маја 1971. године у "Гласу каналских Срба": "После сарајевског атентата 1914. године придружио се бесној старчевићанској хајци против Срба и Стјепан Радић. Срби су денуцирани, на хиљаде њих бачени су у тамнице и логоре, разорена је у Босни и Херцеговини једна српска црква, у Сарајеву, у Мостару и другде, уништаване или плачкане српске трговачке радње, а негде Срби живи печени, како је изнео у Бечком парламенту Хрват посланик Тресић-Павичић. Тада би се догодило Србима оно што их је снашло 1941-45, али је то спречила мађарска влада. А у Мачви, код провале аустроугарске војске у Србију 1914. године, починили су хрватски војници, залуђени од старчевићанаца и Стјепана Радића, на грађанском српском становништву нечувена недела, која не изостају иза Павелићевих 1941-45, иако тала није Београд био престоница, нити је било Југославије, па Срби нису ни с чим били могли изазвати Хрвате." (стр. 47-48)

Радићев "Дом" се чак хвалио, у наведеном броју, како су Хрвати у Сарајеву разорили око две стотине српских радњи, да је проглашен преки суд, као и да се у Загребу данима одржавају жестоке антисрпске демонстрације. У Радићевим новинама се штампају поруке и Хрватске сељачке странке и Хрватске странке права, протестова против ставова председника Угарске владе грофа Иштвана Тисе који се залагао да се избегне рат против Србије. Сам Радић је писао, 9. јула 1914, о Фердинанду: "Убили су га Срби, српски народ. Укратко дакле, Срби су хтели припојити својој држави и друге, не само земље које су биле под Турцима, него особито Босну и Херцеговину. А ту су нашли запреку, коју су одстранили бомбама и револверима: убили су Фрању Фердинанда кад је дошао да запречи припајање ових земаља Србији." (стр. 49)

У својим неумереним ламентацијама у истим новинама, Радићев брат Анте, како наводи Богдан Кризман у студији "Стјепан Радић и Хрватска пучка сељачка странка у Првом светском рату", објављеној 1970. године у Загребу, у броју 2. Часописа за савремену повијест истиче: "Надвојвода Фрањо Фердинанд, кад год је чуо за муке и патње хрватског народа знао би рећи: Први мој владалачки чин бит ће то да Хрвати добију све, на шта имају право по Богу и закону. - Још би знао додати: Ја се као члан хабзбуршке куће сматрам дужником Хрвата за годину 1848, и тај ћу свој дуг поштено вратити, чим ступим на престо, ја ћу све хрватске земље ујединити и свима дати праведну хрватску владу." (стр. 50) Наравно, то би подразумевало припајање Босне и Херцеговине банској Хрватској и Далмацији, па Анте Радић закључује: "И зато су српски београдски политичари у својој превеликој похлепности за Босном и у својој још већој мржњи на све што је хрватско, католичко и аустријско, за то су смислили и наручили подло и подмукло злочинство, које им је, на жалост, и успјело, јер су ти политичари у таквим злочинима прави мајстори." (стр. 50)

Када је кренуо аустроугарски ратни поход против Србије "одушевљењу и заносу Радићевом није било краја. Као да му се вечни сан испунио. Он кликће, он поздравља војску и краља, који ће најзад да се обрачунају са подлим непријатељем, он урличе очекујући пад Србије. И то га расположење не напушта цело време рата. У њему види оживотворене жеља својих и свога хрватског народа." (стр. 51) У складу

с тим, Радићеве новине извештавају 22. септембра 1941. године: "Побјеле у Србији испуњавају нас радостју. Јунаштва 16. и 53. хрватске пуковније у Мачви надимају нас поносом. Наша војска на четири мјеста побједоносно је провалила у Србију, на Лозницу из Босне, на Обреновац из доње Хрватске, на тај начин је сада у нашим рукама и српска Посавина и српско Подриње, а то је најбогатији, најпросвећенији и највреднији дио Србије. То је бивша бановина Мачве. На путу се морала наша војска много пута тешко борити. У свим тим бојевима особито су се одликовале хрватске пуковније 16. varaždinska и 53. zagrebacka, а наравски да су се храбро и одушевљено бориле и остале хрватске пуковније." (стр. 52)

Како је аустроугарска војска у првој години рата доживела прави фијаско, у бечком Министарству иностраних послова појавила се идеја да се Стјепан Радић упути у Бугарску да би тамо агитовао са антисрпских и антирусских позиција и допринео стварању адекватног јавног расположења у прилог уласка Бугарске у рат против Србије. Путовање су спречили неки мађарски политичари, увек подозриви према хрватским преварантима. Бан Шкерлец је тим поводом истицао, како сведочи Кризман, да је Радић "врло непоуздан индивидум који је досада свакога, с ким је био политички у савезу, оставио на цједилу. Ту његову непоузданост не треба приписати - по Шкерлецу - његовом злом карактеру, него много више томе што је он јако расподичан и - може се рећи - абнормалан човек који је у току једног говора најмање трипут недосљедан." (стр. 57) И Глеза фон Хорстенау је Стјепана Радића сматрао неурачунљивим.

У току целог Првог светског рата Стјепан Радић је нарпосто све око себе преплавио антисрпском мржњом, али му се љубав према Србима и Русији повратила средином 1917. године када је већ био изван паразитичких сила. Никада није сарађивао са Југословенским одбором, али је почео да тражи одступницу, надајући се да ће му бити заборављена антисрпска хистерија. И није се преварио. Срби су исувише често кроз историју били заборавни и преласко опраштали својим заклетим непријатељима.

Радићеве су намере и овог пута јасне. Он покушава приволети Србе из Аустроугарске монархије за хрватску опшију. Свим силама је против јужнословенског уједињења. "По завршетку Првог светског рата одједном се променило

расположење Хрвата према Србима. Клицало се Србији, тражило уједињење са њом, истицано "вековно пријатељство" и љубав. Као да никад свађе међу Србима и Хрватима није било! Разуме се да је све то било варка: Хрвати су хтели да искористе дивну позицију Србије и да се преко ње избарабаре са победницима, да не плаћају ратну штету него да је у име Србије добију. И највећи непријатељи Срба су се утајили, нису се усудили да против њих нешто предузимају. Само је Радић остао изузетак. Он је своју активност против Срба продужио и даље и што даље, све жешће." (стр. 64) И на Париску конференцију мира Радић је упутио меморандум, поткрепљен са двеста хиљада потписа, у коме је тражио независну хрватску републику.

Пошто су му били безуспешни сви покушаји да спречи уједињење, Радић се из све снаге упиње да омета консолидацију новоформиране државе. Пошто је на изборима за уставотворну скупштину 1920. године освојио педесет посланичких мандата, Радић својим посланицима није ни дозволио да оду у Београд на заседање уставотворне скупштине, него их је сазвао у Загреб да би илегално формирао посебно представничко тело и контрирао највишим органима државне власти. 1923. године одлази на скоро једногодишњу турнеју по Европи у току које је неуморно агитовао против Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Неки историјски извори сведоче да је Радић успео да добије значајну финансијску потпору и Коминтерне и Италијанске владе.

Усташки емигрант Влахо Раић, 1953. године, у Буенос Аиресу је објавио књигу "Хрватска и Србија" у којој евоцира и успомене приликом посете Стјепану Радићу делегације далматинских Хрвата, који су му се жалили на српски однос према њима, што је Радића толико разгоропалило да је јаросно изјавио: "Кемал паша је истјерао Грке, који су били већ преко 4000 година у Малој Азији, а ми ћемо се доскора ослободити Срба, који су у наше земље стигли тек пре 300 година." (стр. 78) Очигледно је да суштинске разлике између Радића и Павелића једноставно није било. Како Костић примећује, интересантно је поређење "које је Радић учинио са Ататурком и Малом Азијом, упоређење које Хрватима никако не иде у прилог. Јер су тамо, у Малој Азији, Грци били староседеоци а Турци досељеници и "уљези". Први су били тамо заиста три-четири миленија, а други свега шест-седам

Католичанство на силу: фратар преводи у католичку веру групу православних српских сељака 1942. године

Данак у крви: српска деца као усташки јаничари

векова. Грци су по хрватској теорији имали право да избаци Турке, а не ови њих." (стр. 78-79)

Италијански публициста Итало Цингарели писао је, 1927. године, о Радићевој превртљивости "која му је према приликама, дозволила да несумњиво докаже да је био пријатељ Хабсбурга и непријатељ Карађорђевића, непријатељ аустријске куће и верни слуга српске краљевске куће, републиканац и монархист, пријатељ и непријатељ Италије, комунист и империјалист." (стр. 91) Тако се Радић 1925. године вратио у Народну скупштину и признао Видовдански устав, да би убрзо опет кренуо у правцу његовог обарања. Па ипак, изгледа да је најпримеченије сведочанство о личности и делу Стјепана Радића дао његов син Владимир, 1942. године, у чланку "Дан и домовина", објављеном у загребачком листу "Нова Хрватска": "У главним стварима, у темељним начелима, усташки наука није стварно ништа друго него наука Стјепана Радића. Под поглавничким мудрим водством изводи се наука Браће Радића." (стр. 96)

5. Усташка демагогија Ивана Мештровића

И друга књига серије "Врли хрватски мужевци" објављена је 1976. године у Мелбурну, под насловом "Иван Мештровић и његови мемоари." У оба случаја реч је о другом и допуњеном издању. Прво издање Костићевих списа о Радићу и Мештровићу објављено је у шапирографисаној варијанти. Лазо Костић у предговору саопштава да се после биолошког геноцида над Србима у Другом светском рату, Хрвати труде да српски народ изложе продуженом моралном и духовном геноциду. "Ту се надмећу ко ће више да Србе понизи, једнако као што су се у рату надметали ко ће више Срба да убије. Има

чак истих лица који су били физичке убице у рату, а моралне убице после рата. А има их који у рату нису убијали, али су желели да Срба нестане или да се бар сведу на степен народа пигмеја. Морају му се одузети сви квалитети народа достојног да собом управља, да сакупи своје сународнике и да живи политички и државноправно својим животом." (стр. 5)

Један од таквих Хрвата, који су упорно, систематски, бескрупулозно ударали на српски образ, част и историјску величину, био је вајар Иван Мештровић. Концентрат своје личне мржње, увреда и антисрпских клевета Мештровић је изразио у својим мемоарима "Успомене на политичке људе и догађаје", објављеним у Аргентини 1961. године. Најистакнутији интелектуалци српске емиграције на то су бурно реаговали и аргументовано раскринкали једну по једну Мештровићеву прљаву лаж. Та реакција је сакупио, систематизовао и објавио др Бранко Миљун у књизи "Иван Мештровић и антисрпска клеветничка пропаганда." Међутим, показало се да поприличан број озбиљних реакција Миљун није успео да пронађе и уврсти у своју збирку, па се Костић прихватио посла да Миљуншине напоре допуни резултатим сопствених истраживања.

На приговоре да је Мештровић умро, па да не треба лоше о њему говорити и писати, Костић одговара да он "није умро докле год живе његове гадости у књизи". Она му продужује живот, он даље живи кроз ту књигу. Не треба заборавити да је Мештровић најпознатија и најпризнатија личност међу Хрватима, у целом свету." (стр. 7) У књизи Костић напомиње да није уврстио неке вредне текстове значајних аутора из отаџбине да им не би нашкодило. "Чим се неко у емиграцији с њима послужи, називају их савезницима и сарадницима четника. Хрвати у земљи могу да прештампавају целу књигу Мештровића, а нас не сме нико да цитира." (стр. 8)

Још је Адам Прибићевић, 1951. године, рекао за Мештровића да је старчевићанац, дакле следбеник својеврсне параноје великана који води само у насиље и крвопролиће. То је разлог што Иван Мештровић "брани злочиначко старчевићанско учење старчевићанским вулгарним речником и аргументацијом. Уистину је бољно што човек великог гласа прави оне јефтине иронијне илузије на бизантинство, светосавље на уметничку вредност неких срушених српских цркава, на крају хрватских народних песама, почињену, бајаги, од Вука." (стр. 14) Реч је о првом Прибићевићевом реаковању у "Гласу канадских Срба" од 16. августа 1951. године.

Већ у октобру те године у истим новинама он каже: "Срби добро знају да је федерација на основу три државне и националне свести само привидно одлагање разлаза. Зато, ни по коју цену неће пристати на то да из државе изађу Срби у хрватској јединици код тога разлаза. Односно, не могу примити ни образовање такве хрватске јединице, која би те Србе обухватала. Не би смели на то пристати, све да и не постоји старчевићанство. Ниједан народ, па ни велики, не би добровољно пристао да препусти туђој држави велики број својих синова. А још мање, ако би се та држава могла изметнути у кланицу тих синова, што за Хрватску вреди, све догод старчевићанска убилачка идеологија влада духовима толиког броја Хрвата." (стр. 18)

Све то је Прибићевић писао пре појаве Мештровићевих мемоара, реагујући на његове новинске написе. "Глас канадских Срба" је објавио и неколико чланака анонимних аутора са сличном тематиком. Поводом Мештровићевих хистеричних антисрпских иступа ту се коментарише да је веома "чест" случај да велики научник или уметник буде у исто време слаб карактер и сићушна душа. То бива када он допусти да њим овладају ниске страсти, а пре свега мржња. За време рата, нарочито у тоталитарним земљама, легије научника и уметника, погазили су своју људску савест и постали слепо оруђе крволочних властодржаца." (стр. 21-22)

Поводом меморандума групе угледних српских интелектуалаца Уједињеним нацијама поводом усташких злочина Мештровић је, како се то овде парафразирано, одговорио "да је овај меморандум "памфлет" против Хрвата и католичанства; да потписници меморандума не вреде више од усташа које оптужују; да је то служба лажи и овековечене мржње, да је то

срамота за Адама Прибићевића, хришћанина и "толстојеваца" чије је вјерују било да се злом зло не сузбије"; да Анте Старчевић никаквог другог греха нема, сем што је хтео слободну Хрватску и да њега Срби не разумеју, јер је он говорио искрено, а да су они "византинци" - који "турски клањају, а влашки се Богу моле"; да Старчевић не вреди мање од Св. Саве и Вука; да је оно Старчевићево да су Срби "наокот зрео за сикиру" само једна јеванђејска формула о уништењу чељали која су "коров", ма у коме се табору налазили, и да је тако то схватио и Јован Скерлић; да су усташе сами "загријани националисти" и ништа друго, а да су чак и бољи од Срба, јер се они боре за "слободну Хрватску", а Срби за "Велику Србију", да би Срби величали усташе као народне јунаке, кад би они били Срби; да усташка недела показују да су Срби и Хрвати једнаки; да између усташа и четника нема никакве разлике; да је физичка сличност усташа и Срба запажена још 1902. од загребачке чаршије - указује на истоветно расно српско-влашко порекло Срба и усташких злочинаца (пала му је у очи сличност становника Букурешта са Србима); да су усташе "имали повода" за гнусне покоље над српским народом; да је чудовиште Миле Будак таквим постао што га је изударала "краљевска полиција", да стотине српских богомоља које су усташе разорили и оскрнавили "нису имале велику историјску и уметничку вредност", али зато су четници пона Бујића оштетили једну католичку цркву на Далматинском Косову, која има неупоредиво већу вредност, јер јој је он, Мештровић план дао; да су четници спалили његовог стрица; да Босна и Херцеговина никад нису биле српске, а да и данас имају хрватску већину, јер су сви муслимани Хрвати; ... да су усташе само национални револуционари, а да између револуционара и злочинаца постоји велика разлика; да су четници клали дену;" итд. (22-23)

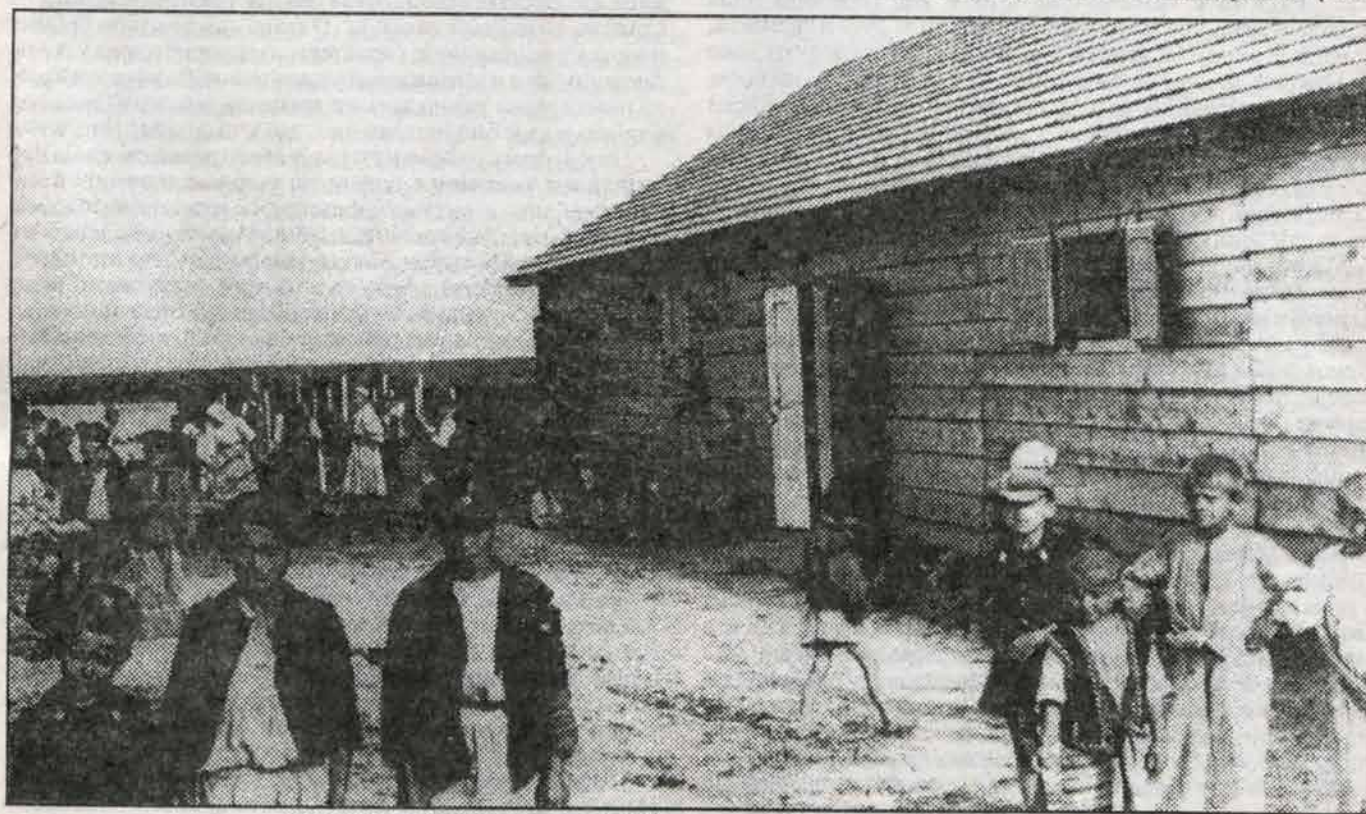
Суштину Мештровићевог наступа анонимни аутор објашњава тако што каже да Иван Мештровић "множи са хиљаду или напросто измишља грехе у противном табору, а дели са хиљаду или напросто пориче грехове у своме, усташком табору, па потом ускликује, ликујући: - Видите, танте за танте, зуб за зуб, постигли смо равнотежу у злочинима и одговорностима, једнаки смо, вага не претеже ни на једну ни на другу страну! ... Он поступа управо као она богомрска врста људи о којима је баш Исус говорио у Беседи на Гори, да види трун у оку туђем, а не виде брвно у свом оку. Он ставља на

исти кантар и мери истом мером и делате и жртве, и Анту усташког и Св. Саву, организаторе Јасеновачког логора смрти и потписнике меморандума Удруженим народима, виновнике покоља стотине хиљада глава од усташа побијених српских људи, жена и деце, и глава мога стрица претеже! Не дугујемо вам ништа! Ту су влашке главе, а глава мога стрица, шта она тек представља! ... Стотине српских црква разорених и обесвећених, не могу да се мере по историјско-уметничкој вредности са оном једном мојом црквом у Далмацији, коју је поп Бујић оштетио! - Опет вам не дугујемо никаквог правдања. Кантар претеже на нашу страну! (стр. 24)

а) Хрватски камелеон

Други аутор, који се бави Мештровићем, резимира: "Шта све није био овај хрватски Хамлет! Фанатични Југословен. Трумбићев сепаратиста, Александров интегрални Југословен, мачековац, приређивач усташких изложби, опет мачековац, идеолог синтезе старчевићанства и радићевства. Титов народнофронташ и сад не знамо шта, само карактер ни сад нићи икад" (стр. 29) На Мештровићеву тврдњу да никада од београдског режима није примио новац реаговао је Лаза Костић у "Каналском србобрану" 1954. године: "Већ прекости заиста нема од ове. Свима је познато да је Мештровић још пре Првог светског рата живео великим делом у Србији од српског новца. За време самог рата био је југословенски емигрант на српским јаслама. Путовао је по целом свету о српском трошку итд. Израдио је после рата низ вајарских радова који су прелазили милионске вредности, између осталих "Победника" на Калемегдану итд." (стр. 31) Костић цитира и један чланак објављен у "Политици" 1920. године из кога се види да је краљевска влада Ивану Мештровићу као "нашем великом уметнику" одредила редовну годишњу помоћ од 85.000 француских франака, која би се исплаћивала у наредних тридесет година.

У опширном осврту на Мештровићеве мемоаре, Драгиша Цветковић, 1962. године, пише у "Гласнику Српског историјско-културног друштва Његош" у Америци, јављајући се из Париза: "Није претерано рећи да је ова Мештровићева мржња према српству била чак донекле јача од мржње зликоваца и мародера "поглавника" Павелића, одговорног за смрт више стотина хиљада Срба, у доба "Независне Државе Хрват-

Цивилизацијско "достигнуће" Хрвата: дечији логор у Јастребарском

BRZOJAVKA

Predata: 2. lipnja 1942. god. u 1500 sati od D. K. P. BUDA pod br. 73
 Primita u Odborju za slobodu: 2. lipnja 1942. god. u 1610 sati od D. K. P. Z. A. S. T. pod br. 142

SADRŽAJ DEŠIFRATA
 MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRAHVSTVA
 GLAVNI ŠTOFER

12.15

Redarstvo ZIMUN ima odrediti oko 400 Oigana u JABOVAC, jer prieti opasnost da se priključe pobunjenicima.

Za prikupljanje Oigana potrebno 200 domobrana, koji je moguće odrediti jednako od onih u službi 1. novčake pakovanja ili normativnog oklopa.

U smislu § 66 i točke 477 stavka treća službenika - na odjelu

Broj 170/Talno

II. DOKUMENTI ZIMUN

Opisak dešifra:	Dešifra prima:		
Dešifra: originalni tekst:	№ lista	Opisak dešifra:	Opisak dešifra:
2. lipnja 1942. g. u 170/Talno			
12.15			

Писмени доказ о расистичкој политици хрватске државе

ске". Разлика је само у томе што је код Павелића била кратка и јавна, док је код Мештровића била дуга и скривена, тако да је, за његова живота, нико није могао да наслути. Тако је Павелић, грубом силом гурају једним бестијалним нагоном, преко најсвирилијих метода, нескривено уништавао српски живаљ; док је Мештровић, уживајући све бенефиције и наклоност некадашње Краљевине Србије и Срба уопште - у свим догађајима које приказује - распиривао мржњу, подржавајући ону сепаратистичку психозу, која је онемогућавала заједницу Срба, Хрвата и Словенаца." (стр. 42)

Поред написа Драгише Цветковића, Костић објављује и текстове др Радоја Вукчевића из "Канадског србобрана", Милана Фотића из "Искре", М.М. Влаховића из "Искре", Спаса Шарабе из "Американског србобрана", као и већи број сопствених. Српски аутори су просто тачку по тачку раскринкали бројне лажи и клевете којима је Мештровић обасипао своје српске савременике, истакнуте државнике и интелектуалце. Костић своје коментарисање Мештровићевих мемоара почиње анализом у њима садржане измишљотине да је Стојан Протић пред крај Првог светског рата изјавио: "Кад прође наша војска Дрину, дат ће Турцима 24 сата, па можда и 48 времена да се врате на праједовску вјеру, а што не би хтјело, то посједи као што су у своје вријеме урадили у Србији." (стр. 82)

Историјске чињенице говоре сасвим супротно. Српска војска, под командом војводе Степе Степановића увела је ред и законитост широм Босне и Херцеговине због чега је обасута неподељеним похвалама босанскохерцеговачког становништва свих вероисповести. О томе сведоче и најистакнутији муслимански историчари. Не само да се као председник краљевске владе понео врло коректно и с пуном приврженошћу принципима правне државе, него је Протић отишао још даље, што му се не може опростити ни са моралног, а свакако ни са правног гледишта. Он није дозволио

да се врше освете над муслиманским зликовцима из Првог светског рата, посебно над тзв. шуцкорима које је привео у дело Адемага Мешњи из Тешња. Они су били страх и трепет за српско становништво и починили над овим безбројна недела. Права је захтевала да се они казне. Стојан Протић је то осујетио. Познато је да су државни тужиоци самостални при подизању оптужбе, али не у политичким деликтима. Ту треба сагласност владе. Она је била ускраћена баш од Стојана Протића." (стр. 83)

Мештровић измишља шта су наводно Срби планирали да би то довео у неку равнотежу са реалним хрватским злочинима из оба светска рата. Уосталом, ни приликом ослобођања Старе Србије и Македоније Срби никада нису присиљавали да се врати у православље иако су затекли и поприличан број Шинтара који су говорили српски и сасвим недавно прешли на ислам, па оарбанашени. Мештровић је лажов кратког памћења. Лаж му лаж сустиже. Кад нове ствари измишља, старе заборавља, па су му логичке контрадикције врло честе и упечатљиве, а да се и не говори о погрешном датирању и невероватним локацијама догађаја из његове маште. А шта тек рећи о претензији да се разговори стари по пола века дословно интерпретирају. Заправо, Мештровић је "описивао догађаје и разговоре како њему годе, и то како му сад годе а не у моменту када су се збивали. Можда је чак и неки други ту мешао своје прсте: његов син (који још више мрзи Србе од оца) или директор Ревиије итд. Мештар сам није био довољно писмен, он није учио никакву средњу школу. Неспорни кипарски таленат не може да замени школу у писању. Мора да је било више коректора, више цензора и лектора. Да су сви они били србомрски, не може се сумњати. Од последњег рата наопако није се Мештар дружио ни са једним Србином." (стр. 98)

Интересантно је да је у забрвачком издању наводна Титова изјава Мештровићу "вјерујте да ја нисам мање Хрват од Вас", промењена и гласи: "И мени као и Вама хрватски интереси леже на срцу. Вјерујте, да ја нисам на челу државе, било би зло за Хрватску." (стр. 99-100) При том Костић посебно напомиње: "Док се ниједна књига Србина емиграната не сме цитирати у земљи, хрватске књиге и хрватски чланци се прештампавају и званично шире. Нарочито ако они садрже нападе на Српство. Тим самим су слободни од сваке цензуре. Они се чак пропагирају. Случај са успоменама Ивана Мештровића, где са сваке стране, из сваког пасуса извире мржња на Српство, то најбоље доказује... О сваком споменутом Србину изнете су најпрљавије карактеристике, тако о краљу Александру, о Дражи Михаиловићу специјално. О ниједном Хрвату ништа рђаво; чак ни за самог архизликовца Анту Павелића. Стајало је да је био "поглавник" "НДХ". То је све." (стр. 98-99)

Није згорега напоменути да је Мештровић сва своја најзначајнија уметничка дела везао за српску историју и митологију, што је сметало истакнутим хрватским интелектуалцима његовог времена, попут Мирослава Крлеже, Антуна Густава Матоша и Антуна Бранка Шимића. Матош отворено замера Мештровићу да је по својој уметности Србин, а Шимић закључује да Мештровићева уметност никако не може бити израз хрватског националног духа. У емигрантским данима клонио га се и Влатко Мачек, иако га је Мештровић стално онседао идејама о политичком ангажавању и организовању.

Позивајући се на књигу хрватског аутора Влатка Томичића "Пут к Мештровићу", издату у Буенос Аиресу 1965, Костић наводи како су Мештровићеве преци најмање четири пута веру мењали, а то је некад подразумевало и промену народносне припадности и националне свести. Родно село Мештровићево су Отавице код Дрниша и породица му се презивала Габриловић-Мештровић. Како каже Томичић, "Мештровићи су дошли с тим двоструким презименом из Босне. И Иван Мештровић је још употребљавао неко вријеме и први дио, а онда га одбашио. У селу су ми тумачили, да су погрешно били на катастру вођени и под тим именом, па се тако и оно одржало, међутим, бит ће још неки други разлог томе, а тај је, изгледа, старијег датума, још кад су Мештровићи, који су били некад и богумили, па муслимани, па опет покрштени муслимани и, коначно, остали католици, селили из Босне у Далмацију." (стр. 136)

О српском пореклу Ивана Мештровића својевремено је писао и Јован Дучић. "Он је тврдио да се Мештровићева породица звала Гавриловић и да је била српска." (стр. 136) Како коментарише Костић, Мештровићев преци "су дошли са другим именом у Далмацију једнако као и са другом вером. Једно је сигурно, да су мењали веру као кошуље, а није ништа у том народу (српском народу северне Далмације у чијем се кругу налазило родно место Мештровића) било тако зазорно и тако срамно као мењање вере. Можда је и то мењање вере, а с тиме и идеала, имало утицаја на карактер Ивана Мештровића: на његову несталност, шепртљивост, камелеонство. Ни његови стари нису били никоме и ничему верни, откуда то сад очекивати од њега." (стр. 136-137)

Иако се раније често представљао као Србин, јер је то било веома популарно и привлачно, иако су га многи странци сматрали правим Србином, иако је лезенијама био плаћеник српског краљевског двора и до неукуса протежирани уметник, Мештровић у својим мемоарима никада нигде ниједне лепе речи није изрекао ни о једном Србину. "Да ли је то могуће? Не, ни у једном случају. Мештровић је своје мемоаре монтирао и то неколико лезенија после догађаја које описује. Тада је већ био омрзнуо Србе до крајњих граница и окренуо се против њих, јер више нису били на цени. Као сваки опортуниста, профитер што је доказао да је низом својих поступака, од којих се грози и сам Мирослав Крлежа. Као потомак српске породице понашао се као сви апостати. Морао је доказивати да се не одрекао. Он је то чинио најдрастичније што се могло замислити, у исто време и најподлије." (стр. 151)

6. Хрватски народ је крив за усташке злочине

У сопственом издању, у Швајцарској 1972. године, Лазо Костић је објавио правно-политичку расправу "Ко је крив за злочине над Србима у "НДХ", у којој разматра са првенствено правног аспекта чињеницу да су у хрватској усташкој држави Срби стављени ван закона и сваки је правоверни Хрват имао право, чак и дужност, да их убија. Не само да их убија, већ да их мршвари, да их подвргне мукама које једва људска машта може да схвати, таквим мукама које модерна историја не познаје." (стр. 5) Пошто је објекат злочина потпуно познат јер су то били сви Срби затечени под хрватском влашћу, дотле чињеницу ко је био субјект тих злочина, како запажа Костић, "не жели нико да поименце и неспорно изрази. То је табу, у земљи да се не би поколебало начело "братство-јединство", у емиграцији да се не би вређали Хрвати и отежала егзистенција Југославије." (стр. 5) Ипак, никаквим фалсификатима се не може негирати чињеница да је огромна већина Хрвата прихватила и својски подржавала усташку државу, па се ту поставља и питање колективне одговорности целог хрватског народа за геноцид извршен на Србима.

У кривичном праву је општеустановљен принцип индивидуалне одговорности за сва почињена кривична дела, чак и кад је у питању већи број извршилаца, јер се сваком одређује права мера његовог личног учешћа и изриче одговарајућа санкција. Скоро сви Срби, који су се научно, правно или политички бавили питањем усташких злочина, категорички су инсистирали да и ту одговорност може бити строго индивидуална за наредбодавца и непосредне извршиоце. На том се чак инсистира и у декларацији четничког конгреса из села Ба, с почетка 1944. године. Чак је и српска емиграција упорно избегавала да се одговорност за злодела припише целом хрватском народу, док су, с друге стране, хрватски емигранти систематски и на основу измишљених података тврдили да никаквих масовних убијања није ни било. Српски аутори у прекоморским земљама најдале су ишли до оптуживања усташке владе, али су и ту екскулпирали хрватски народ тврдећи да владу није он успоставио него туђински освајач и окупатор.

Костић такво неуро и снисходљиво реаговање коментарише на следећи начин: "Људски ум стане кад ово чита: значи да би се за сва убиства и мршварења Срба могла да ставе под одговорност само владе у Загребу, неколико лица. Али у овом случају можда не ни они, јер их није поставила влада народа већ туђин освајач. То је дрска лаж: ту владу је поставио савезник и пријатељ хрватског народа, а тај сам хрватски

народ је државу, и њену владу, и њене акте одушевљено и "плебисцитарно" одобрио, како је казао, нико мање до архиепископ Степинац." (стр. 11)

Како на то питање гледају сами Хрвати најупечатљивије показује чланак из броја 4. аргентинске "Хрватске ревије" за 1962. годину, у коме, иначе, аутор обасипа хвалоспевима проушташки интониране мемоаре Ивана Мештровића, па закључује: "Његови мемоари су непобитно сведочанство, да су Хрвати и Срби два свијета, да се ниједна "Југославија" без силе и диктатуре не може одржати, па је једино рјешење питања мира у том дијелу Европе, растава Хрватске и Србије. Они су у исто вријеме непобитни доказ, да је поглавник др Анте Павелић био државник првог реда, да је знао шта хоће, и да је хтјео, што је жељело 99 посто хрватског народа, те након, да усташки режим није много гријешно, кад је примјењивао крваве методе против непријатеља Хрватске, који су показали да једино те методе разумеју и поштују. Они, који су ножем и мачем хтјели срушити државу Хрватску, морали су и требали гинути од хрватског ножа и мача. Усташе се немају зашта кајати, па ако нису своју дужност до краја могли завршити, јер су их прилике и вријеме у томе спречили, заувек стоје, када их домовина позове, "Задом спремни." (стр. 11)

Показујући да су се начела колективне одговорности првенствено држали Хрвати, па су све Србе оптуживали за набеђене политичке кривце извесних српских политичких предводника, па прибегавали масовном злочину као одговору, казни и одмазди, Костић се упушта у теоријску елаборацију самог појма. Уосталом, један од фундамената колективне одговорности садржан је у јеврејском и хришћанском учењу где се каже да је Бог колективно казнио све људе јер је њихов праотац окусио забрањено воће. Милијарде људи су наследно одговорни за дело једног човека. Од свих људи се очекује да тај првобитни грех признају и у складу с тим покају и настоје да се поправе, заправо да га испаштају молитвама и жртвама. Управо на тој колективној одговорности људског рода највише инсистирају католички теолози. Римокатоличка црква је тако целокупном јеврејском народу приписала кривицу за страдање Исуса Христа, па је то био мотив за систематска прогањања Јевреја током две хиљаде година. Тек пред крај двадесетог века та предрасуда је делимично ублажена од највише ватиканске хијерархије. Других библијских примера страдања потомака због грехова предака има поприличан број.

Принцип колективне одговорности задржао се и у најновијем времену. Један од примера је и кад у рату победничка страна пораженој наметне плаћање ратне штете, приписујући јој кривицу за избијање рата. Реч победника ту је увек одлучујућа, а терет плаћања ратне одштете редовно пада на плећа целог народа побеђене државе. Из Чешке, Румуније, Мађарске и Југославије милиони Немача су протерани јер им је колективно приписана кривица за све нацистичке злочине. Страдали су и они који се нису слагали или су се примегно супротстављали Хитлеровој политици. И подела Немачке је једна врсте колективне казне за хитлеровске кривце из Другог светског рата. У међународном јавном праву још увек је у приличној мери прихваћен принцип да је цела земља одговорна за злочине почињене или организоване са њене територије. То је примењивано као правило и у блискоисточном рату где је Израел реаговао одмаздом према арапским цивилима за свако оружано угрожавање његове територије од војних формација над којима неретко суседне државе нису имале никакве ефективне контроле.

Хрвати су Србе колективно окривљавали за све историјске недаће које су имали и за све лоше што им се стварно или привидно дешавало у Југославији, иако су југословенску унутрашњу и спољну политику одређивали различити политички кругови, често иностранци, па чак и међународне конспиративне организације. Хрвати отворено и прецизно криве "Србе као народ, све Србе без изузетка, и само Србе. Све што им није ваљало у Југославији, за све су Срби били криви, и то сви Срби без разлике. Било је међу Србима њихових осведочених пријатеља, све су слободне српске странке њиховог вођу узеле као носиоца листе на изборима 1938, па опет су за све недаће Срби криви. Хрвати стављају

Србима на терет све незгоде бивше Југославије, све акте власти југословенских органа и приватне акте појединаца. А једновремено не дозвољавају да се ма шта ставља на терет Хрватима што је урађено од самих Хрвата, искључиво од Хрвата у држави која је била њихова и по називу и по суштини." (стр. 25)

И по питању политичких атентата примењују се двоструки аршини. Кад је 1934. године у Марсеју убијен краљ Александар Карађорђевић, било је забрањено да се говори и пише како је атентатор Хрват. "Кад је један егзалтирани народни посланик убио усред београдског парламента шефове Хрватске сељачке странке, то лудачко и безумно дело појединца бачено је на цео српски народ. Не само то, убица је истина Србин, расни Србин из Васојевића, али Хрвати сматрају да Црногорци нису Срби, па су чак ту мисао успели 1945. да спроведу у државни устав. Ипак зато, Радића, Басарићка итд. убили су Срби. За убиство су према хрватском гледишту, криви сви Срби и ако је скоро цео српски народ дело осудио искрено и спонтано." (стр. 25-26)

а) Колективна одговорност – Србе на врбе

Слична појава је забележена у време Сарајевског атентата, па на том примеру Костић показује како су и под аустроугарском влашћу Хрвати конструисали "колективну одговорност Срба за лична дела појединаца". Он пише: "На Видовдан 1914. убио је аустројског наследника престола један Србин из Босне, отворено и мушки као што Србима доликује. То је био тираноубица, којег би стари Грци у звезде ковали. Хрвати су осудили не само њега него цео српски народ и у Србији и ван Србије. У Загребу је настала повика "Србе на врбе", настала је плачка српских дућана, малтретирање Срба на улици и у њиховим домовима итд. Разуме се под заштитом хрватског "редарства", јер иначе Хрватима недостаје кураж за експесе... Кад се пак ради о организованом масовним злочинима хрватске државне власти, уз изречено или прећутно садејство целог хрватског народа, онда се не сме за жива Бога споменути у вези с тим хрватско име. Каква је то доследност, каква је то логика?" (стр. 26)

Иако инсистирају на српској колективној одговорности за таква строга индивидуална или дела ограничене групе људи, Хрвати на све начине одбацују и саму помисао да су на било који начин одговорни за усташке злочине. "Они то просто пребацивају на неколико малих и анонимних усташа, с којима хрватски народ нема тобоже ништа заједничко. Остали Хрвати "ни лук јели, ни на лук мирисали". А никад у историји није била један цео народ захватила психоза убијања, мршварена као што је била захватила Хрвате у поменутих годинама у односу на Србе. Разуме се у чврстој мери да они (Хрвати) за то никад неће одговарати. А чим се указала могућност одговарања, зарад моралног, они одричу све. Такав је хрватски карактер и он се не може изменити. Никад у њему није било ничег витешког. Увек су убијали и плачкали из потаје, прерушени, избегавајући борбу, набацујући после своја недела на пандуре, аустројску војску, усташе итд. Док Србин све то ради отворено, искрено мушки. И кад треба да се прими одговорност, он је прима витешки. Већ сама та разлика карактера чини немогућим наш заједнички живот. Зато што им недостаје витештво и снага, они то налокнују доставама, фарбањем, шпијунажом, они то зову пропагандом. Зато су успели да Србе свуда у свету опрне и да страни свет се згражава над једним ханшењем хрватских зликоваца, а не зна за милионска убиства Срба." (стр. 26-27)

Посебно изражена хрватска подвала је подметање Србима кроз фразу о београдском режиму недела хрватских комуниста, па Костић о томе пише: "Највећи кулден дрскости и фалсификовања показују Хрвати кад данашњи комунистички режим у Југославији називају "србо-комунистички", или просто "београдски". Данашњи режим диктатора Јосипа Броза, најогрезлијег Хрвата из Кланца. И за сва дела тога режима чине одговорним Србе, не поједине Србе, већ Србе као целину. За време рата су Хрвати званично огласили код Немаца цео српски народ као комунистички, почевши од њиховог патријарха... Они су хтели да нас Немци све побију. Кад је на чело комунистичког покрета дошао најчисти-

ји Хрват, који тамани Србе, а брани Хрвате опет је то српски режим. А ми не смемо сам Павелићев режим назвати хрватски." (стр. 27)

У страниој литератури има много примера прихватања колективне одговорности народа за дела појединаца и група. Поводом Сарајевског атентата, Аустро-Угарска је тај принцип применила у пракси покренувши казнену експедицију на Србију. На њему су здушно инсистирали и Немачка, и аустројска и хрватска штампа, многи истакнути политичари, а посебно Хјустон Стјуарт Чемберлен, немачки рајхсканцелар Тесбалд фон Бетман-Холвег, аустроугарски начелник генералштаба гроф Франц Конрад фон Хенцендорф итд. Међутим, по питању Другог светског рата и у њему почињених злочина, огласили су се многи угледнији интелектуалци и потенцијали питање колективне одговорности немачког народа за све оно што је Хитлеров режим проузроковао.

Костић у својој књизи цитира неколико најупечатљивијих изјава, почевши од лондонског предавања француског интелектуалца Луја Марина који је крајем 1944. године рекао "да немачки народ мора одговарати за све што је Хитлер учинио, јер је пре Хитлера био Вилем, пре Вилеама Бизмарк, а пре Бизмарка Фридрих Велики. Марин је објашњавао да су се у Француској немачки грађани понашали горе од немачких војника, а да су из Немачке у Француску евакуисана немачка деца била гора и од окупационих трупа. Према томе, цео се немачки народ дуго мора држати под стегом." (стр. 38-39) Крајем педесетих година Енглез Џон Симпсон је то питање на следећи начин третирао: "Мада је тај злочин замислио и организовао мозак ненормалног Хитлера, немачки народ као целина не може да умакне од одговорности. То је садашња влада Западне Немачке увидела и пристала је да исправи оно што се исправило да, одредивши већу новчану своту влади Израела. Али, мрљу не може да спере поток злата." (стр. 39)

Костић захтева да се управо тај принцип примени и на Хрвате, јер код Хрвата "чак није ни идеја потекла од само једне личности (можда првобитног од Анте Старчевића, "опа домовине"), већ од огромног дела народа хрватскога, а примљена је била такорећи без зазора од целог хрватског народа. Нека се изнесу имена оних који су то осуђивали: у Немачкој их је било прилично, иако казне за то нису биле мање него у НДХ. У сваком случају, ако се прими колективна одговорност Немаца, прима се и идеја колективне одговорности уопште. Она је могућа, она постоји, њу признају светски ауторитети." (стр. 39)

Није имао никаквих веродостојних аргумената ниједан аутор који је осуђивао Немце, а екскулпирао Хрвате за ратне злочине. Како Костић истиче, "целокупни немачки народ није ни издалека толико колективно крив за убиство Јевреја у Немачкој и окупираним земљама као што је крив хрватски народ за убиства Срба у својој криминалној држави. Немци су то могли још лакше пребацити на нацисте и Вермахт али су они били господа и признали су сву своју општу кривицу. Интересантно је да то признаје чак неуједињена Немачка, другим речима један њен, иако повећи, фрагмент, једна држава на чијем се челу налазе саме жртве нацистичког режима. Па они не истичу себе као жртве већ као кривце!" (стр. 41)

Немачки Бундестаг је, 27. септембра 1951. године, на предлог савезног канцелара Конрада Аденауера, примио владину декларацију у којој се, између осталог, наводи: "Савезна влада и са њом огромна већина немачког народа свесни су неизмерне патње која је настала према Јеврејима у Немачкој и окупираним пределима у време национал-социјализма. Немачки народ се у својој претежној већини гнушао над почињеним злочинима и није у њима учествовао. Било је у време национал-социјализма много њих који су, уз сопствену опасност, показали својим јеврејским суграђанима готовост за помоћ било из религиозних разлога, из питања савести, због стида. Али су у име немачког народа почињени неизрециви злочини, који обавезују на моралне и материјалне репарације." (стр. 42) На то је израелска амбасада у Лондону саопштила "да немачка савезна влада признаје без икаквог ограничења неизрециве злочине извршене у име немачког народа, а тиме и обавезу за моралну и материјалну рести туцију на индивидуалној и колективној бази." (стр. 42.)

б) Покајање немачких политичара

У октобру 1968. године, Аденауер је објавио своје мемоаре у којима стоје и следеће његове речи: "Један од најцрњих капитала је прогон Јевреја од национал-социјалиста у времену које лежи иза нас. Ови су прво у Немачкој прогонили и после победи Немце који су били јеврејског порекла иако нису имали ништа против њих доказано, иако су и наши јеврејски суграђани играли истакнуту улогу у нашем духовном животу; прогонили су и убијали људе и жене, децу и старце, богате и сиромаше. По наступу Другог светског рата продужили су национал-социјалисти ужасно дело уништења Јевреја и у другим земљама које су немачке трупе биле освојиле. Јевреји су бежали ако им је било могуће, али већини није бег успео. Ништа није осрамотило немачко име и у толикој мери повукло презир других народа као ово уништење Јевреја. Нису сви Немци криви за ове злочине, многи су тек дошњије о томе дознали, али су националсоцијалистичке вође деловале, како они изјавише, у име немачког народа. Кад је дошло до пропасти Немачке, Немце је окружило море мржње, страха и презира. Немачки народ је потпуно признао своју дужност исправљања неправде." (стр. 43)

Посебно је интересантан онај део мемоара у коме Аденауер описује свој сусрет са председником Светског јеврејског савеза, Наумом Голдманом, који му је рекао "да јеврејски народ не може никад да заборави оно што му је у време национал-социјализма учињено са немачке стране. Накнада штете од стране Немачке може да се изврши у форми добровољног геста, који ће мање у својој материјалној вредности, а више у свом симболичном значају моћи да се оцени. Ја сам, како даље пише Аденауер, "изречно признао моралну одговорност немачког народа за одстранење неправде и изјавио да ја сматрам као часну дужност немачког народа учинити све што је могуће да би се неправда начињена Јеврејима могла да исправи." (стр. 44)

У време суђења Адолфу Ајхману, у фебруару 1961. године, огласио се и врх немачке Евангелистичке цркве декларацијом из које Костић преноси следеће делове: "Ми не смемо, с обзиром на злочин за који ми као народ носимо одговорност, да затворимо очи и уши. Сви преживели Немци који су само живели у доба грозота уништења Јевреја као лица која могу да цене шта се догађа (не као малолетници - ЛМК), па чак и они који су својим јеврејским суграђанима помагали у њиховој беди, морају пред Богом да признају да су постали сукривци услед недостатка будне љубави готове на жртве... Због тога ми хоћемо да се ставимо пред Божји суд и да признамо нашу равнодушност, или страх, или чак саучешће у злочинима као наш удео кривице. Ми хоћемо један другог да храбримо да исповедимо нашу сукривњу и свим срцем верујемо да ћемо у Божјем опроштају наћи слободу и живот. Ако при томе увидимо да извршена кривица вапије и за земаљском казном, биће многи готови да се ставе пред судију." (стр. 45)

О историјској и моралној кривици немачког народа тих година су писали и многи немачки листови, па, примера ради, Костић цитира чланак и католичких новина "Рајнише меркур" из Келна, које у броју од 10. априла 1961. године доноси: "Непојмљивим срамотним делима се Адолф Ајхман, заједно са својим неваљалим друговима од министра до чувара концентрационог логора, за сва времена постарао да увек кад се спомене јеврејски народ падне мисао на немачки народ, у чије су име срамотна дела извршена. Он је нама свима, па чак и невиним годиштима до 30, који данас чине половину становништва, обесио један невидљиви "орден крви", који ми морамо да носимо, без обзира на лично учешће у делу, исто онако као што нека поштена породица пати због срамоте једног злочина из њене средине." (стр. 45) И Вили Брант се, као тадашњи градоначелник Берлина, изјаснио поводом Ајхмановог процеса рекавши: "Ако ће се процес често сматрати непријатним, то Немци не смеју да се боје светске осуде. Сваки Немац свестан одговорности мора да се срами за оно што се у осрамоћеном имену Немачке збило за време Хитлера." (стр. 45)

Немци су у разним приликама вербално изражавали свој став, али и надокнађивали Израелу материјалну штету у

милијардама марака, финансирали обнову порушених споменика и других јеврејских културних споменика. Следећи савезни канцелар Лудвиг Ерхард је, 3. децембра 1963. године, на конференцији за штампу изјавио да ће немачки однос према Израелу бити "опредељен покушајем највише могућих остваривања да би се немачка кривица према јеврејском народу компензирао." (стр. 47)

Председник Републике Хајнрих Либке је, 25. априла 1965. године, поводом обележавања двадесетогодишњице ослобођења заточених у концентрационим логорима, у свом говору критиковао све оне који би прећуткивали нацистичке злочине или који су тражили да се после толико времена ратне грозоте препусте историјском забору па је извукао поуку да Немцима "забашуривање истине није донело поверење других у нашу искреност и поштење, као ни наше ћутање или потискивање успомена. Само тиме што смо ми нашом политиком доказивали да озбиљно имамо намеру да према нашим снагама и у границама могућности исправимо грехе за неправду почињену у име немачког народа наишли смо поново на поверење у свету. Нема грубљег извртања истине него што је тврдња да ми Немци тиме своје гнездо прљамо. Углед Немачке ће претрпети штету ако не би готовост на самочишћење била делом доказана." (стр. 47) И његов наследник на председничкој функцији Густав Хајнман је, на сличној церемонији у априлу 1970. године, изјавио: "Немачка сноси одговорност за све што се десило у концентрационим логорима. Берген Белзен, Дахау Аушвиц, Терезијенштат, Матхаузен, Симрек, нису ништа изгубили од ужаса 25 година после рата... Нечовечност злочина и убистава, почињена у овим логорима носиле још дуго жиг јединствености у историји. Ништа их не може ублажити, и они се не смеју никако бацити у заборав." (стр. 48)

Председник немачког Бундестага Еуген Герстенмајер је, у августу 1966. године, у Бриселу, на Светском јеврејском конгресу рекао да "данас нема Немачке која би своју прош-

Усташе и фолксдојчери
са предметима опљачканим од логораша

Менталитет злочинаца: поглавник Анте Павлић, када је рат изгубљен, побегао пресвучен у католичког свештеника

лост савладала, али постоји Немачка која се стиди и која се зарекла да јој се тако нешто никад не деси." (стр. 48.) Он даље каже да је лудило антисемитског расположења имало дубоког корена, које се сада мора ишчупати. Син Томаса Манн, иначе историчар Голо Манн, писао је да је по послератном повратку у Немачку и као емигрант у свом срцу осећао "само стид због неизрецивих злочина које је његова сопствена нација скривила, стид и због освете која нас је пристигла." (стр. 49) Он је сматрао да се немачки народ могао супроставити Хитлеру и спречити катастрофу, али није, па недостатак озбиљнијег отпора "чини немачку нацију не мање одговорном, а вође личности нације, као индустрију, армију, универзитете, бирократију, судство чини не мање презреним... И кад свуд унаоколо несталоше јеврејски суседи, мало се код народа могло да нађе самилости и срама, мало презира и врло много равнодушности." (стр. 49)

Костић наводи још неколико сведочанстава о признању колективне кривнице немачког народа од стране највиших правничких и верских кругова, а у марту 1968. године, у грацићу Бенсбергу код Келна, на скупу истакнутих католичких лаика издат је меморандум о немачко-пољском помирењу у коме се изричито говори о "одговорности целог немачког народа за све што је у његово име извршено за време нациста. У њој лежи такође да Немци сем накнаде штете и индивидуалне компензације морају на себе примити и политичке губитке, при чему губици територија нису искључени." (стр. 51)

Како запажа Душан Иванчевић у београдском "Православљу", 16. јула 1970. године, "Немци и не покушавају да злочине нациста оправдају неким измишљеним кривницама својих жртава, а још мање покушавају да спомињу шта је њима који народ можда учинио нешто зла у прошлим ратовима, или чак у средњем веку, па да се каже: враћали су мило за драго! И у том погледу поштено изјављују: криви смо и одговарамо и за оно што нисмо ми учинили, али су учинили наши људи,

наша војска и наша државна власт. Иако су главни ратни злочинци кажњени одмах по свршетку рата, иако немачки судови још увек кажњавају ратне злочинце који се открију, ипак поред свих тих кажњавања председник Републике каже: "Нечовештва, злочини и убиства у концентрационим логорима не могу и не смеју да се забораве." Председник Републике не само што од пострадалих народа не тражи да своја страдања више не спомињу, него напротив, он у име целе немачке нације одлучно изјављује да се велики злочини над невиним жртвама никада не могу и не смеју да забораве." (стр. 54)

Приликом првог међунемачког сусрета на врху, 19. марта 1970. године, тадашњи западнонемачки канцелар Вили Брант у поздравном говору је рекао: "После мало недеља проћи ће 25 година откако је националсоцијалистичка владавина насила завршила са сломом Немачког рајха. Тај догађај нас све који овде за столом седимо повезује ма шта нас иначе делило. Опет је испуњен ужасом о недељима извршеним у немачко име, о рушењима која су извршена. За ова дела сви смо ми одговорни, ма куд нас иначе судбина разбацала. Ова одговорност коју нам је наметнуо свет са добрим темељима (пуним правом), она је један од узрока данашњег стања у Немачкој (мисли јамачно на подељену Немачку, ЈМК)." (стр. 55-56) Крајем те године уследило је и чувено Брантово клицање пред спомеником јеврејских жртава из варшавског гета, као и признање новоуспостављене границе на Одри и Ниси којом је Немачка територијално кажњена.

Водећи и неспорни ауторитет свих Јевреја, Наум Голдман, писао је 1966. године у чланку "Немачко-јеврејска коезистенција" о нечувеном злочину "који је извршио немачки народ над јеврејским народом." (стр. 58) Многи Јевреји су сматрали да немачком народу не треба пружати никакви шансу за покајање и искупљење, те да Израел треба одбацити било какву материјалну помоћ немачке државе. Превагнула су ипак рационалнија становишта и Немцима је омогућено да бар делимично преживелим потомцима ублаже несрећу коју су им проузроковали систематским геноцидом. Овде је ипак најважније јавно признање кривнице водећих немачких политичара и државника, што је најупечатљивије жигосало и сам злочин и обесхрабрило све оне који би у идеолошкој заслепљености евентуално планирали да се он понови неком новом историјском приликом.

в) Брозов безобразлук и цинизам

Насупрот томе, како истиче Костић, "по начину извршења геноцидних злочина, Хрвати носе рекорд далеко испред Немаца. Нико им раван није, нико им се примаћи не може. Разуме се, хрватско-комунистичка врхушка Југославије не да да се о томе говори: она је прихватила начело "појео вук магарца". (стр. 58) То Титу уопште није сметало да се и он лично, 27. јула 1955. године, говором на митингу у Карловцу прикључи онима који су свим Немцима приписивали одговорност за нацистичка дела. Тито је том приликом рекао: "Немачка је она бивша, фашистичка разумије се, ратовала овде код нас пушком и ножем. Цијели немачки народ одговара за то, јер неко мора бити одговоран за оно што је код нас порушено. То треба да буде учињено са њемачке стране, и зато нека томе не мисле, да ћемо ми одустати од својих минималних захтјева." (стр. 61)

Како Лазо Костић тај Брозов безобразлук и крајњи цинизам коментарише, "не само да је комунистички режим Југославије, преко свога маршала, ставио свим Немцима на терет злочине немачког Вермахта, па сад покушава чак да им стави на терет и очите злочине Хрвата (логор у Јасеновцу) већ је он прогласио домаће Швабе као колективно одговорне за злочине окупатора и све их одреда протером из земље. А они су далеко мање били криви од Мађара, а камоли од Хрвата. Но главно је да је ту колективна кривица декларисана и примењена без суда и без давања могућности правдања." (стр. 61)

Француски публициста Жан Исар колективни злочин хрватског народа над Србима дефинише следећим речима: "Ако би се покушао разумети овај колективни злочин, не остаје него једно објашњење: предумишљај да се потпуно истреби становништво које је било одлучно да увек чува

своју посебност и које би сутра могло да пружи руку према браћи у Србији, са верношћу која се ослања на пакт који се не може издати, на пакт крви... Једно нормално биће неће никад акцептирати ове злочине. То је један типичан пример жељене перверзности, унапред смишљене да би се, помоћу терора, постигао одређени резултат: уништење целе једне популације." (стр. 61-62)

Чак су и католичке новине, да би скинуле одговорност са папе и римокатоличког клера отворено оптужили Хрвате, као на пример лист "Католички свет", који, како Костић преноси, каже да су ти ратни злочини и масакр стотине хиљада Срба "били злочини хрватског народа, вођеног од Анте Павелића, и Степинац је чинио све што је могао да их обустави." (стр. 62) На реаговање једног хрватског емигранта који се супроставио оптуживању целог хрватског народа, уредник "Католичког света" је одговорио: "Нириберг није решио проблем "колективне кривице" немачког народа, нити ја тврдим да су сви Хрвати индивидуално криви због злочина почињених од Павелићевог режима. Међутим, ми можемо да кажемо да један народ, као колективна личност, јесте одговоран због прихватања једне владе и злочина почињених у његово име." (стр. 63) Хрвати на то остају глуви јер су они једини народ на свету који се не стиди својих злочина, нити недела уопште признаје за злочин, него се њима поноси.

Истина, било је ипак свега неколико појединачних примера да је извесни хрватски интелектуалац схватио колективну кривицу народа коју је прихватао, па је чак Желимир Мажуранић демонстративно извршио самоубиство, али је оно у хрватској јавности заташкано и зато прошло незапажено. О томе је писао Јосип Хорват у књизи "Хрватски паноптикум", објављеној у Загребу 1965. године: "Апокалиптична тмина све је застирала, сред ње је блеснула експлозија бесптијалности. Започело је масакрирање Срба и Жидова, конструирани су посебни ножеви за клање људи, а кољачке су колоне јуриле Кордуном, Покупљем и Ликом уз пратњу појединаца у свешеничким хаљинама који су бодрили неодлучне: "Кољи, ја ћу те одријешити... Тада је, Желимир Мажуранић, син Владимиров, унук Иванов... починио харакири обавијестивши писмима уски круг знанаца да полази у смрт, "јер не може поднијети срамоту нанесену хрватском имену." (стр. 67) Др Желимир Мажуранић је иначе био председник Сената Краљевине Југославије, а слично је поступио и други истакнути јавни делатник Динко Кришковић, за кога Хорват пише како је реаговао на вести о ужасним усташким покољима српског народа: "Кришковић се на те гласе хватао за главу, на слеђеном лицу јављала му се гримаса гнушања и бола, једино је могао механички понављати: "Стид ме је, осрамотили смо се за вјечна времена!" (стр. 66)

Речи покајања је у божићној посланици 1963. године изговорио и банаључки католички бискуп Алфред Пихлер, али уз карактеристично поравнање несразмерне кривице и позив на свеопште праштање. Пихлер је навео: "Управо у овој земљи су у прошлом рату многа наша браћа православне вјере погинула што су православни. Они који су их убијали имали су у цепу католички крсни лист. Звали су се католици. И ти кршћани убијали су друге људе, такође кршћане зато што нису Хрвати и католици. Ми бољно признајемо ову страшну заблуду тих залуталих људи и молимо браћу православне вјере да нам опросте као што је Крист на крижу опростио свима. Уједно и ми опраштамо сви ако су нас можда мрзили или неправду учинили. Данас пред колијевком Исуса Христа нека се избришу сви дугови и нека завлада љубав." (стр. 68)

Костића не изненађује што су Хрвати систематски прикривали сопствена злодела и негирали одговорност за она која се нису могла сакрити. Али се чуди и љути кад им Срби у томе помажу устручавајући се да ствари назову правим именом и заносећи се илузијама да је заједничка држава још увек могућа. Ипак, у овој књизи наводим један од светлијих примера, кроз приказ књиге Драгослава Драгутиновића, који је написао пуковник Бранислав Пантић и објавио га у "Каналском србобрану" од 26. јула 1962. године. Пантић пише да Драгутиновић "није могао да остане равнодушан, кад око њега људи умиру од глади, кад Хрвати убијају стотине и хиљаде невиних сународника... Па ипак пише доста мирно о свима ужасима и најстрашнијим успоменама хрватско-на-

цистичког прогоњења... Супротно нашим многобројним изгубљеним синовима, он прецизно наводи да је извршилац тог страшног геноцида - хрватски народ. Он је један од многобројних Срба, који не затварају очи пред стварношћу, већ јасно уочавају и износе праву и чисту истину. Док извештај број Срба, писаца "југословенске оријентације" прелази ћутке преко ових страховитих злочина и уметнички склизне са тих питања, или их приписује некаквим "ушашама", који су, ево, тако однекуда пали с неба, дотле Драгутиновић у свакој хрватској кући, у сваком Хрвату, осећа и види убицу! Уистину, и он на једно два места помиње некакве "ушаше"! Али из смисла целог текста јасно се чита, да Драгутиновић цео хрватски народ ставља на оптуженичку клупу. А то је једина и права истина!... А у овом случају изнети истину значи открити и признати да постоји крвава српска историја и стварност, обележена брдима српских лешева и рекама српске крви. А ову истину Срби "југословенске оријентације" крију као змија ноге!" (стр. 73-74)

Чак и они истакнути емигрантски писци, који су у прво време штедели Хрвате и штитили их од оправданог изједначавања са ушашама, попуштали су пред бујицом неумољивих контрааргумента. Тако је и Адам Прибићевић у "Американском србобрану" од 2. марта 1956. године признао да је "скоро сва данашња хрватска интелигенција или полунтелигенција кољачка." (стр. 74) Све што је рађено против Срба, чиниено је ради реализације хрватске националне идеје и хрватског државотворног програма. "Извршиоци недела и злодела имали су мандат од вођства државе, а то је било и једино признато национално вођство. Јесте, појединци су извршили та дела, али као мандатар државе и народа хрватског, они су обављали јавну, државну функцију, они су вршили основну државну мисију, на основу које је и држава образована, испуњавали су њен главни задатак. Убијање Срба није била изолуирана акција појединаца, већ смишљена политика државе, "плебисцитарно хрватске", што је рекао Степинац. У крајњој линији све је рађено по делегацији и у интересу хрватског народа као целине. Овај народ као це-

GENOCIDE

750,000 Serbs

60,000 Jews

CROATIA

1941-1945

Морално одговоран цео хрватски народ

лина је и одговоран за то. Јер би њему као целини, и само њему, имао да припадне и све користи од утамањеног српства да се у томе успело. Нити би тада хрватски народ позвао на траг преостале Србе (побегле у Србију, или заробљене од Немачке), нити би пак иједном Србину враћао, а камоли надокнађивао отету имовину." (стр. 78)

Према сведочењу Божидара Пурића, председника југословенске емигрантске владе, ниједан хрватски министар у тој влади није пристао да преко лондонског радија апелује да се обуставе хрватски злочини над Србима. Не појединци, не групе, већ цео народ. Једни су, истина, учествовали активно а други пасивно, једни комисијно а други оmissивно, једни су вршили покоље а други подстицали, одобравали и користили се њима. Али у одбрану није узео Србе нико. Није се нико ни нашао да упозори починиоце на евентуалне последице таквих злочина. Не само Хрвати у земљи него и у иностранству саучесници су тих покоља." (стр. 79) Све чињенице указују да су Хрвати били у великом колективном "заносу да ће Срба потпуно нестати и да ће се они ширити на њиховим имањима, да ће они преузети њихову улогу на Балкану. Они су толико били загрезли у крв да повратка није било. Морало је нестати свих Срба и онда нема ни освете ни конкуренције. Кад су видели да им то није успело, сви су заједно прешли у комунисте." (стр. 81)

г) Злочин - духовна храна хрватског националног бића

Костић посебно инсистира на спецификацији и јасном разлучивању облика одговорности. "Јасна је ствар да сви Хрвати нису активно учествовали у убијању Срба и да су, следствено, лишени сваке кривично-правне одговорности. Овде је више реч о моралној одговорности, она погађа цео хрватски народ. Ми верујемо да је само мали број Хрвата директно, физички, учествовао у убијању Срба. Али цела констелација злочина и психологија момента не само да не ослобађа остатак од моралне одговорности, него то напротив подвлачи. Римљани су приликом колективних појава говорили о генију места и генију времена... Код Хрвата се може говорити о демону времена и демону места, које је, те демоне, цео хрватски народ изазвао." (стр. 81)

Злочин је садржан у самом хрватском националном бићу и служи му као главна духовна храна. "Од Старчевића или раније, тек у Хрватској је владала једна психоза да је потребно уништити Србе да би се спасили Хрвати. Та је психоза понекад тињала, понекад буктала, али је латентна или активна, постојала ваза. "Усташтво је њена еманација, једна од њених варијаната, његов је извор у хрватству као таквом, његов је опсег хрватски, његов је циљ хрватски. Сад се зове усташтво, раније се звало друкчије, сутра ће се звати опет друкчије, али ће хрватство бити увек. Зато га тако треба и обележити ако се жели остати на терену истине." (стр. 84)

Кад инсистира на колективној одговорности Хрвата Костићу је јасно да она не може бити кривично-правна, па се позива на знаменитог немачког филозофа Карла Јасперса који каже: "Криминологија кривица погађа увек само појединце. Морална није предмет световног правосудја. Она тражи индивидуално покајање... Политичка одговорност, међутим, односи се на све оне који политички злочин нису благовременно увидели, касније нису повели акцију против њега и нису хтели да ризикују свој живот ради отпора." (стр. 86) Чак и кад би се утврдила кривична одговорност целог народа због подстрекавања, пасивности, несупротстављања, ту је немогуће изрећи било какву правну санкцију. Зато престају грађанска и морална одговорност, а Срби на томе морају инсистирати пре свега зато да би жигосањем злочина и криваца спречили да им се понови историјска трагедија проузрокована вољом хрватског народа, поготово у условима у којима је комунистички режим врло ретко судио непосредним починиоцима злочина и махом им сувише благе казне изрицао.

Како је писао "Глас канадских Срба", од 8. фебруара 1962. године, усташки геноцид је био "злочин управљан против целе српске нације, од стране целог хрватског народа?! Ниједном усташу није био циљ да уништи само један живот или

једну породицу, него цели српски народ, на територији своје наказне државе Хрватске, да би се они могли ширити на рачун Срба. То је био државни програм целог хрватског народа. Није сам Павелић, као што би неки вајни Срби хтели да прикажу, покретач и наредбодавац, па према томе није он ни једини кривац за оне злочине. Крив је цео хрватски народ који је дао Павелића, пошао за њим равнодушно и драге воље извршавао његове жеље. Јер то су биле жеље целог хрватског народа. Да није тако, Хрвати су имали прилике за последњих 20 година, да осуде оне злочине, или бар да покажу знак кајања. Али они нису ни покушали да то учине. Напротив, они још и данас прете новим покољима, да доврше оно што нису стигли од 1941. до 1945." (стр. 95)

Потезање принципа грађанске одговорности подразумева инсистирање на повратку у првобитно стање, ако је то могуће. Ако није могуће, иде се на надокнаду штете. У комунистичкој Југославији не само да Хрвати нису надокнађивали штету причињену Србима, него су и репарације пристигле од стране окупатора на име српских жртава усмераване у хрватске руке и развој крајева у којима Срба готово није ни било. Како примећује Костић "Југославија стално тражи од Немачке неке накнаде штете, које су учињене Србима (у земљи, у концентрационим логорима итд.), а које су далеко мање од штете које су Србима Хрвати нанели. То се питање покреће сад поново (1971). Тада је оно ушло у нову фазу: влада немачког савеза је склона да нешто плати, али су такође јаке и противне силе. Тако је, негде у пролеће 1971. године, угледни часопис "Франкфуртер рундшау" писао да "Југославија не може да књижи на немачки рачун штету која је произашла из злочина које је Павелић извршио у Хрватској над Србима". (стр. 101)

Морална одговорност у случају хрватског злочина је најизразитија. "Морална одговорност простире се на дуг период времена, који се не да лако ограничити. Она има свој корен пре самог дела, као што се може и после дела увек изнова манифестовати и заснивати. Не само што претходи делу, него га донекле и условљава. Појављује се као његова претпоставка, да не кажем узрок. Пре самог извршења хрватских злочина створена је њихова духовна подлога, која се изражавала у сејању мржње на Србе и целокупни српски народ, у блаћењу свега што је српско: историје српског народа, његових моралних својстава, његових духовних вредности, уопште људских особина, његових чланова. Усвојила се и ширила толико, да је захватила цео хрватски народ идеја Анте Старчевића да су Срби само "пасмина зрела за секиру". (стр. 109)

Ратни период је значајан само по томе што су се у њему стекли услови да Хрвати реализују оно што су одавно планирали. Психоза геноцида се постепено рађала, развијала и јачала упоредо с конституисањем хрватске државотворне идеје и обновом националне свести. "У тој психози извршење злочина у погодном моменту изгледало је само као логична последица духовног устројства целокупног хрватског народа. Из моралне одговорности наступила је кривична и грађанска, али морална није ишчезла. Напротив, самим извршењем дела, испуњењем паклених последица које су јој следовале, она је тако-рећи супстанцијализована, дошла до изражаја, добила реалну подлогу, показала се несумњиво, и одмерена је у својој штетности и паклености. До тада није могла да се сагледа нити јој је ико придавао толику ефикасност. А била је, та психоза, толико распрострањена у хрватском народу, да га је заиста целог обужила. Ако се икад могло говорити о колективној одговорности једног мноштва, једног целог народа, то се може говорити о колективној, општој, укупној моралној одговорности целог хрватског народа, за злочине учињене у име тог народа према српском народу за време Другог светског рата." (стр. 109)

У кривичном праву постоје комисијни и оmissивни деликти. Комисијни су они који се врше непосредним чињењем, активно, док се оmissивни врше нечињењем, пасивношћу, не предузимањем неке могуће радње да би се зло спречило, посматрањем скрштених руку некога ко је у невољи, као на пример не пружањем хитне помоћи. Оmissивна кривична одговорност хрватског народа је несумњива, али се ту испречило непостојање адекватних санкција. Његова морална одговорност је још изразитија и већа. Кривично

одговорна би могла бити само мушка одрасла лица, која би била у стању да злочине спрече. Морално сви они који су их одобравали, који су им се радовали, који су српску имовину разносили или у бесцење куповали, или се на српска имања населили, или светковине славили док су Срби грпали у крви. Чак и они који су већ назирали велике етнографске промене у деловима неприродно прикљученим "НДХ", који су се радовали да ће ти делови бити очишћени од "српске пасмине", да ће настати хомогена Хрватска итд. Једном речју: да ће нестанком Срба бити Хрватима боље. А такви су били скоро сви Хрвати, са минималним изузетцима." (стр. 109-110)

Ни морална одговорност никада не застарева, као што не застарева кривична одговорност за ратне злочине. Како истиче Костић, "после извршених злочина, па и до дана данашњег, та одговорност морално не само да не отпада, не само

Злочин геноцида: систематско уништавање Срба

да се не смањује, већ се увек изнова порађа. Она се очитује у прикривању злочина, у ћутању о њима, о пропушту да се осуле итд. То је редовна појава не само у земљи, већ и у слободном свету. Она је толико општа, да изузетака скоро и нема. Ако се икада у свету могло говорити о некој укупној одговорности једног народа, то се јамачно може сад реконструирати општа морална одговорност хрватског народа за злочине учињене према Србима, према српском народу као таквом; она је претходна и накнадна, она је стална и непромењена, она је без демантија." (стр. 110)

Костић цитира и радикалног емигрантског првака Стевана Трифунаца, који је издавао часопис "Раликал", па је у децембарском броју 1956. године објавио сопствени есеј о моралној одговорности хрватске политике, у коме каже: "У току живота у тој нашој заједничкој држави, хрватски политички вођи су систематски за сва и општа и посебно - хрватска зла оптуживали Србе. За њих нису били одговорни поједини режими, или поједини политички људи, или можда и сам политички систем. Они су прелазили безобзирно преко чињенице да су у владама са Србима увек седели и

Хрвати и Словенци и муслимани, да су често пута у начину политике и управе несрпски елементи имали пресудну реч. За њих је постојала само одговорност Срба и Београда као симбола српства. Двадесет и нешто година трован је хрватски народ несавесном и непоштенном пропагандом, да му све зло долази од Срба и да му је Србин душман, и у Београду, или и ту на истој родној грудни. Те злочине сетва патолошке мржње, следе и неоправдане, почела је да жње још у тзв. бановини Хрватској. На више места и у више прилика, мржња на Србе је одсвирала увертуру потоњој крвавој усташкој НДХ." (стр. 113)

Трифунца даље аргументовано показује како је већ Мачек припремио комплетну инфраструктуру усташке власти и политике. "Усташе су 1941. године нашли све припремљено: у хрватској грађанској и сељачкој заштити, прве трупе наоружане бригом несвесног турског режима. У бирократији бановине Хрватске већ опремљен административни кадар. У народу пасивне посматраче биолошког и геноцидног истребљена Срба. Кад је усташка секира почела све убрзаније да пада на српске вратове, хрватски народ је пасивно посматрао тај злочин, који ће му остати хиљадугодишња мрља. Али је ћутало и одговорно хрватско политичко вођство. Ниједне речи протеста, ако не осуде." (стр. 113-114)

Посебно мачековици, као далеко најмасовнија хрватска политичка опција, како су се држали у току рата, тако се понашају после рата, у емиграцији. "Ћутали су шефови ХСС онда, иако су умели да препоруче хрватском народу да прими и слуша нову усташку власт, па нека ћуте и данас, док други активно сарађују са усташама и спасавају усташке злочинце од издаје суду. Јер, док први тајник ХСС љуби злочинца Артуковића и ставља све своје услуге у његову одбрану, док тај исти тајник и данас јавно пише да су Срби зло у Хрватској, те тако оштри хрватски нож и за нова клања, докле шеф ХСС, с мене на уштап, покушава да имитира питијјска пророчишта изјавама, напр. "да се бездушном четничштву супроставило бездушно усташтво", или да су народ у крајевима бивше НДХ отерали у партизане "италијански, усташки и четнички злочини." Из ових редова, који су све само не поштени, могао би се стећи утисак да смо ми Срби први почели да кољемо несрећне усташе и да су они, а не ми, били жртве које су морале да се бране." (стр. 114)

Што се тиче политичке одговорности Хрвата, она је била толико упечатљива да се и амерички председник Рузвелт залагао да се према њима, као народу недостојном да има своју државу, примени институт међународног старатељства. Како каже Лазо Костић, "изјава Рузвелта стоји и увек ће остати као жиг срамоте над хрватским народом. О њему је речено што није речено ни о једном другом европском народу; то је рекло најкомпетентније лице тадашњег међународног форума у слободном свету. Саопштавајући ово, ми не оспоравамо да Хрватској, свакако у њеним етничким границама (тамо где их је преко 50%) треба дати слободу и самосталност. Али из овога треба извући конеквенце да Хрвати не смеју више да владају мањинама, нарочито не мањинама које су таманили. То је њихова "политичка одговорност", која се и те како тиче баш нас Срба. Шта је иначе бити са Хрватима, то нас се ни најмање не тиче, али шта ће бити са Србима у њиховој средини, то се директно на нас односи. Зато и расветљавамо питање политичке одговорности Хрвата, чијем "старању", чијој државности, не смемо више никад своје сународнике поверавати." (стр. 120)

д) Многи Срби прикривали хрватске злочине

И многи Срби су учествовали у прикривању хрватских злочина, неки свесно, али највише несвесно, прихватајући флоскуде о грађанском рату, братоубилачкој борби, националном обрачуњу Срба и Хрвата итд. Костића посебно револтира ситуација у којој, "кад говоре о злочинима који су почињени над српским народом за време последњег рата, скоро сви Срби спомињу најпре Немце, па онда Италијане, Мађаре, Арбанасе, Бугаре итд, па тек напоследку, као кроз зубе, осмеле се да шапну још "и усташе". Али то изговоре са неком стрепњом, бојећи се чак да их нису увредили. Понекад се листа заврши још и без усташа, па се каже просто "и тако даље". У том по-

гледу једва да има разлике међу Србима, чије се име чује и чије се изјаве читају. И у земљи се тако говори и у емиграцији. Никакве разлике нема напр. између речи Моше Пијаде и наших најистакнутијих националних људи у емиграцији. Кад се цитирају српски непријатељи за време последњег рата, истим речима и истим редом се цитирају и од комуниста и од антикомуниста. Нема ту разлике ни међу "Југословенима" и "Великосрбима" у оквиру ових последњих, нема разлике између "равногораца" и "збораша", ни међу појединим новинама макар какав иначе опречан став заузимају у нашим односима према Хрватима." (стр. 136-137)

А Хрвати су објективно злочинци без премаца. "Они стоје на челу листе српских крвника, а сви други народи им следеју у далекој дистинкцији. Без претеривања се може рећи да од свих српских жртава у Другом светском рату бар четири петине, а то значи 80%, проистиче од Хрвата. Они су на челу листе, на првом месту, а на другом није нико, ни на трећем, ни на четвртном, ни на петом итд. Нико им се не може приближити. Тек ваљда на десето долазе Немци или Мађари, па онда можда Арбанаси или Енглези (ови се махом прескачу као српски злотвори мада су и они једва мањи од Немаца). Усташе се стављају иза Бугара, мада, руку на срце, Бугари у овом рату нису убили ни сто Срба, а "усташе" више стотина хиљада." (стр. 137-138)

Главна жеља Хрвата је да се о њиховом колективном злочину ћути, да нико ништа не говори, да се нигде о њему не пише. Ако се то не може избећи, онда се конкретне чињенице ниподаштавају, доводе у сумњу, релативизују, тражи се вештачка симетрија или оправдање српским поступцима који су наводно испровоцирали одмазду. Неретко се основна кривица приписује Немцима или тврди да су Срби први почели обрачун уништавањем Хрвата, а неретко се сва ратна збивања пореде са легендом о истрази потурица у Црној Гори. Извесно је да чак ни у условима Шестојануарске диктатуре никакви злочини према Хрватима нису вршени. Диктатура је била успостављена над свим грађанима, а посебно су били на удару манифестациони елементи српске националне свести.

Уосталом, хрватска усташка влада објавила је, 1941. године, у "Хрватском народу" статистичке податке према којима је за све време трајања Краљевине Југославије убијено 230

Хрвата. Др Бранко Миљун, угледни српски емигрантски интелектуалац, у књизи "Иван Мештровић и антисрпска клеветничка пропаганда" коментарисао је да се из таквих статистичких података "не види колико је Хрвата страдало у политичким демонстрацијама против шестојануарског режима, колико приликом покушаја побуне у Лици, колико због извршених терористичких дела, колико у тучњавама у напитом стању, колико за време побуне због жигосања коња за војску у Славонији и најзад, колико по судским пресудама, заснованим на кривичном закону. Насупрот овоме треба поставити питање колико је Срба изгинуло у политичким демонстрацијама, колико их је побијено гвозденим вилама од стране Хрвата у злогласном Керестинцу, колико је Срба, чиновника убијено на загребачким улицама после успоставе бановине Хрватске 1939. године." (стр. 175)

Уместо да се проведе правда после рата, да се индивидуална кривица прецизира и кривично санкционише, да се утврди морална и политичка одговорност народа и, сходно томе, одреди правична сатисфакција жртвама, комунисти су опет ударили по српском народу, ликвидирали и прогнали његове најистакнутије патриоте, а хрватску кривицу потисли у други план. "Хрвати су после рата добили своју федералну јединицу "Народну Републику Хрватску", са опет великим делом Срба у њој. Шта су онда радили? Велики део усташког апарата они су оставили у функцији, и судског и административног. Они који су управљали Србима за време Павелићеве "страховладе", продужили су то и после. Они који су судили Србима, односно који су хрватске убице ослобађали сваке казне, продужили су то да раде опет. Најеклатантнији је пример свештенства. Оно је остало у функцији са својим епископатом. Ни најгори злочинац није рашчињен, није ни агитимију добио. Није ли то пуно солидарисање послератне хрватске јерархије са ратном, усташком? Није ли то солидарисање са злочиним преверавања, убијања, мучења иноверника?" (стр. 245)

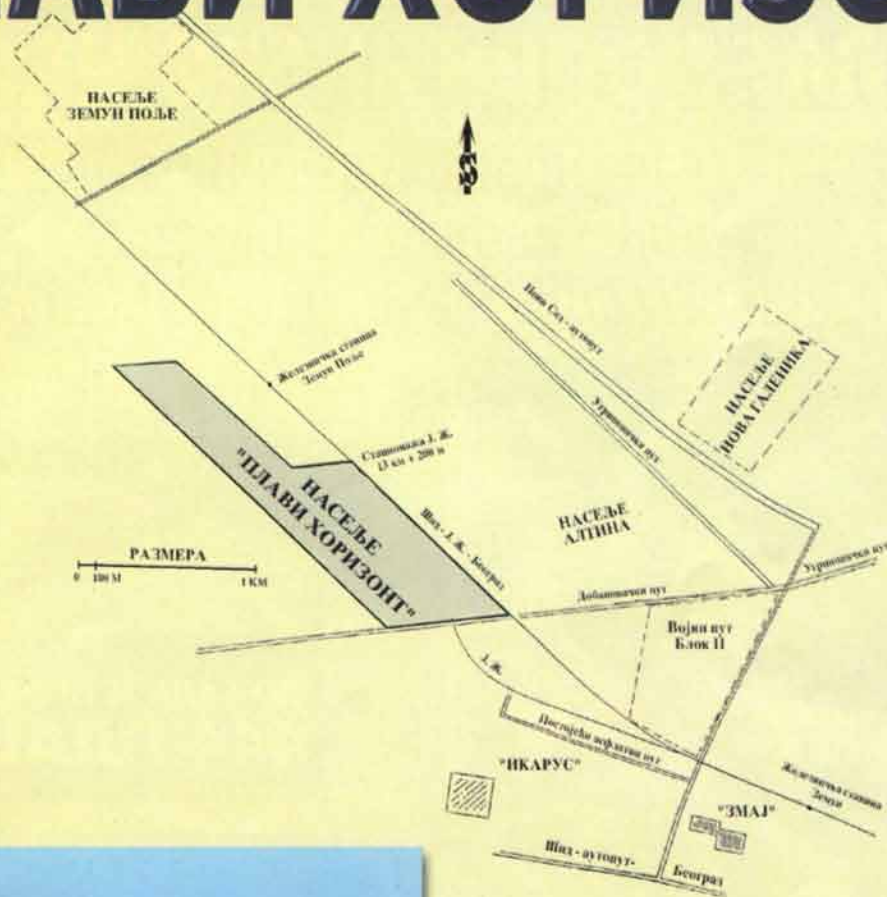
Костић упозорава да хрватске злочине не смемо ни заборавити ни опростити јер би нам се у том случају сигурно поновили. "Захваљујући Хрватима, ми смо многе српске жртве из прошлости морали да предамо заборау. Ако то даље чинимо, онда рушимо српски патриотизам. Сваки би после тога био луд који би хтео да се жртвује за српство." (стр. 264)

Колона за Јасеновац: хрватске злочине не смемо ни заборавити ни опростити

ПЛАВИ ХОРИЗОНТ

**ИЗВРШНИ ОДБОР
СКУПШТИНЕ ОПШТИНЕ ЗЕМУН
РАСПИСУЈЕ
КОНКУРС
ЗА ДОДЕЛУ ПАРЦЕЛА У НАСЕЉУ
ПЛАВИ ХОРИЗОНТ**

- Парцеле се налазе у продужетку насеља Алтина, са леве стране пруге Београд-Батајница, од Добановачког пута до насеља Земуна Поље.
- Право учешћа на конкурсима имају сва правна и физичка лица.
- Парцеле се додељују уз надокнаду од 300 динара/м².
- Сваки учесник конкурса дужан је да на име трошкова уплати износ од 300 динара на жиро рачун бр. 40805-601-1-178255 "Земунске новине".
- Пријаве се подносе у Одељењу за имовинско-правне и стамбене послове, соба 65, а информације на телефон: 198-323 локал 36.

ПЛАВИ ХОРИЗОНТ

У НАЈСУНЧАНИЈЕМ ДЕЛУ ЗЕМУНА
НАЈМЛАЂЕ ОПШТИНСКО НАСЕЉЕ

НАСЕЉЕ ОД БЛИЗУ 900 ПЛАЦЕВА ВЕЛИЧИНЕ ОД 5 ДО 8 АРИ

ИДЕАЛНА САОБРАЋАЈНА ВЕЗА

ИНФРАСТРУКТУРА ВЕЋ НА ОБОДУ НАСЕЉА

ДО САДА ЈЕ ПРОДАТО
444 ПЛАЦА

ЦЕНА ПЛАЦЕВА:
300 ДИН/М²

ЦЕНА ВАЖИ ДО
31. МАЈА 2000. ГОДИНЕ

